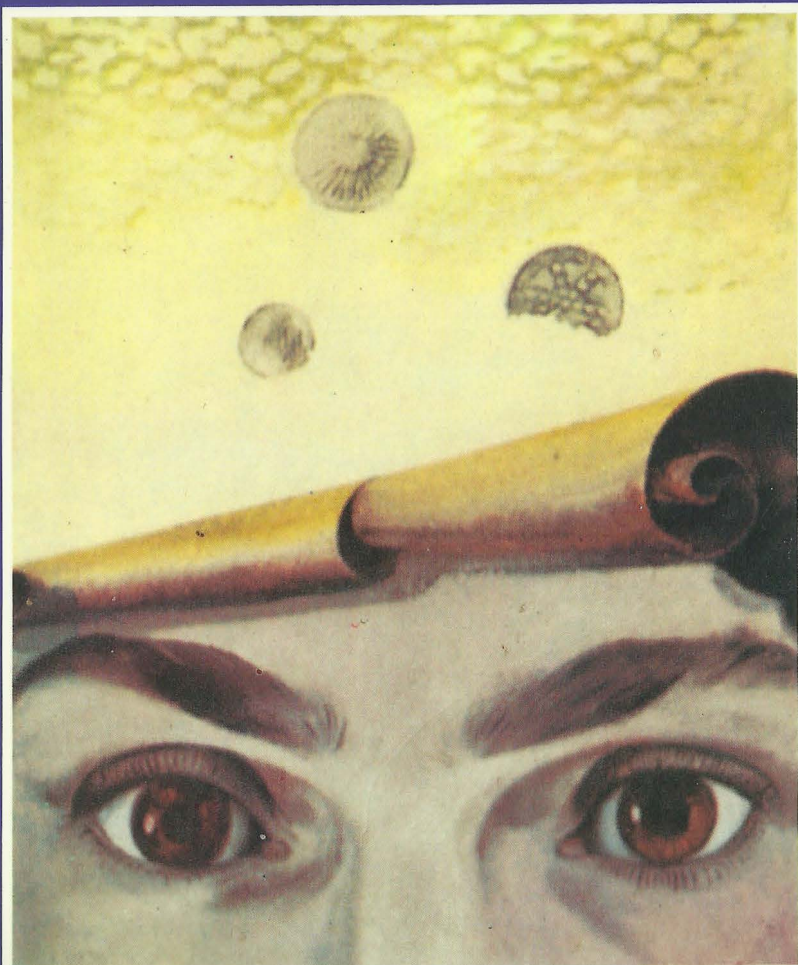

Marko Uršič

Romanje za Animo

»In neke noči, gluhe noči brez mesečine, ko je spala ob meni, tako resnična tako nevidna tako živa, sem prvič pomislil: morda pa je resnično moja duša? Zjutraj je bil čar razbit, ostala je zgolj domislica, ki sem ji jo lahko povedal kot nekakšen ne preveč posrečen francoski kompliment. Saj vendar tedaj, jasno načrtana v jutranji svetlobi, gotovo ni bila več ista z mojo dušo, namreč Anima, ženska, ki ugaja mojim očem. Transcendenca je iz drobcev, ki jih je svet zavrgel.«

Romanje

za Animo

roman – dnevnik
po Anonimusovih »Zapiskih s poti«
za tisk pripravil

Marko Uršič

Cankarjeva založba
Ljubljana 1988

Knjiga je izšla s pomočjo Kulturne skupnosti Slovenije

Katalogizacija v knjigi – CIP
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

886.3-31

URŠIČ, Marko

Romanje za Animo : roman – dnevnik / po Anonimusovih
»Zapiskih s poti« za tisk pripravil Marko Uršič. – V
Ljubljani : Cankarjeva založba, 1988

ISBN 86-361-0467-X

Namesto uvoda

Čudna so pota usode! Pred kakšnim letom mi je šef na delovni mizi pustil zvežčič – beležnico, vezano v črno platno – z naslovom **Zapiski s poti**. Naročil mi je, naj presodim, kaj se da s tem storiti, in mi dal tudi neko telefonsko številko za morebitne dodatne informacije. Avtor zapiskov je na notranjo stran platnic zapisal, da želi v primeru, če bi bila vsebina tega zvežčiča kdaj objavljena (kar pa dvomim, je dodal), ostati anonimen, podpisan zgolj z »Anonimus«. Začel sem brati, si na poseben list beležiti svoje pripombe, opažanja ipd. – in vse bolj sem se čudil: vse bolj se mi je namreč zdelo, da sem ta dnevnik napisal jaz sam, moj »drugi jaz«, nekakšen moj popolni dvojniki.

In sedaj so Anonimusovi **Zapiski s poti** natisnjeni v tej knjigi; izvornik je povsem ohranjen, maloštevilna uredniška pojasnila pa so posebej označena pod črto. Naslovi posameznih »poglavij« so avtorjevi, prav tako razdelitev na prvi in drugi del. Citati iz svetih knjig (največ iz Biblije, Kur'ana in Talmuda, nekaj tudi iz apokrifov Nove zaveze pa iz indijske Dhammapade in Bhagavadgite) so v izvorniku podčrtani in označeni na robu (npr.: 1 Mz 28,17); v tej knjigi so citati med tekstom v *kurzivi*, oznak pa ni ob robu, temveč so zbrane na koncu v »Bibliografiji«, ki je uredniško delo. In še pojasnilo glede naslova: vsekakor gre za dnevniške zapiske, za neke vrste avtorjev osebni in duhovni dnevnik, za »iskanje duše«, po drugi strani pa te zapiske lahko beremo kot roman, kot zgodbo o Animi, zato upam, da se kot urednik nisem preveč zmotil, ko sem knjigo naslovil **Romanje za Animo**.

M. U.

Prolog

Na poti iz Indije domov sem se nepredvideno ustavil v Jeruzalemu. Pilot pakistanskega letala na progi Karachi-Rim je med lëtom dobil obvestilo, da je v letalu bomba. Prosil je oblasti v Tel Avivu za zasilni pristanek, ki so ga Izraelci tokrat odobrili. Preplah je bil lažen, kljub temu pa naj bi potniki zaradi podrobnega pregleda letala prenočili v Tel Avivu. Ko so nas z avtobusom pripeljali v mesto, v dolgočasno prestolnico nove židovske države, sem si zaželel obiskati »resnično prestolnico«, »mesto vseh mest«, ki so ga Izraelci po skoraj dveh tisočletjih v šestdnevni vojni spet »osvojili« in v katerem skušajo z vsemi sredstvi obnoviti svojo nekdanjo veličino. V Jeruzalemu sem hotel ostati le nekaj dni, odobrili so mi enotedensko prehodno vizo, potem pa sem nameraval z drugim letalom nadaljevati pot na zahod, domov v Slovenijo.

Obrnilo se je drugače: zdaj sem že lep čas tukaj, na drugem bregu Cedrona, v Silvanu, predmestju (ali natančneje »zamestju«) Jeruzalema, v stari, že precej obrabljeni kamniti hiši, takšni s teraso na ravni strehi, z dvema nadstropjema na ulico in enim zadaj na breg; hišo oddaja rabi Jaakov, ki pa sam ne živi v njej, ampak nekoliko višje navzgor po hribu. Jaakov ima, kot kaže, dobre zveze pri mestni upravi, saj mi je z njegovo pomočjo (in z nekaj dodatnimi šekli) uspelo podaljšati vizo za tri mesece, pri čemer mi Jaakov zatrjuje, da ne bom imel nobenih težav, tudi če ostanem čez zimo. Sedaj mineva pomlad.

Kar pa je najvažnejše – tukaj je Anima. Prav zaradi nje odlagam vrnitev domov iz dneva v dan, iz tedna v teden. Čemu bi hitel? Ko sem pred letom dni odšel na Jutrovo, sem mislil, da se nikoli ne vrnem, zdaj pa se vendarle vračam. Od starega Jaakova sem si sposodil nekaj knjig, med njimi tudi Biblijo in Kur'an v angleščini (Jaakov je po duši svetovljan). Med čakanjem na Animo prebiram svete knjige in začel sem pisati zapiske s poti. V mesto grem bolj poredkoma kot prve dni. Majski večeri so dolgi, dnevi postajajo vse bolj vroči.

Ne pretiravam, če rečem: vse je tu. Tempelj še vedno ostaja v mislih in srcih, sveto mesto je polno popotnikov, romarjev, bogoiskalcev in bržkone tudi takšnih »iskalcev sebe«, kakršen sem jaz. Saj seveda sploh ni naključje, da se zbiramo tukaj, izgubljeni sinovi in hčere, – v mestu, kjer je Božji grob pa Hram na Skali pa Zid žalovanja, v mestu križišču treh svetov, v mestu središču sveta brez središča.

Začenjam pisati, ujet in svoboden sredi sveta, še vedno ostajajoč nekje na robu, na začetku enega izmed stopnišč, ki vodijo onstran.

Morda nikoli ne pridem tja.

Morda bo vedno tako, kot je zdaj.

In, navsezadnje, zakaj bi bilo drugače?

I. del

*Modri ljudje v davnini
so dali duši žensko ime.*

(»Eksegeza duše«,
Nag Hammadi Codex II,
127, 19–20)

Tale začetek ni prav nič bibličen. Pisati začenjam iz dolgočasje, čakajoč na Animo. Lahko bi sicer najprej napisal *Elif Lám Mím*, tako kot v sveti knjigi, da bi opozoril bralca na tisto, kar sledi, – če bi bil prepričan, da je tisto, kar sledi, vredno bralčeve pozornosti, in če bi vedel, da bodo moji zapiski kdaj prišli v roke kakšnemu pozornemu bralcu. Pravzaprav je to najmanjši problem, toda z nečim je treba začeti. Svojčas, ko sem bil še doma na zahodu (zdi se mi, da je to že davno, čeprav je od takrat minilo komaj leto dni), sem napisal roman, v katerem bralec ni bil niti enkrat samkrat omenjen, pa vendar se mi sedaj, ko razmišljam o tem, zdi, da sem takrat preveč upošteval bralčevo mnenje: bo razumel? ne bo? se bo dolgočasil? odložil knjigo pred koncem? itd. Vse to me je takrat precej begalo, zato sem si poskušal izmisliti čimbolj napeto zgodbo, polno dogajanja, v katerega so bile tu in tam vpletene pametne misli kakor kakšni biseri v tuniko kaftánsko. Ne rečem, da tisto ni bila prava pot, morda sploh ne znam pisati, če ne pišem za druge. Ko je bil tisti roman natisnjen (pod psevdonimom), so ga mnogi brali, večini je bil všeč in tisti, ki so vedeli, kdo se skriva za psevdonimom, so mi zatrjevali, da so zgodbo prebrali na dušek, s tem so me gotovo zelo počastili, toda nekateri drugi, tisti pozornejši bralci (morda pa samo bolj nevoščljivi) so pripomnili, da si preveč zmišljujem, celo ob psevdonim so se obregnili, in svetovali so mi, naj pišem več o samem sebi, o tistem, kar mi – po njihovem mnenju – resnično leži na duši.

In zdaj, ko pravzaprav nehote, zgolj iz dolgočasja sledim njihovim nasvetom, se bojim, da nisem mnogo na boljšem: četudi iz dolgočasja, želim vendarle pisati po resnici, toda navsezadnje si bom znova moral izmišljati. Včasih se mi zdi, da je želja pisati resnico posebno prekletstvo, ki ga je Bog privoščil nečimrnemu človeku, da bi mu potem iz ust svojega preroka zagrozil, kakor piše v zgoraj omenjeni sveti knjigi: *Težko tistim, ki s svojimi rokami pišejo knjigo, potem pa govorijo: »Glej, to je od Allaha!«**

Sonce je že skoraj v zenitu, v kotu sobe brni ventilator (nikoli nisem dobro prenašal vročine, čeprav me je vedno vleklo v južne kraje). Zapisal sem, da čakam Animo, čeprav dobro vem, da bo prišla šele zvečer. Čez dan, posebno v opoldanskih urah, se tukaj vsi nekam poskrijejo; kakor tam gori pri nas, na otokih. Še vedno pravim »pri nas«, torej se bom moral nekoč vrniti. Čikade pojejo v oljkah, pametnejši (ali srečnejši) osli so si poiskali senco. Nad obzidjem se bleščita obe kupoli, srebrna in zlata, ponos islama, bolečina Judov, slaba vest krščanstva. Kupoli: kakor joški mesta-neveste, Kristusove neveste Jeruzaleme. Učeni eksegeti pravijo, da so podobnosti tudi med najbolj različnim, – kakor je rekel na primer rabi Jaakov, véliki talmudski soimenjak mojega hišnega gospodarja: *Ta svet je podoben preddverju onega sveta; pripravi se v preddverju, da boš lahko stopil v dvorano.* Toda kaj, ko pa človek pogosto že kar obupa nad tem dolgim čakanjem, priprave trajajo dolgo, so zelo negotove, vrh vsega pa nič ali zelo malo vemo o tem, ali se je sploh treba pripravljati. Kaj ni človeku dan vstop zgolj po milosti? – Če že pišem o čudnih zvezah, se lahko vprašam, zakaj in čemu mi je Bog namenil to milost, da sem spoznal Animo? Navezala se je name in zdi se mi, da me ljubi, kaj vem. Jaz pa tudi... Toda če pomislim na tisto drugo milost, pa naj ji rečem »nebeška poroka« ali kako drugače, lahko nanjo zgolj čakam, zakaj že preveč je bilo na svetu lažnih upov, molitev in solza, preveč zgrešenih predstav in priprav. *Kajti sedaj vidimo še skozi zrcalo, kakor v uganki, ne še iz obličja v obličje.*

---

* Bibliografija citatov je na koncu knjige (op. M. U.).

Na kaj čakam? Na koga čakam? Na Animo, to že. Toda »tam«, onstran, – me kdo čaka? Mi bo dopuščeno karkoli vzeti s seboj na pot?

Tukaj se čas razteza čez pusto, izsušeno obzorje. Takrat, pred letom dni, ko sem potoval na vzhod, se je čas začel ustavljati v bleščeči iranski puščavi: na robu neba fatamorganska mesta, beli stolpi, nikoli ne prideš do tja. V Isfahānu opoj ostrih rezov svetlobe in teme, vstop v mošejo na pragu transa, znotraj niša svetlobe, slepeč žarek luči – kako vse to prepoznavam! Odkod? Odkod? Nekoč sem prebral, da se Božje obličje skriva za sedemdeset tisočimi zavesami svetlobe in teme: če bi se dvignile, bi vse, kar bi dosegel Njegov pogled, bilo zažgano z bleskom Njegovega ognja.

Cedron je suh, mrtvi potok v mrtvi deželi. V obljubljeni deželi: reka turistov (pred dnevi sem jih gledal pred Damaščanskimi vrati) nikoli ne presahne. Mudi se jim, da bi čimprej prišli do konca Vie dolorose, na koncu je Grob, ki ga ni, ves je preprežen z okrasjem tisočerih malikovanj in sporov. In ko sem sedel tam pred vrati, sem se spraševal, ali je možno, da se mi zgodi kakor nekoč davno centurionu Savlu na poti v Damask: *Na poti pa, ko se je bližal Damasku, se zgodi, da ga nenadoma oblije svetloba z neba* – se je tako zgodilo? Se to lahko zgodi že za življenja, na primer sedaj, ko pišem, čakajoč na Animo? Na Animo, ki me bo vzela k sebi, ko se zvečeri? Sem pripravljen na srečanje *iz obličja v obličje* (kako velike so tvoje oči, kako temne so tvoje zenice!); in kako naj stopim pred Te ves nag, prevzeten in nečimrn, poln sebe (samega), svoje samote? Kako naj s seboj vzamem vse, kar mi je tukaj drago, vse te spomine, tudi tiste na daljno domovino, ko sem bil še otrok in me je mati učila, da le dobrota velja, le dobrota in ljubezen? Sicer pa so to Tvoje besede, tolikokrat si jih ponovil svojim učencem, a vendar ne preženejo strahu pred temo Tvojih oči! Človek bi rajši še počakal, *vsak si želi doživeti tisoč let, čeprav ga to, tudi ko bi tako dolgo živel, ne bi oddaljilo od trpljenja.*

Še imam čas razmišljati o času, še imam čas razmišljati o tem, kaj bom še storil in česa ne bom storil. Še lahko preberem besede rabija Hilela: *Ne reci: ko bom imel čas, bom to storil, ker morda nikoli več ne boš imel časa.* (Nekaj

stavkov sem si izpisal, svete knjige so kakor prostrane mošeje z gozdom stebrov, v katerem se zgubiš, le težko se vrneš h kakemu drevesu, h kateremu bi se rad vrnil, če ga poprej nisi zaznamoval.) Izgubljeni v času, lahko govorimo o vsem, tudi o tistem, o čemer bi bilo nemara bolje molčati. Pred časom, ko sem se naveličal izmišljevanja (če lahko tako rečem?), sem se prepričeval, da je treba molčati, molčati, molčati. Na potovanju me je vseskozi spremljal molk, celo sredi vrveža v Bombayu in med drdranjem molilnih mlinčkov, ki so jih prodajali na bazarju v tistem mestu pod Himalajo. In potem sem si znova zaželel govoriti, nizati besedo za besedo, – pisati, morda še bolje. Za to še pride čas, sem si rekel, ko sem razmišljal, kako naj začnem pisati po resnici. Zaželel sem si pisati o duši, »De anima«, kot so rekli stari (takrat še nisem slutil, da bom srečal Animo, žensko s tem nenavadnim imenom), o tisti iskri v meni, ki me veže z nevidnim. Takrat sem si domišljal, da pisanje o duši ne bo spet neka nova, po tolikih že odvečna zgodba, ampak da bom »vstopil v dušo« kar naravnost, *in medias res*; zdaj vem, takšno upanje je bilo prav otročje, kakor da bi pozabil na besede, v katerih se duša zrcali, kakor da ne bi bilo posode, v katero nečimrnost lovi veter. Toda še vedno si želim pisati o duši: naj bo še ena zgodba več – zakaj pa ne?

Muezin v al-Aqsi, tam pod srebrno kupolo, kliče k molitvi. (Kako daleč se sliši, verjetno je veter ugoden.) *Čas neizbežni, kaj je čas neizbežni, in odkod ti veš, kaj je čas neizbežni? Z vrha stolpa mi ga meriš, živi zvon, vedno znova me nanj opominjaš, opominjaš me na moj utrip, na zvon srca, na šum krvi. Sv. Avguštin je zapisal: »V tebi, duša moja, merim čase.« Za njim ponovim: v tebi, duša moja, merim čase. In ko za hip obstanem, se vprašam: je to slutnja večnosti? (Mravlje na robu mize so dosegle košček kruha, ki mi je ostal od včeraj.)*

Vedno znova se sprašujem: kaj je duša? kdo je duša? je duša tisto najbližje in obenem najbolj daljno? In kje naj te iščem, *anima mea*, kako naj te nagovorim? Modrijani pravijo, da je luč znotraj (sebe), jaz pa vselej ostajam zunaj, pred vrati obljudljene dvorane; pravzaprav niti dobro ne vem, kje

so vrata vanjo in kaj je zunanost in kaj notranost; notranost je zavihana navzven, kot obrnjen žep. Toda če razmišljam o zunanosti, spoznavam, da je ne bi bilo, ko ne bi bilo mene, moje notranosti, vselej izginjajoče in tukaj nikoli prisotne duše, moje duše. – Ne, ne, sploh nočem filozofirati, ne želim odgovarjati na večna vprašanja, ob katerih je obnemelo že toliko od mene bistrejših umov, zakaj *kdor množi znanje, množi bolečino*. Ne gre za znanje, le za slutnjo gre, pravzaprav že skoraj za gotovost, da si, ti čolnič: rešitelj(ica) – smrtitelj(ica). Rečeno je bilo: *Kaj namreč pomore človeku, če ves svet pridobi, svoji duši pa škoduje?* Čeprav včasih, v teh svinčenih, žaltavih časih, ko prek sveta grmijo glasovi oholih arhontov, kričeč, da so končno spoznali resnico in jo zaprli v cirkuško kletko, češ da nas je vseskozi le slepila s svojim lažnim bliščem, podvomim tudi v to, da človek lahko svoji duši škoduje, in si rečem: morda pa se faustovska kupčija splača? Če bi bila duši za vse večne čase zagotovljena nesmrtnost in milost v božjih očeh, kako naj bi ji človek sploh škodil? (Že nekaj vrstic skušam napisati »tisto glavno«, namreč tisto, kar z vsemi temi besedami hočem reči, pa se vedno znova izmakne. Očitno tako ne gre, treba si bo izmisliti drugačno zgodbo, da bi z njo zavedel čuvarje pri vratih, stražarje skrivnosti.) Ko sem – šele pred dobrim mesecem – spoznal Animo in prvič slišal njeno ime, sem se ob njem nasmehnil: »Kaj tako ti je ime?« Skoraj nisem mogel verjeti. In še pozneje, ko sem ji ob neki priložnosti rekel »Duša moja«, se mi je zdelo to malce blasfemično, kakor kak cenen dovtip. Toda neke noči, gluhe noči brez mesečine, ko je spala ob meni, tako resnična tako nevidna, tako živa, sem prvič pomislil: kaj pa, če je (Anima) resnično moja duša? Zjutraj je bil čar seveda razbit, svojo »domislico« sem ji lahko povedal napol kot šalo, napol kot nekakšen francoski kompliment slabše baže. Saj vendar tedaj, jasno in nedvomno začrtana v jutranji svetlobi, prav gotovo ni bila več ista z mojo dušo, namreč Anima, ženska, ki ugaja mojim očem. Zgodilo se mi je kakor očaku Jakobu: *In Jakob je ostal sam; in angel se je boril z njim, dokler ni zasvitala jutranja zarja.*

Nikoli ne bo mogoče izreči tistega, česar se ne da izreči, zato je bržkone edina možnost, da (približujoč se tišini) govoriva v prilikah, duša moja, ob tem pa upava, da ti veš – da jaz vem – da ti veš. Ko so nekoč učenci vprašali Jezusa, kdaj bo prišlo Kraljestvo in čemu bo podobno, je *Jezus rekel: »Kraljestvo je kakor človek, ki ima na svojem polju skrit zaklad, ne da bi vedel zanj.«* Včasih se mi zazdi, da vem, kaj je hotel reči. Pa ti: ali ti veš – da jaz vem?

Pesem v snu

29. maja
(pred sončnim vzhodom)

Draga,
kadar si mi najbližja –
ko da sem pozabil vse, kar vem o tebi;
ljubkujem te, potopljen v tvoje telo, in ne vem
kje sem te spoznal in kaj si mi govorila takrat, ko sem
ti sledil po ulicah daljnih mest, po vseh neznanih poteh.
Sprušujem se, blodeč po poljih tvoje kože, po travah las,
kdo je ona, ki prihaja gori iz puščave, se mi bliža, spet odhaja?
Naj ti rečem: *glej, lepa si, prijateljica moja*,
ko naslonjen nate nikdar ne vem, kaj čaru reči smem?
Ti si gora, ki segaš prek mojega obzorja, velika in temna,
zazibana v sen, ko v opoju tebe več ni, mene več ni.
Bežim od tebe, od tvojih džennetskih vrtov, ti skušam
reči: *daj, da vidim tvoj obraz, daj mi slišati svoj glas*, –
besede padajo v praznino, neizrečene, vselej izgubljene.
Pridi, duša moja, saj kmalu bo dan, na nebu že sveti Danica
in že me boš spoznala in razdrto bo gnezdo sanj, a zdaj še
po reki drsiva, se s svojimi tisočermi sencami loviva
goreča v ognju brez plamena, v tihe veje spremenjena
med vsemi bitji brez imen, ki čakajo, da mine sen.
Ti si studenec v vrtu, vodnjak žive vode, kamor gre kača pit,
kača modrosti kraljica, modrosti ki vé da zvezde so hladne
brez tebe in mene in vseh smrti predanih, utripu srca in krvi
prepuščenih, utripu ki ga čutim v tebi v sebi
ko te ljubim na robu noči
kadar si mi najbližja,
draga.

Disput o najvišjem

29. maja
(opoldne)

Anima je pred pol ure odšla. Danes se je dolgo zadržala pri meni, dopoldne sva lenarila v postelji, pripovedovala mi je zgodbe (njena angleščina je boljša od moje, ljudje tukaj večinoma, posebej pa izobraženci, govorijo tekoče angleško).

Zjutraj sem vstal zarana, Anima je še spala, ko sem zapisal »Pesem v snu«; ne vem, ali ravno sodi v te dnevniške zapiske, pa me to pravzaprav kaj malo briga (s tem naj se ukvarja »ce monstre délicat, – hypocrite lecteur, – mon semblable, . . .*«, ha ha!); sicer pa nimam izbire, saj trenutno premorem en sam zvezek, v katerega pišem. *A vsa dela tvoja se zapisujejo v knjigo.* – Ko se je Anima zbudila, me je imelo, da bi ji prevedel »Pesem v snu«, zakaj bilo je rečeno: *Ni dobro biti človeku samemu*, pa me je kmalu zamotila z drugimi stvarmi, pozneje pa se meni ni več dalo; Anima se, če jo kaj poznam, takó bolj zanima za druge reči. Še najbolje bo, da kar odkrito povem: Anima je – komunistka (tako sama pravi), pa tudi malce – anarhistka (tako mislim jaz).

Nekoč mi je, napol v šali, razlagala, kako so pri njih doma, še preden je bila rojena, postali komunisti. Njen oče, ki izvira iz družine t. i. arabskih Židov** (praded se je že v prejšnjem stoletju »nekje iz puščave« naselil v vasi Sejera v Galileji), se je med obema vojnama poročil s komaj šestnajst-

---

* Iz »Cvetja zla« Charlesa Baudelaira: »ta rahločutna pošast, – licemerski bralec, – moj bližnjik, . . .« (op. M. U.)

** Arabski Židje so etnična skupina, ki so po jeziku Arabci (Palestinci idr.), po veri pa židovske veroizpovedi. Njihov materin jezik je arabščina, le pri bogoslužju uporabljajo hebrejščino. (op. M. U.)

letno Palestinko. Starša sta v Galileji obdelovala polja in gojila živino, dalj časa pa nista dobila otroka, da se je oče že bal, da bo z njim kakor z Abrahamom: *Bo li sto let staremu se rodil otrok?* Po koncu druge vojne, ko se je oče vrnil iz Egipta, kjer je služil v angleški vojski, pa se jima je nasmehnila sreča in dobila sta sina, najstarejšega Animinega brata. (Kmalu zatem sta dobila še dva sina, skoraj na stara leta pa nazadnje še Animo.) Ko je oče osem dni po rojstvu prvega sina nesel v sinagogo, da ga obrežejo, kakor se spodobi in kakor je bilo zapisano: *Obrezujte torej meso prednje kožice svoje*, ga je rabin vprašal, kakšne vere so v družini, kajti takrat je začela naraščati nestrpnost med Židi in Arabci. Oče je odvrnil, da so pač »vere očetov«, kar pa rabinu ni bilo dovolj, zato je hotel vedeti, ali spoštujejo soboto, kakor je Gospod rekel Mojzesu: *Spominjaj se sobotnega dne, da ga posvečuješ*. Oče je povedal po pravici, da gredo včasih, zlasti ob času žetve, tudi v soboto na polje, rabin je mršil obrvi, in ker ni vedel, kaj naj še reče, je preprosto vprašal, kaj bo pravzaprav mali, Žid ali Palestinec. (Mati je bila seveda zraven.) Oče je pogledal mater, potem pa jasno pribil, da rabina prav nič ne briga, kaj bo njegov sin po narodnosti, saj končno tudi Arabci obrezujejo svoje. Sledil je prepir in starša sta odnesla malega domov, ne da bi kaj uredila. V mošeji, kamor sta šla z malim nekaj let pozneje, sta naletela na še manjše razumevanje: kako naj bi židovski otrok stopil pred Allaha dželle-šānuhū?

In tako so Animini bratje vsi po vrsti ostali neobrezani, oče pa, ki se je tako rekoč nehote znašel med tistimi, za katere je Gospod rekel *Prelomil je zavezo mojo*, se je vse bolj oddaljeval od svoje židovske tradicije – sicer pa so njegovi predniki že od nekdanj govorniki arabsko in živeli med Palestinci –, in ker je bil človek, ki je stavil na vse ali nič, je spremenil družinsko ime iz Ahêr (kar po hebrejsko pomeni »nekdo drug«) v Akeil (kar po arabsko pomeni »modri človek«, kakor so mu že dotlej pravili sovaščani), nehal je hoditi k bogoslužju – znal je »moliti po svoje«, pravi Anima – in se začel navduševati za komunizem ter se zavzemati proti vedno bolj agresivnemu izraelskemu sionizmu.

»To ‚vse ali nič‘ nam je verjetno ostalo v krvi,« pravi Anima, »zato sem tudi jaz komunistka. – Kaj pa ti? Še nikoli mi nisi rekel, v kaj pravzaprav verjameš.«

(Vidim, da prehajam v sedanjik, dolgočasno bi bilo pisati le v pretekliku. Zato kar odločno:)

Le kaj naj ji rečem o svoji veri, o svojih »nazorih«? Kaj naj ji rečem – tej moji dragi Animi, ki še lenari v postelji, še napol naga (samo modrc si je pripela, velike prsi ima) poležuje in kadi, puha oblačke dima pod strop, me pričakuječe gleda z razpuščenimi črnimi lasmi, jutranje sproščena, danes je namreč tukaj nekakšen praznik in ni ji treba v službo, – medtem ko jaz kuham kavo, pripravljam zajtrk, – mar naj sedaj razpravljam o komunizmu, anarhizmu ali kdove kakšnem ‚izmu‘? *Vse ima svoj čas.*

»Kaj bi rekel...« se skušam izmotati čimbolj poceni, »jaz sem... svetovljan,« se zasmejem in dodam, kakor v opravičilo: »Tako pravi zase stari Jaakov.«

Seveda se ji to ne zdi prav nič smešno, saj tudi ni. Pravzaprav je čisto odveč, toda Animo je očitno obsedel neki vražiček, ki jo sili k disputu o »najvišjih rečeh«, zato vrta dalje:

»No ja, to že, svetovljan, to že, ampak Jaakov gotovo verjame v Boga, jaz verjamem v komunizem, kaj pa ti – v kaj ti verjameš?«

Nà, zdaj pa še to: kar z največjimi kalibri!

Ali verjamem v Boga? Kaj pomeni verjeti v Boga? *Lā ilāha ill'Allah!* Kar se bere: »Ni drugega boga razen Boga!« Je to vera? Morda lahko tako rečemo. Toda kaj, ko pa so preroki tako različni, vsak misli in pridiga, da je samo njegov Bog ta pravi, hudič pa se hahlja vsej tej pravovernosti. In vsi že stoletja, tisočletja govorijo o enem, resničnem, edinem... h kateremu molijo, za katerega so pripravljani umreti... celo ubijati. Vsi se sklicujejo na svoje »nazore«, na svojo »vero«, in če si skušam odgovoriti, kateri je moj »nazor«, kakšna je moja »vera«, se mi zdi, kakor da skozme začnejo misliti, verjeti, govoriti... drugi – da sem kakor »posoda drugih misli« in da temu, kar drugi mislijo v meni, včasih komaj še sledim. Saj jih razumem, toda razumevanje ni dovolj. Gre namreč za z(a)vezo! Zdaj tudi Anima čaka, da ji povem kaj

zavezujočega v zvezi z dilemo med Bogom in komunizmom, saj pameten človek vendar ne more kar naprej vleči neko brez(a)vezno mačjo prejo, in če je jasno naravnost izzvan, žc mora reči: jaz mislim, da je to tako in tako itd. Pač moram nadaljevati, ni kaj:

»Jaz mislim, da« – govori nekdo v meni – »je Bog pred-vsem stanje duha in da večina zablod izvira iz tega, ker ljudje v Njem vidijo takšnega ali drugačnega malika.« (Bržkone bi bilo bolj pošteno, če bi rekel: »...da večina zablod izvira iz tega, ker ljudje ne mislijo tako kot jaz.«)

Toda Anima prikima, puhne dim in pravi, da to že razume, vendar – kaj se to pravi, verjeti v stanje duha? Če bi rekel tako, kot je zapisano, namreč: *Duh Božji je plaval nad vodami*, to že, ampak ta duh je bil Božji, čigav pa drug? In Anima nadaljuje:

»Veš, svetovljan, meni se zdi, da si malce polovičar. Kdor resnično verjame, tudi nekaj počne za svojo vero. Ti pa... se mi zdi... niti ne moliš, obrnjen tja h *qibli*, niti se ne plaziš na kolenih po Dolorosi k Božjemu grobu, pa tudi obrezan nisi. Kaj je torej ta tvoj Bog? Sanje sv. Duha, ha!?»

Anima vstane, zjezil jo je ta disput, sedaj išče hlačke (oj, oj, njen črni grmiček!), in ko si jih navleče nase, pride k mizi in vključi ventilator. Medtem jaz natakam kavo v skodelici.

»Mohammed* je zapisal: *Vsakdo se obrača k svoji qibli*,« vlečem dalje ta že prav groteskno kičasti pogovor (končno se je mogoče ob vsaki stvari zabavati), čeprav že vnaprej vem, da bo Anima protestirala, češ da se vsi pravoverni muslimani petkrat na dan obračajo k Mekki, torej h Kaabi, nikamor drugam, saj je Kaaba njihova edina prava *qibla*; rekla bo, da so tiste besede o »vsakomur svoje« mišljene v prenesenem pomenu, ali pa so bile takrat davno zapisane v sveto knjigo preprosto zato, ker so prvi muslimani še oklevali, ali naj se obračajo k Skali v el Kudsu (dob.: v Svetem, tj. Jeruzalemu) ali h Kaabi v... .

»Premalo sladkorja si dal,« reče Anima, ko srkne kavo, »sicer pa, v Kur'anu piše med drugim tudi: *Ne ženite se s*

---

* V svojih zapiskih je A. pisal islamska imena ‚Mohammed‘, ‚Allah‘, ‚Kaaba‘ itd. z dvema črkama pri podaljšanem glasu, verjetno pod vplivom arabske izgovarjave. Naj tako ostane. (Op. M. U.)

pogankami, dokler ne postanejo vernice, ali tako nekako, se spomnim, da smo se učili v šoli.« (Zdaj Anima išče vžigalnik po sobi, da bi si prižgala novo cigareto. Ko se vrne k mizi, nadaljuje:) »Toda jaz temu nič ne verjamem. Čudim pa se, da ti, ki se imaš za svetovljana, nasedeš vsem tem pravljicam. Saj si vendar iz Jugoslavije, kaj nimate tam komunizma? Pa kaj bi še rad, človek božji! Tole sranje tukaj? Vse te zmešane romarje in presite Američane? Na ustih molitev, v roki nož, tako je to. Kaj ni tam gor pri vas v komunizmu lepše? . . . Vera, vera!« – puhne dim – »Oprij za ljudstvo! Tako! Jaz verjamem samo v dialektični materializem, v Lenina, v revolucijo, v . . .«

». . . rdeči teror?« jo prekinem.

Zabliskajo se ji oči, strašno se je razvnela, Anima, kar gorijo njena lica!

»Teror je vedno črn,« v ihti nadaljuje. »Toda lahko je tebi govoriti, gospod svetovljan! Lahko tebi fantazirati o duši, jaz pa živim tukaj in zdaj in vsak trenutek lahko pričakujem, da kak fanatik prinese bombo, da mi počí za ritjo – pof! – pa me ni več. Kakšna duša, lepo te prosim! Besede, besede, besede . . .«

(Kar vživel sem se v najin jutranji pogovor, kakor da bi ga sedaj, ko ga zapisujem, doživljal znova.)

Kljub visokemu pritisku sva potem v miru božjem spila kavo, čez nekaj časa pa se je oglasil spodnji sosed. Anima si je oblekla turkizno svileno haljo, pretkano z zlatimi viticami, ki sem ji jo kupil pred nekaj dnevi na bazarju, kajti čeprav je komunistka, morda celo malce anarhistka, še vedno spoštuje prerokov nasvet ženskam, *naj svojega okrasja ne kažejo drugim*, – razen svojim možem, očetom, tastom, sinovom, pastorkom, bratom, svakom, nečakom, svojim sužnjam, pa moškimi, ki ne potrebujejo žensk, in otrokom, ki še ne vejo, katera so sramna mesta pri ženski, – kakor piše v sveti knjigi, da se vprašam, v katero od teh kategorij pri Animi spadam jaz, saj mi je kdaj pa kdaj dovoljeno gledati njeno okrasje.

Sosed je Američan, govori kot fajmošter (ali pa se samo meni tako zdi, ker me nič ne veseli, da se je tip naselil tu spodaj), skratka: nič mu ne pomaga, da se oblači v jeans. Prišel me je vprašat (kako bedast izgovor!), ali morda vem,

ob katerih urah nemuslimani ne smejo gor k Hramu na Skali. Najrajši bi ga bil zasul z besedami, da bi drugič dvakrat premislil, preden bi se priplazil gor (pa menda ja nisem ljubosumen?), toda molčal sem in Anima je prevzela pobudo pri pojasnjevanju, jaz pa sem mu ponudil kavo. Postalo me je sram moje nestrpnosti. Konec koncev – prav zanimiva téma, tale Hram na Skali! – po njihovo:

Qubbat al-Saħra (napačno imenovana Omarjeva mošeja) z zlato kupolo na tempeljskem griču, na Skali, kjer je Bog ustvaril Adama (Allah Adema), iz katere so ob vesoljnem potopu privrele vode in se prav tukaj po pomoru človeških ribic in druge golazni spet vrnil v zemljo; kjer je angel ustavil roko Abrahamu, da ni žrtvoval svojega sina Izaka; kamor je David kralj postavil skrinjo zaveze, okrog katere je potem modrijan in čarovnik Salomon zgradil slavni Tempelj, ki ga je (zdaj že lahko rečemo: več stoletij pozneje) dal požgati Nebuzaradan, glavar telesne straže babilonskega kralja Nebukadnezarja, kakor je pisano – *in požge hišo Gospodovo in hišo kraljevo in vse hiše v Jeruzalemu, namreč vsako večjo hišo požge z ognjem*; kakšna ironija – kar Babilonec požge, to Perzijec ukaže spet zgraditi (pol stoletja pozneje), namreč perzijski kralj Kir, ki je medtem premagal Babilon in z dekretom dovolil Judom zgraditi nov Tempelj, še večji in veličastnejši, dokončali so ga za časa vladavine Kirovega naslednika Darija I., tokrat baje iz kamna – čeprav se ne ve, ali je od tistih kamnov še ostal kak kamen na kamnu – tako da je (pol tisočletja kasneje, nekaj desetletij pr. Kr.) delo svojih prednikov lahko nadaljeval Herod Véliki, prosvetljeni rimski zaveznik (sicer pa, če prav razumem spise, ki so glede tega precej nejasni, hkrati tudi Herod morilec otrok, o katerem piše evangelist Matej), zadnji pomembni judovski vladar, ki je Tempelj še dogradil in zvišal, da se je bleščal v zlatih ploščah v »najbolj ognjenem sijaju«, kakor poroča Titov kronist judovskega rodu Jožef Flavij, ki je skupaj s Titovimi legijami z vrha Oljske gore užival »najlepši pogled na svetu«, vendar žal ne dolgo, zakaj Titus se je maščeval upornim Judom in po enoletnem obleganju svetega mesta prestopil obzidje in ukazal razušiti Tempelj, toda vedno znova se je našel nekdo, ki je hotel graditi, ne le rušiti, in

tako je častiti umajadski kalif 'Abd al-Malik (več kot pol tisočletja po Titu) tako rekoč *in tabula rasa* ukazal čez Skalo zgraditi sijajno zlato kupolo, Qubbat al-Saħro, v čast vsem navedenim imenitnim dogodkom, ki so se v minulih stoletjih in tisočletjih in bogve kako dolgih eonih zgodili na tem v Božjem načrtu posebej označenem mestu, še zlasti pa v čast Allahu, kajti njegov prerok Mohammed – tako je zapisano – je na svojem pol-človeško-božanskem oslu al-Burāku prav s te Skale začel svoj *lejlei-mirādž*, Nočno potovanje v nebo, kamor ga je napotil melek Džebrāil (angel Gabriel), zaščitnik verujočih, ki jamči za besede v sveti knjigi Kur'anu, saj je zapisano (sredi samih zajamčenih besed): »*Od Gospodarja tvojega ga razglaša melek Džebrāil kot resnico*«, toda – če se zdaj vrnem k zlati kupoli – častiti al-Malik je ponovil Salomonovo napako, dal je kupolo zgraditi iz lesa (čeprav, kakor se je že večkrat izkazalo, tudi kamen ni večer), tako da je nekaj sto let pozneje – zdi se mi, da si kronisti o detajlih v zvezi s tem niso na jasnem – verjetno v dobi kakšnih novih divjanj po svetem mestu, kupola ponovno gorela, saj so jo morali (v začetku XI. stoletja, to kronisti vedo) popolnoma prenoviti po starem vzorcu, in ker so ji ob koncu tistega krvavega stoletja križarji bolj prizanesli kot prebivalcem Jerušalajma, jo lahko po milosti božji še dandanes vidimo tam zgoraj, vso svetlečo se v zlato, prepovedano nemuslimanom samo ob določenih urah.

Skratka, ni čudno, da je Američan hotel obiskati slavni Hram na Skali, napačno imenovan Omarjeva mošeja (saj kalif Omar pri tem ni imel kaj več prstov vmes kot katerikoli drugi kalif, sultan ali šah), bolj čudno se mi je zdelo, da človek še ni bil tam, saj ropota po hiši, če se prav spomnim, že nekaj dni, tja gor na vrh pa se gre navadno najprej. Morda se je medtem prilagajal podnebjju, verjetno človeka kar vrže, če pride v te kraje s severa. Kakorkoli že, vsakdo ima svoje težave, zato sem mu svetoval, naj prisluhne, kdaj se bo muezin oglasil od tam, iz tiste druge slavne mošeje (po svetosti pravzaprav tradicionalno prve), namreč iz srebrne al-Aqše, saj je vsakomur znano, da muezin kliče k *namāzu* (sveti dolžnosti), in takrat poganov gotovo ne pustijo zraven. Zdaj nasploh precej molijo, morda se bližajo kakšni prazniki. – Anima, še vedno zagreta za diskusijo,

je ugovarjala, češ da se od tukaj nikakor ne more slišati muezinov glas, pa če si pomagajo s še tako močnimi zvočniki, nakar sem spet jaz ugovarjal, da sem ga včeraj razločno slišal, možinja pa je postavila tehtno antitezo, povsem v duhu revolucionarne dialektike, da je bilo to včeraj, ne pa danes, vsekakor izjemoma, zgolj individualno, ne pa obče. Ker sem spoznal, da pri sporni zadevi ne bo mogoče doseči *consensus gentium*, sem se sprijaznil z uporabo *argumentum ad misericordiam* in rekel, da se mi je verjetno res samo zdelo, da sem slišal muezina od tam zgoraj. Anima se je pomirila, rekla je, da pa Jeruzalem že pozna, saj tu živi že skoraj celo večnost, in Američanu je znova razlagala, kdaj je čas naslednjega *namāza*, skušala se je spomniti do minute natančno, pomislil sem, da človeka malce zajebava in to mi je bilo všeč. Morda je tudi on končno to opazil, zato se je poslovil in (med zahvaljevanjem) odšel skoz vrata.

»Kakšen hecen tipček,« je rekla Anima, si slekla turkizno haljo in se vrgla na posteljo, jaz pa za njo.

(Sedaj sem že spet, kot vidim po zgornjih vrsticah, prešel v preteklik, najbolje je, da nadaljujem v pretekliku, sem in tja morda utegnem skočiti tudi dol v predpreteklik.)

O tem, kar je sledilo v postelji, sedaj ne bom pisal, rajši kdaj drugič. O »tem« (mi) je težko pisati, téma je po eni strani *evergreen*, po drugi strani pa že močno zljajnana, tako da jo je težko ujeti v prave besede. Morda bi bilo najbolje začeti v starem, visokem slogu: *prsi tvoje so kot dve srnici, dvojčeti, gazelini, ki se paseta med lilijami*, itd. Ne, ne, o tem rajši kdaj drugič! Sedaj pa – zgodba! Prava pravcata zgodba, skoraj izvirna orientalska pravljica, malone takšna kot iz »Tisoč in ene noči«, zgodba, ki mi jo je povedala moja Šeherezada (v postelji, kar pa v tem kontekstu ni bistveno). Poskusil bom štorijsko zapisati, kakor se mi je bila vtisnila v spomin, čeprav že vnaprej vem, da me bo pisanje zavedlo, besede pač vlečejo po svoje, zato bom gotovo dodal marsikaj, česar Anima ni povedala, in izpustil kaj drugega, kar je povedala, morda zgodbi v škodo, morda v korist, kdo bi vedel. Če pišem, da bi pregnal dolgočasje, pač moram stvari malce drugače obrniti v svojo zabavo, kaj bi se zgovarjal. Torej, takole gre:

(začeti moram na novi strani)

Pravljica o Abdulu in treh melekih

29. maja
(malo pozneje,
čeprav v predpretekliku)

V starih časih, ko so v Bagdadu vladali veliki kalifi, je v mestu Samarra ob reki Tigris živel bogat šejk z imenom Abdul. Samarra je bila prekrasno mesto z mnogimi palačami, vrtovi, vodometi, bazarji, medresami in džamijami, začela se je kosati s samim Bagdadom, šejk Abdul pa je imel eno najlepših palač z velikim haremom in vrtom, da so ga someščani gledali z občudovanjem in zavistjo. Pri vsem tem bogastvu pa Abdulova duša ni bila potešena: ko se je ob toplih večerih sprehajal po svojem prostranem vrtu, poslušal šumenje vodometov in gledal migotanje tisočerih zvezd – biserov, ki so se prižigali na daljnem nebu –, ga je prevzela želja po džennetskih vrtovih, ki jih je Vzvišeni obljubil svojim zvestim po preroku Mohammedu. Grenkobo je Abdul začutil v svojem srcu, bolečino nepopolnosti. Ves svet, vse samarrske palače in vrtovi, celo sam presvetli Bagdad se mu je zazdel nič in reven v primeri s tistim, kar je obljubil Gospodar svetov.

»Ah, kako je na tem svetu vse nepopolno!« je vzdihoval Abdul, ko se je večer za večerom vračal s sprehoda po dišečem vrtu v svoj razkošni harem, kjer si je v objemih svojih trinajstih žena in še sedemkrat toliko brhkih suženj, ki jih je skrival pred nepovabljenimi očmi, blažil žejo po popolnem in večnem.

Nekega jutra pred zoro, ko so služabniki še spali, pa si je Abdul nadel raševinasto popotno obleko, si na glavo zavezal bel beduinski turban, šel po svojo najljubšo kamelo ter se skrivoma odpravil iz mesta v puščavo. Še sam ni vedel,

kam ga nese pot, zadostovala mu je misel, da je dan ježe od mesta proti vzhodu oaza, za katero je bil slišal, da se popotnik v njej lahko spočije sredi takšne lepote, ki je ne najdeš niti v Samarri in Bagdadu skupaj. Vztrajno je jezdil po belem pesku, sonce se je dvigalo vse više in više, nenadoma pa se mu je zazdelo, da na obzorju vidi visoke stolpe prečudnih oblik, kakor kakšne prikazni. Sprva je mislil, da so stolpi rojeni iz privida, toda čim više se je vzpenjalo sonce, tem resničnejši so postajali, kakor da so oživali, se spremenili v strašne džine, saj so line v zidovju postale oči, temna vrata so se odpirala kot usta velikanov! Abdul se je bližal džinom s svojo kamelo, zdaj ni več dvomil o tem, da so stolpi resnično oživali, in ko je s strahom obstal v senci pod njihovim znožjem, ga je nagovoril bobneč glas, tako globok, kakor da prihaja iz srede kamna:

Stražar sem sna, na meji dveh svetov,
čemu prihajaš k meni iz samarrskih vrtov?

Preplašeni Abdul je hotel pobegniti pred tem grmenjem, četudi nazaj v razbeljeni pesek, toda njegova kamela, modra žival, se ni zmenila za gospodarjevo tarnanje, saj ji je po dolgi poti prek puščave prijala senca pod starim zidovjem. In Abdul, ker pač ni imel druge izbire, je zbral pogum in sklenil, da džina povpraša za pot, zakaj spomnil se je, da je zapisano: *Bili so ljudje, ki so pri džinih iskali pomoč*. In rekel je – O, veliki džin, kje vodi pot v džennetske vrtove, ki nam jih je obljubil vzvišeni Allah dželle-šānuhū, Gospodar svetov, po svojem pejgamberju Mohammedu alejhisselāmu?

In spet se je zaslišalo grmenje iz džinovskih zidov:

V rajski džennet skozme vodi pot,
kjer koli vstopiš, prideš vanj povsod!

Ohrabren s temi besedami, je šejk Abdul na svoji dobri kameli stopil skoz temni obok. In glej, čudo prečudno: pred njim je deželna prostrana, zelena, prekrita z gozdovi, gozdovi in travniki do kamor seže pogled! Kaj takega Abdul še nikoli ni videl! – Je možno, se vpraša, da je na svetu tako velik vrt, ki sega tja do daljnih gora? – A kje je džin in kje puščava? – In kje so temna vrata sna? – Povsod zelena trava, z rožami

pretkana, mehkejša od najdragocenejšega perzijskega tepiha! Strmel je Abdul, saj še nikoli ni bil stopil v takšno mošejo, v kateri vrhovi stebrov šumijo v vetru in kjer skoz listnat svod preseva sonce, med drevjem razpršeno v nešteto svetlih niš. Tam pa, na dnu doline, se reka lesketa, široka in počasna, a to ni Tigris, čeprav se znano vije, pa tudi Eufrat ni, saj reka je zelena, z gozdovi okrašena!

Tja k reki je Abdul vodil kamelo, in glej, ko prideta do reke, ob bregu stoji melek Israfil, v zelenem oblačilu, s svetlečimi očmi, in Abdul ga povpraša za pot. Melek Israfil seže v žep in šejku ponudi velik srebrn ključ, nato pa z roko pokaže po reki navzdol.

Abdul vzame ključ, nadaljuje pot in kmalu obstane pred velikim mestom. Za hip se mu zazdi, da je prišel domov, toda ne – saj to ni Samarra, čeprav spoznava hiše, pa tudi Bagdad ni, saj mesto je srebrno, iz nešteti arabesk spleteno! In sredi mesta stoji njegova palača, blešči se v tujem lesku, a pred vrati čakajo ga paži, izroči jim melekov ključ in takoj ga spoznajo, čeprav odetega v popotno oblačilo, in ga ne vprašajo, ne kod je hodil ne kje je bil, saj čas je dolg medtem minil.

Še sam ni vedel, kako je minilo leto in dan, ostal je v srebrni palači, naslonjen na mehke divane, kjer so ga prelestne hurije božale z vetrцем svilenih pahljač, kjer so mu mladi služabniki, klanjajoč se do tal, prinašali božanskih jedač in polne čaše opojnih pijač, govoreč: *»Jete in pijte in naj vam bo prijetno, to je za tisto, kar ste počeli!«* Toda napoji so bili čarobni in Abdul je iz dneva v dan bolj pozabljal, odkod je prišel in zakaj je šel na pot, namreč da bi našel popolnost. Sprva ga je tukaj marsikaj spominjalo na njegov dom v Samarri, pozneje pa se mu je Samarra zdela vse bolj neresnična, kakor da bi bila stkana iz nekih drugih sanj, dokler ni povsem zatonila v pozabo, z njo pa seveda tudi džin, ki ga je srečal v puščavi, pa melek Israfil, ki ga je srečal ob reki, in celo na svojo zvesto kamelo je Abdul pozabil. Toda nekega dne, ko se je sprehajal po vrtu in uzrl svoj obraz v temni vodi globokega vodnjaka, ga je kot strela prešinil spomin in zaklical je:

– Prevaran sem bil, nesrečnež, to niso džennetski vrtovi!

In naslednjega dne, zjutraj pred zoro, ko so služabniki še spali, si je Abdul znova nadel popotno oblačilo, si na glavo zavezal beduinski turban, šel po svojo kamelo (kar milo se mu je storilo, ko je spoznal, da ga je čakala ves ta čas) ter se skrivoma odpravil iz mesta popolnost iskat. Spet je prišel k reki, nekaj časa je jezdil ob njej, ko sreča meleka Azraila, stoječega na bregu, v modrem oblačilu, s sijočimi očmi, *obraz se mu je svetil kakor blisk* (tako piše v al-Tawrātu*). Abdul povpraša meleka za pot v džennetske vrtove, Azrail se skloni k reki in iz vode dvigne zlat vrč, ves umetelno okrašen z ornamenti in bajeslovnimi bitji, poda vrč šejku in pokaže s prstom še dalje po reki navzdol.

Abdul vzame vrč in se znova odpravi na pot. Kmalu obstane pred velikim mestom in spet se mu za hip zazdi, da je prišel domov, toda ne – saj to je tuje mesto, tako nesnovno, tako nezemeljsko, kakor da je stkano iz arabesk zlate svetlobe! Na ulicah ni nikogar, in ko Abdul pride do znane mu palače, ki lesketa se v tujem sijaju, ne čakajo ga paži, dvorane samevajo v tišini, služabniki so odšli, hurije so odšle, divanov ni nikjer več. – Kaj je zdaj to? – se vpraša šejk: Mar nisem prav tu živel v obilju in bogastvu?

A tedaj se domisli: vse, prav vse lahko ustvarim znova! Ves svet, pa ne en sam, temveč stotero svetov je skrito v vrču meleka Azraila. Tedaj gre in zajame vodo v zlati vrč, in glej, na zrcalu gladine oživijo tisočera bitja kakor iz pravljič, kakor iz sanj silijo na plan, nesnovna kot fatamorgane, pa vendar jasno vidna, včasih podobna ribam, včasih ptičem pa zmajem in demonom, vršijo in švistajo po zlatih dvoranah, v igri svetlobe in senc jih vse več vre iz čudežnega vrča, fantastičnih barv in oblik, kakor si jih zamisli Abdul na zrcalu gladine. Prevzet z igro oživljanja senc, stvarjenja novih svetov, Abdul še sam ni vedel, kdaj je minilo leto in dan, pozabil pa je tudi besede iz svete knjige, ki jih je prerok rekel za pesnike, *da oni po vsaki dolini blodijo*. Ko pa je čez leto in dan, sklonjen nad zrcalo gladine, spet uzrl svoj obraz, ga je kot strela prešinil spomin in zaklical je:

---

* Al-Tawrāt pomeni v islamu: Biblija (Torah), Stara zaveza. Citat je iz Daniela (10,6). Gl. bibliografijo citatov na koncu! (Op. M. U.)

– Spet sem prevaran, nesrečnež, niti to niso džennetski vrtovi!

In znova je osedlal svojo kamelo in odšel na pot popolnost iskat. Na bregu reke sreča meleka Džebraila v belem oblačilu, z žarečimi očmi, s knjigo v roki. Kakor ogenj žge melekov pogled, Abdul se prestraši in pade *omamljen z obrazom na zemljo*; Džebrail pa se ga dotakne in ga postavi nazaj na kamelo. In ponuja mu knjigo, v močni luči sijočo, in reče: Vrne se v svojo palačo, Abdul, v svoje vrtove!

Človek vzame knjigo in melek izgine, a tudi luč iz knjige obledi. In Abdul se napoti domov. Dolgo časa jezdi po tujih vrtovih, prostranih kakor stotero svetov, potuje skoz gozdove in čez travnike, prek čudežnih jas, kjer sliši božansko petje, – a pot se mu zdi vse bolj znana, ko da bi nekoč po njej že hodil, počasi se mu razgrinja spomin in pride do temnih vrat v starem obzidju na robu sna, kjer zasliši glas džina kot bobnenje globoko iz kamna:

!dosvop jnav šedirp, šipotsv ilok rejk
 ,top idov emzoks tennežd iksjar V

Čudo prečudno, Abdul je razumel džinov glas, spet sta s kamelo prišla v puščavo, in ko se je zvečerilo, sta obstala pred Samarro ob bregu reke Tigris. V mestu so šejka že ves dan iskali, ker pa niso pričakovali, da se bo gospodar vrnil v svojo palačo skozi zadnja vrata prav na koncu vrta, pa še v raševinastem popotnem oblačilu, se je Abdul brez težav skrivoma prikradel v svoj dom. Privezal je kamelo, četudi je bilo to povsem odveč, saj je s svojo zvestobo že dokazala, da ga ne bi izdala, potem pa je odšel na samotno jaso med palmami in vodometi, da bi v zadnjih žarkih dneva prebral, kaj piše v knjigi, ki mu jo je dal melek Džebrail.

In glej, čudo vseh čudes: saj knjiga je Kur'an! Sveta knjiga, ki jo pozna že od mladih dni – kako da je tokrat še ni prepoznal!? In tu so znane besede *Elif Lám Mīm*, ki kličejo bralca k pozornosti. Abdul je hlastno obračal list za listom, zakaj zdelo se mu je, da znamenite sûre bere zdaj prvič, čeprav jih je znal že od nekdaj na pamet. In našel je ajet, kjer je pisalo: *Kur'an vodi po edino pravi poti*, črke so živele resnične pred njegovimi začudenimi očmi, prepletene kot

listje v džennetskih vrtovih, govorile so »*Stopite v džennet, nobenega strahu ne bo za vas, za ničimer ne boste žalovali!*« A še najbolj čudno se je Abdulu zdelo, da pravzaprav sploh ni bilo najvažnejše tisto, kar se je skrivalo za črkami, namreč to, kar so sûre govorile, ajeti pomenili, – kajti umetelno zapisani znaki, ki so se preroku nekoč davno prikazovali iz Noči, govorijo sami zase, pišejo o sebi, kakor da *ne obstaja ničesar, niti manjše niti večje od tega, česar ni v jasni Knjigi*. Abdul je našel svoje džennetske vrtove, svojo popolnost.

Zjutraj se je že navsezgodaj začela oglašati kamela. Služabniki, ki gospodarja še vedno niso našli, so prihiteli pogledat, kaj se je zgodilo; odvezali so kamelo, a ni nehala tuliti, z vsemi močmi jih je vlekla k vodnjaku.

Nesrečnemu šejku Abdulu niso več mogli pomagati, utopil se je v črni vodi, sveta knjiga pa je ležala na jasi, na sredi odprta, v džennetski luči sijoča. Je bil nesrečnež tudi tokrat prevaran?

(Zgodba, ki mi jo je povedala Anima, se je končala drugače, mene pa so besede speljale po svoje, kakor sem bil pričakoval. Anima je namreč pripovedovala, da je melek Džebrail poslal šejka Abdula po njegovem dolgem sanjskem potovanju spet domov ter da je Abdul spoznal džennet v svojem vrtu in svoji palači, kjer je potem v miru preživel še dolgo vrsto let, dokler pač ni umrl. Toda če bi bilo to res, zakaj se je bil Abdul sploh odpravil na tako dolgo in tvegano pot, na pot k popolnosti? Mar zgolj za to, da bi spoznal, da popolnosti ni?)

Ali obstajajo rajski vrtovi?

30. maja

(vaja iz pozitivne teologije)

Sum. theol., X., q.3, a.1

Zdi se, da rajske vrtovi ne obstajajo:

1. Pojem »rajski vrtovi« je protisloven, *contradictio in adiecto*. Raj (nebesa) je nekaj povsem drugega /das ganz Andere/ od tega sveta (zemlje). Ker je nekaj povsem drugega, raj ne more imeti atributov tega sveta. Vrtovi pa so, o tem ni dvoma, nekaj bivajočega v tem svetu, so akcidenca zemlje. Kdo je že namreč videl vrtove na nebu? Vrtovi vedno rastejo iz zemlje. In kdo je že videl raj na zemlji? Raj je, če je, samo na nebu. Torej: pojma »raj« in »vrt« sta nezdružljiva, sestavljeni pojem »rajski vrtovi« pa je protisloven.

2. Vrtovi so nekaj, kar zaznavamo s čutili: vidimo, otipamo, vonjamo, okusimo (njih plodove), slišimo (šelestenje dreves). V raj pa pridemo, če pridemo, po smrti, ko se naša čutila razkroje. Kako naj torej zaznamo rajske vrtove? – Možno bi bilo, da si jih prikličemo v spomin, če spomin preživi smrt. Toda spomin je vezan na čutna izkustva tega sveta, ker pa na tem svetu rajskih vrtoev ni, se jih niti na onem ne moremo spomniti. Nadalje bi bilo možno, da so rajske vrtovi dani v predstavi; toda ker so vse naše predstave vezane na spomin in zaznave, velja enako kot v gornjem primeru. In končno, možno bi bilo, da so rajske vrtovi dani v pojmu. Toda to bi moral biti neizkustveni pojem, saj so vsi izkustveni pojmi vezani na spomin, predstavo in zaznavo; »rajski vrtovi« pa *per definitionem* niso neizkustveni pojem (kakršen je na primer pojem »absolut«). Torej: tudi ko bi obstajali rajske vrtovi, ne bi mogli biti predmet naše zavesti.

3. Bistvo rajskih vrtov je občutje popolne sreče tistega, ki v njih prebiva (ki naj bi v njih prebival). Občutje popolne sreče pa je za človeka nedosegljivo. Človek je srečen, ko poseda po divanih tega sveta. Morda bi bil še srečnejši, ko bi posedal po džennetskih (tj. rajskih, nebeških) divanih, če takšni divani obstajajo. Toda tudi na nebeških divanih bi se našlo kaj, kar bi človeka žulilo, da bi hotel biti še srečnejši. Pa recimo, da bi obstajali še »višji« (pravzaprav mehkejši) nebeški divani, na katerih človeka ne bi žulilo več tisto, kar ga je žulilo na navadnih nebeških divanih; toda tudi na mehkejših nebeških divanih bi se spet kaj našlo, kar bi človeka še zmeraj žulilo, ... in tako dalje, *ad infinitum*. Torej: tudi ko bi obstajali rajski vrtovi z nebeškimi divani, v katerih bi se človek počutil kar se da srečen, še vedno ne bi občutil popolne sreče.

Toda proti tem razlogom govorijo:

1. Prerok Ezekiel, ki pravi: *Bil si v Edenu, vrtu Božjem*. In tudi Jezus na križu obljublja hudodelcu: *Resnično ti pravim, danes boš z menoj v raju*.

2. Mojzes: *Vzame torej Gospod Bog človeka ter ga postavi na vrt Edenski, da bi ga obdeloval in ga varoval*.

3. Pejgamber Mohammed alejhisselām v imenu Allaha dželle-šānuhū obljublja vernikom: *Tiste pa, ki verjamejo in delajo dobra dela, vzradostí z džennetskimi vrtovi, skozi katere bojo tekle reke*. In naznanja: *Kakor bratje bojo sedeli na divanih, drug nasproti drugega*.

Odgovarjam: Izhajati je treba iz različnih vrednostnih stopenj, ki se pojavljajo v stvareh. Brez dvoma lahko rečemo, da so nekatere stvari bolj, druge pa spet manj dobre, resnične, osrečujoče ipd. Te stopnje »bolj« ali »manj« izrekamo o različnih stvareh glede na to, koliko se približajo popolnosti (*ad aliquod quod maxime est*): na primer pravimo, da je rajsko tisto, kar je blizu popolnosti raja; rajске poljane imenujemo tiste poljane (na zemlji), na katerih se počutimo skoraj tako kot v raju; nebeške vrtove imenujemo tiste vrtove (na zemlji), v katerih se počutimo skoraj tako kot v džennetu. Torej, da sploh lahko vrednotimo stvari na tem svetu, obstaja v našem pojmu neka popolnost (*maximum maximorum*), ki nam sploh šele omogoča, da počnemo to, kar počnemo. Če

pa bi bila ta popolnost samo v pojmu, ne pa tudi v eksistenci, bi si lahko zamislili še večjo popolnost, ki bi bila tudi v eksistenci, – še večja popolnost od (popolne) popolnosti pa je protislovje: zato mora popolnost tudi eksistirati. *Ergo*: da na zemlji sploh lahko govorimo o rajskih vrtovih, morajo rajski vrtovi obstajati, ker pa ne obstajajo nikjer na zemlji in ker *tertium non datur*, obstajajo v nebesih.

Odgovor na 1. razlog: Pojem »rajski vrtovi« ni protisloven, saj bi bil protisloven samo v primeru, ko bi bil raj (nebesa) resnično nekaj povsem drugega od tega sveta (zemlje). Vendar pa raj ni nekaj povsem drugega, saj v tem primeru ne bi bilo mogoče govoriti o »raju na zemlji«, kar pa je absurdno, ker o raju na zemlji nedvomno lahko govorimo. Res je, da so vrtovi nekaj bivajočega na tem svetu, da so akcidenca zemlje, toda za »vrtove« jih lahko imenujemo samo v primeru, če imamo idejo o (nebeškem) vrtu, drugače povedano: raj na zemlji je, če je, samo če je prej (ali potem) raj na nebu. Torej: pojma »raj« in »vrt« sta združljiva, o čemer priča tudi prerok Ezekiel, ko pravi: *Ta dežela, ki je bila opustošena, je postala kakor vrt v Edenu.*

Odgovor na 2. razlog: Rajski vrtovi, če obstajajo, morejo biti predmet naše zavesti. Spoznamo jih tako, da vidimo, otipamo, vonjamo, okusimo (njih plodove), slišimo (šelestenje dreves) v vrtovih tega sveta, potem pa si pred-stavljamo, kakšni so rajski vrtovi, in sicer tako, da si zemeljske vrtove pred-stavljamo še lepše, še blažje, še bolj dišeče, še bolj osrečujoče, če pa nam to ne zadošča, si lahko pred-stavljamo rajске vrtove kot najlepše, najblažje itd. ter tako nujno pridemo do popolnosti, kajti *regressus ad infinitum* je logična napaka, primer slabe neskončnosti *die schlechte Unendlichkeit!* In tudi če naša čutila s smrtjo propadejo, spomin še vedno ohranja zaznave v predstavah, in celo če predstave s smrtjo zbledijo, se njih vsebina še vedno ohranja v pojmu; pojmi pa ne morejo propasti, ker so idealni *par excellence*. (Nekje pa se je treba ustaviti, prમેjđuš! To je vedel že Aristotel.)

Odgovor na 3. razlog: Človek mora v rajskih vrtovih občutiti popolno srečo, saj sicer ne bi mogel občutiti nobene sreče na divanih tega sveta, kar pa je absurdno, saj človek

na divanih tega sveta, pa čeprav so bolj trdi kot mehki, neko srečo prav gotovo občuti. Če namreč ne bi obstajala vsaj slutnja popolne sreče na rajskih divanih, potem človek na tem svetu ne bi mogel reči, da je na enem divanu srečnejši kot na drugem, da je en divan mehkejši in drugi trši. Niti tega ne bi mogel vedeti, kaj ga pravzaprav žuli na tem ali onem zemeljskem divanu. Ker pa človek nedvomno ve in lahko tudi reče, da ga na vseh zemeljskih divanih, pa naj bojo še tako mehko oblazinjeni, nekaj žuli, to pomeni, da sluti, da ga na rajskih divanih ne bo nič več žulilo. Toda če bi to samo slutil, ne pa tudi vedel, ne bi mogel z gotovostjo reči, da ga na zemeljskih divanih nekaj žuli. O slednjem pa ni dvoma, zatorej obstajajo divani v nebesih, kjer bo človek občutil popolno srečo, – zato, kot pravi prerok Mohammed: »*Vstopite v džennet, vi in vaše žene, radostni!*«

Moram se malce oddahniti od teh teoloških tem. Pa kaj, ko mi je stari Jaakov dal same svete knjige, morda drugih sploh nima. Meni pa bi se zdaj, odkrito povedano, prav prilegla kakšna dobra kriminalka, čeprav si je toliko spet ne želim, da bi šel gor v mesto in si kupil kakšno angleško »pingvinko«. Sicer pa so danes trgovine večinoma zaprte. Anima je zjutraj odšla k svoji mami v Galilejo, rekla je, da se vrne jutri še pred poldnevom, da bova šla skupaj na nedeljski sprehod, morda na Oljsko goro ali kam drugam, če bom želel. Njena mati baje živi strašno revno, komaj se lahko preživlja; Animini bratje, razen ta mlajšega, Nidala, ki se kdaj pa kdaj oglasi pri njej, za mammo bolj malo skrbijo, tako da ji mora Anima nositi denar, ki ga še sama težko zasluži. Dal sem ji nekaj šeklov, za mammo, sprva se je branila, češ da se to ne spodobi, potem pa jih je le vzela. Ostalo mi je še nekaj stodalarskih čekov, na vzhodu sem porabil manj, kot sem predvideval, – kaj pa bo, ko porabim še preostali denar, ne vem. Ali se bom moral vrniti domov ali pa se bom tukaj zaposlil v kakšnem kibucu, če bo treba. Letalska vozovnica mi velja še do konca leta.

Rekel sem, da sem začel pisati iz dolgočasja, čakajoč na Animo. To v nekem »višjem« smislu gotovo drži; še zmeraj mislim, da ljudje pišemo predvsem iz dolgočasje. Po drugi strani pa, ko razmišljam o svojem potovanju, si ne morem kaj, da si ne bi zaželel v besedah ohraniti (vsaj zase, če ne za druge) vse te vtise, vsa daljna mesta in vasi, vse obraze – da, predvsem obraze! – vse ljudi, srečanja z njimi, pogovore,

dotike, nežnosti in bolečine, čeprav vem, da *vsak, ki pije od te vode, bo zopet žejen*. Oh, kakšna slast bi bila biti kronist! Saj ne bi potreboval kakšnega kralja, vojskovodje, da bi beležil njegove slavne pohode in zmage, zadosti bi bilo, če bi opisoval vsak svoj dan, do pičice natančno, z veliko skrbjo, da ne bi kaj izpustil ali dodal kaj odvečnega. Vendar to ne gre, besede so prekrhke, da bi zajele vase življenje, časa je premalo, da bi, hodeč po kraljevski poti, zabeležil vsak korak (kajti noben korak ni nepomemben). In tako mi preostaja dvoje: bodisi da pišem zgodbe, ki naj bi z drugačnimi besedami, v drugih prostorih in časih povedale tisto bistveno, kar človek doživlja na poti svojega življenja, bodisi da (vsaj tu pa tam) zamižim na eno oko in se sprijaznim z opisom okrnjene resnice, zavedajoč se, da mi je morda ušlo prav tisto bistveno, da pa vendarle vsaj skušam pisati o tem, kar se je resnično zgodilo. Toda navsezadnje – ko je nekaj zapisano, ali ni spet samo zgodba, boljša ali slabša, bolj ali manj zanimiva zgodba?

Med tistimi nešteti obrazi, ki sem jih na potovanju srečal in ki jih še vedno, iz dneva v dan srečujem, sem tam na vzhodu spoznal (v bibličnem pomenu) tri ženske, dve Evropejki in eno Indijko. Tri bi bilo malo, če bi šel po svetu ženske iskat, ker pa sem se takrat, pred letom dni, odpravil od doma, da bi našel guruja, takšnega Učitelja, ki bi mi rekel, *pridi in hodi za menoj*, in jaz bi šel za njim do konca sveta (sem bil res tako naiven?) – če s tega zornega kota gledam na svojo pot, lahko z malce cinizma rečem, da so bile še tiste tri ženske, ki sem jih spoznal na Jutrovem, že skoraj preveč. (Anima je seveda nekaj čisto drugega.) Sprašujem se, ali mi je res usojeno, da ženske prevzemajo vlogo gurujev v mojem življenju, da jo vedno znova prevzemajo, čeprav v različnih osebah in situacijah, pri čemer se vselej pretvarjam, kakor da jaz vodim njih, v resnici pa one vodijo mene. Morda lahko resnici v opravičilo in sebi v tolažbo rečem, da piše celo za vélikega kralja Salomona: *Dal si svoja ledja ženskam in si pustil, da so vladale nad tvojim telesom*. Ne vem sicer, ali je bil Salomon tako prepričan v svoje čarovnije, tako gotov, da se vedno lahko »izmuzne v svojo dušo«, pa je zato ženskam svoje telo kar *pustil*? Jaz namreč v takšna skrivna vratca duše

sploh nisem povsem prepričan. Sicer pa, zakaj naj bi človek sploh bežal pred ženskami? Nasprotno, še premalo cenimo objeme teh naših angelov varuhov, ha ha! Kaj ni bolje, da daš *svoja ledja ženskam*, kot pa da se daš zapeljati kakemu zaslepljenemu fanatiku, kakšnemu lažnemu preroku, pohlep-nemu guruju ali celo partijskemu sekretarju? Ženske večino-ma nimajo pretenzij, da bi bile ne vem kako preroške, ne dajejo nauka, temveč sebe, in to je dobro, pravim jaz. Omenil sem angele: ko si skušam predstavljati angele, si ne morem kaj, da si jih ne bi predstavljal v podobi lepih žensk, tako gracilnih, da so že kar brezspolne, kakor na primer angeli na slikah Leonarda da Vincija, za katere bi poznavalec sicer nemudoma ugovarjal, da so kljub svoji nebeški lepoti nedvomno moškega spola, vendar se jaz ne morem upirati vtisu, da so ženske. (V zgodbi o Abdulu sem pri melekah naredil izjemo, verjetno zato, ker je ves Kur'an tako neizpro-sno moški, že malce zateženo moški, če gledam nanj takole nemarno »od zunaj«. V njem je jasno svarilo: *Tisti, ki ne verjamejo v oni svet, kličejo meleke z ženskimi imeni.*) Toda vrnimo se k stvari.

Prva izmed treh žensk je bila Nemka, hipika, prav nič podobna kakemu plavemu angelu, prej kaki panterici, imela je ozke, mandljaste oči, povprečne rjave lase, sicer pa je bila v splošnem kar prikupnega videza. Spoznal sem jo na peščeni plaži v bližini Goe, kjer se je v votlinah in pod palmami naselila množica zahodnih hipijev. Zvečer smo sedeli na obali ob ognju in kadili haš, gruča Nemcev se je zbrala skupaj, v glavnem so molčali, nekateri so bili že popolnoma *far out*, drugi so (smo) bili še bolj pri sebi, med temi tudi Malis – tako je bilo dekletu ime – ki me je gledala s svojimi mandljastimi očmi, prevzela je iniciativo, očitno sem jo zanimal (Jugoslovan, ki pride v Indijo!) in potem, ko je večina pospala kar na pesku, sva se šla ljubiti tja pod palme; ne spominjam se dobro, kako je bilo, ker sem bil takrat tudi jaz že precej zadet, vem le, da naju je bilo zjutraj malce sram, nekako tako, kakor je zapisano za Adama in Evo, namreč *tedaj se odpro oči obema in spoznata, da sta naga*, a k sreči ni bilo treba iskati figovih listov, saj sva se zbudila že napol oblečena (ponoči se tudi tam precej shladi, čeprav ne toliko,

da bi bilo treba zlesti v spalno vrečo). Na tisti obali sem potem ostal še kak dober teden, s panterico sva se še nekajkrat ljubila (bilo je prav lušno), vendar sva vsakič bolj jasno čutila, da je tistim spoznavanjem manjkalo nekaj bistvenega, najbrž ljubezen, in bila so v glavnem le za kompanijo, za hec, ker to pač »spada zraven k sceni«. Zato sem po enem tednu pobral svoje stvari, z Malis sva si veselo segla v roki in si izmenjala naslova (kakor da bi to služilo še čemu drugemu kot zmanjšanju »slabe vesti« ob slovesu), ona se je vrnila k svojim Nemcem, jaz pa sem se napolil v notranjost kontinenta.

Zgodbica seveda, nič posebnega, kdo od popotnikov na Jutrovo pa se ni najprej ustavil v Goi (po možnosti z žepno izdajo Hessejevega »Siddharta« pri sebi, namesto Sv. Pisma, ki so ga nekaj stoletij prej tja nosili misijonarji). Saj res ni bilo nič posebnega, to moje srečanje z Malis, imajo pa takšne vrste srečanj – če gledam nazaj – neko dobro lastnost, namreč da niso »zatežena«. Človek bi jih lahko mirno povedal ob kakšni priložnosti, na primer v veseli gostilniški družbi, pa se ne bi prav veliko pregrešil. Bogve kje je sedaj tista Malis, verjetno je veselo poročena s kakšnim bivšim hipijem in ob sobotah zvečer, po TV nadaljevanki, pokadita kakšen joint, v spomin na stare čase. Ah, kdo bi vedel, morda pa je njena zgodba čisto drugačna! Morda se je zafiksala kje v Bombayu ali Calcutti, morda so jo celo že sežgali na veliki pogrebni grmadi, kdo bi vedel!

No, pri drugi ženski tam na vzhodu že ni šlo več tako zlahka. Doma je bila iz Danske, imenovala se je Marianne, če se prav spomnim (skoraj sem podvomil, sram me je, saj sem vendar z njo preživel več kot mesec dni!). Srečal sem jo na neki majhni železniški postaji, kot kup nesreče je sedela na klopi v čakalnici ob svoji veliki bisagi, in zazdelo se mi je, da joče, pa sem stopil k njej – od nekdanj sem občutljiv na ženske, ki jočejo – in jo vprašal, *Kaj jokaš? Koga iščeš?* Nič ni odgovorila, gledala je mimo, kakor da me ni, zato sem jo vprašal še enkrat, prijel sem jo za ramo, pa je rekla *Ne dotikaj se me!* Bila mi je všeč, malce se mi je tudi smilila, resnično sem ji hotel pomagati, zato nisem odnehal, čeprav sem medtem že jasno videl, da ne joče. Usedel sem se k njej

na klop in končno mi je povedala, da se je včeraj njena prijateljica, s katero je bila odšla na pot, premislila in se vrnila v Bombay, od koder bo odletela domov, češ da je nekaj bolna. »Sami izgovori!« je rekla Marianne in dodala, da se ona še ne želi vrniti, saj je komaj nekaj tednov tukaj, denarja pa ima za kake pol leta, in včeraj je bila trdno odločena, da bo potovala naprej sama, če ne bo šlo drugače, danes pa je kar obupana in zdaj je povrh vsega še zamudila zadnji vlak, v tej vasi pa ni nobenega hotela, in zdaj sploh ne ve, kaj naj stori. Predlagal sem ji, naj prespi v spalni vreči kar tukaj na postaji, češ da bom tudi jaz prespal tukaj, četudi sem nameraval najti prenočišče pri kakšnih ljudeh v vasi, toda meni je vseeno, prespal bom tukaj in jo varoval, če bo treba (čeprav je to v Indiji čisto odveč, saj veliko ljudi spi zunaj); naj mi zaupa, sem jo prosil. Pristala je, kaj pa naj bi drugega storila. In zjutraj sva šla skupaj na vlak. Postopoma se je izkazalo, da si imava marsikaj povedati, o vzhodu in zahodu, o Jezusu in Krišni in Radhi in podobne stvari, naslednjega večera sva poiskala »hotel« in v njem vsak svojo sobo, bili pa sta sobi druga ob drugi, da bi lahko potrkala, če bi kaj potrebovala. Domačini so naju čudno gledali, čeprav so že navajeni vseh mogočih popotnikov. Marianne je ponoči za svoja vrata postavljala stole (kajti v tisti deželi se vrata le redkokje dajo zakleniti), kar sem ugotovil že drugo noč, v drugem hotelu, ko mi je postalo zvečer samemu dolgčas in sem si zaželel iti malo k svoji sopotnici. Ko se je prepričala, da sem jaz, me je spustila v sobo, a česa več mi ni dovolila. Sicer pa sva se dobro razumela, prepotovala sva skupaj lep kos Indije, vse tja do Bangalorja in še dlje, obiskovala sva templje in svete votline, toda Marianne se je malone bala domačinov (tako črni so bili v primeri z njo!), rekla je, da so preveč drugačni od nas, pa tudi hašiša ni kadila. Ko se je že dokaj navadila name, mi je pustila, da sem jo včasih poljubil na lice, jo božal po svetlih laseh in jo kdaj pa kdaj tudi objel, bila mi je všeč in močno sem si jo želel, še v snu se mi je prikazovala in imel sem težke noči, toda spati z mano nikakor ni hotela. Končno sem se s tem sprijaznil, skoraj me je minilo, pogovarjal sem se z domačini, medtem ko je ona stala

ob strani kot kakšna zračna vila iz drugega sveta, v neki vasi sem srečal celo takšnega guruja, da me je imelo, da bi vsaj za nekaj časa ostal v njegovem ašramu. Toda Marianne je hotela naprej, nenehno jo je neslo nekam dalje, kdo ve kam. A neke noči, ko sem že spal, je prišla k meni, naga in z razpuščenimi lasmi kakor prikazen, kakor da bi iz nje pravkar *izšlo sedem zlih duhov*; skoraj sem se je ustrašil, ko me je tako obiskala na robu sna, ustavila se je pred posteljo in čakala, da jo potegnem k sebi. Ljubila sva se nežno in brez besed, a naslednjega jutra se je jokala, rekla je, da se morava ločiti, prepričeval sem jo, naj ostane še z mano, rekel sem ji, da od nje ničesar ne zahtevam, ničesar takega ne pričakujem, česar mi ne more dati, čeprav sem vedel, da tudi ona ve, četudi ne reče naglas: »*Slekla sem suktnjo svojo, kako naj bi jo spet oblekla?*« Ponavljala je, da se morava ločiti, najsi ji je bilo lepo z mano, rekla je, da bi bilo zanjo najbolje, če bi se čimprej vrnila domov, češ da jo doma nekdo čaka, nekdo, ki vseskozi misli nanjo. Sami izgovori, strah pred življenjem, sem pomislil. Ne vem, ali je resnično hotela domov, mislim pa, da je, vsekakor bi bilo brez smisla vztrajati na nečem, kar je že vnaprej zgubljeno; še nekaj dni sva ostala skupaj, tako kot prej, potem sva se ločila v Madrasu, pred letalskim terminalom. Nisva izmenjala naslovov, nisva se obrnila nazaj ob slovesu. Ne vem, ali je zatem odpotovala domov, verjetno je.

O tretjem srečanju, ki sem ga omenil, ne morem pisati, čeprav sem nameraval. Trajalo je kratko in zgodilo se je kakor v nekem drugem času, v nezemeljskem času, tako da ne morem reči, da je v meni zapustilo takšno sled kot srečanje z Marianno. Nekatere stvari človeka prešinejo kot blisk, v tistem hipu so tako resnične, tako jasne, toda že naslednji hip se razblinijo kakor sanje, in pozneje se zdi, kot da smo jih doživeli v nekem prejšnjem življenju, niti obraza niti dotika se ne spominjamo več, še manj imena. Res je, takrat sem veliko kadil (tako da se mi je pozneje kajenje uprlo), a čeprav sem bil zakajen, bi se v drugih okoliščinah tistega srečanja lahko vsaj približno spomnil in zdaj bi morda lahko zapisal novo zgodnico. Tako pa vem le to, da je

bilo – kakor nekakšen intermezzo, napol sanjska razpoka med različnimi svetovi – nič več. (Transcendenca je iz drobcev, ki jih je ta svet zavrgel.) In kaj naj bi bilo še več od srečanja z njo, ki pravi: »*Prišla sem v bivanje kakor sence in demoni noči.*«

Z Animo je drugače, Animo ljubim, to mi je dano. Včasih, ko pišem in čakam nanjo, se mi zdi, da jo poznam že od nekdanj, kot svojo senco, svojo dušo.

Hipostaza . . . ?

1. junija, zjutraj

(vaja iz negativne teologije)

Codex Apokr. III, 3, 5–68

- 5 [...] volji in namenu, je pred sončnim zahodom Učenik pripeljal učence svoje v vrt ob bregu jezera, da bi okušali sadove zemlje, in tudi nekaj žensk je bilo med njimi, Merjema iz Ješimona, Ofra iz Bedje in Magdiela, ki pravijo ji Čuteča, pa še nekaj drugih. In tudi jaz sem bil tam, pričujem na lastne oči, zgodilo se je v osmem
- 10 dnevnu kresnega meseca desetega leta vladavine Tiberija Avgusta. Ko prineso opresnike in vino, Učenik reče: »Kdor ima oči, naj vidi! Prikazalo se bo znamenje [...] posoda luči razlite.«
- Tedaj listje zašelesti, veter zaveje iz puščave šolske, krila se spuščajo na zemljo, oblak nebeški zakrije sonce na zahodni strani,
- 15 zmrači se jezero in vrt. In sestra Čuteča zakliče: »O rabi, kdo je Ona, ki prihaja, med tamariskami v temni svetlobi stoječa?«
- »Moj rabi!« vzklikne brat Jasnovidni: »Kdo je Ona, živa senca med vejami lebdeča?«
- 20 Reče Učenik: »*Ko luč pomeša se s temo, takrat tema zasije.*«
- »Ona je torej – luč – je tema?« ne vejo učenci.
- »Ne luč ne tema,« odvrne Učenik, »kdor ima ušesa, naj sliši!«
- Brat Akaf, več v razlagi sanj, pa pravi: »Svetloba skoz temo preseva [...] videl sem v sanjah, vabila me je k sebi, da zbudil sem se v strahu. A kdo je Ona zdaj, svetloba v snu? Mar prebujenemu izgine, v soncu obledi? V snu je môra spet minila, se v brezno
- 25 mračno je vrnila.«
- »Ne sanja ne noč,« reče Učenik, »zakaj zapisano je: *In ko tema pomeša se z lučjo, luč se zatemni [...] postane šibka.*«
- 30 »O rabi, a kdo je Ona?« zakliče Junus, brat najmlajši: »Mar je nevesta? In v mraku čaka zdaj, da ženin pride ponjo, zagrnjeno s

pajčolanom, da vzame jo k sebi, skrivnost poroke razodene,
– Njej, želji ljubečega, ki klical jo je prek gora, jo vabil
s pesmijo iz sna?»

35 »Ne nevesta ne želja,« odkima Učenik. »Kdor ima srce, naj ljubi!«

In sestra Merjema steče k Njej, med drevje v temnem vrtu, da
videla bi ji obraz in slišala neznani glas, a tam pričaka
jo praznina, svetleče sence globočina. [...] Ko vrne se, sprašuje:

40 »Mar je cipresa, tamariska, sikomora? Spreminja se v očeh,
podoba sijoča, iz črnih žarkov stkana. Kakor prikazen zastrti plamen
izžareva, v mesečini srebrni prosojna izgoreva, in spet zasije,
v pri-sotnost poslana, v pleromi rojena!«

Zdaj brat Puščavnik, skušan v samoti, kakor da spregleda Njo,
v grozi zakriči: »Glejte, prihaja žena, oblečena s soncem, v škrlatni
45 plašč odeta, nečistnica, satanova ljubica! Gorje, gorje!«

»Ne žena ne sestra,« ga zavrne Učenik; »četudi sestra, Njej vda-
na, v ljubezni posvečena, z grehom zaznamovana, besede njene govori:
Čaščena sem in zaničevana, nečistnica sem in svetnica!«

Kliment pa, brat učeni, ljubljenec Sofije, modro ugotavlja: »Ona
50 ni le senca, marveč je esenca! Forma je, ideja, polnost in praznina,
radost, bolečina, želja in usoda, duša, stvar in bit.«

»Ne senca ne esenca,« zanika Učenik. »Kdor ima pamet, naj misli!«

A jaz ne morem več molčati in začnem si šepetati: »Zdaj bliža se,
tišina, ko da objema me groba temina. Le kdo si, moč neznana,
55 ki kličeš nas k sebi? Kdo si, svetla senca, da stopamo vsi k Tebi?
Si davna želja, ki srce prebode, si plamenica, v kateri duša zasije?
Ali pa si zgolj – smrt?«

»Ne smrt ne duša,« odvrne Učenik; »četudi brat, Njen predan, v
veri posvečen, z dvomom zaznamovan, besede njene govori: *Tišina sem*
60 *nepojmljiva, in misel, ki često preleti spomin.*«

»O rabi, potem karkoli rečemo o Njej, to Ona ni? Ne svetloba ne
tema ne luč ne sanja ne nevesta ne želja ne praznina ne cipresa
ne tamariska ne prikazen ne podoba ne žena ne sestra ne svetnica
ne senca ne esenca ne misel ne ideja ne radost ne bolečina ne usoda
65 ne stvar ne bit ne duša ne tišina ne smrt! Mar hočeš reči, da večna
je neznanka?«

Učenik se nasmehne: »Ne neznanka ne [...]»

In jedli smo sadove zemlje.

Po prehojeni poti

2. junija

O, Anima, ljubezen moja!

Nikoli si ne bi mislil, da se bom tako zaljubil! Kakor da sem prepotoval pol sveta samo zato, da bi srečal tebe. In zdaj, čakajoč nate, vedno znova pišem o tebi v tem dolgem času, ko sem nestrpen, da se zvečeri, da prideš k meni. *Kako lepe so tvoje noge v opankah!* kličem v pričakovanju. *Kako si lepa in mila, o ljubav, med vsemi radostmi!* se te veselim, da bi najrajši zapel pesem o tebi.

Včeraj sva šla na obljubljeni nedeljski sprehod na Oljsko goro in potem v mesto. Objemal sem ljubezen mojo, poljubljaj sem jo na vroče ustnice. Bila sva dobre volje, veliko sva se smejala. Sicer je Oljska gora en žalosten kraj, pa ne le zaradi znanih dogodkov pred dvema tisočletjema, temveč predvsem zaradi tega, kar so sedaj naredili iz nje. Jezus bi se še enkrat zjokal, če bi šel znova tod mimo. Avtobus za avtobusom brni gor po klancu, zgoraj na trgu pa se vsipljejo ven turisti, ki se imajo za romarje, Nemci, Angleži, Španci, Italijani, trume Američanov, pa Japonci s fotoaparati, ki si želijo ohraniti na papirnatem spominu »najlepši pogled na svetu« (kaj si pravzaprav mislijo o vsem tem, Japonci?). Prvič sem bil tukaj pred dobrim mesecem, zgodaj zjutraj, tako da vtis ni bil tako porazen. Pravico do vrha si lastijo Arabci, na pustem južnem pobočju imajo Judje pokopane svoje očake, severno pobočje pa so si razdelile krščanske cerkve, seveda skregane med seboj. Z Animo liževa sladoled, neki vodič kaže svoji skupini nakičeno cerkev tam spodaj in razlaga na ves glas, da Getsemane pomeni »stiskalnica za olive«. V

drugem jeziku slišim, da je bil Jeruzalem 36-krat oblegan, 17-krat porušen in vedno znova obnovljen. In tretji citira iz svete knjige: *Kdor ni videl Jeruzalema v njegovem sijaju, ta še nikoli ni videl lepega mesta.*

Razmišljam o Animi, čudežni hčeri jeruzalemski: je ona resnično cilj mojega potovanja, mojega romanja na Jutrovo? Danes si je oblekla obleko iz indijskega platna, tudi uhane si je pripela. Razmišljam o najinem prvem srečanju. Spoznal sem jo . . . (ne, ne, le zakaj bi jo predstavljal, kakor da bi jo želel naslikati komu drugemu, saj sam dobro vem, kakšna je, ohraniti jo moram zase).

»Animus,« mi reče (tako me včasih imenuje, odkar sem ji povedal, da je Jung pisal o animi kot ‚ženski duši v moškem‘ in o animusu kot ‚moški duši v ženski‘, malce poenostavljeno rečeno) – »Animus, ali ti kot svetovljan verjameš v *gilgul*?«

»V kaj če verjamem?«

»V *gilgul*, no, kako se že reče, v preseljevanje duš?«

»Kako pa si se na to spomnila?«

»No, takšni sanjači kot ti verjamate v vse mogoče otročarije . . .« se Anima smeje.

In potem se spuščava dol po drevoredu v Cedronsko dolino, mimo kapele *Dominus flevit* in pravoslavne cerkve sv. Marije Magdalene. Ob poti prodajajo relikvije: križce iz oljčnega lesa, vrečke s sveto zemljo, palmove vejice iz Jerihe, stekleničke z vodo iz Jordana, pesek z obale Genezareškega jezera, . . . pravzaprav je ponudba v primerjavi s srednjeveško dokaj skromna, lahko bi na primer prodajali peresa iz kril kakega angela, če že ne pero arhangela Gabriela, ki mu je padlo iz kreljuti v sobi Marije Device (kakor je zapisano v znani Boccacciovi noveli), pa vsaj pero kakšnega nižjega keruba ali serafa, ali pa morda črepinjo krožnika s poslednje večerje, ali pa dlako iz repa tistega žrebeta, na katerem je Jezus (*»sedeč na žrebetu osličjem«*) prišel v Jeruzalem, ali nemara kak kamen, ki ga Jezus ni hotel spremeniti v kruh, ali celo eno izmed kosti tiste Besede, ki je meso postala (kot se neokusno šali taisti Boccaccio); če pa tako vélikih relikvij ni več na tržišču, kar je navsezadnje več kot razumljivo po dveh tisočletjih, bi jeruzalemski mešetarji morda vendarle lahko svoje kupce razveselili s kakšno perlo iz rožnega venca

pobožne sv. Helene ali s krempeljcem ene izmed skušnjav sv. Antona. In če že prodajajo sveto zemljo, vodo in pesek, bi lahko v zapečateni steklenički ponudili tudi nekaj atomov oziroma molekul tistega zraka, ki sta ga dihala Adam in Eva v Edenskem vrtu, ali nekaj plamenov tistega ognja, v katerem je strmoglavil Lucifer z neba. Toda, kaj hočemo, dejstvo je, da je ostalo kaj malo svetinj, in še tiste, ki so jih ljudje po milosti božji našli in spravili, so shranjene po raznih tabernakljih in kriptah po vsem svetu. Kako naj bi se potem znašle pri mešetarih na pobočju Oljske gore?

V staro mesto sva vstopila skozi Levja vrata. Anima mi je povedala legendo, ki pravi, da je sultan Sulejman (hebr. Šlomo, po naše Salomon) Veličastni ukazal nad ozka vrata vzdati reliefa dveh levov, ki sta tam še dandanes, da bi ga večno spominjala na njegov sen, v katerem je sanjal, da ga bojo požrli levi, če ne bo sezidal obzidja krog Jeruzalema. (Sulejman je zgradil obzidje v XVI. stol., zato ga levi niso požrli.)

Takoj za vrati, na začetku slavne ulice Via dolorosa, pred samostanom sv. Ane, naju je obkrožila gručica temnopoltih dečkov, ki so prosjačili denar. »Pazi, da te ne okradejo,« me je posvarila Anima in prestavila svojo torbico z boka predse. Iskal sem po žepih za drobižem, ko da tukaj ne bi bilo podobno kot v Indiji, kjer nikakor ni dobro na ulici dajati novce, saj se potem tistih, ki se jih usmiliš, ves dan ne znebiš. Ko sva se dečkov z nekaj novci vendarle znebila, sem rekel Animi, da sem dopoldne prebral v Talmudu, kar je o miloščini učil rabi Meir: *»Ako ti tožilec reče: Če vaš bog ljubi reveže, zakaj on sam ne poskrbi zanje? – Mu moraš odgovoriti: Zato ker se mi samí po njih rešujemo obsodbe na pekel!«* Anima, ki je nekaj let obiskovala *heder*, pa te stvari pozna bolje od mene, zato se je nasmehnila moji neukosti in rekla, da to še ni konec zgodbe, kajti rabi Akivi, ki je bil očitno pametnejši od rabija Meira, je dodal: *Nasprotno, prav to je tisto, kar vas obsoja na pekel.* Dajanje miloščine naj bi bilo v božjih očeh greh, kot če bi prinesli hrano in pijačo jetniku, ki ga je kralj upravičeno vrgel v ječo in ukazal, da mora stradati. – »S tem se jaz seveda ne strinjam,« je Anima takoj dodala, »jaz ne verjamem v nobeno božjo previdnost ali

dobroto, sem pa tudi proti dajanju miloščine. Delavski razred si mora svoje pravice priboriti sam.«

Anima le redkokdaj kaj pove o svoji službi. Zaposlena je v neki turistični poslovalnici v novem delu Jeruzalema, nekje v bližini trgovske ulice Ben Yehuda, čeprav je končala višjo šolo za oblikovanje. Tudi pri njih so problemi z brezposelnostjo, še zlasti v mestih in za mlade (Anima je skoraj deset let mlajša od mene). Nekega jutra sem jo hotel pospremiti do tiste poslovalnice, ker sem želel z njo še malo kramljati, vendar je rekla, da gre rajši sama v službo, zato da tam ne bi preveč natolcevali, sicer pa je v tej službi le začasno, ker je to delo sploh ne zanima in tudi zaslužek je premajhen za osem, včasih tudi več ur na dan. Stanovanje jo precej stane, najeto ima neke vrste garsonjero v starem mestu, v arabski četrti, od koder se sicer mora v službo voziti z mestnim avtobusom, vendar ji okolje ustreza, poleg tega pa bi bilo stanovanje v bližini Ben Yehude še dražje. Doslej mi še ni bila pokazala, kje stanuje, na včerajšnjem sprehodu pa sva z Vie dolorose zavila desno, nekaj časa sva hodila po labirintu starinskih uličic (nisem si prav dobro zapomnil poti), kjer je Anima na moje vprašanje, kam greva, odvrnila, naj ne sprašujem preveč, in kmalu zatem sva se ustavila pred staro hišo, za katero se je dvigal minaret manjše džamije; Anima je pokazala na zaprte polkne v drugem nadstropju hiše in rekla, da tam stanuje. Malce sem bil presenečen, pričakoval sem, da mi hoče pokazati kakšno mestno znamenitost, in ko sem maloprej zagledal minaret, sem že pomislil, da me je pripeljala sem zato, da bi videl džamijo, čeprav to ne bi bilo v njenem stilu; nisem se takoj znašel, seveda sem pomislil, da me Anima želi povabiti gor, zakaj bi me sicer pripeljala semkaj pod svoje najeto stanovanje, in vprašal sem jo, ali greva gor, pa je rekla, da rajši kdaj drugič, da bo rajši prej vprašala lastnico glede obiskov, češ da so ljudje tukaj še zelo konservativni (kar nedvomno drži), in potem me je, tokrat po drugih uličicah, peljala nazaj na Vie doloroso, na katero sva se vrnila nekoliko više (bolj zahodno), že nad peto postajo križevega pota, natančno pred baziliko *Ecce homo*.

In potem so naju spet sprejele ozke uličice arabske četrti, nehote sva sledila križevemu potu, zdaj na njem sicer ni bilo

toliko romarjev, kot jih je gotovo bilo zjutraj, ko se pred službo božjo na Gospodov dan trume trpečih obrazov žalostno valijo po poti bolečine tja k Božjemu grobu, po poti, za katero so baje ugotovili, da sploh ni prava božja pot, namreč tista, po kateri je Ješua nosil križ, h grobu, za katerega so baje ugotovili, da sploh ni pravi božji grob, ker naj bi bil Ješua dejansko pokopan izven obzidja, kot je bilo takrat v navadi. Toda čeprav sedaj ni bilo mnogo romarjev po ulici, ki so jo križarji imenovali Via dolorosa in ki se po svojem začetnem ravnem zagonu med palačami in cerkvami začne viti skoz majhne stare hiše sem in tja, tej poti ni bilo težko slediti, saj so kamni, po katerih moraš stopati, že tako zglajeni, da vodijo korak kot Ariadnina nit v labirintu. Na obeh straneh veseli Arabci, pa tudi Židje oziroma Izraelci, vsekakor nekrščeni, stojijo ob vratih štacun in sladkobno vabijo kupce, kakor da je Via dolorosa kak počitniški izlet, vse je videti tako nekam lahkotno (razen svečanih mask na obrazih romarjev), da se spomnim tistih besed rabija Rava, ko je vprašal: *Kakšno zvezo ima to z žalostjo, če nekdo govori o maziljencu, Jožefovem sinu, ki je bil ubit?* A tudi Palestinci in Židje žalujejo po svoje, o tem ni dvoma, in Animi (ki je mešanica Palestinke in Židinje) je Via dolorosa prav domača, kmalu prideva do šeste postaje, do cerkve sv. Veronike, kjer dohitiva skupino, ki ji vodič razlaga, češ da je sramota, da vesoljna rimskokatoliška Cerkev poseduje samo 17% svete zemlje v Jeruzalemu (vodič jim razlaga po italijansko), ne utegnem pa slišati, ali sv. Veronika stoji na zemlji, ki je v lasti Rima ali pravoslavcev ali aramejcev, ker že hitiva dalje, gledat »Najarian's Oriental Store«, kjer Animi kupim »Veronikino ruto«, zaveže si jo krog vratu, prav dobro se ujema z njeno indijsko obleko, in spet hitiva dalje, skoraj otroško razposajena, pri sedmi postaji pa moja prijateljica reče: »Vidiš, pa le greva tudi midva po VII dolorosi...« Jaz se sprašujem, kaj ima najin sprehod skupnega s križevim potom. Nejasno slutim, da nisva tukaj zgolj po naključju.

Med sedmo in osmo postajo (skupaj jih je, kot vemo, štirinajst, zadnjih pet že znotraj v cerkvi Božjega groba) mi Anima razlaga, da je brala v časopisu, da so v zadnjem času izkopali precej rimskih novcev iz časa cesarja Hadrijana, našli

so jih nekje tukaj blizu, na mestu, kjer je nekdam stal rimski *nymphaeum*, javni vodnjak, v katerega so verjetno že v tistih časih metali novce za srečo, takrat jim je sreča še pomenila več kot žalost, imeli so tudi javna kopališča, v katerih so se kopali nagi kot nedolžni otroci, brez sramu, gotovo so se radi kopali tudi večkrat na dan, saj je poleti tukaj zelo vroče, ne pa tako kot sedaj muslimani, ki si umijejo noge samo enkrat na teden pred vstopom v mošejo (no, resnici na ljubo, Anima je glede tega malce pristranska), pa tudi Judje so znali ceniti vodo, saj so govorili: *Kdor ni videl veselja zajemanja vode, ta v svojem življenju ni videl veselja*, čudno je, da jih Rimljani niso povsem prepričali s svojimi prosvetljenimi navadami, saj so sredi mesta postavili celo Venerin tempelj (predstavljam si Animo kot temnolaso Venero, ki stopa iz kopeli, sveža in mlada, iz pene rojena), dokler ni tista pobožnjaška kraljica Helena, mati cesarja Konstantina, ukazala podreti Venerin hram in pod ruševinami poiskati ta pravi križ . . .

»Greva noter?« prekinem Animo, kajti nenadoma se znajdeva pred Božjim grobom, a vprašanje je skoraj odveč, pred vhodom v cerkev je namreč huda gneča, kakor vedno, znotraj je malo prostora, vsakdo bi želel priti do Golgote (čeprav jo vsakdo nosi v sebi), zato se odločiva, da skreneva s Križevega pota, sprehod nadaljujeva v smeri židovske četrti, sonce je že zašlo, treba bi se bilo nekje ustaviti in kaj spiti, morda tudi pojesti, saj je tudi Sin človekov rekel v Kani Galilejski *Moja ura še ni prišla*, zakaj bi torej midva, ljubica moja, prehitela svoj čas, namesto da v veselju uživava sadove zemlje, dokler so nama dani?

Anima me vpraša, sedaj ne več tako dobre volje kot prej, ali morda vem, kaj se je potem zgodilo s tistim pravim križem (o krščanstvu Anima ne ve dosti), namreč s tistim, ki ga je sv. Helena ukazala odkopati izpod Venerinega hrama, – kako da se je križ pozneje izgubil, saj je sv. Pavel jasno in nedvomno učil: *Mi pa oznanjujemo Kristusa na križ razpetega*, ne pa morda kakšnega drugega odrešenika, ki sploh ni bil križan, ali pa je bil križan, a ni od mrtvih vstal, kakor so učili razni heretiki, na primer valentinci, nestorianci, pa tudi muslimani in drugi brezbožniki? (Zadnji del vprašanja sem si izmislil sam, Anima je vprašala le, ali vem, kaj se je zgodilo

s pravim križem.) O tem tudi jaz ne vem dosti, a zdi se mi, da niti učeni kronisti ne vejo kaj več: pravijo, da je v tistem času, ko je perzijski vojskovodja Chosroes s pomočjo judovske pete kolone premagal Bizantince in osvojil Jeruzalem, odgnal iz porušenega in poklanega mesta patriarha Zaharijo v izgnanstvo skupaj s pravim križem; toda petnajst let pozneje, leta 629. po Kr. oziroma 7. leta po *hidžri*, tj. selitvi pejšgambera Mohammeda iz Mekke v Medino, so Bizantinci spet zavzeli Jeruzalem, premagali Perzijce, izgnali Jude in prinesli nazaj ta pravi križ (bogve kje so ga spet našli), ki je imel čudežno moč, saj je izganjal bolezen in norost, toda ne za dolgo, kajti čez devet let, leta 638. po Kr. oziroma 16. leta po *hidžri*, je sveto mesto padlo v roke muslimanom in v njihovih rokah ostalo vse tja do leta 1099. po Kr. oziroma 477. leta po *hidžri*, ko so križarji pod poveljstvom Godfreyja de Bouillona z vzklikom *Deus vult!* vdrl v islamski el Kuds (ali judovski Jerušalajim), požigali vsevprek in klali nevernike, išoč ta pravi križ, za katerim se je v dolgih stoletjih izgubila vsaka sled; kronisti ne vejo, ali so križarji ta pravi križ našli, nobenih zanesljivih poročil ni o tem, vsekakor so križarji pri svojem zaslepljenem iskanju preveč dobesedno razumeli tiste Njegove besede, ko je rekel *Nisem prišel, da prinesem mir, ampak meč*, zašli so na hude stranpoti, zato ni čudno, če niso našli pravega križa, ki je od takrat – morda za vselej? – zgubljen, v naslednjih stoletjih je le še kak sanjač pomislil nanj, na primer znameniti slikar Piero della Francesca, ki je ta pravi križ iskal v svojih freskah »Zgodbe o pravem križu« na steni cerkve sv. Frančiška v Arezzu . . .

Tudi jaz sem zašel. »Žalostna zgodba,« je rekla Anima, ko sva prišla do konca ene izmed uličic med arabsko in židovsko četrtjo. Predlagala je, da zavijeva v kak lokal. Kmalu sva našla gostilnico »Saladin's Inn« s teraso na majhnem vrtu, razsvetljeno z rdečimi in modrimi lampijoni. Prinesli so nama vina, gledal sem Animo, zazdelo se mi je, kakor da se še nisem prebudil iz dolgih sanj, v katere sem vstopil v daljni Indiji, za hip se mi je zazdelo, da se ne bom nikoli več prebudil v resničnost, čeprav sem obenem vedel, da sanje ne morejo vekomaj trajati, celo na to sem pomislil (o, hinavec!), da še zmeraj nosim v žepu letalsko karto, s katero

se lahko zapeljem domov (domov?), kajti – ne vem zakaj – postalo mi je jasno, da bo že kmalu vse drugače, pa ne zato, ker bi dvomil v Animo, tudi zato ne, ker bi me vleklo kam drugam (kakor da ni bilo že dovolj romanja!), temveč zato . . . zato . . . no, ne vem zakaj, tako se mi je pač zazdelo.

Anima je po daljšem molku rekla: »Nekaj bi ti rada zaupala, a obljubi mi, da ostane med nama.«

Vprašujoče sem jo pogledal in prikimal, »da, seveda, povej.«

»Pravila sem ti že o svojih treh bratih. Veš, včeraj, ko sem bila doma pri mami, se je nepričakovano oglasil tudi moj najstarejši brat, ki skoraj nikoli ne pride tja . . .« (malce se je ustavila, si prižgala cigareto, kakor da okleva, ali naj nadaljuje ali ne, toda zdaj je že začela) ». . . potem, danes dopoldne, sva se skupaj z bratom pripeljala v Jeruzalem in pospremil me je do doma. Pogovarjala sva se o vsem mogočem, toda ves čas sem vedela, da hoče z mano govoriti še o nečem, kar pa mu ne gre z jezika. Prosil me je, ali lahko gre z mano gor v mojo sobo, najprej sem rekla, da ne, tako kot prej tebi, ko pa sem videla, da lastnice ni doma, sem ga povabila gor, prosila pa sem ga, naj se ne zadrži predolgo. No, in povedal mi je – ampak res te prosim, o tem nikomur niti besede – povedal mi je . . . da ima na vesti pet ljudi, morda še več. Bombna eksplozija v polnem vlaku, veš, . . . in med mrtvimi tudi dva otroka, Žida ali Palestinca, saj je vseeno. In rekel je, da ne more več spati. Tudi to je rekel, da bi popolnoma pustil organizacijo, pa je že prepozno. Če bi jih pustil, ne bi več dolgo živel . . .«

Umolknila je in nervozno puhala dim. Vse njeno veselje se je razpršilo. (Kako malo poznamo človeško srce!) Bil sem presenečen, nisem pričakoval, da mi bo povedala kaj takega.

»Zdaj veš tudi ti,« je končno rekla. »Nikoli si nisem mislila, da je moj brat terorist . . . morilec. Ko bi oče še živel, bi umrl od žalosti. Brat me je vprašal, kaj naj zdaj stori. Nič pametnega mu nisem mogla reči, kaj pa naj bi rekla? . . . Potem, ko sem prišla k tebi in ko sva se sprehajala po mestu, sem skoraj pozabila . . . Vidiš, Animus, kako te imam rada, nočem biti žalostna s teboj.«

Prijela me je za roke, ničesar ji nisem mogel reči, le njene roke sem objel s svojimi. Potem sva še pila vino, vzšla je mesečina in spet sva se smejala, govorila sva še marsikaj, pripovedoval sem ji o sebi, o potovanju, o svoji mladosti, kdove kaj še.

Bila je že skoraj polnoč, ko sva se napotila skozi židovsko četrt proti mojemu domu. Zid žalovanja je sameval, mogočen, star ko zemlja, oblit s srebrno mesečino; skoraj nikogar nisva srečala v ozkih uličicah, zato je bilo še toliko bolj čudno in neresnično lepo, da je neki mladenič igral na flavto pri južnih vratih, tam, kjer se gre prek Davidovega mesta v dolino Cedrona. Ko sva z Animo prispela k meni, še dolgo nisva mogla zaspati. Sredi noči, ko sem se za trenutek dvignil iz sna (v snu?), je mesečina odsevala na njenem jasnem obrazu. *Spala sem, a srce moje je bedelo.*

(Tudi sedaj, dan pozneje, je že pozna ura. Danes sem veliko napisal. Anima, ki je zjutraj odšla v službo, se še vedno ni vrnila, verjetno je nocoj ne bo. Tolažim se z mislijo, da mi je včeraj omenila, da bo te dni dobila *niddah* in da je takrat najrajši sama, morda je zato odšla iz službe kar domov in ostala doma. In sedaj, ko listam vse te popisane strani, se sprašujem, ali še vedno pišem samo zase, zgolj iz dolgočasje, čakajoč na Animo? Čemu? Da bi nekoč, ko se tudi jaz vrnem domov – domov? – spet bral o nedeljskem sprehodu po Vii dolorosi in se spominjal Anime? Ne, ne, gotovo ne pišem samo s tem namenom, to bi bila pravzaprav zguba časa, saj spomini niso za v naftalin. Pa tudi ko bi pisal zgolj iz dolgočasje, kaj ne bi bilo bolje, če bi preživel ta čas drugače, saj *človek resnično zgublja čas, razen tistih, ki verjamejo in dobra dela delajo.* Povrh vsega se sprašujem, ali si nisem tale svoj križev pot zamislil malce prelahko, preveč površno? Kako naj bi bila na takšni poti resnica, na koncu odrešenje? Bova kdaj prišla do konca te prehojene poti, *anima mea?*)

Šakali in kerubi 3. junija, pred svitom

(videnje v snu)

Imel sem sanje, in moj duh je vznemirjen, da bi se zavedel tistih sanj. Preplašile so me in navdale z grozo, da nocoj nisem mogel več zaspati. Moram jih zapisati v tej tihi uri pred svitom, ko se petelini še niso oglasili in ko ciprese stojijo v vrtu kakor temne postave, plameni noči, stražarji skrivnosti. Skušam se spomniti sanj, jih znova priklicati predse, kot so mi bile poslone, toda z vsakim trenutkom vse bolj drsijo v pozabo, nesnovne in bežne, zatorej to, kar bom zapisal, ne bojo več zgolj moje sanje, temveč sanje mene, ki se zapisujem.

Hodil sem *po puščavi, po deželi pusti in jamnati*, in v daljavi so iz peska štrlele skalnate gore, visoki kamniti obeliski, ki so metali dolge sence, vendar te sence niso vse kazale v isto smer, križem kražem so rezale peščena tla, kakor kazalci velike sončne ure, tako velike, da kaže dneve, mesece, stoletja. Ozrl sem se v nebo, bilo je temno modro, skoraj črno, sonca ni bilo na njem.

In glej, tedaj začno iz jam, iz razpok med kamni in peskom, lesti roke, noge, boki, vse polno jih je, kakor živi ognji se plazijo iz zemlje, in tudi glave vznikajo iz tal, oči, ušesa, nosovi, le obrazov ne morem prepoznati, in tam so lakti, meča, hrbti, in mnogi prsti tipljejo po pesku, iščoč opore, ko pa se zmuznejo na plan, telesa gola zvijajo se kakor kače, reči hočem deli teles, saj vsak del živi zase, noga, trebuh, rama, rit, vse več jih je, teh spak, ki plešejo pod črnim nebom in me vabijo k sebi, božajo me prsti, grabijo me roke, dražijo me boki, gledajo me oči kot hurije razprto,

objemajo me prsi mameče vabeče, ogromna živa vulva izvija se iz tal, da kriknem v grozi nemi, prihajajo že v trumah, divjajo v norem plesu, zvijajo se vase, se žrejo kot zveri, in zdaj – nikar! – uzrem, da moja roka pleše z njimi, že moja noga s hurijo odhaja, ledja izginjajo v jamo puščavsko, oko se kotali po vrelem pesku!

Nikar! zakličem, saj ni mogoče, da mislili so mene, ko so rekli: *In dal njegovo dediščino šakalom je v pustinji*. In zdaj vsega me že jemljejo, demoni zla, da v bolečini spoznavam –

skrivno slast: kar žrite me, šakali, jim pravim, napolnite si vampe s kosi mojega mesa, napijte se bokalov moje krvi, imejte moje roke, prsi, vrat, in tudi oči, s katerimi sem gledal bežni svet, saj z drugimi zdaj vidim večne gore, bele stolpe, smrtne sence v skalah speče!

O, duša otroška, ki misliš, da tu je konec! Glej –

pred drugimi očmi zdaj skale se razmikajo, v lomih sveta se novi svetovi razpirajo, iz prostorov neba prihajajo tisti, ki *stražijo pot do drevesa življenja*. Sklanjajo se k meni, nad mano lebdijo kerubi z obličji bleščečimi, v presvetlem ognju gorečimi –

Kaj hočete od mene? vprašam, saj že pošasti so me razgrabile, srcé moje v zemljo potegnile. *Že razdelili so obleko mojo med seboj in za suktno mojo so vrgli kocko*. Naj imajo suktno, naj raztrgajo obleko – le dušo mi pustite, vse drugo obdržite!

In prvi kerub reče: Ne boj se, človek, saj duša tvoja živi v regratovi lučki! A jaz vidim, da se regratova lučka kotali po peščeni poti, izginja v daljavi, od vetra gnana.

In drugi kerub reče: Ne boj se, človek, saj duša tvoja živi v listju drobnem šelestečem! A jaz slišim, da drevo ječi v viharju, v zadnjem boju trepetaja.

In tretji kerub reče: Ne boj se, človek, saj duša tvoja živi v žarkih, lesketajočih se na neba gladini. A jaz vem, da vsak žarek zgubi se v breznu, in zakličem, *glas vpijočega v puščavi*:

O, kje si zdaj, duša draga, življenja mojega rešnica, žive vode prinašalka! Zdaj pridi k meni, ostani z mano v času stiske!

Glej, vedel sem, že prihajaš, že spuščáš k meni se na krilih teme! Toda – kako drugačna si, velika in strašna, duša moja, sanjska ptica! Krila tvoja me vsega zaobjemajo, zakaj zagrinjaš me s temó? Nikar! Kaj nisi prišla rešit m e n e , me rešit pred šakali, obvarovat pred premočjo kerubov? Mar hočeš, da na tvojem nevidnem oltarju žrtvujem vse, prav vse, tudi sebe, duša moja?

Zdaj vem: Ti si ogenj na oltarju, v katerem gorim!

Zdaj vem: *Ti si to* – ANIMA!

Zdaj vem, zakaj je Ruzbehan iz Širaza v svojem dnevniku zapisal: »Iščem zatočišče pred Tabo v Tebi.«

In enak dih imajo vsi . . .

6. junija, petek

Spet je vse »po starem«. Minilo je nekaj dni, ko nisem mogel napisati niti vrstice, večino časa sem prebil kar v postelji, bral sem svete knjige ter premišljeval o sebi in Animi. *In premišljevanje na ležišču mojem in prikazni glave moje so me plašile*. Dvakrat ali trikrat sem šel tudi v mesto, potepal sem se sem in tja, puščal sem listke na svojih vratih, kajti Anime ni bilo na spregled tri dni, tudi sporočila ni ničesar, brez uspeha sem iskal njeno hišo v labirintu arabske četrti, včeraj pa se je vrnila, ko da se ne bi nič zgodilo, res je imela *niddah*, vendar je rekla, da bi bila vseeno prišla, če se ne bi tako slabo počutila, tudi sporočila bi, ko bi bil tu pri meni kak telefon; naj ne zamerim, me je prosila, nakar sem rekel, da ni kaj zameriti, saj vendar nisva poročena, pa tudi ko bi bila, jaz ne bi maral takšnih samoumevnih obveznosti. Pomislil sem, da me bo ob teh mojih besedah vprašala, ali sem bil že kdaj poročen, ali sem morda celó še poročen, toda ni me vprašala, za to sem ji hvaležen, ker se mi pač ni dalo razlagati, zakaj se še nisem poročil, čeprav jih imam že čez trideset. Sploh se je med nama z Animo spletel nekakšen tih dogovor, da čim manj govoriva o preteklosti in prihodnosti. Bo že čas za to, če bo treba. Objel sem jo in poljubil (ni se mi upirala, v tem sem videl dobro znamenje, čeprav se mi je zazdelo, da začenjava povsem znova), tedaj pa je pozvonilo in na vratih se je prikazal rabi Jaakov.

Moj hišni gospodar je Animo srečal že enkrat prej, naklonjen nama je obema kot kakšen boter. Rekel je, da potuje za nekaj dni v Tel Aviv, pa ga zanima, ali ostanem še

naslednji teden, pa ne zato, je rekel, ker bi me podil stran, prav nasprotno, on bi želel, da ostanem čim dlje, rad bi se z mano ob priložnosti malce pogovoril, ko bom imel čas, kajti gotovo sem videl precej sveta in njega to zanima, pa tudi Talmud sem medtem verjetno že kaj bral (za Biblijo in Kur'an je rekel, da tako že ve, da sem ju poznal od prej) in rad bi slišal, kaj si mislim o tem. Odgovoril sem mu, da zagotovo ostanem še nekaj časa in da se bom z veseljem pogovarjal z njim, naj le pride, lahko pa tudi sedaj ostane z nama pri večerji, če hoče, vendar je rekel, da sedaj ne more, ker ima še nekaj opravkov pred odhodom. Kljub temu je ostal kake pol ure, bilo mu je malce nerodno pred Animo, gladil si je svojo dolgo sivo brado in rekel, da mi bo moral priskrbeti še *genizah*, nišo za spravljanje svetih knjig, jaz pa sem ga vprašal, ali je dovoljeno spravljanje v *genizah* tudi druge svete spise – poleg hebrejskih, in odvrnil mi je z nasmeškom, da zanj ne obstaja samo ena sveta knjiga, kajti četudi za vse nas velja, da *upodobi Gospod Bog človeka iz prahu zemeljskega in vdahne v nosnice njegove dih življenja*, smo vendarle med seboj zelo različni, predvsem pa resnica ni samo ena, temveč je mnogotera, zato seveda ni nič čudnega, da so svete knjige med seboj različne, saj so jih pisali različni ljudje (navdahnjeni ljudje, pa vendarle ljudje), zato on, rabi Jaakov, rad prebira poleg Tore in Talmuda tudi evangelije in Kur'an, pred nedavnim je bral tudi Qumranske rokopise, prinesel mi jih bo, če me zanimajo, ni pa še slišal za rokopise iz Nag Hammadija (omenil sem mu, da sem knjigo, angleški prevod teh apokrifov nove zaveze, kupil v mestu), zato bi me prosil, da mu jih posodim v zameno. Glede ostalih knjig mi je rekel, da jih lahko obdržim toliko časa, dokler jih potrebujem, on jih ima namreč v izvorniku, vključno seveda s Kur'anom, ki ga večkrat prebira v arabščini.

Zanimiv človek, tale rabi Jaakov. Vprašal sem ga, čemu si je nabavil angleške prevode, če lahko bere izvornike, pa je rekel, da mu je knjige pustil nekdo, ki mu niso več potrebne, kaj več o tem pa ni hotel reči in jaz tudi nisem več drezal vanj. Potem ko smo še malo pokramljali o vremenu, o prihajajoči poletni vročini, pa o tem, da je v Jeruzalemu treba poleti varčevati z vodo, se je poslovil.

Po večerji (na hitro sva si skuhala nekaj riža) sva šla z Animo na teraso. V mestu so se prižigale luči. Spodaj na uličici, ki se skozi majhne bele hiše vije v dolino Cedrona, je postajalo vse bolj živahno. Odprla sva steklenico rdečega vina, imelo je trpek, opojen okus po zemlji in soncu. Anima je bila zamišljena, vprašal sem jo, ali je kaj novega z bratom, pa je rekla, da ni nič novega. Postopoma ji je vino vračalo živahnost, privila se je k meni, štela sva zvezde in občudovala meglice na večernem nebu, in zaželel sem si, da ji po spominu povem sanje, ki sem jih pred nekaj dnevi zapisal v dnevnik. Molče je poslušala, in ko sem prišel do tistih črnih kril, je rekla: »Ti si obseden s smrtjo.« Čez čas pa je dodala, »tudi jaz, tudi jaz.« In v naju se je – nepričakovano in nekako samoumevno – vračala radost, ki naju je povezovala, že odkar sva se spoznala. (Kakor da bi bila smrt nekaj radostnega!) Smejala in objemala sva se kot otroka.

Šla sva dol v sobo in se ljubila. V šibki svetlobi nočne svetilke sem gledal njen obraz, ko sem prihajal vanjo. Imela je zaprte oči, na ustnicah rahel nasmeh. Kako lep je obraz, ko telo zaživi s svojimi čuti! Tiste človeške poteze, ki so vselej, pri vseh ljudeh, skorajda trde, užete v vsakdanji krč (ki ga sicer sploh ne vidimo, saj smo tako navajeni), postanejo tako blage, mehke, in dobijo vse drugačno milino. Pomislil sem: to zdaj je njen pravi obraz, skriti in sveti obraz življenja, in to je njen pravi dih, davno pozabljeni pra-dih, za katerega je bilo rečeno *In enak dih imajo vsi*.

Oh, kako dobro je mojemu veseljaku v tvoji kamrici, draga! Kako močno čutim tvoj objem, tvoje sokove, tvoje žametno telo! In vedno znova se čudim, kakšno blaženost mi v glavo požene moj ta mali, ko se sprehaja gor in dol po tvoji – najdražji, najlepši! – vlažni, pohotni, volhki, dehteči – nekakšna nevidna rebrca stiskajoči (ne znam reči drugače) – živi špranjici – oj, kričal bi, kričal! – Še, o, še, ljubezen moja! v kriku šepetam – tedaj odpre oči – motne, vase/vame/vnič zazrte oči (so to sploh še človeške oči?), večnost je v njih – v tvojem telesu, ki vstaja in pada, zbrano v eni sami točki, v čudežnem stiku mene in tebe, dveh teles (najinih teles?), dveh duš (najinih duš?) – koliko moči! – prihaja – v komaj

še znosnem stiku radosti in bolečine – stisneš me vase – o, ljubezen moja! – stisneš me vase z rokami s trebuhom s pičko – naj rečem tako: s pičko – ki jo ljubim – naj ne rečem tako (ker želim reči več) – ki jo obožujem – saj ves, prav ves (moram reči tako) šel bi vate – kakor v rdeče peklenško nebeški žar goreče ladje katedrale Notre Dame – o kateri je v svetem Gralu rečeno, da je bila postavljena k nebu iz želje – iz želje po pički Naše Gospe, tolikokrat skrunjene in povzdigovane device/hotnice – ki sega čez vse nebo, odeta v škrlatni plašč – kurba/angel – le kako naj ti/si pridem do konca – na dno brezdanjega brez(d)na – do konca plameneče noči – moral bi se raztrgati – razpreti zijočo razpoko v sebi/tebi – premalo je vzeti vase hostijo, premalo! – ne, ne, ubiti ne! (ubil bom le besede, te pač moram) – saj to je norost – saj to je navsezadnje smešno – resnica je smešna – navzdržno grozna – pa kaj grozna, le besede so smešne – z besedami ni mogoče izreči – soka življenja, krvi, zdriza, močefita – oh, zakaj to pišem!? – beseda ne more postati meso, nikoli več – samo dotik je, stisk, krik, vzdih, samo to! – to vem že od zmeraj – in zdaj te spet vidim, draga, vidim tvoj obraz, skušaš se mi nasmehnuti – zbrisati, pozabiti to norost – praviš mi: down, down, it is too much – kako te ljubim, duša draga! – daj, zbriši me, zniči me, nisem vreden...

O spanec, odrešujoči spanec!

Steze, ki se cepijo

9. junija

(vaja iz eksegeze)

...resnica ni samo ena, temveč je mnogotera, zato seveda ni nič čudnega, če se svete knjige med seboj razlikujejo. Ni takšnega zrcala, v katerem bi se Resnica videla célo. So samo odsevi v mnogih zrcalih, različne besede, odmevi Besede. Kači, ki ponuja jabolko z drevesa spoznanja, človek ne more enkrat za vselej zavezati jezika, da ne bi bil več razcepljen na resnico in laž. Še tega človek ne more z gotovostjo reči, ali obstaja tisto, kar se zrcali v različnih odsevih, namreč tista (ne)izrekljiva Beseda, sama Resnica, ki se v zrcalih ne more videti cele. Kajti, če skušamo odmisлити zrcala, v katerih se zrcali Resnica, ki pravi o sebi:

JAZ SEM RESNICA

– ali je to potlej sploh še resnica? Ali lahko sploh rečemo, da je trditev »Jaz sem Resnica« resnična, če izven nje ni ničesar, v čemer bi se kazala kot resnična? Kača z razcepljenim jezikom, zaradi katere je bil človek izgnan iz Edenskega vrta (ki pa ga je šele opozorila na to, da poleg drevesa življenja raste tudi drevo spoznanja), bi lahko z enako upravičenostjo rekla o sebi:

JAZ SEM LAŽ

– pa ji ne bi mogli z ničimer dokazati, da se laže, kajti če se po resnici laže, se ne laže, temveč govori resnico, če pa lažnivo govori resnico, ne govori resnice, ampak se laže. Torej, če Resnica je, lahko o sebi reče zgolj:

JAZ SEM, KI SEM

– medtem ko mi, ki nas Resnica nagovarja, lahko gledamo le odseve v zrcalih in ugotavljamo, kako se med seboj razlikujejo, kaj imajo skupnega, ter zgolj slutimo, pa ne kaj več kot slutimo, tisto nevidno zrcalo (ki ni več zgolj zrcalo, ampak kar stvar sama), v katerem vsi odsevi sovpadajo v Eno (Resnico). Če Eno (Resnica) sploh je. Vzemimo za primer slavne besede na začetku svetih knjig:

(1 Mz 1,1–3)

*V začetku
je Bog ustvaril
nebo in zemljo.
In zemlja je bila
pusta in prazna,
in tema je bila
nad breznom,
in Duh Božji je
plaval nad vodami.
In reče Bog:
»Bodi svetloba!«
In bila je svetloba.*

(Jn 1,1–5)

*V začetku
je bila Beseda,
in Beseda
je bila pri Bogu,
in Beseda je bila Bog.
Ta je bila v začetku
pri Bogu.
Vse je po njej
nastalo, in nič,
kar obstaja,
ni brez nje nastalo.
V njej je bilo živ-
ljenje, in življenje
je bilo luč ljudem.
In luč sveti v temi*

(Kur'an 1,1–7)

*Tebe, Allaha,
Gospodarja svetov,
hvalimo
Milostnega
Usmiljenega
Vladarja Sodnega dne,
Tebi se klanjamo
in od Tebe
iščemo pomoč!
Pokaži nam
pravo pot,
pot tistih, ki si jim
dal Svojo milost,
ne pa onih,
ki so izzvali
jezo proti sebi,
niti tistih,
ki so zablodili.*

Zanimivo je, da se vse tri knjige gotovo strinjajo v eni stvari, namreč v tem, da je Bog ustvaril svet (Janez imenuje Boga *Beseda*, Kur'an *Gospodar svetov*), – za razliko od novoveškega znanstvenega mnenja, da je svet nastal sam po sebi po določenih fizikalnih ipd. zakonitostih. Poleg tega opazamo, da je v vseh treh knjigah Bog analogen svetlobi oz. luči (v Kur'anu pozneje beremo o *niši svetlobe*), življenju, dobroti, ne pa morda senci, temi, breznu, zlu, blodni poti. Od tukaj dalje pa se poti že kmalu razidejo.

Vzemimo še očitnejši primer različnih zrcaljenj, Kristusove zadnje besede:

(Mt 27,46)

*... zavpije Jezus
z močnim glasom:
»Elí, Elí,
láma sabaktáni?«
to je: »Bog moj,
Bog moj, zakaj
si me zapustil?«*

(Mr 15,34)

*... zavpije Jezus
z močnim glasom:
»Eloí, Eloí,
láma sabaktáni?«
kar se tolmači:
»Bog moj, Bog
moj, zakaj si
me zapustil?«*

(Lk 23,46)

*In Jezus zakliče
z močnim glasom:
»Oče,
v tvoje roke
izročam
svojo dušo.«*

(Jn 19,30)

*Ko pa Jezus
okusi ocet, reče:
»Dopolnjeno je.«
in skloni glavo
in izroči
duha.*

Očitno je Jezus pred smrtjo na križu nekaj rekel, saj o tem poročajo vsi štirje kanonični evangelisti; skoraj gotovo je tudi to, da je svoje zadnje besede naslovil na Očeta, saj se pri treh sinoptikih neposredno obrača k Očetu, Janezov zapis »*Dopolnjeno je.*« pa si tudi lahko tolmačimo tako, da je Sin »dopolnil poslanstvo«, ki mu ga je zaupal, naložil, predal ipd. – Oče. Nadalje pa se poti že razhajajo. Matej in Marko poročata sicer dokaj podobno, razlikujeta se le v tem, da Jezus pri Mateju zavpije v aramejščini, pri Marku pa v hebrejsko-aramejski mešani inačici, pa še v tem, da Marko Jezusove besede zgolj *tolmači* v grščini, medtem ko Luka poroča že precej drugače (čeprav se z obema starejšima sinoptikom strinja, da je Jezus zaklical z *močnim glasom*), saj pravi, da Jezus s svojimi zadnjimi besedami izroča v Očetove roke *svojo dušo*, morda bi lahko prevedli tudi *duha*, kakor beremo pri Janezu, ki pa precej let pozneje (ok. 95?) zapiše že prej omenjene besede »*Dopolnjeno je.*«

Znano je, da so že najstarejši komentatorji evangelijskih tekstov poskušali zavestno ali nezavedno uskladiti ohranjene Jezusove besede, tako je na primer Sirec Tatian ok. leta 170 po Kr. roj. izdelal iz štirih evangelijev eno samo zaokroženo evangelijsko harmonijo, t. im. »*Diatesaron*«; Evzebij iz Cezareje pa je sestavil sistematičen pregled vzporednih mest v evangelijskih, prvi sinoptikon, kakršnih je v novejših, znanstvenih časih precej (pomagajo si tudi z računalniki).

Poglejmo si sedaj – v zvezi z nekim drugim pasusom – še apokrifni vir, in sicer enega izmed najstarejših t. i. »apokrifov«, Tomažev evangelij*, ki ga mnogi raziskovalci enačijo celo z virom »Q« (nem.: *Quelle*), iz katerega naj bi črpali trije kanonični sinoptiki, torej Matej, Marko in Luka, predvsem Matej in Luka, ki pa sta po drugi strani prepisala cele pasuse, prilike, logione idr. iz Marka, ki velja za najstarejšega od štirih priznanih evangelistov. Odlomek iz Tomaževega evangelija govori o (nebeškem) Kraljestvu, primerjal ga bom z edinim očitno vzporednim pasusom, ki ga najdemo pri Luki, da bi videli (ob predpostavki, da je Tomaž starejši od Luke), kako poznejše zrcaljenje (ne)hote spremeni smisel:

---

* Apostola Tomaža nekateri teksti imenujejo za Jezusovega brata-dvojčka, prim. Nag Hammadi, Codex II., 138, 4; ali Jn 20,24–29 (Op. M. U.).

(Tomažev evangelij, cit. po
rokopisih Nag Hammadi,
Codex II., 51, 13–18)

*Učenci so mu rekli:
»Kdaj bo prišlo Kraljestvo?«
In Jezus je rekel:
»Ne bo prišlo tako,
da čakate nanj.
Ne gre za to, da rečete:
Tu je! ali Tam je!
Kajti Kraljestvo Očeta
je razprostrto po zemlji,
toda ljudje ga ne vidijo.«*

(Lk 17, 20–21)

*Ko pa ga vprašajo farizeji,
kdaj pride kraljestvo Božje,
jim odgovori in reče:
»Kraljestvo Božje ne pride tako,
da bi vzbujalo pozornost;
tudi ne poreko:
Glej, tu je! ali Glej, tam je!
Kajti glejte, kraljestvo Božje
je sredi vas.«*

Učenci (pri Tomažu) so se prelevili v *farizeje* (pri Luki), toda to je še najmanjša sprememba, saj so bili navsezadnje vsi Kristusovi učenci, preden so spoznali Njegov nauk, bolj ali manj farizejski. Nadalje, *Kraljestvo* se preimenuje v *kraljestvo Božje*, kar pa tudi še ni tako huda razlika, saj gotovo niti v enem niti v drugem primeru ni govora o kakem zemeljskem kraljestvu, na primer o Rimskem imperiju. Bistvena razlika pa vznikne v peti vrstici, saj (pri Tomažu) Jezus pravi, da Kraljestvo ne bo prišlo tako, da *čakate nanj*, v drugem zrcaljenju (pri Luki) pa ne pride tako, da bi *vzbujalo pozornost*. Čakamo namreč na nekaj, kar šele bo prišlo v prihodnosti, medtem ko tisto, kar ne vzbuja pozornosti, obstaja že v sedanjosti. Ta razlika se jasno razkrije na koncu obeh pasusov, ko Tomaž zapiše, da je Kraljestvo Očeta *razprostrto po zemlji*, Luka pa, da je kraljestvo Božje *sredi vas* (ekumenska izdaja Biblije to sintagmo prevaja *med vami*); Luka očitno meri na to, da je kraljestvo Božje sam Kristus (Njegov prihod, Njegova prisotnost *med vami*), torej natančno določena oseba, odrešenik *in persona*, ki ne more biti (kot zapiše Tomaž za Kraljestvo Očeta) nekaj, kar je *razprostrto po zemlji*. Glede na takšno zrcaljenje pri Luki seveda ni čudno, da je izpustil zadnji stavek navedenega pasusa, ki ga lahko preberemo pri Tomažu: *toda ljudje ga ne vidijo*, kajti nesmiselno bi bilo zapisati, da ljudje (ali natančneje, farizeji) ne vidijo Jezusa kot konkretno osebo, kot persono iz mesa in krvi, pa čeprav v Njem ne bi videli odrešenika. Luka nadaljuje drugače in iz nadaljevanja vidimo, da nikakor ni mogel sprejeti misli (kakor tudi ni mogla Cerkev, ki je Luko kanonizirala, Tomaža pa ne), da je

Kraljestvo Očeta »kot možnost« prisotno v vsakem človeku, *razprostrto po zemlji* v pomenu *hic et nunc*, namreč v dušah ljudi (ali natančneje: učencev), saj bi sprejetje takšnega nauka nedvomno omajalo avtoriteto (Cerkve), ki si lasti v svojem zakupu Resnico in se smatra za edino pravo naslednico Kristusovega evangelija, se ima za duhovno središče sveta, tako zemeljskega kot nebeškega Kraljestva, kar legitimira z interpretacijo Kristusa kot enkratnega in edinega Božjega Sina, medtem ko Tomažev zapis vodi v gnostično (mistično) interpretacijo, namreč da smo vsi (»kot možnosti«) božji sinovi tukaj in zdaj, *hic et nunc*, ter da je Kristus »zgolj« parakleitos, »paradigma« odrešenika, nosilec – podobno kot Prometej ognja – svetega duha na zemljo. Poglejmo si torej nadaljevanje zgornjega pasusa o kraljestvu Božjem v Lukovem zapisu:

(Lk 17, 22–23)

*Reče pa učencem: »Pridejo dnevi,
ko boste želeli videti enega
od dni Sina človekovega,
in ne boste videli. In poreko vam:
Glej, tu je! ali: Glej, tam je!
Ne hodite tja
in tudi ne sledite jim.«*

Prav čudno je, da se *farizeji* kar nenadoma (spet) prelevijo v *učence*, to si lahko razlagamo le tako, da je bil Luki pasus, ki ga je prepisal po Tomažu, preveč »farizejski« (čeprav bi človek mislil ravno obratno), z drugimi besedami, da je bil ta Tomažev pasus Luki kar nekam odveč, skoraj blasfemičen; sicer ga je moral (saj to so bile vendar Kristusove besede!) vključiti v svoj evangelij, vendar v primernem »prevodu«, zdaj pa je »original« (s ponovno uvedbo *učencev*) spet »udaril ven«. Toda to je še najmanjša sprememba zrcaljenja, bolj zanimivo pa je, da Luka pravi, da boste želeli *videti enega od dni Sina človekovega* (zakaj *dni*, kaj ne bi bilo zadosti *Sina človekovega*, mar gre za nekakšno »slabo vest« zaradi poprejšnjega netočnega prepisa?), – ta želja ljudi (Njegovih učencev) namreč sploh ne bi bila neuresničljiva, če bi veljalo tisto, kar je zapisal Tomaž, češ da je Kraljestvo Očeta *razprostrto po zemlji*, saj bi bil v tem primeru (»kot možnost«) vsak človek (odn. Njegov učenec) viden na zemlji

kot inkarnacija svetega duha in bi bila odveč bojazen, da Ga *ne boste videli*. Posebej zanimivo pa je, da Luka v citiranem nadaljevanju uvede – če lahko tako rečem – problem »lažnivih prerokov«, saj pravi *Ne hodite tja (kam tja?) in tudi ne sledite jim*. Razrešitev tega problema je najšibkejša točka Tomaža in podobno mislečih/čutečih (namreč gnostikov, mistikov itd.); gre za odločilno vprašanje odnosa med institucijo (Cerkvijo, Državo, Partijo itd.) in posameznikom, odnosa, ki nam ga je tako prekleto jasno predočil Dostojevski v »Velikem inkvizitorju«, da nam ga tukaj ni treba ponavljati, pa vendar moramo ponoviti samo vprašanje: če je Kraljestvo Očeta resnično *razprostrto po zemlji*, prisotno (»kot možnost«) v duši vsakega posameznika, KDO bo potem odločil, kateri je lažnivi prerok in kateri je pravi? Potlej ne bo več niti pravih niti lažnivih prerokov! Pri tem je tisto jezuitsko nadaljevanje seveda neizogibno: kaj bo potlej z vsemi temi milijoni in milijardami (ljudi), ki hočejo imeti pred sabo jasno, enoznačno in edino Resnico, da jim ne bi bilo preveč tesno pred svobodo, pred neskončnim labirintom, pred strašnim breznom duše in sveta, pred vso grozljivo neizmernostjo, v kateri ni nobene oprijemljive točke, kjer ni nikogar, ki bi rekel, da je prav On sam vzel nase »grehe sveta«, – kjer potlej ostaja samo tisto neznosno Pilatovo vprašanje: *Kaj je resnica?* In jaz se čudim in sprašujem: O, sinovi človekovi in hčere jeruzalemske, mar imate res rajši od *Kraljestva Očeta*, ki je *razprostrto po zemlji* in vsajeno v duše Njegovih otrok, Resnico Gospodarja, ki vselej ločuje *džennet* od *džennehema* (nebesa od pekla), kakor piše v 56. suri Kur'ana (in podobno marsikje v Bibliji, Manifestu . . .):

*Oni bojo blizu Allahu
v džennetskih vrtovih naslad . . .
s čašami . . . polnimi pijače
iz izvorov tekočih . . .*

*Oni bojo v ognju žarečem
in v vreli vodi in v senci
čadastega dima, kjer ne bo
niti svežine niti nobene vedrine*

O, sinovi človekovi in hčere jeruzalemske, sopotniki na stezah, ki se cepijo, bratje v zmoti, sestre v temi, stezosledci resnice, – čeprav *nisem prerok*, vam pravim: resnica ni samo ena, tudi ni (na tem svetu, ki ga za zdaj edinega poznamo) takšne Resnice, ki bi brez vsakega dvoma začrtala ločnico

med dobrim in zlim, med pravovernimi in odpadniki, med izvoljenimi in zavrženimi, pa tudi to vam pravim, da svete knjige morajo biti različne. Tisto pa, kar bo (?) onstran, je zapečateno s sedmimi pečati, in vse, kar nam je dano vedeti o onemsvetu, ki bo (že je?) tedaj (sedaj?), namreč o kraju, kjer se bo človek srečal z Njim (s Sabo?) *iz obličja v obličje*, – vse to so zgolj prispodobne, slutnje, odsevi podob in odmevi besed na zrcalu praznine, kajti *sedaj vidimo še skozi zrcalo, kakor v uganki, ne še...*

Evangelistu Janezu se je razodelo Razodetje, slišal je tišino onstran besed, večni molk onstran božjega grmenja, toda besede, ki jih je Janez zapisal, ko je skušal svoje Razodetje razodeti drugim ljudem, so tako zemeljske, tako tostranske, skoraj otroško preproste, da jih spet lahko razumemo le kot prispodobo, kot pesniška videnja, nore privide, morda zgolj kot sanje, – a kaj je resničnejše od sanj, od norosti? In tudi besede Razodetja (razodete nam besede) so mnogotere:

(Raz, iz 7. in 8. poglavja)

<i>Pridi! In videl sem, in glej: bel konj, in sedeči na njem je imel lok; in dan mu je bil venec in izšel je zmagovit in da zmagava</i>	<i>Pridi! In izšel je drug konj, rjav, in sedečemu na njem je bilo dano vzeti mir z zemlje in da naj se koljejo med seboj in mu je</i>	<i>Pridi! In videl sem, in glej: črn konj in sedeči na njem je imel tehtnico v roki. In slišal sem kakor glas četverih živali ki je re-</i>	<i>Pridi! In videl sem in glej: bled konj, in sedeči na njem, ime mu je Smrt no kra- ljestvo ga spremlja. In mu je bila dana oblast</i>	<i>In ko je odprlo peti pečat, sem videl pod oltarjem duše zaklanih zavoljo besede Božje in zavoljo pričevanja ki so ga</i>	<i>In videl sem, ko je odprlo šesti pečat, in nastal je velik potres, in sonce je po- črnelo kakor vreča raševa, in mesec</i>	<i>In ko je odprlo sedmi pečat je nastal molk v nebesih za kake pol ure. In videl sem sedmere angele, ki stoje pred Bogom</i>
---	--	---	---	---	---	---

Memento

10. junija

S katerimi energijami se igram?
Katere sile se igrajo z mano!
Pomni: *Prah si in v prah se povrneš.*
Zgorel bom v ognju, ki ga netim.

Zgodba o razlagalcu in angeliki

12. junija

(Anima mi včasih reče, da preveč razlagam, da sem skoraj kot kakšen razlagalec, ekseget. Nemara ima prav, če pa je že tako, bom napisal zgodbo o nekem poklicnem razlagalcu, seveda povsem izmišljeno zgodbo za kratek čas, da pa štorija ne bi bila preveč suhoparna, bom temu razlagalcu dal za družbo še angeliko, ki pa – to naj bo že na začetku jasno – nima nobene zveze z mojo Animo.)

V nekem velemestu na severovzhodni obali planeta Zemlje so se v centralnem uradu *arhonti posvetovali med seboj in* sklenili, da uvedejo za javno rabo telefonsko številko pod šifro »Razlagalec«. Za to pametno potezo so se oblasti odločile tako rekoč zadnji hip, saj je svet postajal povprečnemu človeku iz dneva v dan bolj nerazumljiv, kar je arhontom sicer nekaj časa ustrezalo, ker so bili seveda prepričani, da le oni in samo oni še zmeraj razumejo, kaj se dogaja (*what is going on*), in so tako neprosvetljene in zmedene podložnike lažje obvladovali, toda zadnje čase jim je ta nebogljenost ljudstva zlezla že čez glavo, saj ljudstvo v vsesplošni zmedi in kaosu ni razumelo več niti desetih zapovedi, kaj šele številnih zapletenih ukazov in navodil, ki so jih arhonti iz centralnega urada izdajali v tako imenovanih »paketih«; prihajalo je na primer do takšnih nerodnosti, da je vlak, ki so mu ukazali peljati proti severu, peljal proti jugu, katastrofalne nesreče so postale nekaj vsakdanjega, da ne govorimo o tem, da so se iz dneva v dan daljšale vrste pred vrati psihiatrov, zdravnikov in duhovnikov, vrstili so se celo množični samomori, kajti ljudje so vse bolj trepetali *pred Dnevom*,

ko bojo srca in pogledi vznemirjeni, – zato je bilo brez dvoma nujno nekaj storiti. Z uvedbo razlagalcev (telefonska številka je bila sicer ena sama, kakor za policijo in gasilce, razlagalcev pa seveda mnogo, razporejenih po vsem mestu in državi) so oblasti povrh vsega rešile še en pereč problem, namreč brezposelnost mladih intelektualcev, ki so se začeli zaradi revščine in brezdelja vse pogosteje zbirati po ulicah ter organizirati demonstracije in neredne proti režimu. Z eno besedo, z uvedbo razlagalcev so arhonti ujeli ne samo sedem, ampak sedem krat sedem muh na en mah.

Naš razlagalec je živel v sivem bloku zanikrnega predmestja, kar pa ga ni preveč motilo, saj se je zadrževal v glavnem doma, kjer je opravljal tudi svoj prosvetiteljski posel za pultom terminala, povezanega z glavnim državnim spominskim hramom pa seveda tudi z javno telefonsko mrežo, prek katere so ga klicali klienti in spraševali najrazličnejša vprašanja. Razlagalec je rad razlagal, bil je pravi mojster razlage in popolnoma se je posvetil temu poslu, odkar je diplomiral na teozofski fakulteti (razpisi za razlagalce so zahtevali kar se da splošno izobrazbo), tako da niti ni imel časa misliti na ženske in zabavo, čeprav je bil še mlad in postaven. Pa kaj bi mislil na druge ženske, namreč na tiste tam zunaj, ki posedajo po barih in hodijo od ene drogerije do druge, ko pa je imel doma na svojem telefonu toliko zanimivih sogovornic, žensk-spraševalk, ki so mu često razkrivale tudi svoje najintimnejše stiske ter ga spraševale za razlago in nasvet. Po pravilih razlagalske službe se po telefonu niso smeli osebno predstaviti niti razlagalci niti klienti (oblasti so gotovo pogosto prisluškovale pogovorom in preverjale izvajanje zakonitosti), vendar pa je naš razlagalec že po glasu poznal nekatere svoje kliente, predvsem pa klientke, in razveselil se je vsakokrat, ko ga je znova poklicala kakšna stara znanka.

Nekega dne, kmalu zatem ko je umrl tovariš arhont S., eden izmed najvišjih, je neka razlagalčeva znanka (pred časom ji je razlagal ustroj devetih nebeških sfer) po telefonu rekla, da je ob arhontovi smrti v časopisu prebrala, češ da ne bo nikoli preminil zaradi *Duha svojega, ki prebiva v vas*, zdaj pa da jo zanima, kako naj si razlaga takšne besede o nesmrtnosti Duha tovariša arhonta S., namreč v družbi,

v kateri je že od osvoboditve dalje cerkev striktno ločena od države, kakor je navada v vseh sodobnih prosvetljenih družbenih sistemih. Nič ne bi rekla, je dodala spraševalka, če bi bil umrli tovariš arhont S. privatno cerkveno pokopan, takole brez pompa, – toda da na javnem, državnem pogrebu, kjer igrajo himno in streljajo salve, govorijo besede o Duhu, *ki prebiva*, to jo je povsem zmedlo; ali naj si torej to razlaga kot javno, čeprav sramežljivo priznanje oblasti, da Duh vendarle je, da obstaja? In če je, ali je en sam ali jih je mnoštvo? – Treba je priznati, da je vrla klientka zastavila razlagalcu kaj nerodno vprašanje, vendar je naš razlagalec obvladal svoj posel in pri priči ji je začel razlagati: *Veste, draga moja, so razločki, ki jih je treba upoštevati – po eni strani naša sodobna prosvetljena družba uradno ne sankcionira duhov, še manj pa enega samega Duha, kakor so nekdaj to počele mračnjaške teokracije, po drugi strani pa se vsakemu daje razodevanje Duha v občo korist; naše načelo pluralizma omogoča, pa tudi narekuje na osnovi ustave, da se enemu državljanu po Duhu daje beseda modrosti, a drugemu beseda znanja po istem Duhu, tretjemu vera v istem Duhu, četrtemu razločevanje duhov, petemu raznovrstnost jezikov, šestemu itd. itd. (da ne ponavljam vse razlagalčeve eksegeze), skratka vse to dela isti edini Duh, podeljujoč vsakemu posebej, kakor hoče, zato nič čudnega, da se tudi tovarišu arhontu S. javno priznava določeno – pravim: določeno – nesmrtnost, saj njegova plemenita dela prav gotovo tudi po njegovi fizični smrti prebivajo dalje v vseh nas, ki nas je, kot je znano, tovariš arhont S. še za časa svojega zemeljskega življenja večkrat osrečil z znamenitimi in odrešilnimi »paketi« svojih misli, besed in dejanj, brez katerih gotovo ne bi stopali v tako svetlo bodočnost, kakor stopamo... itd. itd., – skratka, razlagalec je bil v svoji bistrourni razlagi tako rekoč neizčrpen, znal je s pridom uporabiti vse mogoče dialektične umetnije, ki se jih je bil naučil na teozofski fakulteti, in bogve kdaj bi nehal, ko ga ne bi z one strani žice zmotil sprva pritajen, potem pa vedno bolj glasen smeh, ki ga je sprva osupnil, potem pa ogorčil (taka nespodobnost!), saj kaj takega od svoje stare znanke gotovo ni pričakoval; že je hotel užaljeno odložiti slušalko, ko je rekla, še vedno s smejočim*

se glasom, kot da bi ji razlagalec pravkar povedal dobro šalo, »nikar se ne jezi,« je rekla, »se bova že še kaj videla,« potem pa je ona sama odložila slušalko in pustila razlagalca odprtih ust.

Tisto noč dolgo ni mogel zaspati. – Ali sem prav slišal, se je spraševal, da je rekla, da »se bova videla«, ne pa slišala? In ko je premišljeval o tem, ga je prav resno zamikalo, da bi jo videl na lastne oči, spraševal se je, kakšna je pravzaprav na pogled, verjetno je mlada, glas ji že tako zveni, morda je tudi lepa, čeprav nima prav nič lepih manir, če se mu takole smeje, ko ji on v potu svojega obraza razlaga na dolgo in široko.

Končno je zaspal, proti jutru pa je sanjal čudne sanje, kakor nekoč eden izmed praočetov, sanjal je namreč o lestvi, ki je segala od zemlje do neba, *in glej angele Božje, stopajoče gori in doli po njej!* Pa kako lepi so bili angeli! Razlagalcu se je zdelo, da ima vsak (vsaka, kajti podobnejši so bili ženskam kot moškim) poteze skrivnostne klientke, ob spodnjem koncu so se komaj opazno smehljale, kakor pa so bile više na lestvi, so se smehljale vse bolj očitno in zgoraj so že s precej nespodobnim smehom izginjale v oblakih. Razlagalec se je zbudil ves zmeden in utrujen, zdaniilo se je že, pretegnil se je na postelji, vstal in si šel osvežit obraz, da bi začel z delom. Toda ko se je od vode vračal mimo okna, obrnjenega na sivo dvorišče, je obstal kakor okamnel:

Povzdigne oči in pogleda, in glej: pred oknom je, lebdeč(a) v zraku stal(a) . . . angel – pravzaprav angelika!

Ubogi razlagalec, ki so mu bili znani paradoksi razuma in čutov, seveda ni mogel verjeti svojim očem. Lahko si mislimo, da se je z vso močjo ugriznil v prst, da bi preveril, če še sanja, toda ne – kar poskočil je od bolečine, nakar je kot iz uma skočil nazaj k umivalniku, da bi si zmočil prst in si še enkrat z vodo polil obraz, vendar ni nič pomagalo –

pred oknom je stala prava pravcata angelika z velikimi razprtimi krili, ki so se svetila v deževnem jutru, z zlatimi lasmi, spletenimi v dolgi kiti, in smehljala se je, kakor da bi hotela reči: *Jaz sem namreč angel Rafael* (angela Rafaela), dragi razlagalec, zdaj pa kar razloži, kakor veš in znaš!

Razlagalcu, ki ni mogel odtrgati pogleda od lepe angelike, so začele švigati misli kakor iskre v visoki peči, iskal je po vseh svojih možganskih vijugah tisto pravo, da bi si razložil prikazen, kajti brez dvoma je eno, če v teozofskem seminarju razpravljaš o nebeških bitjih, nekaj povsem drugega pa je, če se ti eno (ena) izmed njih prikaže *in concreto* zjutraj pred oknom! (Za primerjavo si zamislite, da bi z lastnimi očmi – kar sicer lahko preberete v eni od svetih knjig – *videli, da pada kos neba!* Kaj bi rekli? *rekli bi: »Oblaki so se nagrmadili!«*)

Razlagalec je – povsem logično – najprej pomislil, da ima privid. Toda, je bila njegova naslednja misel, če je angelika zgolj privid (pa tako jasna, tako razločna!), kako naj potem vem, da tudi vse ostalo, kar vidim okrog sebe, ni zgolj privid? Saj vse drugo, namreč svojo sobo, terminal, vrata, okno, dvorišče, sosednjo hišo, vidim povsem normalno, tako kot zmeraj, le angelika stoji v zraku pred mano in se smehlja, čedalje bolj veselo se smeje. Se mi je zmešalo? Ne, ne! Kaj pa . . . če je tale angelika nemara včerajšnja klientka, ki si je privoščila šalo in se, našemljena v angeliko, oblečena v fosforescentno oblačilo z zlato svetlečimi se trakci na gosjih peresih, bogve kako znašla (morda obešena na nevidni fiberglas vrvice, pritrjeni zgoraj na napušč) tukaj pred oknom? – Toda angelika, kot da bi brala razlagalčeve misli, je zaprhutala s krili, se v hipu znašla na sosednji strehi in se spet vrnila pred okno, zdaj s še širšim nasmehom, kakor da ga izziva: no, razloži, razloži! Morda pa je . . . bitje s kakega drugega planeta, se je trudil razlagalec: saj zadnje čase veliko pišejo o neznanih letečih predmetih, celo na radarjih so jih videli, nič čudnega ne bi bilo, če bi angelika priletela od kakšne tuje ladje, ki ravno sedaj visi nad mestom? In razlagalec je začel kar na pamet računati fizikalne parametre, ki bi nemara lahko omogočili, da tale angelika sedaj lebdi v zraku pred njegovim oknom: na vse je pomislil, na specifično težo, vzgon, električni naboj, pa na vrtilni moment mašine, ki ji poganja krila, toda kljub vsemu mu nekaj ni šlo v račun. Angelika pa se je tako veselo smejala, nič ni rekla, samo smejala se je, pravzaprav se je zelo prijazno smejala, čeprav je ubogega razlagalca njen nasmeh rezal v pamet kot angelski meč. Ni

več vedel, na kakšno razlago naj še pomisli, v obupu si je zakril obraz z dlanmi, upajoč, da mu bo vendarle še kaj padlo na pamet. In ko je čez nekaj časa spet povzdignil oči in pogledal: glej, angelike ni bilo več! Izginila je kot kafra! Hvala bogu! se je oddahnil razlagalec, previdno je stopil k oknu, da bi se prepričal, ali se ni mogoče skrila za sosednjo streho, toda ni se, nikjer je ni bilo več – le še majhen bel oblaček se je pridružil morju sivih oblakov na nebu.

Toda razlagalec se v svojih mislih ni tako zlahka znebil lepe angelike, kot je sprva upal. Nasprotno, šele tedaj, ko se je usedel za svoj razlagalski pult in vključil aparature, so se zanj začeli težki časi. Prve dni po skrivnostnem obisku se je najbolj bal tega, da bi se izdal ljudem (klientom, sosedom, arhontom), ki bi seveda takoj pomislili, *da je v njih shodnici človek, ki ima nečistega duha*, ter bi ga gotovo zaprli v norišnico. Prve dni je na tihem pričakoval, da se bo oglasil kak sosed in ga vprašal: »No, kaj ni bila lepa tista angelika v petek zjutraj?« Toda nihče se ni oglasil, očitno je nihče ni videl – razen njega. Torej je bil le privid!? se je spraševal zmedeni razlagalec, a tega privida si nikakor ni znal razložiti. Ko je minil kak teden (v katerem je kar z največjo muko dvigoval slušalko), se je strah pred tem, da bi se izdal ljudem, prevesil v dvome nad samim sabo, nad svojo lastno zdravo pametjo, postal je silno potr, že nekajkrat je hotel iti kar sam k psihiatru, raztreseno je poslušal vprašanja klientov, jim le rutinsko, povsem po priročniku odgovarjal, pravzaprav to niso bile več nobene prave razlage, bolj njegovi lastni komentarji brez repa in glave, kakor da bi kak amater komentiral početje profesionalcev, temu bi se morda sicer še lahko reklo eksegeza, prav gotovo pa to ni bila več eksplikacija, ne analiza ne sinteza, ki jih je pred usodnim jutrom tako dobro obvladal. Nadzorniki v centralnem uradu so seveda opazili to razlagalčevo mlahavost in negotovost, razkrajajočo skepso, in sprememba je bila še zlasti očitna, ker je sicer veljal za enega najzanesljivejših in najlucidnejših razlagalcev, zato so ga poklicali na zagovor k dežurnemu arhontu, ki mu je po daljšem zaslišanju (v katerem pa razlagalec vendar ni izdal angelike) zagrozil, da bo ob službo, če se v kratkem ne poboljša. Ko se je razlagalec vračal domov, se je oziral

v nebo in prosil: »Reši me arhontov nepravicihnosti!«, kakor da od angelike pričakuje pomoč in rešitev.

Tudi tista klientka, ki ga je poklicala na predvečer usodnega srečanja z angeliko in ki mu je rekla »se bova že še kaj videla«, se ni več oglasila, toda razlagalec kar ni mogel pozabiti njenega smeha, nenehno mu je zvenel v ušesih, nenavadno je bil podoben angelikinemu smehu, pravzaprav sploh ni bil prezirljiv, niti ne privoščljiv, še manj pa hudoben, nasprotno – čedalje bolj se mu je zdelo, da ga ta smeh k nečemu opominja, da ga svari pred nečim in hkrati nekam vabi. Toda pred čim ga svari in kam ga vabi? Je z njegovimi razlagami kaj narobe, ali pa je sploh z razlago že v osnovi nekaj narobe? Čimveč je razmišljal o tem, bolj je bil prepričan, da je z razlago prav res marsikaj narobe: vsega se nikakor ne da razložiti, zakaj se potem na veliko širokoustimo in se pretvarjamo, da se dá? se je spraševal. Pogosto je izklopil terminal in slonel na okenski polici, in čeprav si še vedno ni hotel zavestno priznati, da si želi, da se angelika vrne, je kljub temu v dnu srca zdaj že zagotovo vedel, da v življenju ne bo imel prej miru, preden je ne bo znova srečal. Dobro je pomnil njene poteze, njen jasni obraz, njen skrivnostni nasmeh, obnavljal jo je pred očmi iz dneva v dan, spraševal se je, le kam neki je odšla, saj konec koncev ni mogla izginiti kar v nič, in vsako jutro se je zbujal z upanjem, da jo bo znova zagledal, svojo angeliko, sijočo v nezemski lepoti pred njegovim oknom, skratka – fant se je zaljubil!

In zaljubil se je tako močno, da mu ni preostalo nič drugega, kot da se je odpovedal svojemu razlagalskemu poklicu (v uradu so se zelo čudili, da se je odpovedal tako dobri službi) in sklenil, da gre po svetu svojo angeliko iskat. Tistega večera pred odhodom, ko je izklapljal terminal in vse druge aparature za razlago in ko je razmišljal, v katero smer naj se pravzaprav odpravi, pa je nenadoma zaslišal – zvonec na vratih!

Zelo se je ustrašil, kajti že dolgo ga ni nihče obiskal, potem pa se je le opogumil in stopil k vratom, da jih odpre. In glej, o moj bog, kdo stoji pred vrati –

(bilo je, kakor je napovedal prerok: *In angel, ki je govoril z menoj, se je vrnil*)

– Angelika!

Toda, še enkrat hvala bogu, ni bila tista s krili, v zlatem ognju sijoča, v zraku lebdeča, ampak ženska, mlada ženska, očitno iz mesa in krvi, ki se je predstavila z rahlim nasmehom:

»Oprostite,« je rekla, »če vas motim... ime mi je Angelika, gotovo se spomnite, da sva se pogovarjala po telefonu... tisto o duhu in duhovih... no, saj ste vi razlagalec, ne?«

»S-s-em,« je izjecljal začuden bivši razlagalec, »...no, pravzaprav nisem več, bil sem pa, ja... seveda se spomnim, kar vstopite.«

»Veste,« se je smejala Angelika, »želela sem si, da bi mi nekaj razložili, saj ne zamerite, tako zabavne so vaše razlage, klicala sem vas, pa se ni nihče oglasil. Potem so mi na centrali rekli, da ste menda na dopustu. Prosila sem jih, naj mi dajo vaš naslov, res so bili prijazni, to sicer ni v navadi...«

No, in tako sta začela kramljati, Angelika je razlagala, kako je iskala njegovo hišo, pa prav takšnega si je predstavljala itd. itd. in sploh sta kmalu ugotovila, da jima je prijetno skupaj.

Ostalega dela zgodbe menda ni treba praviti. Angelika je ostala pri bivšem razlagalcu, še sama si ni znala razložiti, kako se je to zgodilo, poročila sta se... (skratka: popoln *happy end*)

(Aha, še nekaj sem pozabil!) Ko jo je nekoč pred spanjem vprašal:

»Pa res še nikoli prej nisi bila pri meni?«

je rekla: »Nikoli, dragi moj, zdi pa se mi, kakor da sem te že srečala v sanjah.«

»Tudi meni se tako zdi. *Spomnil sem se namreč sanj, ki sem jih imel o tem; zakaj nobena izmed njih ni prešla nespolnjena.*«

In začel ji je razlagati tiste (sanje).

Po duši je bil pač razlagalec, kaj hočemo.

Stvari se zapletajo.

Zdaj je že tretji dan pri meni, molčeči človek.

Naj zapišem lepo po vrsti, morda mi bo potem bolj razumljiv splet okoliščin, ki je privedel do tega, da moram zdaj prenašati molk tega človeka; ne mislim na zunanje okoliščine, te so mi že jasne, ampak na tiste notranje, na samo »logiko« dogajanja. Sedaj, ko so minili trije dnevi, se mi čedalje bolj zdi, da sem se ujel v nekakšno past, čeprav si po drugi strani dopovedujem, da stvari ne smem preveč dramtizirati. Za pisanje sem se umaknil na teraso, zdaj je še zgodaj, sonce še ni ubijajoče, toda vse dolge opoldanske ure bom moral prebiti spodaj v svoji sobi, z njim. Kam pa naj grem? Naj grem ven iz hiše, tja v puštinjo pred mestno obzidje, kakor prerok Jona, o katerem je zapisano, da *si napravi senčnico in sede v njeno senco, da bi videl, kaj se zgodi...*?

Torej, v četrtek zvečer, kmalu zatem, ko sem končal pisanje zgodbe o razlagalcu in angeliki, je prišla k meni Anima. Takoj sem zasluutil, da ima nekaj za bregom, z obraza se ji je videlo. In res, komaj se je usedla, je rekla:

»Dragi moj, eno veliko prošnjo imam do tebe. Če boš proti, mi takoj povej, pozabila bova.«

Že vnaprej sem vedel, da ne bom mogel odkloniti.

»Veš, moj brat,« je rekla, »je bil danes spet pri meni, v težavah je. Pravila sem ti o tisti eksploziji na vlaku. Takrat ni bil sam, ampak mu je pri zadevi pomagal neki mladenič, Palestinec. Temu mladeniču so zdaj prišli na sled. Skriva se

nekje v mestu, toda brat pravi, da ga bojo ujeli v kratkem, če ne dobi kakega dobrega skrivališča. No, mislila sem, morda bi ga ti lahko . . .«

» . . . skrili pri sebi,« sem dokončal stavček.

» . . . samo za nekaj dni,« je nadaljevala, »da se zabrišejo sledi. Če nočeš, te prosim, da mi poveš. Saj vem, da to zate ni lahko.«

Gledala me je, meni je množica misli in vprašanj rojila po glavi, kaj takega nisem pričakoval. Sprva sem, sledeč neki naravni reakciji, hotel reči ne. Kaj pa imam jaz opraviti s palestinskimi teroristi? Že celo življenje se izogibam temu, da bi se kakorkoli zapletel s politiko, vedno sem *plačal svojo brodnino*, da bi imel mir. Zdaj pa Anima čaka in me gleda, gleda . . .

»Samo za nekaj dni,« ponovi proseče. »Saj veš, da to tudi meni ne paše, ampak . . .«

»Pa ti tega človeka poznaš?« jo prekinem.

Odkima, češ da ga ni še nikoli videla, in k temu doda, da se tudi s terorizmom ne strinja. » . . . bojim se za brata, samo za to gre. Brat namreč pravi, da če bojo ujeli tega mladeniča, je možnost, da izda tudi ostale; njega seveda najprej, mojega brata. Sam veš, kaj to pomeni . . . In mati tega ne bi preživela . . .«

V meni se je jeza borila s sočutjem, s . . . kaj vem s čim. Naposled sem rekel, dobro, recimo da pristanem za nekaj dni, – toda kaj bi rekel rabi Jaakov, saj je on lastnik hiše. In še vedno ga ni nazaj iz Tel Aviva. Rekel je sicer, da odhaja samo za nekaj dni, sedaj pa ga ni že ves teden. Na to je Anima pripomnila, češ da je možnost, da bi policija preiskala rabijevo hišo pri iskanju nekega Palestinca, zelo zelo majhna. In če se medtem Jaakov vrne in pride na obisk, se mladenič lahko skrije v kopalnico ali kam.

»No, kaj pa, če se vseeno zgodi, da ga odkrijejo?« sem dvomil.

»Če, če, če . . . to se pač ne bo zgodilo. Če ti strešnik pade na glavo, te pač ubije. Vendar tudi v primeru, če fanta odkrijejo, to zate ne bi bilo tako tragično, saj si tujec. Rekel bi, da so te pač prisilili. Policija ti ne more kaj več, kot da

te izženejo iz Izraela. Če . . . če pa se to zgodi, grem s tabo . . . do konca sveta grem s tabo . . . če me vzameš, seveda.«

Kaj takega! – O tem, da bi šla Anima z mano, pravzaprav še nikoli nisem (nisva) razmišljal(a). Njena odločnost me je presenetila, po drugi strani pa se mi je zdelo to zdaj, ko je že rekla, kar nekako samoumevno. Toda kako bi se Anima znašla tam gor, pri nas? In kako bi se jaz sam znašel, če bi jo pripeljal s sabo? sem bežno pomislil, vendar se je bilo treba sedaj odločiti o konkretnjših stvareh.

»Kdaj pa naj bi prišel tisti človek?« sem vprašal. Zvenelo je kot privolitev.

»Čimprej,« je rekla, »najbolje bi bilo že kar nocej.«

Bil sem zmeden in presenečen, da tako kmalu. Seveda, policija ne čaka, iščejo ga.

»Brat mi je pustil neko telefonsko številko,« je rekla Anima, »in me prosil, naj ga pokličem, če kaj najdem.«

Vprašal sem jo, sedaj že precej v skrbeh, ali njen brat ve zame.

Odkimala je in mi zatrnila, da bratu ni ničesar pravila o meni, ampak da mu je samo omenila, da pozna nekoga, pri katerem bi se mladenič morda lahko skrnil. Če bi jaz pristal, bi se z njimi dogovorila tako, da bi njihovega skrivača ona sama ponoči pripeljala sèm, po nekaj dneh pa bi ga ona sama spet odpeljala nazaj k bratu, namreč takrat, ko najdejo kakšno boljše skrivališče. Ves ta načrt se mi je zdel malce nor, predvsem pa nevaren, a kljub temu sem molčal.

Zdaj sem zvedel praktično vse. Zazdelo se mi je celó, da mi je – prav meni! – *Gospod poslal veliko ribo*, da bi me požrla in me v svojem trebuhu tako zvarila, da bi me potem vsega drugačnega in prenovljenega znova rodila pred Njegovimi očmi. Stari Jaakov se sicer verjetno ne bi strinjal s to mojo mislijo o »ribi-usodi«, moje odločitve ne bi bil prav nič vesel, v tem ne bi videl nikakršne božje volje; po drugi strani pa je res, da ima Jaakov, vse tako kaže, dobre zveze pri oblasteh, saj mi je brez težav priskrbel podaljšanje vize, zato je možnost, da pri njem poiščejo skrivača Palestinca, bržkone res zelo majhna, kot pravi Anima.

»Dobro,« sem ji naposled rekel, »pripelji ga.«

In tako ga je pripeljala že isto noč, kmalu po polnoči.

Že trije dnevi in noči so minili od takrat. Eno noč sem prespal pri Animi, pritihotapila me je gor k sebi, tako da njena gospodinja ni ničesar opazila, dve noči pa doma z molčecim mladeničem v sobi.

Ure in ure sedi tam v kotu na odeji, v katero se zavije ponoči, sedi in potihoma igra na piščalko, lep kot mlad Turek. Že prvo jutro me je vprašal (in to so bile skoraj edine njegove besede), ali me moti, če igra na piščalko. Rekel sem, da me ne moti, da pa je v njegovem interesu, da ne piska preglasno, sicer ga lahko slišijo sosedge ali ljudje z ulice. In res piska zelo tiho, vleče in ponavlja svoje orientalske viže, ko da bi vezel velik tepih ali krotil silno dolgo kačo, skoraj kot kakšen fakir. Če jaz ne bi vedel, da je nastavil bombo, da je torej eden izmed tistih, za katere je bilo že pred poldrugim tisočletjem zapisano: *Poklicani boste, da se borite proti hrabremu in močnemu ljudstvu, dokler se ne pokori!* – če tega ne bi vedel, bi fanta imel za najmiroljubnejše in najmirnejše bitje na svetu. Ko se piskanja vendarle naveliča, se pogladi po dolgih črnih brkih in si spravi piščalko pod srajco. Jé zelo malo, včeraj je pojedel eno samo skodelico riža, meso je odklonil. Že ob prihodu mi je hotel dati stodolarski bankovec, verjetno za »oskrbo« (rekel ni ničesar), toda denarja nisem sprejel. Tudi sedaj, ko pišem zgoraj na terasi, se mi zdi, da slišim njegovo piščalko, vendar se mi to verjetno res samo zdi, saj človek piska zelo potihoma, poleg tega je tukaj toliko glasov z ulice, da se zvok piščalke zgubi, še preden pride skozi okno. Američana iz pritličja nisem videl že nekaj dni, verjetno je odpotoval, tako da zdaj v hiši ni nikogar razen mene – in mojega gosta. Z Animo se po službi dobiva v mestu in greva kam posedet, v teh treh dneh je bila le enkrat za kratek čas tu pri meni, molčeči fakir se je delal, kakor da je še opazil ni. In vendar, ta človek mi gre precej na živce.

Vse bi bilo še lepo in prav, ko ne bi bil tako strašno molčečen. Le kako more molčati ves dan, piskati in gledati predse? Sprva sem drezal vanj, spraševal sem ga to in ono, vprašal sem ga, ali ima kakšno posebno željo, ali potrebuje kaj iz mesta, pa je zgolj odkimal; drugič sem ga vprašal, kako naj ga imenujem, jaz sem se mu predstavil, on pa ni niti trenil z očmi; dobro, sem si rekel, saj terorista res ni najprimernejše

spraševati po imenu, čeprav bi mi lahko povedal vsaj kakšno izmišljeno ime; tretjič sem ga vprašal, ali poleg piščalke igra še kak drug instrument (očitno so bila moja vprašanja vse bolj neumna); in končno, ko ga nisem imel več kaj vprašati, sem ga vprašal še to, ali misli kar naprej molčati, nakar je lakonično rekel:

»O čem pa naj bi govoril?«

In to je bilo tudi vse. Potem sem ga nehal spraševati, nehal sem drezati vanj, še več, zaklel sem se, da se sploh ne bom več menil zanj, kakor da ga ni. Kadar skuham večerjo, mu molče dam skodelico, ponudim mu tudi kavo ali čaj, kar pač sam pijem; kadi ne, tudi vino je odklonil, kaj mu jaz morem. Anima pravi, da je najbolje, če ga pustim pri miru, saj sam ve, da mu delam veliko uslugo, verjetno je preveč ponosen, da bi mi kazal kakršno koli hvaležnost, sicer pa je res najbolje, da mi čim manj pove o sebi, tako bom manj vpleten v njegove oz. njihove posle; naj se ne sekiram, pravi Anima, potrpij naj še nekaj dni, to bo tako hitro minilo, potem pa bo fant v vsakem primeru odšel in meni se bo zdelo, ko da ga nikoli nisem srečal. Žal pa se mi sedaj sploh ne zdi vse tako »cool«, kot pravi Anima, nasprotno, ta človek me s svojim vztrajnim molkom bolj vznemirja in zavezuje kot kakšna blebetava ženska, in včasih se mi zazdi, da je kakor žival, ko čemi v kotu in gleda predse, nekaj vmes med psom in Budo, ko tam sedi zvitih nog kakor sufi v transu, hkrati pa vem, da je nastavil bombo, ki je pobila nekaj ljudi, med njimi tudi otroke, in sprašujem se, kako je to mogoče? Ali tudi on verjame besedam *Vi jih niste ubijali, temveč Allah?* Kaj si vendar misli ta človek, kaj hoče, kaj čuti, ali se kesa, ali je fanatik, zaslepljenec, svetnik ali vrag, ali kaj? *Sam človek bo pričal proti sebi.* Ali pa sploh ne razmišlja, ne o zločinu ne o krivdi ne o bogu, temveč misli zgolj na boj, na boj, na boj. Ali pa še tega ne, ampak ga usoda – njegova usoda, ki ga je morda zaznamovala že kot otroka – kar sama nosi naprej, naprej in naprej: v boj, v zločin, v kazen, v smrt, v nič? (Ljudje si morda mnogo preveč domišljamo, da imamo svobodno voljo, da se odločamo in ravnamo v skladu s svojimi načeli, mislimi in željami.) In ko ta moj skrivavec ne bi kdaj pa kdaj vstal in stopil nekaj korakov sem in tja po sobi,

verjetno zato, da mu ne zastane krvni obtok, bi se mi zdelo, kakor da sploh ni živ ali da zgolj vegetira kot kakšen fikus v svojem kotu, fikus s piščalko, pa še tako lep in mlad, pravih potez in črnih oči, oblečen v bele hlamudrače in srajco iz grobega domačega platna, gosposkih rok in dolgih prstov kot kak melek, ko da ne bi bil od tega sveta, v katerega se je njegova nesrečna karma zapisala z umorom. Sprašujem se, ali on ve, da jaz vem, da je morilec, včasih se mu tako tuje zablistajo oči, da se ga kar ustrašim, pomislil sem že, da bo sredi noči iz tiste svoje srajce izvlekel nož namesto piščalke in me zaklal med spanjem; najbolje bi bilo, če bi se jaz za teh nekaj dni kar preselil k Animi, pa naj me še ona malce skriva pred svojo matrono, kakor jaz skrivam tega kujona pred svetom; toda to bi pomenilo, da bi tudi jaz moral postati nekakšen skrivač, fikus, jaz pa nisem te baže (čeprav spoštujem te »žive mrlič«, predvsem tiste na vzhodu), jaz bi namreč kmalu popizdil, če bi moral takole ždeti v kotu dneve in dneve, četudi bi znal na piščalko zaigrati tisoč različnih napevov; poleg tega pa bi s takšnim »begom« k Animi priznal, da se tega človeka bojim, da ne morem niti nekaj dni zdržati molče ob njem; povrh vsega bi medtem lahko prišel rabi Jaakov, mene pa ne bi bilo od nikoder, dan, dva, tri, in to bi bilo seveda zelo sumljivo; zdaj si Jaakov še lahko misli, da sem šel v mesto, če pride in pozvoni in me ni doma, Palestinec se bo že potuhnil.

Anima ve za moje skrbi in čuti moj nemir, in zdi se mi, da ji je žal, da sva se spustila v to pustolovščino, čeprav tega ne reče. Včeraj je spet telefonirala na tisto številko, da bi vprašala brata, ali so že našli kakšno boljše skrivališče, a niso našli še ničesar, čeprav baje obljubljujejo, da bojo kmalu. Anima me tolaži, da bova nekaj dni že še zdržala.

Tip mi gre na živce, kaj bi tajil. Po drugi strani pa se sprašujem, zakaj sem tako nestrpen. »Je li prav, da se jeziš?« Tudi če se ne strinjam s palestinskim terorizmom, se še manj strinjam z izraelskim nasiljem do Palestincev, še posebej pa ne s policijo, naj bo izraelska ali katerakoli; poleg tega sem odločno proti smrtni kazni, če gre za še tako zakrknjene zločince (kar pa dvomim, da je ta fant), in smrtna kazen palestinskemu teroristu, če ga ujamejo, ne uide, to mi je

jasno, čeprav nisem seznanjen s tem, ali je v državi Izrael smrtna kazen uradno ukinjena ali ne (vprašal bom Animo), a tudi če je, se to v zaporu lahko drugače uredi, uradno s samomorom, dejansko pa z naročenim ubojem, vse to vem, in vendar – le kaj imam jaz opraviti s tem? Nekaj pa kljub vsemu drži: tudi če se mi zdi, da je ta človek iz nekega povsem drugega sveta, in tudi, ko ne bi poznal Anime (navsezadnje je njej skoraj prav tako tuj kot meni), ne gre, da bi *si umil roke in rekel*: »Nedolžen sem pri krvi tega človeka. To je vaša stvar!« Ne, tega nikakor ne morem reči, res je sicer to njihova stvar, vendar ni samo njihova, tudi moja je.

Zdaj vidim, kaj mi pomeni moj dnevnik. Začel sem ga pisati iz dolgočasje, sedaj pa se mi vedno bolj zdi, da me dnevnik sam »kliče« k pisanju. Sicer še zmeraj ne verjamem, da te zapiske pišem za kakšnega bralca, ki bi, zleknjen v svojem fotelju in kadeč pipo, pripomnil, da je vse to izmišljeno in da je treba pisati po resnici, najsi je resnica še tako plehka in banalna. Meni je namreč vse bolj jasno, da svoj dnevnik prav vražje potrebujem, in čeprav vanj zapisujem resnično-izmišljene dogodke bržkone še zmeraj pretežno iz dolgočasje, mi pisanje omogoča pogovor s samim sabo, obenem pa seveda tudi z Animo, kajti – čeprav se z njo živo pogovarjam o mnogih stvareh – prav o vsem se z živim človekom, če ga še tako ljubiš, nikoli ne moreš pogovoriti, nekatere stvari vselej ostanejo neizrečene, če si še tako iskren, zato v nekem smislu gotovo drži tisto, kar pravi moj molčeči gost, namreč – O čem pa naj bi govoril? Kajti *oko se ne nasiti z gledanjem, uho se ne napolni s poslušanjem*.

Sončna pripeka je že precej neznosna, zlata in srebrna kupola trepetata v vročini, zato se vračam dol v sobo pogledat, ali človek še vedno ždi v kotu in igra na piščalko. Seveda počne prav to, kaj pa naj bi drugega počel?

»Spomni se občine svoje . . .«

17. junija

Z Animo doslej pravzaprav sploh še nisva razmišljala o prihodnosti, pa tudi o preteklosti nisva kaj dosti govorila. Sedaj pa, glej, *kar je bilo, bo zopet; kar se je zgodilo, se bo zopet zgodilo*. Nekega dne – in zdi se mi, da je ta dan prav blizu – se bom (bova) moral(a) odločiti, kaj in kako naprej. Spričo nepričakovanega gosta so se mi začela zastavljati razna vprašanja, čeprav zaenkrat samo »načelna« vprašanja. Naj zapišem kar naravnost (morda mi bo prav pisanje omogočilo, da ta vprašanja uzrem v jasnejši luči): recimo, da bi šla Anima z menoj – v Ljubljano. Sama je rekla, da bi šla z menoj »do konca sveta«, Ljubljana pa je precej bližje od konca sveta. O. K., recimo, da bi šla najprej v Ljubljano. (Med drugim tudi zato, ker jaz trenutno nimam toliko denarja, da bi jo popeljal »do konca sveta«, v Ljubljani pa bi verjetno še najlažje zaslužil kak nov dinar, morda bi ponudil Nedeljskemu ali Teleksu, da jim napišem potopis »z daljnega vzhoda«, ki bi ga lahko »naštepал«, če bi se spravil za pisalni stroj, v enem tednu ali dveh. Poleg tega imam še vedno letalsko karto do Rima, ki je – v merilu tja »do konca sveta« – nedvomno precej blizu Ljubljane.) Ampak kaj potem?

Bojim se, da bi bilo potovanje domov (namreč k meni domov) za naju z Animo en velik polom. Navadila se me je takega, kakršen sem tukaj, in čeprav me zbada s »svetovljjanom«, v nekem smislu vendarle drži, da tukaj igram vlogo nekakšnega pol romarja pol avanturista, doma pa . . .?

Vendar ta moj »imidž« v Aminimih očeh ni tisto, kar me najbolj skrbi. Navsezadnje, Anima me mora spoznati v raznih vlogah, če bova skupaj živela, če se bova . . . poročila.

Zapisal sem: poročila! Misel na poroko z Animo me je zalotila kar nekako nepripravljenega, čeprav, po drugi strani, že ves čas – morda nezavedno – vem, da se bom (da bi se rad) poročil prav z njo, če se bom sploh kdaj poročil. Predstavljam si (zakaj ne bi malce pofantaziral?), da si narediva ohcet v kakšni vasi... gor pri nas... morda kje v jeruzalemskih gričkih... jeseni... med vinogradi, v času trgatve. Kaj ne bi bilo imenitno? Bilo bi, bilo! To bi se zapili! (Kakšno dobro domačo gostilno bi bilo treba najti.) Morda bi z Animo prosila celó kakšnega duhovna, da naju poroči v eni izmed tistih čudovitih cerkvic na zelenih gričkih! Zakaj pa ne? Od nekdanj se mi je zdelo, da so ta pravi zakramenti, naj gre za krst, poroko ali pogreb, nekam »prazni«, če ni duhovna zraven. Pri teh stvareh je nujen spektakel, da se vtisnejo v dušo. Toda katerega duhovna bi midva lahko povabila, ko pa je Anima komunistka, jaz pa »svetovljan«? Treba bi bilo najti vsaj takšnega, kot je rabi Jaakov. To bi se Anima smejala, če bi ji predlagal duhovna!

Ah, sanjarije, sanjarije!

In kje bi potem živela? V Ljubljani ali »na koncu sveta«? Zakaj pa ne prav tukaj, v Jeruzalemu? Težko bi bilo tukaj ostati za zmeraj, vsaj meni. Animi pa bi bilo verjetno težko gor pri nas. Pri nas bi se ji vse zdelo nekam čudno – vsaj sprva, bojim pa se, da pozneje še bolj. Kakor v neki lokalno obarvani tragikomediji: nekakšno čudno, za tujca oz. tujko nerazumljivo (malce »za luno«) samoupravljanje namesto pričakovanega realkomunizma, pa Tito na drsečih bankovcih namesto Mojzesa, pa kralj Matjaž v vlogi Mesije, pa neka meščanska frklja Primicova Julja v vlogi sv. Magdalene, pa skodelica kave, malikovana malone kot sv. Graal, da ne pomislim še na vse travme balkanske provenience in ideološke mojstrovine naših velikih vizionarjev, ozemljene s »stabilizacijo«, opevano kot sam *džihad*, in z odplačevanjem dolgov kapitalistom, čaščenim kot sveti *namāz* itd. itd. Saj ne rečem, da je Anima neprilagodljiva, prav nasprotno, sama mi je pravila, kako dobro se je pred leti znašla v Londonu, ko je med počitnicami delala pri neki angleški družini, tam se je baje prav odlično zabavala, toda London je eno, pravzaprav je mešanica vsega mogočega, – Ljubljana (z ožjo in širšo

okolico, od Jesenic do Gevgelije) pa je drugo, resda tudi mešanica vsega mogočega, ampak precej drugačna mešanica. »O, domovina, ti si kakor zdravje!« so vzklikali naši predniki in hodili umirat v Šlezijo ali v pensilvanske rudnike. Čutim z njimi in ne tajim, da me kar malce zviije, kadar pomislim na naše jeruzalemske gričke pa še na marsikaj lepega »gor pri nas«, a tudi tega ne tajim, da Animo ljubim bolj ko domovino – njo, mojo Dušo, ki bi zase lahko rekla: *črna sem, ali lepa, o hčere jeruzalemske!* A kako bi se ona, hči jeruzalemska, obnesla med Slovenci? Bojim se, da slabo. Slovenci so (zanalašč ne napišem: smo) malce preveč zagledani v svoje sramežljive primadone, v P. Juljo, M. Zalo, L. Vido in njim podobne, moja Anima bi se jim gotovo zazdela sumljiva, neobrezanih ušes in manir, morda bi celo rekli, da je ciganka, ha ha! Bržkone je vseeno bolje, da našo lepo deželico »na sončni strani Alp« samo obiščeva, tako mimogrede, potem pa greva naprej v Benetke, Pariz . . .

Ah, sanjarije, sanjarije! (Vem, da se bo obrnilo vse drugače.)

Te dni bolj kot prej razmišljam tudi o svoji preteklosti. O mladosti, o svojih nekdanjih »vélikih življenjskih načrtih«, spominjam se staršev, sestre, prijateljev in še marsikoga . . . in končno, razmišljam in v spominu obnavljam svoje potovanja na Jutrovo, tj. zadnje leto. (Odtod tudi misel, da bi o tem napisal feljton za časopis.) Pred dobrima dvema mesecema sem se na vzhodu usedel na letalo, ki naj bi me poneslo domov ali vsaj v bližino doma. Takrat sem bil v hudi stiski – kako bi (si) to razložil: ves svet in sploh vse mi je postalo tako zelo relativno, neobvezno in skoraj neresnično, Indija je popolnoma »nažrla substanco«, tako da sem se samodejno, z nekakšnim živalskim instinktom in z željo po preživetju, vpisano v moje zahodne gene, napotil domov. Sedaj pa je spet drugače: tukaj v Jeruzalemu sem znova »utrdil svojo substanco«, delno zaradi samega Jeruzalema (čeprav se to sliši čudno spričo vsega tukajšnjega kaosa), predvsem pa seveda zato, ker sem tu spoznal Animo, saj je bilo rečeno, *kjer je zaklad vaš, tam bo tudi srce vaše*. Pravzaprav se mi sploh ne mudi domov ne nikamor drugam, sploh se mi ne

mudi. Težave bojo seveda z denarjem, ki ga imam z vsakim dnem manj, poleg tega se utegne zaplesti – ne vem sicer, zakaj bi se, a preveč lepo bi bilo, če se ne bi – s tem mojim gostom, s »ta molčečim«. Ponavljam si: pa kaj bi se že vnaprej trapil s skrbmi! Pa z načrti... pa z usodnimi odločitvami...! Do jeseni imam še dosti časa, da premislim (da z Animo premisliva), kaj bo... potem... ko... in če ne... itd.

Me pa vseeno zanima, ali je tudi Anima že kdaj pomislila na – poroko? Vprašal je seveda za zdaj še ne bom.

Še vedno imam pričo

18. junija

Molčeči še vedno sedi in igra na piščalko.

Ne čutim mrznje do njega, toda čeprav je rečeno, *ljubi svojega bližnjega kakor samega sebe*, si moram kljub temu priznati, da mi gre človek še vedno (skoraj zmeraj bolj) na živce, četudi mi ni ne prijatelj ne sovražnik, temveč le bližnjik v povsem dobesednem pomenu, nekakšna nema priča moje prisotnosti. Verjetno me prav ta njegova vloga priče najbolj moti. Le kdaj bojo že rekli, da gre lahko drugam? Moja krščanska ljubezen ima, žal, svojo mejo strpnosti.

Sedaj se odpravljam v mesto, z Animo sva zmenjena pri »Aladinu«. Upam, da bom lahko prespal pri njej. Tudi dnevnik bom kar vzel s seboj, saj gre v žep; ne bi namreč rad, da bi kakšna nepovabljen priča stikala po njem, čeprav mislim, da mojemu skrivaču kaj takega še na misel ne pride, razen tega ne bi ničesar razumel, saj bi tukaj v slovenščini lahko mirno šifrirali skrivna sporočila.

Maloprej sem pomislil (bogve odkod ta misel), da bi bil tale molčeči mladenič – če bi se srečala drugje, na drugem mestu, v drugem času itd. – morda lahko prav tisti »idealni bralec«, tista »notranja priča«, ki jo, tako se mi zdi, že vnaprej pričakuje in zahteva vsako pisanje, celo osebni dnevnik ali zapiski s poti, nastali iz dolgočasja. Bralec-priča bi samo bral, bral in molčal, pričeval besedam, mislim, spominom... Kaj ne bi bilo to čudovito? Kaj ni to skrita želja vsakogar, ki vihti peró? In, konec koncev, mar ni to večni sen večine ljudi, vsaj na zahodu, – da človek najde pravo hvaležno pričo življenja svojega?

Oh, da ga vsaj ne bi bilo več tukaj, ko se vrnem.

Tri poročila za analizo

19. junija

Iz lastne izkušnje se mi zdi, da so »arhetipske sanje« dokaj redek pojav, čeprav Jung v svojih knjigah trdi nasprotno. Možno je seveda, da so takšne sanje samo pri meni redke, ali pa v svojih sanjah največkrat ne sprevidim arhetipov. Poleg tega se mi zdi, da večina sanj »ne zavaja«, da ne skriva v sebi kakega »latentnega pomena«, na primer zatrte seksualnosti, kot trdi Freud, temveč da sanje pač pomenijo, kar pomenijo, in če so seksualne, to same tudi povejo. Glede tega ima Jung prav, ko pravi, da je sen svoja lastna razlaga, in v nasprotju s Freudom trdi, da je sen pač tisto, kar je, če je seksualen, je seksualen, če je religiozen, je religiozen. Seveda pa med temi rečmi že v budnosti ni ostrih meja, kaj šele v snu, zato dokončne resnice o tem gotovo ne moremo izreči. V Talmudu piše, da *se človeku v snu prikazujejo samo lastne misli*; prerok Daniel, ki je bil posebej večšč v razlagi sanj, pa pravi, da v snu *spoznaš misli svojega srca*. Zato bom navedel tri primere svojih sanj, ki sem si jih pred časom zapisal na listke, pravzaprav samo mnemotehnično šifriral takoj po prebujenju, sedaj pa jih vnašam v svoj dnevnik z upanjem, da bom prek njih spoznal kaj o sebi in da jih neizbežna kodifikacija ne bo preveč spremenila. Prvi primer, cela veriga med seboj povezanih sanj, govori bolj za Freuda, drugi primer za Junga, v tretjem primeru pa se mi zdijo sanje močno konfuzne, zato dvomim, da bi jih znal razložiti sam prerok Daniel.

1. primer: Najprej sem imel zelo lepe sanje, že dolgo ne tako svetlih in vedrih. Pred menoj je bilo mesto ob morju,

lepo in bleščeče, v barvah, in verzi so bili vpisani v vidno. Med tem mestom in valobranom sem letel prek morja kakor ptič. Ljudje na obali so me sicer z zanimanjem gledali, a niso bili pretirano začudeni. Toda leteti ni bilo lahko (mahal sem z rokami), in ko sem dosegel pomol, sem bil utrujen. Zato sem si rekel, da rajši izberem drugo pot: plaval sem pod morjem kakor riba, kar pa je bilo še težje, ker sem se bal podmorskih pošasti. Tako se je menjavalo letenje s plavanjem.

Sledile so čudne sanje o tem, kako sem izvedel, da imam polbrata. Bratranec B. me je povabil k sebi na dom, kjer še nisem bil, le vedel sem, da ima družino: ženo O., hčer N. in sina A. Ko sva se približevala njihovi hiši, sem na nekem drevesu opazil izrezek iz starega časopisa, v katerem je bil imenovan moj oče, ki se je nekoč tu mimo vozil z avtom in zavozil v cestni jarek, potem pa je šel k O. in rodil sina. Vprašal sem B.-ja, kaj to pomeni, on pa je odvrnil, da je to tako, da je res. Ko sva prišla k njim domov, sem prvič videl O. Bila je zelo mlada in lepa, videl sem jo v profilu, ko je nekaj vezla. N.-e ni bilo, A. pa je na konju jezdil skozi vrata ven iz hiše in mi pomignil, naj grem z njim. »Ti veš, da sva si midva sorodstveno zelo blizu?« sem ga vprašal. »Vem,« je rekel, »brata sva si.« – Obenem pa sem v teh sanjah igral vlogo svojega očeta jaz sam, začele so se namreč s tem, da sem si rekel: »Saj imam sina!«

V nadaljnjih sanjah je lik dečka ostal, vendar to ni bil več A. Vozil sem se s kolesom po poljski poti. Prehitel me je deček, tudi na kolesu, in spoprijateljila sva se. Peljal me je v svojo vas, pravzaprav mestece s strmo ozko ulico med hišami, kjer je bila tudi njegova domača hiša. Tam, na dvorišču, sem najprej uzrl dečkovo prababico: stala je tam, s sivimi lasmi in z rjavim obrazom, stara kot zemlja. Potem je prišla dečkova babica, tudi stara, sicer manj kot prababica, nazadnje pa še dečkova mati, sicer ne zelo stara, toda podobno oblečena kot prvi dve, namreč v črno, pa tudi njeje so lasje že siveli. Bile so kot »tri gracije« (asociacija na nadrealistično parafrazo Monalize: Monaliza kot sv. Trojica). Potem me je deček, moj prijatelj, vključil v igro ulične mladeži, dve skupini sta se vlekli narazen, držeč se verižno za roke, po strmi ulici med hišami. Seveda je imela prednost

tista, ki je vlekla navzdol, tej sem se tudi jaz priključil in kmalu smo se vsi znašli – prekopicujoč se – na dnu ulice.

V zadnjih sanjah tiste noči (vsaj spomnim se jih kot zadnjih) sem prišel v neko tuje mesto, kjer je divjal nered (ali vojna). Deček je ležal v travi in se opiral na komolec, gledajoč me. To ni bil isti deček kot v prejšnji zgodbi, vendar je imel z njim nekaj skupnega. Bil je zelo lep, skoraj kakor punčka, še zlasti so bile lepe njegove (njene?) oči, hkrati pa je bil(a) otrok le po svoji velikosti, očitno manjši(a) od odraslega človeka, čeprav niti ni bil(a) odrasel(a) palček (palčica). Vprašal sem ga(jo), koliko je star(a), on(a) pa je odvrnil(a), naj ne bom dolgočasen in začel(a) z neko ljubezensko igro, ki sem se ji tudi jaz predal. Tedaj sem v njem (njej) spoznal Animine poteze! Bitje je bilo podobno kakemu renesančnemu angelu, le da je bilo v svoji lepoti izprijeno. Šla sva se torej neko ljubezensko igro, nakar se je dvignil(a) iz trave (tega se ne spomnim najbolje) in jaz sem šel za njim (njo) do vhoda v neko hišo. Tam pa je bil, na razdalji kakih deset metrov, človek s pištolo, naperjeno vame. Ustrelil je, videl sem blisk iz cevi, a ni me zadel, planil sem v vežo in gor po stopnicah. Nato sem srečal človeka s ključi, nekaj mi je rekel (?) in dal mi je ključ sobe 12 ali 12A in se napotil spet dol po stopnicah. Vstopil sem v sobo, bila je kakor nekakšna pisarna, na mizi je ležala »uradna« kapa. Človek s ključi je torej častnik, sem si rekel, zaklenil sem vrata, vendar se je častnik vrnil skozi druga, očitno nezaklenjena vrata. Nekaj sva govorila, jaz sem se branil, ne vem več, kaj sva govorila, zdi se mi, da o moji oprostivni . . .

2. primer: Sanjal sem, da sem bil interniranec v nacističnem lagerju: toda ta kraj ni bilo taborišče z barakami, žico itd., ampak tempelj z marmornimi hodniki in dvoranami. SS-ovci so bili »svečeniki« tega templja, mi interniranci pa smo se svobodno sprehajali med gladkimi marmornimi zidovi ter sedali na plošče in stopnice – dokler nam niso naznanili, da je zdaj prišel čas za sežig. A sežgani naj ne bi bili vsi in jaz sem se hotel izmazati s tem, da sem nameraval reči, da znam angleško, kar jim utegne koristiti pri branju dokumentov. Anima pa je rekla, da je to sramotno (samo s tem je bila prisotna v teh sanjah). Zbrali so nas v veliki marmorni dvorani, v nekakšni čakalnici krematorija, na koncu katere

je bila peč. Prišel je Adolf Hitler, bil je zelo poduhovljen in nam (»vestalcem« in »vestalkam«, bilo nas je kakih petdeset) začel govoriti o metafizičnem pomenu žrtve v zgodovini: o Jagnjetu božjem in o krvi kot »vstopnici v onstranstvo« itd. Medtem ko so nam služabniki na pladnjih ponujali opojno pijačo in ko so plameni že goreli, je neka nevidna loterija izbirala žrtev za sežig. Opijanjal sem se s tisto pijačo in postal odsoten (zaspal /v snu/). Ko sem se prebudil (v snu), sem zvedel, da je bilo žrtvovanje že izvršeno. Zadostovala je ena sama žrtev, povedano je bilo tudi njeno ime, ki pa se ga ne spominjam. Hkrati je bila to tudi moja (naša) odveza.

3. primer: Neko noč sem sanjal, da sem videl devico Marijo. Bila je podobna dekletu, ki sem se v mladosti vanjo zaljubil v neki gostilni. Bil sem v veseli družbi, sprehajali smo se, in da bi prišli do cerkve, je bilo treba priti čez pokopališki zid. Nekdo je kazal serije znamk, kajti pri magični formuli odpiranja vrat (verjetno pokopaliških vrat) je bilo treba žrtvovati eno serijo. Svetoval sem mu, katere od serij so manj vredne. Onstran zidu so bili grobovi. Tam je sedel starec, obraz si je pokrival z dlanmi. To sem najprej videl. Potem pa se je na tem istem mestu znašla devica Marija, podobna tistemu dekletu. Vprašali so me, ali jo prav zares vidim, in rekel sem: tako kot vsakogar izmed vas. Spomnil sem se, da sem jo (to dekle) nekoč že videl v filmu, v tistem prizoru, na katerega me je bil že prej opozoril prijatelj S., vendar je prizor prišel tako nepričakovano, da sem kriknil: Marija! (tako naj jo imenujem) je namreč v podobi rdeče svetlobe-bakle-krste švignila kakor komet skozi temo. Ko smo šli iz kina, smo srečali človeka z imenom D., ki je šel na naslednjo predstavo; bil je oblečen v narodno nošo in ko se je usedel v svoj avto, da bi šel naprej (v dvorano?), se je avto vnel v velikem plamenu. Stekel sem tja, da bi mu pomagal, on pa je kar naprej vozil okrog majhnega jezerca (?), kakor da hoče zapeljati v vodo, pa ne more, dokler ni prišel skoraj naokrog in obtičal v razbitini. Reševal sem ga skoz okno, tudi drugi so prišli tja. Z D.-jem pa je bil – kar sem šele sedaj opazil – v avtu tjulenj, ki je takrat, ko smo odprli vrata, skočil v jezerce. Potem sem se prebudil. Ali naj zdaj ukažem, *naj privedejo predme vse modrijane babilonske, da bi mi oznanili teh sanj razlago?*

»Rečeno je: ne izkušaj...«

19. junija, zvečer

Uf, začelo me je gristi ljubosumje! Kako nečeden sentiment, še zlasti, ker vem, da si zgolj umišljam. A čeprav vem, da si umišljam, se je vame prikradel dvom, namesto da bi vsaj za Animo verjel, kakor modro piše v knjigi: *Za vsako ljubezen, ki je od nečesa odvisna, velja: če tistega, od česar je odvisna, ni več – tudi ljubezni ni več. Ljubezen pa, ki ni odvisna od ničesar, ostane večna.* Ne bi smel znova delati takšnih »napak«. Prepričan sem bil, da nikoli več v življenju ne bom ljubosumen, zdaj pa spet!

Kar sram me je zapisati, za kaj gre. A vseeno bom zapisal, morda se mi bo potem vzrok moje ljubosumnosti izkazal prav zares ničen.

Danes se je Anima po službi oglasila pri meni. Molčeči mladenič, lep ko Turek, je ždel v kotu in igral na piščalko. Še oči ni dvignil, ko je prišla moja draga (pozvonila je trikrat, na kratko, tako sva se zmenila). Anima pa je mladeniča, potem ko sem se z njo dogovoril, da greva v kino, nagovorila v arabščini. In glej ga, zlomka! Tip je ni ignoriral, kot je mene, ko sem ga vprašal, ampak ji je odgovoril v arabščini, pa ne samo besede ali dveh, kar nekaj celih stavkov je spravil iz sebe, nakar mu je Anima še nekaj rekla, on pa je prikimal in se celo nasmehnil!

Ko sem jo potem na ulici vprašal, kaj mu je rekla (vem, ne bi je smel vprašati, ker za moža, ki *ga obide duh ljubosumnosti in sumi o ženi svoji, ki se ni omadeževala*, ni hujšega kot obsedenost s tem demonom, saj je pisano, *olja pa naj ne vliva nanjo in naj ne potresa kadila nanjo, ker je to*

jedilna daritev ljubosumnosti), in Anima se je zasmejala, češ da ga je samo vprašala, kako se počuti, ali kaj potrebuje, ali ima kakšno naročilo za njenega brata. A jaz sem vrtal dalje, zanimalo me je (kako me ne bi!?), kaj ji je odgovoril, ona pa se je še bolj zasmejala in rekla, da mladenič sicer ničesar ne potrebuje in da se prav dobro počuti, da pa se mu zdi, da se jaz ne počutim najbolje ob njem.

»To je rekel?« sem podvomil. »In ob tem se je še celo nasmehnil?«

Prav jezen sem bil nanj, ta tip mi včasih postane prav zoprni. Pa tudi na Animo sem bil jezen, molče sem stopal ob njej, kajti zazdelo se mi je, da se je okrog njiju spletel svet, v katerega jaz nimam vstopa. Kakor da bi bile tiste arabske besede dokaz njenega razumevanja. Še najhujše pa se mi je zdelo, da je to pravzaprav res: mladenič in Anima sta dejansko iz nekega drugega sveta, v katerem sem jaz tujec ali kvečjemu gost. Odkar sem spoznal Animo, kaj takega še nisem začutil, in to me je precej potrlo.

»Pa menda nisi ljubosumen?« me je povrh vsega še dražila.

Rekel sem, da ne, in skušal vse skupaj obrniti na hec.

»Tako namreč sprašujejo tisti, ki ne zaupajo,« je rekla. Potem me je poljubila, da sem se počutil še manjšega. Šla sva dalje in se pogovarjala o drugih stvareh.

Dogovorila sva se, da greva v soboto na izlet v Qumran.

Pisanje je zrcalo duše. V neki knjigi sem nekoč prebral stavek, ki se mi je vtisnil v spomin: »Kako naj vem, kaj mislim, če tega ne zapišem?« Čeprav se mi zdi ta izjava malce pretirana, je vendarle nekaj resnice v njej. Ko sem začel pisati pričujoče zapiske in jih naslovil kot »Zapiske s poti« (sedaj jih vedno pogosteje začejam imenovati kar »dnevnik«), sem mislil, da je glavni in morda celo edini razlog mojega pisanja preganjanje dolgočasje, zapolnjevanje tistih »dolгих časov« opoldanske vročine, ko čakam na Animo. Vendar pa – kot sem že zapisal – postopoma spoznavam, da dolgočasje ne more biti edini razlog mojega pisanja, kajti kako naj si v tem primeru razlagam dejstvo, da se moram včasih prav prisiliti k pisanju in da nekatere pasuse skušam napisati čim lepše, čim bolj »literarno«. Če bi pisal zgolj iz dolgočasje, bi bilo takšno prizadevanje nesmiselno, razen seveda v primeru, če si svoje prizadevanje po literarnosti malce sofistično razlagam tako, da tudi ono samo spada k preganjanju dolgočasje, ali celo s predpostavko, da je prav literarnost tista, zaradi katere se ob svojem pisanju (vsaj pretežno) ne dolgočasim. Če te hipoteze še tako obračam, se mi vedno znova zastavlja vprašanje: zakaj pisati dnevnik in predvsem za koga? Komu in s kakšnim namenom je treba držati zrcalo duše pred očmi?

Eden izmed odgovorov, ki je tako rekoč na dlani, bi bil samoljubno prepričanje, da so moja doživetja s poti, ki si jih beležim v te zapiske, dovolj zanimiva tudi za koga drugega, za nekega bralca nekje »na drugi strani sveta« (morda v daljni

Sloveniji), ki bi jih, zleknjen v svojem fotelju, z zanimanjem vzel v roke in jih prebral. Vendar komaj verjamem v to, celo če bi se kdaj zgodilo. Pa tudi za same zapiske kot zrcalo moje duše je bolje, če si rečem: *nisem prerok, kmetovalec sem*, ki obdeluje svoj kos zemlje v svojo korist. Poleg tega mi je jasno, da moji zapiski niso noben potopis, čeprav nedvomno drži, da je Jeruzalem za popotnika zanimivo mesto, kakor mi je jasno, da niso nobena kronika, kajti kronike popisujejo vélike in znamenite dogodke, kar pa moje srečanje in prijateljstvo z žensko židovsko-arabskega rodu (četudi se imenuje Anima) gotovo ni. Svete knjige tudi govorijo same zase, poleg tega je bilo o njih napisanih že nič koliko pomembnih in učenih komentarjev, zatorej tisti drobci iz svetih spisov, ki po neki čudni logiki zaidejo v moje pisanje, prav tako niso nič posebej novega.

Kaj torej počnem? Se hočem s temi zapiski nemara »predstaviti pred Bogom«, pred sodnikom, ki bo v smrtni uri tehtal mojo dušo? Ko da ne bi vedel tistega: *Vedi, kaj je nad tabo: oko, ki gleda, in uho, ki sliši, vsa tvoja dela pa se zapisujejo v knjigo*. Toda – v katero knjigo, če ne prav v to, ki jo pišem jaz sam? In od vseh teh vprašanj se vedno znova vračam k odgovoru, da v dnevniku vendarle zapisujem s v o j e lastno življenje, svojo pot, čeprav je še tako nepomembna in vsakdanja.

A tudi ta odgovor ni brez težav: ni mogoče, da bi bil dnevnik pristno zapisovanje moje lastne življenjske zgodbe, kajti niti jaz niti nihče drug ne more živeti in hkrati biti sam sebi zapisovalec, kronist. Piše se zmeraj *post festum*, potem ko se je nekaj že zgodilo, potem ko se je nekaj že spoznalo, čeprav to ne izključuje, da se nekatere stvari zgodijo in spoznajo pri samem pisanju. Kralji in vojskovodje (pa bog obvarji, da bi se primerjal z njimi) imajo to urejeno drugače: poiščejo si kronista v drugi osebi. Seveda kraljevskim kronistom – vsaj če je kralj vreden svojega imena – ni težko najti snovi za pisanje: vojne, zmage, porazi, kronanja, zidave palač in templjev, vse to njihova pisateljska spretnost ovekoveči na papirju. Kitajsko izročilo sicer pravi nasprotno, namreč da so bili najboljši vladarji tisti, ki so nudili svojim kronistom bolj malo dela: »Wang je vladal zmerno, njega dni je bila država

lepo urejena, in lahko se celo spomnim dneva, ko so kronisti pustili prazen list v svojih papirjih, mislim namreč na stvari, ki jih niso vedeli, toda kaže, da tisti čas mineva,« kakor je zapisal Ezra Pound v XIII. Cantu. Ne vem zakaj, toda slutim, da tudi zame mineva takšen čas, ko *preiščem Jeruzalem s svetilnicami*, da najdem snov za svoj dnevnik. Zaenkrat pa je še tako – in zakaj bi si želel, da bi bilo drugače? Nasprotno, Boga lahko hvalim, da je tako in ne drugače, odločati v Njegovem imenu pa tako ne morem, saj *veter veje, kjer hoče, in glas njegov slišiš, pa ne veš, odkod prihaja in kam gre*. Modri govorijo *Spoznaj samega sebe!* in zrcalo ti omogoča, da se uzreš v njem, toda spraševati, odkod si prišel in kam greš, ga ne moreš, kajti za tiste, ki jih zanimajo takšna vprašanja, ne more odgovoriti drugega kot: *Zakaj pa ne pogledajo neba nad sabo?*

Dokler me nosi reka, reka trajanja, ki teče dalje kdove kam, zrcalo svojega dnevnika potrebujem, če ne za kaj drugega, že za to, da si vsaj poskušam odgovoriti, kje sem. Mislim, da je za zdaj pri mojih zapiskih najvažnejše, da mi omogočijo v vsakem trenutku, ko si to zaželim, neposredno vključitev v reko prisotnosti, v reko jezika; dnevnik ne more biti veren odsev tega, kar se mi v življenju dogaja, niti ne morem v njem vedno znova popisovati svojih sprehodov in večerov z Animo, pa tudi tega ne morem spet in spet praviti, kako jo imam rad, to lahko govorim kvečjemu njej, ne pa sebi, saj sam dobro vem, da je tako, – pri pisanju pa je pomembno nekaj drugega, namreč da lahko vanj vstopam in izstopam, kadar se mi zahoče, in da v svoje zapiske lahko napišem, kar se mi zahoče, tudi če kakšna »zgodba« ni končana in tudi če zame kakor za tistega melanholika v sv. pismu velja: *Napravljal sem si vrte in nasade, in zasajal v njih vsakršno sadno drevje*. Jaz se vprašam: kaj naj bi bilo narobe, če imam veselje s svojimi nasadi?

Danes je petek, kmalu se bo zvečerilo in Animo čakam na terasi. V sveti knjigi sem maloprej prebral, da *je deset stvari bilo ustvarjeno na predvečer sobote, pred mrakom, in sicer: žrela zemlje, žrela studencev, žrelo oslice, mavrica, mana, palica, oblič, besede, pisava in plošče*. Kateri smrtnik bi si lahko zamislil bolj pisan vrt?

»Boj sinov luči proti sinovom teme«

22. junija

(parafraza qumranskega rokopisa 1QM, fragment)

63' ...po levem krilu prodira Aharon, danes je eden izmed najsijajnejših sinov luči, saj ve, da je danes določen čas, da enkrat za vselej premaga sinove teme; dolga podaja Efraimu v konici napada, lepa kombinacija z borcem, ki ga ljudstvo pozna kot »Ariela«, hiter je, hiter, kot da bi imel krila, nedovoljenega položaja ni, prišel je v priložnost za strel, strelja – in mimo vrat, škoda! škoda!, rezultat ostaja dva proti dva, še nekaj manj kot pol ure je do konca, kapetan sinov luči Levi kliče svojim borcem, naj se vrnejo na svoje položaje, protinapad sinov teme, Asur je preigral Jhudo, tam je tu-
64' di Moab, to zna biti nevarno, na desni se med sinovi teme odkriva Edom, kar trije sinovi luči krijejo Beliala, kapetana sinov teme, ki mu ljudstvo pravi tudi »Satan« ali *angel*

...z Aharonom se na levem krilu bori strašni Jafet, naj mu pomagajo vse sile teme, borite se vragi, vse dokler sovražnik ne bo dotolčen, zlo-
mite kopja njihovega napada, naj prevzetni angeli spoznajo, da je njihova usoda tema, vrste sinov teme so nepremagljive, pa naj se bahavi »Ariel« še tako trudi, naj mu krila zgorijo v padcu njegovem, naj mu tema zasenči oči, ko si zaman prizadeva ukaniti branilce Belialove, tako je, tako naj bo zmeraj, zgrešil je, rezultat ostaja dva proti dva, toda do konca je še skoraj pol ure, nič vam ne bo pomagalo, naj še tako vpije vaš pobožnjaški Levi, zdaj pojdite v napad, sinovi teme, le pokaži jim hudiča, črni Ahab, kolji in uničuj, strašni Moab, naj se prestrašijo srca sovražnikov!, glej, vladar teme Belial, ki mu bogohulj-

sovraštva, sedaj je v napadu Aram, zaustavi ga Merari, sin Levijev, toda prekršek, in prosti strel kakih šestdeset laktov od vrat za sinove teme; kot kaže, bo streljal sam Belial in sinovi luči postavljalo živi zid, *odred borcev prsa na prsa*, Belial strelja in – GOL!, zadetek v polno v štiriinšestdeseti minuti, neverjeten Belialov strel in tri proti dva za sinove teme! Zdaj bo sinovom luči težko, toda *Ne bojte se in naj vam srca ne klonejo!* Boj se začčenja iz sredine, prodor je začel Benjamin, najmlajši med sinovi luči, preigral je dva sinova teme, že je na robu kazenskega prostora, ali je to zdaj priložnost za sinove luči, toda ne, strel je bil previsok, sliši se vzdih navijačev luči, imajo velike napise »*Vojska Božja*«, 65' boj se nadaljuje, kot lev se bori junak, ki mu pravijo »Mihael«, tam nekdo leži na tleh, videli bomo, ali je poškodba huda, to je Gerson, Levijev sin in Merarijev brat, kapetan Levi maha z rokami in nekaj govori Sodniku, ali bo to izključitev, toda ne, Sodnik kaže, naj se boj nadaljuje, Gerson vstaja, na klopi se že dogovarjajo *poglarvarji zamenjav*, dajmo, pogumni borci luči, *kralj slave je z*

ni pravijo »Satan«, se bori kot zmaj, trije sinovi luči ga ne ukrotijo, iz njega sika sovražstvo in prezir, v peklenškem ognju bo zatrl vse sverte, temni angel zla, že deluje njegov strup, streljal bo kakih šestdeset laktov od sovražnikove trdnjave, naj trepetajo sinovi luči, nič jim ne pomaga živi zid, kajti Belial nosi smrt, njegovo kopje zadene v srce, tako je – GOL!, zadetek v polno v štiriinšestdeseti minuti, iz »Satana« švigajo bliski zmagoslavja, sinovi teme vodijo tri proti dva, gorje zdaj vam, sinovom luči! Naše so zdaj *bojne vrste in klicne trombe*, padel boš, Benjamin, molitev tvoja ti ne pomore, tvoja mladost naj ovene kot roža v suši, smrt naj ti zastre jasno oko, trdnjava podzemlja je premočna, da bi jo premagal, pa naj bedno ljudstvo še toliko vpije zate, sinovi teme so *navajeni boja in ni prvič, da slišijo razne glasove*, zmagali bojo, pa naj se za sinove luči bori sam angel Mihael, le planite po luči, pomendrajte na tleh ležečega, pa naj bo sin samega kapetana Levija, prevarite Sodnika, klovna pravice, saj si ne upa dvigniti roke in ukazati izključitev, zdaj boj na smrt se nadaljuje,

nami, junaki in vojska angelov je v naših vrstah, sedaj prodira hrabri Jhuda, lep dvojni pas s Kahatom, podaja Leviju, odkriva se spet Jhuda, nered med sinovi teme, priložnost za sinove luči, strel in – GOL! Neverjetno, kakšno Jhudovo mojstrstvo, zadetek iz voleja, vratar teme je bil nemočen, dramatičen

66' *razplet boja med lučjo in temo, zadetek v polno v šestinšestdeseti minuti boja, ljudstvo je na nogah, to je uresničenje njihovega krutega maščevanja nad vsemi sinovi teme, in rezultat je tri proti tri kakih petindvajset minut pred koncem, razplet bo dramatičen, sinovi luči so prstovoljni borci čednega duha in telesa, sedaj imajo priložnost, da enkrat za vselej premagajo sinove teme, naj ne klonijo srca vaša, ljudstvo vas podpira in Sodnik je pravičen, spet*

67' *se začinja hud boj s sredine bojnega polja, ne marite za žrtve, sinovi luči, naprej, naprej...*

Gerson je strahopeten blefer, ko bi vsaj znal preslepiti Sodnika, toda kaj takega uspe le tistim, ki se borijo *po zakonih teme*, ne dajte se, demoni noči, uničite Levijevo hordo, branite svoj podzemni grad, naj sinovi luči padajo kot snopje pod vašimi nogami, zberite se, krokarji, – hudič, glej ga, saj ni mogoče, pesjan je pred vrati in GOL. Ne, ne, saj gol ne velja, podli Jhuda je bil v prepovedanem položaju, kako da sodniška Trojica tega ni videla, to je kršenje pravil, Sodnik je podkupljen, gotovo so mu žrtvovali kup mladih telet, in zdaj peščica navijačev teme, ki jih luč ni preslepila, meče kameenje na bojno polje, prišel bo čas *njihovega krutega maščevanja*, videli bomo, kdo se bo zadnji krohotal, še bojo krokarji vreščali v dolini šeolski, že se zbirajo sinovi teme, *da bi lahko izpolnili prednjo bojno vrsto*, ne marite za žrtve, sinovi teme, naprej, naprej...

In na bojnem polju je obležalo toliko mrtvih, da jih ni bilo mogoče pobrati do večera, kakor je bilo zapisano:

In z močjo Tvoje roke bodo zmrcvarjena njihova trupla, brez pokopa.

Stari Jaakov se je pred nekaj dnevi vrnil iz Tel Aviva. Iskal me je že v soboto, da bi me »za Gospodov dan povabil na čaj in na pogovor o svetih spisih«, toda ni me bilo doma (Palestinec se je potuhnil), saj sva šla z Animo v Qumran. Včeraj proti večeru je Jaakov poslal pome sosedovega fanta z listkom, na katerega je zapisal, da me vabi na čaj in da mi bo fant pokazal pot, ter pripisal, da vabi tudi »mojo drago«, če želi priti. Ker Anime še ni bilo, sem zaklenil Palestinca, na vratih pustil Animi listek z Jaakovovim naslovom in šel za fantom navzgor po hribu v smeri benediktinskega samostana, pod katerim moj rabi stanuje. Spotoma sem razmišljal, ali naj starcu povem, da imam v hiši skrivača, in odločil sem se, da mu rajši ne povem, tako bi se zadeve lahko še bolj zapletle, poleg tega bodo te dni mladeniča gotovo odpeljali drugam, rečeno je bilo, da ga skrijem samo za nekaj dni, sedaj pa je minil že cel teden (in človek še vedno molči). In že sva prispela: fantu sem dal kovanec in potrkal na rabijeve vrata.

Jaakov živi sam – ne vem, ali je vdovec ali nemara že od nekdanj samec. Po svoji drži, noši in navadah je eden izmed tistih Židov, ki jim pravijo »varuhi tradicije«, po drugi strani pa je v svojih mislih in nazorih pravi svetovljan, govori zahodne jezike, tekoče bere stare vzhodne jezike (npr. sanskrt), ima veliko knjižnico najrazličnejših knjig, od faksimila celotnega Talmuda, tako jeruzalemskega kot babilonskega (če prav razumem, gre za faksimile beneške izdaje iz 16. stoletja), prek arabskih srednjeveških spisov do sodobne

zahodne literature, skratka – vs e ima Jaakov v svoji knjižnici. Prinesel sem mu nazaj Qumranske rokopise v angleškem prevodu, ki mi jih je bil posodil.

»Šalóm, šalóm,« me pozdravlja in vabi naprej. Ogledujem si knjige, Jaakov gre pristavit čaj. Nato se usedeva na izrezljane stole iz črnega lesa, ob prav tako izrezljano okroglo mizico, na kateri stoji *menorah*, sedmeroramni svečnik (ki ga rabi prižge verjetno ob času *arvita*).

»Pa tvoja prijateljica, ne pride?« me vpraša.

Povem mu, da Anima morda pride pozneje. (Ne vem, ali me stari Jaakov tika ali vika, v angleščini je to isto. Recimo, da me tika.)

»Prav nenavadno ime ima tvoja prijateljica,« pravi moj gostitelj, »tukaj, v Palestini, kjer naletiš na vsa mogoča imena, zdaj prvič slišim, da se neka ženska tako imenuje... Kaj pa tam pri vas, v Jugoslaviji, v Sloveniji, si že slišal za kakšno Animo?«

Nasmehnem se in rečem, da je moja Anima, katero sem spoznal tukaj, prva s tem imenom, ki sem jo srečal. Da pa pri nas doma poznamo žensko ime Duša.

»Hm, zanimivo,« malce odsotno zamrmra Jaakov in se z roko češe po bradi, čez čas pa vpraša: »No, kako se ti zdi – Qumran?«

Prvi hip sem pomislil, da ve, da sem bil tam z Animo na izletu, kar me je malce zbegalo, takoj zatem pa sem se zavedel, da me sprašuje o knjigi, o vsebini slavnih rokopisov sekte esenov z Mrtvega morja.

»V soboto sva bila tam z Animo.«

»V Qumranu?« se starec ničemur ne čudi. »No, in?«

»Ah, puščava... kamen... mrtva dežela...«

»Hm,« pravi Jaakov in reče, da pa morda ni bilo prav, ker nisem spoštoval tistega, kar v Qumranskih rokopisih piše o soboti, namreč: *Naj (človek v soboto) ne gre ven iz mesta svojega dalj kot za tisoč laktov*. Stari se seveda ob tem smehlja, njegove oči se smehljajo.

»Ah, pa tudi ti rokopisi,« pravim, »– fanatizem, sam fanatizem.«

»Hm,« ponovi stari in reče, še vedno s svojim blagim smehljajem, da se gotovo spominjam tistih besed, ki jih je

rekel Prvi & Poslednji angelu cerkve v Laodiceji: *O, ko bi le bil mrzel ali vroč! Ker pa nisi ne vroč ne mrzel ampak mlačen... te izpljunem iz svojih ust.*

»Že, že,« ugovarjam, »pa vendar vi niste za fanatizem, to vem.«

Zagonetno se smehlja: »Morda sem prestar za to, preveč knjig sem prebral. Tudi Mojzes, David, Šlomo, vsi so bili mladi... na začetku.«

Pripomnil sem, da po mojem mnenju fanatizem nima zveze z mladostjo, da so pač nekateri ljudje fanatiki vse svoje življenje, drugi pa ne. Prikimal je, vendar je dodal, da je mladim mogoče fanatizem oprostiti, starim pa ne. Ob tem sem za hip pomislil, da bi mu nemara vseeno lahko povedal – moral bi mu povedati – da v njegovi lastni hiši skrivam palestinskega terorista, razumel bi. Toda nisem se mogel odločiti.

»Glede knjig pa,« je nadaljeval stari, »velja tisto, kar je rekel Ben Zoma: *Kdo je moder? – Tisti, ki se uči od vsakega človeka, ... zakaj pričevanja tvoja so preišljevanje moje.* Pričevanja tistih, ki so živeli in umrli pred nami, pa so le še v knjigah... In vendar, včasih si mislim: vse knjige bi zamenjal za mladost... morda celo za slepo vero... morda celo...« (je rekel čisto tiho) »... za fanatizem.«

»Tudi za fanatizem tistih, ki nastavljajo bombe?«

Bržkone ni bilo prav, da sem to vprašal. Jaakov je dvignil obrvi, ni se več smehljajal in z grenkobo je rekel, da tudi o teh pogosto preišljuje. Kdo pa ne, tukaj na t. im. »zasedenem ozemlju«. Slepota nasilnežev je velika, slepota, ki se prenaša iz roda v rod, iz stoletja v stoletje... Potem je rabi znova nalil čaj v skodelici in rekel, da je nemara bolje, če se pogovarjava o čem drugem (tedaj mi je postalo jasno, da je šla mimo priložnost – tako sem se opravičeval sam pred seboj – da mu povem za skrivača); zaprosil me je, naj mu pripovedujem kaj o svojem potovanju po Indiji. In začel sem mu praviti zgodbo, kako sem nekega dne prišel v indijsko vas ob robu džungle, kjer so se ljudje pogovarjali z duhovi. Zgodba ga je zanimala (pomislil sem, da bi jo lahko ob priložnosti zapisal v svoj dnevnik), kdaj pa kdaj je prikimal, kakor da to že ve, kakor da je to že sam doživel, jaz pa sem pripo-

vedoval na dolgo in široko, v spominu sem obnavljal svet, ki se mi sedaj zdi že silno daleč, čeprav od takrat, ko sem bil tam, ni minilo niti pol leta.

Čas je mineval, pila sva čaj, skoraj zmračilo se je že – in prišla je Anima. Malce ji je bilo nerodno pred starim rabijem, rekla je, da je našla moj listek in upa, da naju ne moti. Seveda ne, saj je bil stari Jaakov prav očetovsko vesel, da je prišla, jaz pa še bolj. Nekaj časa smo še kramljali, in ko sva naposled z Animo rekla, da bi se poslovila, je stari *abba* predlagal, da mi posodi še kakšno knjigo, če želim. Rekel je, da ima zelo lep angleški prevod Bhagavad Gite, tega »epa mističnega fanatizma«, kakor se je izrazil. Vzel sem knjigo, čeprav bolj iz vljudnosti, saj sem Bhagavad Gito, Upanišade, Dhammapado in še nekatere klasične indijske tekste tam na vzhodu večkrat bral; v žepni (»pingvinski«) izdaji sem jih nosil v nahrbtniku.

Tik preden sva se poslovila, pa sem ga vprašal – ker se mi je le zazdelo nekaj čudnega v zvezi s knjigami, ki mi jih posoja oziroma daje – odkod ima te angleške knjige; nekoč mi je namreč rekel, da so bile last nekoga, ki jih ne potrebuje več... »zakaj jih ne potrebuje več?« sem ga vprašal.

»Ker je mrtev,« je rekel rabi povsem mirno in me gledal v oči.

Tako torej! se mi je kar malce zavrtelo, čeprav sem tak odgovor (zdaj mi je jasno) pričakoval, zato sem vprašal.

Nato mi je razložil, da mu je te knjige zapustil neki Anglež, ki ga je imel zelo rad in ki je umrl kot žrtev tistega fanatizma, o katerem sva govorila prej. Dodal je, naj mu mirno vrnem knjige, če me njihov izvor moti. Rekel je tudi, da bi mi to moral povedati že na začetku.

In tedaj se mi je zgodilo nekaj nepopisno groznega: prešinil me je tak *déjà vu*, vsi trije smo bili stali, tukaj, prav v tej sobi, v tej isti konstelaciji – toda bogve kdaj (včeraj ali lani ali pred milijardami let) – in jaz sem bil tisti Anglež, ki je umrl, za hip sem se skušil (z vso gotovostjo neposredne skušnje) kot on, se »preselil v njegovo dušo«. To je seveda trajalo en sam trenutek, največ dva, a bilo je več ko dovolj, komaj se je dalo še prenesti.

Anima je začutila moj *petit mal*, prijela me je za laket in rekla skoraj proseče: »Pojdiva zdaj.«

»Obdržal bom knjige,« sem rekel Jaakovu, »vzamem tudi Gospodovo pesem.«

V starčeve oči se je vrnil blagi smehljaj. Ko smo bili že v veži, sem pomislil, da bi zdaj, prav zdaj, resnično moral Jaakovu povedati o skrivaču; pogledal sem Animo (pozneje mi je rekla, da je začutila, kaj hočem reči), a takrat se mi je zazdelo, da mi Anima pravi, naj rajši o tem ne govorim (pozneje mi je rekla, da je res bolje, da sem obdržal skrivnost). In tako pač nisem govoril o stvari, o kateri bi ta večer pri Jaakovu moral govoriti. Jasno čutim, da sem se z molkom lagal. In če Palestinec ostane še dva ali tri dni pri meni, bom šel gor in staremu povedal. Toda takrat bo še težje . . .

»*Šalóm, šalóm*,« naju je z dvignjeno roko pozdravil na vratih.

V mestu, onstran Cedrona, je migotalo na tisoče luči.

Pozno zvečer sem se vrnil domov. Ko sem odklenil vrata, sem takoj prižgal luč (namreč tisto na stropu, ne one na nočni omarici kot ponavadi), ker mi je nekaj hipov pred tem, ko sem se vzpenjal po stopnicah, močno razbijalo srce ob misli, da človeka ni več zgoraj pri meni ali da je . . . No, pa je bilo vse »po starem«. Spal je v kotu, zavil v odejo. Tudi jaz sem se spravil spat, vendar dolgo nisem mogel zaspati; tja proti jutru sem sanjal o sveti knjigi, prek katere se je razlivala kri, prihajajoča iz nje same, iz zgornjega roba, in goltajoča knjigo kot plamen. Zbudil sem se, morda sem tudi zakričal v snu. Prižgal sem luč, zdaj tisto manjšo, človek je sedel na tleh in me gledal z velikimi oglenimi očmi.

»Ne morem spati,« je tiho rekel, samo to je rekel, molčeči.

Zakaj? – Zaradi strahu? Krivde? Mojega krika?

Ko sem bil v Indiji, sem na vlaku srečal mladeniča z imenom Subana. Potem ko sem se razšel z Marianne v Madrasu, sem se napotil proti severu čez neizmerna prostranstva indijskega podkontinenta; nikamor se mi ni mudilo, takrat še sploh nisem razmišljal o vrnitvi, namenoma sem izbiral počasne lokalne vlake in se izogibal glavnih prometnih poti. Bilo je še nekaj tednov do novega leta, najlepši čas v tistih krajih, ko je vreme jasno in blago kot pri nas v poznem poletju, ko se nebo razpira brezmejno temno modro, kakor Višnov obok nad džunglo, polji in vasmi.

Subana je vstopil na neki postaji v dolini enega izmed pritokov velike reke Krišne. Usedel se je nasproti mene, črn v beli, po zahodni modi sešiti srajci, z nekoliko oguljenimi kavbojkami in zaprašenimi sandalami. Z zanimanjem me je gledal s svojimi temnimi očmi, želel se je pogovarjati z mano. Že nekaj časa smo se vozili ob reki, med riževimi polji, iz katerih so tu pa tam poganjala visoka samotna drevesa, neke vrste palme, sredi nasadov pa so tičale gruče s slamo pokritih hiš v podrastju. Subana se je iz šole v nekem okrožnem mestu (pozabil sem ime) vračal v domačo vas, rekel je, da bo ostal doma nekaj dni v času praznovanja. Nisem ga vprašal, kaj bojo praznovali, kajti mladenič je bil že sam dovolj zgovoren, začel mi je praviti, da v mestu študira za elektrotehnika, bil je zelo ponosen na svoj študij, z navdušenjem je govoril, kako bojo nekoč tudi v njegovo rojstno vas napeljali elektriko in zgradili tovarno, morda celo kinodvorano, saj so filmi nekaj tako čudovitega, kajti vse tisto, kar so si ljudje doslej lahko

samo predstavljali, na primer sveti ples Šive in Šakti, sedaj lahko živo vidijo pred seboj, pa tudi slišijo lahko besede, ki so bile doslej dostopne le brahmanom v svetih spisih, skratka, ljudje bojo odslej lahko sami sodelovali v vseh teh čudovitih rečeh. »Oh, blagor vam na zahodu,« je rekel Subana in nič kaj dosti posluha ni imel za moje ugovore, češ da razvoj in tehnika in standard ne prinašajo samo dobrih, ampak tudi slabe stvari. Spraševal me je o Evropi, njegova največja želja je bila, da bi šel na zahod študirat za inženirja, še najrajši v Ameriko, pa tudi v Anglijo ne bi bilo slabo, in jaz sem mu odgovarjal o raznih čudesih zahoda, kakor sem pač vedel in znal. Še vedno smo se vozili ob reki, ki se je ponekod cepila na dva ali celo več rokavov; z otokov in s peščenih sipin so se dvigale jate ptičev, prestrašenih zaradi hrupa vlaka.

Subana je iz torbe izvlekel pipo, jo nabasal s travo in mi jo ponudil. Izmenoma sva kadila, trava je bila močna, čas se je začel raztezati in zazdelo se mi je, da se že vso večnost voziva ob tej reki, sopotnik mi je zdaj pripovedoval o lepem dekletu iz svoje vasi, ki jo namerava zasnubiti, brž ko bo dopolnila štirinajst let, pa še mnogo drugega mi je pripovedoval, marsikaj sem že pozabil, – in tako ni bilo nič čudnega, da sem spregledal postajo, na kateri naj bi prestopil v drugi vlak, če bi hotel nadaljevati pot v smeri proti Hydarabadu in nadalje proti severu. Ko sem opazil, da se peljem v napačno smer, in to povedal mladeniču, me je Subana povabil, naj grem z njim v njegovo domačo vas in ostanem pri njih nekaj dni v gosteh. »Ne bo vam žal,« je rekel, »Indijci smo dobri gostitelji, še posebej v času praznikov.« Sprejel sem povabilo, saj se mi ni nikamor mudilo, razen tega pa sem tam v Indiji že nekaj časa imel občutek, da sem izgubil vso lastno voljo, vso lastno moč odločanja; občutek ni bil neprijeten, v njem ni bilo tesnobe, ampak bolj nekakšno predajanje svetu in dogajanju, pomiritev z zakonom *karme*, z usodno določenim življenjem, v katerem sem prisoten skoraj kot opazovalec, kot gledalec skoz okno vlaka, ki ga sam ne morem niti pospešiti niti upočasniti. In vendar je bila neka brezmejnja žalost v tem občutku, v občutju, da sem usojen v *ogenj žalosti*, v katerem *gori moje življenje*. Kakor da smrt ni šele na koncu poti, temveč me kot senca spremlja na vsakem koraku.

Izstopila sva v manjšem mestecu ob reki, kjer je star, že skoraj razpadel brod vozil na drugi breg. Vsega tistega se spominjam megleno, skoraj kakor da bi o tem sanjal. Oba s Subanom sva bila že precej zadeta, ko sva se vkrcala na brod. Šalila sva se in zganjala norčije kot razposajena fantalina, – ne vem, zakaj se nama je takrat vse zdelo tako smešno. Na brodu se je zbralo že precej ljudi, raznih trgovcev, kmetov, ki so šli po nakupih in so se zdaj vračali s polnimi jerbasi, pa nekaj žensk z otroki, in celo krotilec kač s pletenim kovčkom je bil tam; vsi so sedeli križem kražem po lesenem krovu, z ničimer niso pokazali, da jih moti najina razposajenost, sedeli so mirno, kar nekako slovesno, kot da bi meditirali pred prehodom na drugi breg. Ko se je brod že tako napolnil, da se na njem skoraj nisi mogel več ganiti, je brodar prižgal motor in odrinili smo od brega. Sedel sem ob robu in gledal v vodo; tudi Subana je postal zamišljen, veselost naju je mahoma minila, zrl je nekam čez reko, morda je premišljal o svojih vélikih načrtih, bogve. Potniki so molčali, le sem in tja se je kdo sklonil k svojemu bližnjemu, da bi rekel nekaj besed; vsi smo nekako otrpnili v hipnotičnem glasu motorja in v mogočnosti vodnih mas, ki so se počasi valile prek zelenega dna. Reka ni bila globoka, vsaj v tem letnem času ne, in ko sem se sklanjal nad gladino, sem razločno videl valujoče trave na dnu. Ponekod se je zasvetil kak potopljen predmet, morda kamen, morda kaj drugega. In tedaj, v trenutku, kot da bi prepoznal sanje, sem na gladini zagledal svoj obraz: – kaj to da sem jaz!? Tako tuj sem si bil v tem trenutku, tako brezmejno tuj! In kaj pravzaprav počnem tukaj? Kako sem se tukaj znašel? Kam sem namenjen? – Zaobjela me je strašna, neznosna samota, prešinil me je trenutek popolne zbežanosti, popolnega brezdomstva, pa ne le tistega, ko si rečeš, tukaj sem sicer tujec, sem pa zato drugje doma (»tam pri nas«), temveč je bil to občutek večne tujosti in nepreklicne odsotnosti; tistih nekaj dolgih trenutkov sem izgubil celo sebe, celo v sebi nisem več prepoznal svojega dóma. Je (bila) to *nirvana*? sem se pozneje večkrat spraševal – ali vsaj slutnja »ugasitve«? Takrat pa, tega se še dobro spominjam, sem si skušal reči: *To je sen. Zdaj ga prepoznavam. Vem, da sanjam.* (Čprav sem vedel, da ne sanjam, vsaj

v običajnem pomenu ne.) In tedaj me je iz teh od same resničnosti resničnejših sanj zbudil list, ki je pridrsel po rečni gladini. Spet sem zaslišal glas motorja, pogledal sem okrog sebe in vsi obrazi so bili še tam, zazrti v potovanje. Z očmi sem poiskal Subana, ujela sva se, črni mladenič se mi je nasmehnil in v njegovem nasmehu sem začutil naklonjenost, morda celo prijateljstvo, poleg tega pa še nekaj, kar je pri Indijcih osupljivo, po drugi strani pa pravzaprav strašljivo: zazdelo se mi je namreč, da je Subana (vsej svoji naivnosti navkljub) – vse vedel. Pa ne samo on, tudi drugi. Kakor da so ti ljudje na brodu, na enem izmed brodov svoje širne dežele, pa seveda ne samo na tem, vedeli že od otroških časov, ali celo iz časov pred rojstvom, za brezmejno večno neodrešljivo samoto, odsotnost, tujost vsega sveta, za tisto zgubljenost in brezdomskost, ki je mene za nekaj trenutkov prešinila, drsečega nad rečno gladino; tujost, v katero sem rojen kakor list, ki je priplaval mimo; kakor drevo, ki s svojimi visokimi vejami kriči v večer; kakor ranjeni tiger, za katerim se že zbirajo šakali; kakor starec, ki umira na cesti sredi velemesta, obrnjen k steni; kakor svetnik, ki se napoti v visoko Himalajo; kakor otrok, ki z velikimi očmi gleda v ogenj . . .

Nekaj tega, kar oni vejo, sem razumel, in vendar – takrat na reki, pa tudi pozneje, ko sem razmišljal o tej brezmejni tujosti, o velikanskih razponih časa – sem si moral priznati, da Indijcev vendarle ne morem povsem razumeti, razumeti »v dno srca« (kakor oni pogosto pravijo); spoznal sem, da so drugačni, globoko v svoji duši različni od nas, ki nas je nepreklicno krstil duh zahoda. Ob tem spoznanju se je začelo moje vračanje. Od takrat se vseskozi vračam, tudi sedaj, v Jeruzalemu. Vračam – kam? – k Animi? – »domov«? Toda kje je tisti pravi »dom«? Zakaj tudi jaz sem se medtem nepovratno spremenil. Zdi se mi, da sem na tem potovanju zgubil še zadnje otroštvo. In da ga sedaj, skupaj z Animo, poskušam spet najti?

Tako se pač dogaja pri pisanju: ko sem začel pisati ta zapis o Indiji, sem nameraval napisati nekaj povsem drugega. Zdaj za tisto drugo ne bom imel več zadosti časa, ker sva z Animo dogovorjena ob šestih v mestu. (Še prej bom moral

iti dol s terase in skuhati večerjo za skrivača.) Na kratko povedano, nameraval sem napisati zgodbo o tem, kako sva po prehodu čez reko s Subanom prišla v njegovo domačo vas na robu džungle, kjer so se na praznovanju rojstva boginje Káli ljudje pogovarjali z duhovi umrlih. (O tem sem pred dvema dnevi pripovedoval staremu Jaakovu.) Šli smo iz vasi skozi gozd do jase, krog in krog obdane z visokimi drevesi, sredi jase pa je stal ogromen črn kamen, visok več kot pet metrov, zgoraj óblast, gladek na površini, rahlo svetleč se v siju ognjev, ki so goreli na jasi. In potem, potem . . . le kako naj to povem? . . . so iz monolita (verjetno nezemeljskega izvora) začele stopati postave, začrtane z blede svetlobo, druga za drugo so iz kamna stopale postave umrlih sovaščanov, ki so jih njihovi živi svojci prepoznavali, vzklikali njihova imena . . .! (Oh, moral bi zapisati vso zgodbo, ne pa s tem opraviti tako nemarno, v nekaj stavkih; toda sedaj res ne utegnem.) Če bi to pripovedoval Animi, bi bržkone rekla, da sem takrat haluciniral, da so me preveč kadili s hašem, – morda bi imela prav, kaj pa vem, toda navkljub vsemu si še danes ne znam razložiti dejstva, da so vaščani skupaj, kakor v zboru, klicali imena umrlih svojcev, ko so jih prepoznavali, drugega za drugim. (Saj ni mogoče, da bi se o vrstnem redu domenili prej, ali sproti, le zakaj bi se?) Seveda, trmasta človeška pamet skuša vse takó ali drugače razložiti, lahko bi na primer kdo rekel, da je šlo za skupinsko halucinacijo, toda potem se jaz vprašam: kakšna je pravzaprav razlika med skupinsko halucinacijo in resničnostjo, tako imenovano resničnostjo? – Naslednje jutro sem se zbudil v koči Subanovih staršev. Mladiča ni bilo doma, odšel je na obisk k svoji dragi. Bil sem zbežan in še ves nekako omotičen, čeprav sem lahko jasno mislil in se spominjal gozdne jase, vélikega kamna, postav umrlih in sploh vsega prejšnjega večera do nadrobnosti. Vprašal sem Subanovega očeta, kako je bilo mogoče tisto včeraj: ali je bil to kakšen čar? Odkimal je z glavo, češ da ni bil čar, in čez nekaj časa dodal, da v Gospodovi pesmi piše: *Vsa bitja so nevidna pred rojstvom in po smrti so zopet nevidna. Vidna so med dvema nevidnima svetovoma. Zakaj naj bi ob tem občutili žalost?*

Vragve kateri vrag v meni hoče, da Animi prebiram odlomke iz svojega dnevnika, čeprav sem že skusil, da naju to prav nič ne zbližuje, kvečjemu nasprotno. Včeraj zvečer, ko sva sedela na terasi, sem ji prebral nekatere odlomke, v katerih sem pisal prav o njej. Učinek je bil porazen: nesporazumi na celi črti, tako da sem se že vprašal *Moreta li dva skupaj hoditi, ako se ne sporazumeta?* No, seveda, tolažim se z mislijo, da se ljudje nasploh, še posebej pa moški in ženska, nikoli ne moremo med seboj resnično sporazumeti in da se prav skozi nesporazume kalijo naši odnosi, pri čemer je pomembna in odrešilna samo ljubezen, – in vendar to spet ni tako enostavno... Sprašujem se, zakaj je prav moj dnevnik vir sporov.

Včeraj sva sploh imela slab večer. Anima je rekla:

»Pa bi se ti sploh zmenil zame, če mi ne bi bilo ime Anima?«

Delal sem se začudenega, češ, kako pa to misli, saj sem vendar z njo, ne pa z njenim imenom, poleg tega sem jo spoznal, še preden...

»Oh, nikar se ne pretvarjaj,« je rekla, »dobro veš, kaj sem te vprašala, dovolj si pameten. Ko poslušam, kaj si zapisal o meni, pravzaprav o neki ženski z imenom Anima, o ženski z mojimi imenom, se ne morem znebiti občutka, da ti v resnici ne gre zame, da ne ljubiš mene – mene, mene, razumeš? – ampak svojo podobo o meni, svojo dušo ali celo svojo literarno figuro, ki jo vidiš v meni kot v kakšnem zrcalu. Že veš, kaj mislim.«

Molčal sem, kaj pa bi rekel. Tukaj zraven sedi, Anima, v konkretnem divanu na konkretni terasi konkretnega mesta Jeruzalema, s prsti rahlo potrka po mizi, z očmi bega med mano in daljnimi hišami, in če jo primem za roko, jo bom začutil, prav njo, in ko se ljubiva, jo čutim vso, žensko, ki ime ji je Duša, – kako je potem mogoče, da se v mojem pisanju spremeni zgolj v podobo, v literarno figuro, kot sama pravi, zgolj v odsev mene samega? Je v tem nemoč mojega pisanja? Ali zacopranost pisanja nasploh? Se v besedi živ človek vedno spremeni v nekakšno senco, v prikazen, ki lahko potem, ko o njej preberemo, da je živela med nami, se z nami radostila, žalostila, ljubila, kar nenadoma reče: *Sicer pa se je zdelo, da z vami jem in pijem, toda jaz uživam nevidno jed in pijačo, ki je ljudje ne morejo videti.* Bi to lahko rekla Anima iz mojega dnevnika? Jaz tega namreč prav gotovo ne morem reči o živi Animi, ki sedi z menoj na terasi, – toda, glej ga vraga, res so stvari zacoprane: brž se moram popraviti, moral bi namreč zapisati: ki je sedela včeraj zvečer z menoj na terasi. A kje je meja med življenjem in podobo, besedo o njem? Verjetno že v mislih, v gledanju samem, in ne šele na papirju. Saj tudi če ne bi ničesar napisal o Animi, bi bržkone ljubil »svojo podobo o njej«, kakor sama pravi. Pisanje zgolj beleži, kar že je.

In kako naj bi bilo drugače? jo vprašam. Kako si ona predstavlja, da bi bilo drugače? Kaj je pravzaprav narobe v tem, da v njej spoznavam svojo dušo...?

»Že, že,« me prekine (me je prekinila), »toda meni se potem zazdi, kakor da sploh ne gre zame, ampak samo za neko osebo v tvojem romanu. Glej, dragi moj Animus, rekla bom preprosto: tvoje pisanje me bega, priznam. Včasih se bojim, da boš nekega dne odletel s tem svojim dnevnikom domov, mene pa pustil tukaj... Razen tega, ni mi povsem jasno, kaj ti v življenju sploh hočeš; hočeš biti pisatelj? – romar? – avanturist? Kaj sploh nameravaš s sabo... in z mano? Pa da si ne boš mislil, da se sedaj želim kar na vrat na nos poročiti s teboj in imeti otroke; na to sploh ne mislim; ampak malo bi že rada vedela, vsaj približno, saj se že nekaj časa pozna...«

(V njenih očeh sem razbral tisto davno, ljubeče vprašanje: *Povej mi, o ti, ki ga ljubi duša moja, kje paseš čredo svojo?* Toda kako naj ji bolje povem, »kje pasem svojo čredo«, kot da ji govorim in da pišem o sebi, o njej?)

»... glej, tale mladenič pri tebi,« nadaljuje Anima, »– pa ne misli, lepo te prosim, da imam kaj z njim, – sicer pa dobro vem, da si si zadnjič izmislil ljubosumno sceno predvsem z namenom, da bi bilo tvoje pisanje bolj napeto, bolj v stilu romana, – O. K., počakaj, da povem, – tale mladenič razmišlja preprosto, njegova vera je jasna: žrtvuje se, da bi osvobodil svoj narod, Palestince. Vse je dal za to, celo ubijal je. Ne strinjaš se z njim, O. K., tudi jaz ne. Mislim pa, da bi ga bilo treba bolj spoštovati; včasih se mi zdi, da ga preziraš; in potem pomislim, da preziraš tudi mene, moje nazore, moje ljudstvo; da ti je vse to odveč...«

Ne, ne! sem se branil in jo prepričeval, da mladeniča sploh ne preziram, še manj pa »njeno ljudstvo« (katero je to, pravzaprav?). Rekel sem, da mi je ta človek pač tuj, kakor da bi padel sèm k meni s kakega drugega planeta. In kar naprej molči – zakaj samo molči?

Sedaj je bila Anima že prav zares jezna:

»Govoriš tako, kakor da ti sam ne bi padel – kot praviš – z nekega drugega planeta, jaz pa k tebi s tretjega... Če pa molči, je njegova stvar, pa naj molči, če hoče.«

Naj molči, seveda. Vendar, sem rekel Animi, jaz z njim preživljam ure in ure, in zato me zelo moti, da nič ne vem, kaj se plete v njegovi glavi; da pa ji odkrito povem, želim si, da ga čimprej vzamejo odtod, zdaj se je težko pogovarjati o čemerkoli.

Potem je rekla, naj ji oprostim. Češ da je ona vsega kriva. In solze so ji prišle v oči.

»Že res, vse je res, kar praviš,« je rekla skoraj med jokom, »toda ne moreva ga postaviti na cesto. Jaz že nekaj dni kličem brata, pa se nihče ne oglasi, kaj naj še storim? In... ali se ti ne zdi nekaj groznega v tem, da se ga na vsak način hočeva čimprej znebiti, namesto da bi se mu skušala resnično približati? Morda bi potem le spregovoril in bi bilo lažje za naju, predvsem pa zate...«

Priložnost se je ponudila že danes zjutraj. Anima je ostala čez noč pri meni (zdaj prvič, odkar imam skrivača), prespala sva oblečena na moji postelji. Zvečer sva se v slabotni luči dolgo časa gledala iz oči v oči, ljubila sva se brez dotikov, brez besed, in razpršila se je vsa jeza in tisto nekaj ljubosumnosti, ki sem jo občutil do svojega nesrečnega gosta, vame se je vračal mir, skoraj nekakšen opoj nad tem mojim (pa tudi njenim in sploh vsakim) čudnim življenjem; in Anima je bila tako resnična v teh trenutkih, da se mi je zazdelo prav komično, da sem se še maloprej bal, da me bo izdala kot kakšna *femme fatale* v pogrošnem romanu, in čeprav sem njene poteze komaj videl v mraku, njeno telo le slutil ob sebi, sem čutil njeno prisotnost v sebi kot toplino sonca.

Torej, že zjutraj se je ponudila priložnost za »navezavo stikov« s skrivačem. Zbudili smo se zgodaj, kmalu po sončnem vzhodu, komajda se je zdanilo. Mladenič je že sedel na svojem običajnem mestu. Tudi Animi ni bilo do poležavanja. Odšla je v kopalnico, da se uredi, rekla je, da nam bo pripravila obilen zajtrk, saj začne službo šele ob devetih. Pospravljaj sem po sobi, medtem pa sem, kar tako, brez upanja na odgovor, vprašal mladeniča, kako je spal.

»Ne morem spati,« je odvrnil, enako kot že takrat sredi noči, ko sem se pred nekaj dnevi zbudil zaradi težkih sanj in ga zagledal sedečega. Mislil sem, da je to vse, kar je pripravljen reči, toda – glej ga, zlomka! – fant je nadaljeval, počasi, išoč besedo za besedo:

»Vi gotovo mislite, da sem nesrečen. Pa se motite. Vi ste nesrečni zaradi mene, mister.«

Skoraj nisem mogel verjeti svojim neobrezanim ušesom: spregovoril je! (V tem hipu sem se zavedel, kako policijski odnos imam pravzaprav do njega.) Medtem se je Anima vrnila iz kopalnice. Gotovo je tudi ona slišala, čeprav se je delala, kot da ni, začela je pripravljati zajtrk.

»Ne, jaz sploh nisem nesrečen,« je mrko nadaljeval mladenič v nerodni angleščini, »in ne rabim vašega usmiljenja.«

Prikimal sem in rekel, da ne gre za nobeno usmiljenje.

»Jaz že ne,« je ponovil, »tudi vi veste, saj piše v vaši knjigi« (in z glavo je pokazal h Gospodovi pesmi, ki je ležala na nočni omarici) »...ker ne samo Allah, tudi vaši maliki tako pravijo: *Ni večjega dobrega za bojevnika kakor bojevati pravično vojno.* Tam sem prebral...«

Zdelo se mi je, kakor da mu bo zmanjkalo sape, ker je povedal toliko besed skupaj. Bil sem presenečen in nisem vedel, kaj naj rečem. Sprva sem se hotel razjeziti, ker šari po mojih knjigah; potem sem ga mislil vprašati, zakaj pa slabo spi, če je res takšna sreča bojevati pravično vojno; mislil sem mu tudi reči, naj si nikaar ne domišlja, da me spravlja ob živce, sploh ne! Toda vse te (seveda povsem neprimerne pripombe) sem vendarle zadržal v sebi; Anima je molče kuhala kavo in pripravljala jajca za omlete, bilo je, kakor da smo na odru, počutil sem se kot na nekakšni preizkušnji, vedel sem, da je od tega trenutka marsikaj odvisno in da se ne smem prenagliti, še posebej ne z jezo.

»Pridite k mizi, bomo kaj pojedli,« sem končno rekel kar se da ravnodušno. Primaknil sem stol zanj, da bi s tem še podkrepil vabilo.

Toda človek je odkimal, prekrižal noge, lep ko mlad Turek, trmast očitno še bolj, in izvlekel iz srajce piščalko, da bi kot ponavadi piskal v svojem kotu, pravzaprav v kotu moje sobe. Imelo me je, da bi mu eno primazal.

Tedaj pa se je zgodilo nekaj, česar nisem pričakoval. Anima si je obrisala roke v kuhinjsko krpo, stopila tja do fanta, mu s hitrim gibom iztrgala piščalko iz rok in jezno nekaj rekla v arabščini. Potem je postavila piščalko na mizo in se vrnila k pripravljanju zajtrka. Mladenič ji je sledil z očmi, zdelo se mi je, da se mu kar bliskajo, potem pa je počasi vstal, se brez besede usedel za mizo in spravil piščalko v srajco. Anima je na mizo postavila tri skodelice in tri krožnike. Ujela je moj vprašujoči pogled.

»Rekla sem mu, da mu ta hip vržem piščalko skoz okno, če ne pride k mizi,« je pojasnila, zdaj že povsem mirno.

Zasmejal sem se. Mladenič je k meni zabliskal z očmi. (Ni bilo prav, da sem se zasmejal.) Zdaj se mi je zazdel kot otrok. V molku sem ga imel za precej starejšega. Vprašal sem ga, zakaj se noče pogovarjati z nama.

»Rekel sem vam že: čim manj govorim, tem bolje za vas in zame.«

Anima je nalivala kavo. Stopila je do fanta, kakor da igra neko materinsko vlogo (tudi ona je bila seveda malce komična v tej vlogi, jaz pa še najbolj s svojo zadrego), in mu začela nekaj govoriti v arabščini. Njene besede so očitno zadele v živo in končno je le prišlo do nekega obrata (ne vem kako), tako da je mladenič ponudil roko najprej meni in potem še Animi. Nato smo jedli v miru, sicer še vedno brez skupnih besed, ko pa je najin gost (saj je fant vendarle najin gost!) pojedel, je rekel, zdaj že s prijaznejšim in spravljivejšim glasom:

»Mister, mi se pač borimo za svobodo svoje domovine, proti nasilnežem, ki so nam jo zavzeli. Kakor vaši partizani, Tito . . . Naša vojna je sveta vojna, *džihad* . . .«

Anima je vzdihnila, jaz pa mu tudi nisem ugovarjal, saj me to pravzaprav sploh ni zanimalo. Bilo mi je le do tega, da človek kdaj pa kdaj pove kak stavek, dokler je tukaj; prav zares sporazumeti se tako ne moreva, tega nisem niti pričakoval, saj prihajava iz preveč različnih svetov.

Moja draga se je začela odpravljati v službo. Spremil sem jo do avtobusne postaje, potem sem se šel potepat po mestu. Danes se je, hvala bogu, malce pooblačilo, vendar je sopara zato še hujša. Zaželel sem si, da bi šla z Animo nekam na sever, recimo na Norveško, v kakšen bungalov s kaminom.

Ko sem se popoldne vrnil, je Palestinec spet sedel v kotu in igral na piščalko. Vsaj pozdravil me je prijazno. Vzel sem dnevnik in šel na teraso. Anima je obljubila, da bo zvečer vsekakor poskušala najti brata. Čas bi že bil, čeprav se mi zdi, da bo človek še kar nekaj časa ostal tu pri meni.

»Usoda tvoja prihaja nadte«

26. junija
(popoldne)

Napačno se mi je zdelo, da bo moj gost še nekaj časa ostal pri meni. Danes zjutraj, ko sem se od Anime vrnil domov, ga ni bilo več! Izginil je, na mizi pa me je čakalo uradno obvestilo, da se moram nemudoma zgledati na policiji. – Torej so ga prijeli! me je prešinilo. – Saj sem vedel! Tista milijoninka možnosti se vselej uresniči. – In zdaj?

Najprej sem pomislil, da ga je moral nekdo izdati. Toda kdo? Stari Jaakov? Je morda starec prišel zjutraj k meni, in ko ni nihče odgovoril na zvonjenje, je vstopil in našel človeka v moji sobi? Ali celo skritega v kopalnici? In ga nato prijavil policiji? – To se mi je zdelo komaj verjetno; toliko sem že spoznal rabija, da sem bil skoraj prepričan, da stari tega ne bi storil, tudi če je res on sam odkril skrivača; razen če je mladeniča ovadil tako rekoč nehote, na primer, če se je ustrašil, ker je mislil, da gre za tatvino oziroma vlom, pa je zagnal paniko, privabil sosede, sosedje policijo itd. Ampak tudi to se mi je zdelo precej neverjetno, od starca bi prej pričakoval nekakšen demonizem kot paniko. No, možnosti je bilo vsekakor veliko. Morda je celo kdo izmed sosedov slišal piščalko? Ali pa je fant kar sam zbežal, saj je imel razloge za to (morda se mu je posvetilo, da bi se ga organizacija najrajši znebila), pa je hotel še pravi čas pobegniti, na begu ga je ujela policija, . . . prišla na sled tudi meni . . . in Animi . . .

Animi! sem se ustrašil: da se ji ni kaj zgodilo! Saj sva se razšla šele pred dobro uro, ko je odšla v službo. Čimprej ji moram telefonirati! Samo da se ji ni kaj zgodilo! *Če pomislim na to, me prevzame groza.* Lahko bi jo mučili, celo . . .! Morda

mislijo, da je ona izdala mladeniča... ali jaz! Oh, kakšno sranje!

Čisto otrpnil sem ob misli, da imava sedaj z Animo kar dva premočna nasprotnika: teroriste in policijo! Vrtel sem v rokah listek, na katerem je pisalo, da se moram čimprej (trikrat podčrtano!) javiti na policiji, najkasneje pa v 24 urah, sicer bojo za menoj razpisali tiralico (te zadnje besede so bile del že natisnjenega formularja). Kaj naj storim? sem se spraševal. Bežati nima smisla, skrivati se – tudi ne, saj nimam nobenih možnosti, da bi se, tujec, izmuznil policiji v tem tako strogo zastraženem mestu. Predvsem moram čimprej priti do Anime, jo posvariti, zaščititi, toda kako? Morda pa bi bila prav v tem napaka, če bi šel najprej k Animi, saj je dokaj verjetno (o, ko bi vsaj bilo tako!), da policija še sploh ne ve, da je Anima vpletena v zadevo. Tudi če (pravim: če) je Palestinca hote ali nehote izdal stari Jaakov, jim prav gotovo ne bi šel pravit o Animi, to bi bilo že preveč! Zato moram čim bolj trezno premisliti, da ne storim kakšne neumnosti. Kako se lahko življenje spremeni v enem samem jutru, skoraj v enen samem trenutku! *Usoda tvoja prihaja nadte*, sem začutil.

(Zjutraj sem bil resnično ves iz sebe. Še sedaj, v času popoldanske sieste, ko sem se že vrnil s policije in ko sem Animi, ki očitno še ničesar ne ve o mladeničevi aretaciji, telefoniral, naj me po koncu službe, tj. ob petih, počaka pred vrati svoje agencije, – še sedaj, ko to pišem, se mi malce tresejo prsti.)

Policijski listek sem spravil v žep, in ko sem se malce ozrl po sobi, sem v kotu, kjer je ponavadi ždel človek, zagledal njegovo piščalko; očitno je ni smel vzeti s seboj, tukajšnji policaji so znani po svoji okrutnosti do Arabcev. Pobral sem piščalko s tal in jo položil na mizo. Skušal sem se zbrati: 1) na policijo bom moral iti, zato je najbolje, da to opravi čimprej; upam, da me ne bojo zadržali; spotoma lahko telefoniram Animi, ali rajši potem? 2) preden grem kamorkoli, moram stopiti do starega Jaakova, gotovo so z njim govorili, saj je on lastnik hiše; in 3), kar je najvažnejše: če me bojo zasliševali, nikakor ne smem vplesti Anime.

Medtem ko sem tako urejal svoje misli, sem zaslišal, da nekdo prihaja po stopnicah. Spodnjih vrat podnevi nisem zaklepal, a vendar je čudno, da ni pozvonil. Nagonsko sem se umaknil k oknu, v najslabšem primeru bi lahko skočil dol na ulico, saj ni tako globoko. Pa je bil strah odveč. Oddahnil sem se, ko sem zagledal sivo glavo starega Jaakova; očitno je bil sam, skorajda me ni pogledal, ko je vstopil, samo prikimal je, zamrmral *šalóm, šalóm*, in se molče usedel za mizo. Tudi jaz sem se usedel nasproti njemu, gledal me je strogo, vendar ne povsem brez svoje blagosti, – blagosti, križane z nekakšnim čudnim demonizmom. Bal sem se ga.

»Hm,« je rekel in zmajal z glavo, »tako, tako.«

». . . Saj sem vam hotel sam povedati, pa sem mislil . . .«

»Veš, mladi mož,« je rekel počasi: »Tobija je dejal sinu svojemu: *Kar nočeš, da bi drug tebi storil, glej, da ti nikdar drugemu ne storiš!* To zdaj jaz pravim tebi.«

Ni mi bilo povsem jasno, kam sedaj meri s to moralko, zato sem molčal in strmel predse. Ker pa tudi on ni nadaljeval, sem ga prosil, naj mi oprostí. Rekel je, da mi oprošča zaradi moje mladosti, da pa to zdaj ni najvažnejše.

»Ste zvedeli za človeka . . . od policije?« sem previdno vprašal.

»Ja, prišli so gor k meni in mi rekli, da v svoji spodnji hiši skrivam človeka, terorista, za katerim je že nekaj časa razpisana tiralica . . .« In Jaakov se je seveda čudil njihovim besedam. ‚Pa ne tistega turista,‘ so rekli, ‚ki ga imate na stanovanju, ta je prijavljen, pač pa Palestinca, atentatorja.‘ Staremu lisjaku je – tako je rekel – šele postopoma postajalo jasno, za kaj gre. Zaslišali so ga kar doma, moral je podpisati izjavo, da s prisego zagotavlja, da o skrivaču ne ve ničesar. Ko so potlej obdolžili mene, je rekel, da jamči zame, češ da sem pošten dečko, saj me že dolgo pozna in ve, da s teroristi nimam nobenega opravka; rekel je, da so me verjetno prisilili, da se je tisti begunec čez noč skrtil pri meni; ali da so celo ponoči, brez moje vednosti, ko me ni bilo doma, vdrlí v hišo. Itd.

Poslušal sem ga z mešanimi občutki, nisem mu povsem verjel; vendar, po drugi strani, zakaj mu ne bi verjel in kaj mi drugega preostane? Zgodbica je bila za moj zagovor precej ustrezna.

»Na zaslišanje boš pač moral iti,« je dodal Jaakov, »razloži jim čim bolj enostavno, le glej, da se preveč ne zapleteš... in da ne zapleteš tvoje...«

Ves sem strepetal ob teh Jaakovih besedah. Zazdelo se mi je, kot da starec vse ve. Upam, da se mi je samo zazdelo.

Ko je že odhajal, sem ga vprašal, ali bom lahko – če se vse dobro izteče – še nekaj časa stanoval tukaj, v njegovi stari hiši. Začudeno me je pogledal, češ, kaj sploh sprašujem, jasno, da lahko ostanem, kolikor časa me je volja; in tudi knjige lahko obdržim, ni pozabil pristaviti.

Spomnil sem se tistih sanj in znova me je zmrazilo, toda rabi se je blago (prav zares blago, o tem se ne morem motiti!) smehljal in mi ponujal roko: *šalóm, šalóm*. Moral sem mu verjeti.

Ko je že stal na pragu, me je poklical in vprašal: »Piščalko je igral... oni Palestine?«

Prikimal sem.

»Ubogí fant, ubogí fant!« je zamrmral, ko je zapiral vrata.

O tem, kako je bilo na zaslišanju, rajši sploh ne bi pisal, ker se mi pisanje o tem upira, vendar pa sedaj, ko je iz mojih zapiskov s poti, iz mojega dnevnika, nastal že skoraj nekakšen roman, moram kljub slabim občutkom vsaj na kratko poročati tudi o zaslišanju. Na poti do sive policijske stavbe (ta poslopja so po celem svetu enaka, kakor so si podobna tudi sodišča, železniške postaje, javna stranišča itd.) sem se ustavil v telefonski celici, potem ko sem se prepričal, da mi nihče ne sledi, – da bi poklical Animo. Oglasila se je njena sodelavka, rekla je, da je šla »gospodična Akeil« pravkar v sosednjo pisarno; pomislil sem, da je še boljše, če z Animo govorim pozneje, po zaslišanju, in sodelavki sem naročil, naj jo pozdravi. »Pozdravlja jo A.,« sem rekel, predstavil sem se samo z imenom. Nato sem nadaljeval pot na prefekturo. Ko sem prišel v močno zastraženo prijavnico, kjer so me obstopili kakor *krepki junci básanski*, sem jim rekel nekaj takega kot: *Glejte, jaz sem, ki ga iščete*. Preiskali so me, če morda nimam pri sebi orožja, in ko so se prepričali, da sem golorok, so me skozi dolge hodnike in čez sivo dvorišče odpeljali h komisarju, nekakšnemu preiskovalnemu sodniku. Zaslišanje je trajalo,

če vštejem dolge premore in vsa tista tudi po desetkrat ponovljena vprašanja, kaki dve uri. Preiskovalci so bili trije, glavni komisar in dva pomočnika; pa še *dva sodna pisarja . . . eden na desni, drugi na levi . . . zapisovala sta besede*. Uporabljali so običajne metode, ki sem jih poznal iz filmov in knjig: najprej so se delali, kakor da že vse vejo in da hočejo od mene samo še nekakšno priznanje oziroma potrditev tega, kar vejo; malce so tudi grozili, vendar »v mejah normale«, vsekakor manj, kot sem pričakoval. Povedal sem jim zgodbi-co, ki mi jo je bil predlagal stari Jaakov, vihali so brke v znamenje nezadovoljstva, ko pa vendarle niso mogli nič boljšega izvleči iz mene, so rekli, naj pač podpišem izjavo, ki sem jo dal. Zazdelo se mi je celo, da hočejo pred mano kot tujcem igrati vlogo kultiviranih uradnikov civilizirane države, seveda pa se nisem preveč slepil s tem, saj sem jim moral oddati potni list in bilo mi je jasno, da me imajo v šahu in da jim ne morem nikamor pobegniti. Posebej pa mi je odleglo, ker sem iz zasliševanja razbral, da ne vejo za Animo niti za njenega brata; mladi Palestinec se torej dobro drži, z njim gotovo ne ravnajo tako obzirno kot z mano. Pomislil sem, da sem morda deležen nekakšne, vsaj malenkostne obzirnosti morda tudi zaradi jamstva starega Jaakova in njegovih zvez. Vse je že kazalo, da se bo zadeva še kar dobro iztekla, poslali so me na hodnik počakat na odločbo in mi celo ponudili cigareto, ki pa sem jo odklonil, potem pa me je preiskovalni sodnik spet poklical predse in rekel (približno takšne so bile njegove besede):

»Obveščam vas, da morate najkasneje v sedmih dneh zapustiti ozemlje države Izrael. Prepoveduje se vam ponovni vstop v našo državo za obdobje desetih let. Sedaj lahko greste, vendar pa morate počakati zaradi interesov preiskave še tri dni na tistem naslovu, kjer ste doslej stanovali v Jeruzalemu. Po potni list lahko pridete čez tri dni. Če bi se medtem našlo novo bremenilno gradivo proti vam, boste nemudoma aretirani in postavljeni pred sodišče. Zdaj pa tukaj prosim podpišite!« In izročil mi je odločbo.

Takoj torej, izgnan sem! Prva moja misel, ko sem to slišal, je bila: kaj bo z Animo – bo lahko šla z menoj? – bo ostala tukaj? Tako banalno je že ne smem izgubiti! Potovati bova morala ločeno, se dobiti ke na zahodu . . .

»Še nekaj vam moram reči,« je nadaljeval komisar ali karkoli je že bil, »namreč, *ker mogoče vi ne veste, da vas bomo na koncu preverili s preiskavo in spraševanjem*, nikar se ne zapletajte s tistimi hote ali nehote. Zadržujte se v glavnem v svoji sobi, lahko greste tudi v mesto, če imate še kakšne opravke ali nakupe pred odhodom, toda po deseti uri zvečer, vse do jutra, morate vsekakor biti doma. Posodili vam bomo žepni radio, da nas boste lahko poklicali, če bi nas slučajno potrebovali.«

Da bi jih jaz sam poiskal? Še na pamet mi ne pride . . .

». . . no, če bi vas kdo, recimo temu tako – nadlegoval,« je pojasnil policaj, »ni izključeno.«

Tedaj sem končno razumel (to zdaj premlevam že ves dan): seveda, teroristi si lahko mislijo, da sem izdajalec prav jaz! Kako naj si sicer razlagajo, da so me tako hitro spustili s policije, živega in zdravega? Vse bolj jasno mi je postajalo, v kakšno past sem se ujel.

In vse bolj sem se bal za Animo. Na poti domov sem ji ponovno telefoniral. Preveril sem, da mi nihče ne sledi, in sicer tako, da sem v neki dokaj prazni ulici vstopil v neko večnadstropno hišo in se povzpел do tretjega nadstropja; tam sem malo počakal – nihče ni šel za mano in spet sem se spustil dol na ulico. Takšna lahkovernost policije se mi je zdela pravzaprav čudna, vendar o tem nisem utegnil več razmišljati. Na telefonu sem nemudoma dobil zvezo in tokrat se je oglasila Anima. Rekel sem ji (pri čemer sem skušal ohraniti čim bolj miren in neprizadet glas), naj me po službi počaka pred vrati agencije, vsekakor naj me počaka, ker pridem ponjo. Zaslutila je, da je nekaj narobe, vprašala je, če se je kaj posebnega zgodilo, saj je po službi še nikoli nisem počakal tam. Ponovil sem, da se pač tam dobiva, da ji po telefonu ne morem razlagati.

»O. K., se vidiva.«

(In sedaj je ura že skoraj pol petih, čas je, da grem ponjo. Ne vem, ali naj vzamem »walkie-talkie« s seboj, – mislim, da je bolje, da ga pustim kar tukaj. S policijo proti teroristom (ali obratno), to se gotovo ne konča dobro. *Kajti na tem svetu se sovražstvo s sovraštvom nikoli ne umiri*. Iz pasti, iz začaranega kroga, v katerega sva se ujela, draga moja Anima, se morava rešiti drugače! Toda kako?)

Nokturno

26. junija
(tj. istega dne,
nekaj pred polnočjo)

Kmalu po deseti uri zvečer sem se vrnil domov, kakor so mi ukazali na policiji. Popoldne sem počakal Anima pred njeno službo, vse je šlo brez večjih zapletov, sprehajala sva se po mestu in med potjo sem ji natančno povedal, kaj se je zgodilo. Sprva je bila zelo prestrašena, a poskusil sem jo pomiriti, češ da bo še vse dobro. Zvečer sva sedela na vrtu Aladinove krčme, preživela sva lep in ljubeč večer, kljub vsemu spokojen in miren, kakor da se ni nič zgodilo, čeprav sva slutila, da bo odslej vse drugače. A kar je najvažnejše: Anima se je nemudoma odločila, da gre z menoj!!! Takšno odločitev sem seveda potihem pričakoval, saj je že večkrat tako rekla, toda v lažjih okoliščinah. A prav zato, ker gre sedaj vendarle zares, sem bil njene odločitve še toliko bolj vesel. Dogovorila sva se, da bova zaradi varnostnih razlogov potovala vsak posebej, potem pa se dobiva v Rimu (do tja velja moja karta) in vidiva, kam greva dalje. Teh nekaj dni, ki jih morava prebiti še v Jeruzalemu, se ne bova sestajala niti pri meni niti pri njej, ampak samo v mestu. Poleg tega bo Anima prosila svojo sodelavko, da nekaj dni prespi pri njej, rekla ji bo, da bi se rada otrešla nekega tipa. Medtem si bo kupila letalsko karto, toliko prihrankov že ima, pa si uredila dokumente pa šla pozdravit mamo... (Ah, kako se nama je zdelo vse enostavno! Bo res tako?) Potem sem jo spremil do ulice, kjer stanuje tista njena sodelavka. Ob slovesu sva se dolgo poljubljala.

O tem večeru pišem tako pusto in suhoparno, ker sem zelo utrujen (še primernih citatov iz svetih spisov se mi ne

ljubi poiskati); a čeprav sem utrujen, ne morem zaspati. Maloprej sem se že ulegel in ugasil luč, pa teme in tišine nisem prenesel, zato sem se rajši spet vrnil k mizi. V temi se nisem mogel znebiti občutka, da človek še vedno preži tam v kotu – »ubogi fant!« – tih kot žival. In zdaj, nekaj pred polnočjo, sem znova začel pisati v svoj dnevnik, z nekakšno otopelostjo nizati besede in stavke na papir, bolj zaradi pisanja samega kakor zaradi napisanega. Strah me je in hromeča tesnoba se plazi vame. Zdaj skoraj ne verjamem več lepi pravljici, ki sva si jo zvečer zagotavljala z Animo. V meni kljuje: *Ne pozablaj – ni vrnitve*. Prav gotovo se bo zgodilo nekaj, kar bo preprečilo »happy end«. Po drugi strani pa vseeno upam na najboljše in predstavljam si že, kako si bova planila v objem na dogovorjenem mestu v Rimu, in potem bo ves svet pred nama, Anima moja!

Toda čim bolj skušam pregnati težke misli, tem bolj mi strah leze v kosti. Je Anima pri tisti sodelavki na varnem? se sprašujem: mar ne bo za teroriste prav njena odsotnost od doma dokaz, da sva midva izdala mladeniča? In če jo poiščejo v službi? Jo bo brat zaščitil? Upam, da nihče drug od njih, razen brata, ne ve zanjo. Toda bogve kakšen človek je ta njen brat in koliko vpliva ima v organizaciji? Anima je rekla, da mu bo jutri zjutraj telefonirala iz službe. Je to sploh pametno? Pa še prisluškujejo lahko telefone . . . itd.

»Walkie-talkie« leži tukaj pred mano na mizi. Še najrajši bi ga vrgel skoz okno, kakor v posmeh mi je. Morda me pokličejo, da preverijo, če sem doma; pravzaprav je čudno, da me še niso poklicali, – ali pa so me takoj po deseti, ko se še nisem vrnil? Tudi ni izključeno, da naju oba z Animo že ves dan opazujejo kakor skobca v stekleni kletki. Preiskovalec je rekel, da bom ob vsaki novi, zame bremenilni okoliščini aretiran. Veliko je odvisno seveda od tega, kako se bo mladi Palestinec držal v zaporu. Ga mučijo? Ga trpinčijo z elektriko in raznimi serumi resnice?

. . . Oh, nečesa sem se domislil: kaj pa, če me (mene!) imajo za vabo, namreč za vabo, na katero naj se ujamejo še drugi teroristi!?! . . .

(Bolan sem že od teh misli, bolan! Nekaj časa, morda minuto ali dve, me je spreletaval takšen srh, da sem moral stopiti k oknu in se nadihati svežega zraka.)

Zdaj se skušam umiriti in si dopovedati, da nima smisla misliti na najhujše. Polnoč je že mimo, si pravim: če niso prišli do sedaj, jih ne bo. Toda to je bolj slaba tolažba. Končno se vselej izkaže, da človek ne more pobegniti usodi. Saj si, na primer, nikoli ne bi mislil, da se bom zapletel s palestinskimi teroristi, pa sem se vendarle. Zdaj pa imam svoje »izogibanje politiki« – tako kot je zapisano: *Z odpo-vedjo od dejanj se človek ne osvobodi dejanj.*

Spomnil sem se islamske zgodbe o človeku iz Sulejmanovega spremstva, ki je prosil Sulejmana (Salomona), naj ga z močjo svoje čarovnije ponese v Indijo, da bi pobegnil Israfilu, meleku smrti, ki ga je uzrl med dvorjani; Sulejman ugodi človekovi želji in ga z vetrom pošlje v Indijo; tedaj pa iz spremstva stopi melek Israfil in Sulejmana vpraša, kdo je bil človek, ki je pravkar izginil; čarovnik odgovori meleku, da je človeka odnesel veter. ‚Tako?‘ se začudi Israfil, ‚se mi je zdelo, da je nekaj narobe: človek se mi je zdel namreč znan, naročeno mi je bilo, naj grem v Indijo po njegovo dušo.‘

In kakor metulji hitijo v goreči plamen in umrejo, tako tudi jaz hitim svoji usodi nasproti. Kaj naj še napišem, v tej pozni uri, da vsaj malce prežnem strah in tesnobo. Naj zmolim očenaš? Ali naj ponavljam tiste magične besede iz neke druge svete knjige, nerazumljive besede, ki vlečejo zavest k sebi:

*Elif Lám Râ. Eliif Laaamm Raaaa! Eliiif Laaaaamm
Raaaaaa!*

List sem, drseč po reki.

Zdaj moram misliti

nate, Anima moja!

Zakaj močna

kakor smrt

je

[Tukaj je tekst v izvirniku prekinjen. Nadaljuje se na novi strani. Op. M. U.]

II. del

*Tedaj je priletel k meni eden
izmed serafov,
držeč v roki žareče oglje,
ki ga je s kleščami vzел z oltarja.
Dotaknil se je z njim mojih
ustnic in rekel:
»Glej, to se je dotaknilo tvojih ustnic:
tvoja krivda je izbrisana,
tvoj greh je odpuščen!«*

(Iz 6,6-7)

Talec sem! Talec!!!

Danes končno – Animino pismo, hvala bogu, živa je: piše, da ji »ni hudega«. Pismo je verjetno prinesel brat; izročila ga je bratu, on pa, kot kaže, mojima stražarjema. Zagrozili so ji, da me bojo ubili, če me bo skušala rešiti. Ne morem dojeti: ubili! Kakor da gre za koga drugega v tej zgodbi.

Sedaj sem tu že tretji dan. Že tri grozne dneve! In noči, noči! Prišel je moj čas, *zadeli so me dnevi muke*.

Talec sem! Kako je to mogoče! Kako da se zgodi prav meni? Res, slutil sem, da se ne bo dobro izteklo, toda to, to! Usoda?

In zdaj sem tu, s tema dvema stražarjema, v tem zaporu štejem ure, dneve, *in duša moja je preplašena silno*. Tri dni sem prebil kot v morečih sanjah. V otopelosti. A vendar se ne morem znebiti vtisa, da ne gre zares, da pravzaprav ne gre zame. Tolažim se z mislijo, da odločitev zmeraj zbledi, če se jo odlaga. V mislih si dopovedujem, da večina talcev kljub vsemu ostane živih. Celo pri ugrabitvah letal.

Pravim si: saj sem jaz, talec, za njih pomemben le, če sem živ, dokler sem živ. Tudi Animi sem to napisal, bogve če so ji nesli moje pismo.

Hočejo me namreč zamenjati za njihovega, za molčečega mladeniča, mojega nekdanjega skrivača. Toda policija v to ne bo privolila, seveda ne.

V mislih si ponavljam: minil je prvi dan, pa drugi in zdaj mineva tretji, morda bo minil tudi četrti, peti in še bogve koliko dni, vse do srečnega konca.

Tolažba zajčka, ki zaprt v kletki skupaj s pitonom čaka, da ga piton požre. Ko se mu bo zazdelo.

Začel sem pisati, znova pisati. Ves čas, odkar sem tukaj, se mi je zdelo, da ne bom več mogel napisati niti vrstice.

Ko pa sem Animi napisal pismo, in ga oddal tem svojim angelom varuhom, prekletim, sem si rekel – če sem lahko napisal pismo, zakaj ne bi mogel nadaljevati dnevnika? Saj drugega tako nimam početi.

Gre, kljub vsemu gre, namreč pisanje. Morda me bo prav pisanje rešilo, da ne znorim. Sedaj ne preganjam več dolgočasje, čakajoč na Animo, temveč dolgo časje (ha, ha!), čakajoč na – smrt?

Vseeno je lažje, če se zapiše. Pa naj bo to, kar se piše, še tako bedasto in ničevno; naj bo besedna igra še tako puhla. Za zdaj so besede boljše od molka. Besede branijo pred stvarmi, pred hudim.

S stražarjema, Palestincema, ne morem govoriti, tudi če bi onadva hotela, saj znata le nekaj angleških besed. Verjetno so namenoma izbrali takšna. Tudi med seboj bolj malo govorita. Ko eden spi, drugi straži – mene straži!

In potem se izmenjata: dežurni prevzame šmajser, ta drugi pa si opaše pištolo, preden gre dremat na kavč. Samo pri obedih smo vsi trije skupaj, budni. Konzerv je v omari še dovolj.

Včeraj (ali že v petek?) sem po daljšem prizadevanju skušal dopovedati stražarjema, da nisem jaz izdal njihovega tovariša skrivača. (Danes sem tudi Animo v pismu prosil, naj skuša prepričati brata, brat pa ostale, da jih nisem jaz izdal.) Ko je stražar končno razumel, kaj hočem reči, – vsaj zdelo se mi je, da je razumel, – je samo zamahnil z roko in se celo nasmehnil.

Kaj je pomenil ta nasmeh? Je hotel reči: saj vemo, da nisi ti? Ali pa: saj to, kdo ga je izdal, je navsezadnje vseeno.

Seveda, če pomislim, za njih je res vseeno, ali sem skrivača izdal jaz ali kdo drug. Zanje je važno samo to, da me imajo zdaj tukaj, talca, ki me hočejo zamenjati za

svojega mladeniča. Da jih ne bi ujeti mladenič na policiji tudi ostale izdal. In najverjetneje bi ga potem sami ubili, če bi jim zamenjava po kakem srečnem (predvsem zame srečnem) naključju uspela.

Toda – kako da jim je lahko tako vseeno!? Saj sem jim vendar pomagal! Skril sem njihovega človeka, zdaj pa *mi strežejo po življenju, da bi mi ga vzeli*. Za zahvalo so me zaprli v to klet, kjer komaj vidim košček neba skozi zamreženo okno pod stropom.

Job je rekel: *Dobro smo prejeli od Boga, zakaj bi hudega ne sprejeli?* Toda, o Bog, zakaj prav jaz? Zakaj si prav meni usodil tu umreti, tako umreti? Sem za to odšel na dolgo pot?

Vem: vsi pravijo tako. Vsi smo na istem.

Včeraj sem ves popoldan bral iz Svetega pisma: Joba, preroke, psalme. Med knjigami, ki sem jih obdržal (tisto noč, ko so me ugrabili, so mi dovolili, da vzamem s seboj dnevnik, knjige in nekaj oblek, torej skoraj vso svojo popotnico), med temi knjigami mi je sedaj najbližje Sveto pismo. In gnostični evangeliji (ti spadajo zraven). Poskusil sem brati budistične sutre (navsezadnje, čas je že, da se pripravim), a nisem mogel prenesti tiste hladne želje po praznini, želje ničesar več si ne želeti.

Ker jaz hočem živeti, Anima, najdražja moja! Ponavljam si: vse bo še dobro, vse bo še dobro . . . Verjamem? Še lahko verjamem? *Doklej, Vsemogočni?*

Besede naju, draga, bojo preživele. Odrešujoče besede.

*Dragi moj!

Ljubim te, ljubim te, kot še nikogar nisem ljubila. Nesrečnica, kaj sem ti storila! Ne bi smela, ne bi smela. Ti si slutil, pristal si zaradi mene, ker sem te jaz prosila! In zdaj pravijo, da te bojo ubili, če te bom poskušala rešiti. Ne bojo, ne smejo! Če se ti kaj zgodi, se bom ubila tudi jaz! Ostanem s tabo, za vedno s tabo! A jaz verjamem, dragi, upam! Vse bo še dobro, vse bo še dobro! Šla bova skupaj, v

Benetke, v Pariz. Saj ne morejo biti takšne zveri. Bratu so dovolili, da ti napišem nekaj besed. Prinesel ti bo pismo. On ali kdo drug, ne vem. Oprosti bratu. Oprosti meni! Vse bom storila zate, kar bom mogla in smela. Z mano za zdaj ni hudega. Ljubim te, tvoja za vekomaj

Anima

---

* To pismo, kakor tudi ostala Animina pisma, je A. spravil v zvezek, v katerega je pisal svoje zapiske s poti. Pisma niso datirana; sedaj so prevedena in vstavljena med tekst na tista mesta, kamor bržkone vsebinsko sodijo. (Op. M. U.)

Prišel je četrti dan, minila je četrta noč.

V prahu leži moja duša. Animo pogrešam do bolečine. Upam, da mi bo danes lahko spet poslala pismo. Ah, bolje da nič ne upam.

In vendar se je v tej luknji izoblikoval nekakšen modus vivendi. Čakanje, čakanje. Stražarja komajda še spregovorita med seboj kakšno besedo. So Arabci zgovorni res samo na bazarju? Skušam čimmanj misliti nanju, da ju ne bi preveč zasovražil. Ko grem na stranišče, mi dovolita, da se zaklenem. Od tam tako ne morem nikamor pobegniti. Sicer pa nehote večkrat pomislim na beg, čeprav, jasno, za beg ni prav nobenih možnosti.

Ne smem zgubiti živcev, ohraniti moram trezno glavo. Vem: na neki način se moram disciplinirati pri pisanju. Kakor da se ne bi nič zgodilo, kakor da ne bi bil talec, kakor da mi življenje ne visi na nitki. Nenehna misel na smrt vodi v blaznost.

Imam načrt: pisal bom o duši, »De anima«, kot so rekli stari. Maloprej, ko sem na to pomislil, se mi je zazdelo, kot da že od vsega začetka, odkar pišem te zapiske, želim pisati prav to – o duši. »Znanstveno«, »objektivno«, toda iz sebe samega. Največji misleci tega sveta so veliko napisali o duši: Platon, Aristotel, Avguštin, Akvinski, Descartes, Pascal in mnogi drugi. Nekoč sem bral njihove spise, a vprašanje, kaj je duša, kdo je duša – če sploh je kaj ali kdo – se vedno znova vrača k meni. Na to vprašanje mi nihče ne more odgovoriti, razen mene samega. In morda je prav sedaj, ko

sem talec in ko štejem ure in dneve, pravi čas, da se vprašam o duši. Navsezadnje, ali ni človek, dokler živi, že ves čas talec smrti? Ali ni človek obsojen na smrt že ob rojstvu? Vsak, prav vsak.

Spomnim se, da sem se nekoč, že davno – bilo mi je kakih petnajst let ali manj – zavedel, DA SEM. Takrat sem se zavedel svoje duše. To seveda ne pomeni, da pred tem »zavedenjem« nisem bil, da nisem že prej imel duše. Toda takrat sem se zavedel svoje duše z vso jasnostjo in ta jasnost je odtlej prisotna v meni ves čas – v vsakem trenutku, ko pomislim nase, ko se pomislim. Tega mi v življenju nihče ne more vzeti, vse mi je lahko vzeto, občutje DA SEM pa ne.

Če bi imel sogovornika, bi me morda vprašal, kako to, da sem tako prepričan, da je občutje DA SEM isto kot – duša. Rekel bi mu, da pravzaprav o tej istosti z racionalnega stališča sploh nisem popolnoma prepričan, da pa v primeru, če sta občutje DA SEM in duša dve različni »stvari«, ne vem, kaj ljudje sploh mislimo, ko govorimo o duši. Pa tudi obratno: če DA SEM ni duša, kaj pa potlej sploh je? Občutje telesa, življenja? Gotovo, občutje telesa prav tako spada v tisto DA SEM, vendar je vse prej kot evidentno, da bi DA SEM izginilo, če bi izginili vsi telesni občutki. V sanjah, na primer, se ne zavedam svojega telesa, tisto DA SEM pa ostaja, zakaj bi sicer bežal pred prikaznimi v snu, zakaj bi se bal, da me bojo zgrabile, umorile . . . ? Zgolj zaradi »spomina na telo«, ki ga čutim, ko bedim?

In tako pridem znova do večnega vprašanja: kaj/kdo je duša? Sta duša in telo različna? Ali sploh lahko govorimo o duši – če duša je – kot o »nečem«? O nečem, kar je takšno in takšno, kar ima te in te lastnosti, recimo občutke, zaznave, spomin . . . ? Ali pa je duša samo »ničelna točka«, stalno izmikajoča se, v svoji biti nepojmljiva, neizrekljiva? Kajti če je duša zgolj »točka«, to še nikakor ne pomeni, da je ni – nasprotno: to bi lahko pomenilo, da je vse, kar za človeka je (»zemlja, polja in goré«), le zato, ker vse izvira prav iz te »točke« in se vanjo vrača. »Daj mi točko in premaknil bom svet,« je rekel Arhimed. Toda – tisto pravo vražje vprašanje v zvezi z dušo šele sledi: kako pa vem in ali res z gotovostjo

vem, da je ta »točka«, iz katere gledam svet, nekaj resničnega: duša? Kaj pa, če je »točka« zgolj moja fantazma, s stališča »psihične mehanike« nujni, v odnosu do biti pa le poljubni sámoreferenčni označevalec, sicer pa nič več kot označevalec med drugimi označevalci v smislu *nomina nuda tenemus*?

Dokler ne začnem pisati (ali govoriti) o duši, *de anima*, mi je jasno kot sinje nebo: DA SEM – in da je prav to DA SEM moja duša. (Lahko bi rekel tudi v kartezijski varianti: DA-JAZ-SEM, saj je tisti ‚jaz‘ že tako vsebovan v glagolski obliki ‚sem‘. Glede tega Husserl ni toliko dlje od Descartesa, kot je sam mislil.) Kje je torej tista razpoka, iz katere vznikne dvom? Kje se občutje BITI, ki prav gotovo izvira iz SEM, prelomi v negotovost? Je jezik tisti, ki poseže vmes? Mar beseda »izniči« bit in hkrati vzpostavi svet? Tako pravijo tisti, ki trdijo, da ni ničesar onstran besed: »Meje mojega jezika so meje mojega sveta.« In kako naj tem skeptikom razložim, kako naj jim povem, da mislim/vem, da ni tako? S kakšnimi argumenti lahko trdim, da besede kažejo čezse, tja, kjer ni več besed? Argumenti tukaj odpovejo, ostanejo pa slutnje, pravzaprav več kot slutnje: neizrekljiva gotovost, tista gotovost, v kateri sem že od vsega začetka in iz katere sem sploh začel izrekati DA SEM, da sem duša. Kako da tega nekateri »ne vidijo«? Pravijo namreč: že, že, saj razumemo, kaj hočeš reči, toda to je kartezijska »opcija« in nič več, pa še Kartezij je bil previden glede enačenja tistega DA-(JAZ)-SEM in duše. Vendar meni ne gre za takšno ali drugačno filozofsko »opcijo« ali »varianto«, saj vem, da se duše dokazati ne da, jaz hočem samo – s paradoksom – izreči, kar neizpodbitno VEM, kar mi je dano, da vem, še preden začnem o tem teoretizirati.

Ljudje, ki verujejo v Boga, večinoma verujejo tudi v dušo. Ker kaj bi jim Bog sploh pomenil, če ne bi imeli duše, če ne bi imeli mostu, ki jih veže z Njim? Kur'an pravi: *Sprašujejo te o duši. Reci: »Kaj je duša – to ve samo moj Gospodar, vam pa je dano samo malo znanja.«* Za dušo torej jamči Gospodar s svojo avtoriteto. Morda je to najboljši odgovor, toda kaj, ko pa je Gospodar dal svojemu sužnju tudi pamet, da sprašuje in si skuša razložiti »najvišje reči«. Tega daru se ni mogoče odreči. Še več: Gospodarja lahko

povsem odmislimo, pa vseeno moramo razmišljati o duši, tako kot na primer Aristotel. V svojem traktatu »De anima« – tega mesta* se prav dobro spominjam – Aristotel pravi, češ da je trditi, da duša občuti ali dojemata, podobno, kot če bi nekdo rekel, da tke ali gradi. Če prav razumem, hoče Filozof s tem reči, da duša niti ne občuti niti ne dojemata niti ne tke niti ne gradi. Z drugimi besedami, duša je torej »točka«, o kateri sem pisal prej, točka brez razsežnosti, brez vsebine. Ni čudno, da so to Aristotelovo misel zavrnilo cerkveni očetje, vključno z Avguštinom, in da je šele več kot tisoč let pozneje prebrisani Akvinec skušal najti srednjo pot, češ da je umovanje s pomočjo domišljajske predstave lastna dejavnost duše, kolikor je združena s telesom.** *That is the question:* če je duša zgolj »točka« brez kakršne koli vsebinske razsežnosti, kaj je potem sploh tisto, kar v duši preživi smrt telesa, – če je duša nesmrtna? Ne moremo se izogniti vprašanju: ali ima duša svoj lastni spomin (neodvisno od njene zemeljske zveze s telesom), ali celo svoja lastna (nezemeljska) občutja? Drugače rečeno: ali v duši, v njeni z(a)vezi s telesom, sploh je kaj takšnega, kar »ni od tega sveta«? Odveč je dodati, da je od odgovora na to vprašanje odvisna možnost nebes – oziroma »smiselnost« nebes (če so) – za človeka. Konec koncev, zakaj naj bi nas sploh skrbelo za dušo, če ne zavoljo »možnosti nebes«?

Budisti, tisti stari, najbolj strogi, za katere pravi izročilo, da so slišali besede samega Razsvetljenega, so zapisali, da česa takega, kar ljudje v svoji nevednosti imenujejo ‚duša‘, v resnici ni. Če bi namreč duša bila – tako so menili – potem ne bi bilo nikoli mogoče enkrat za vselej izstopiti iz *samsāre*, iz kroga smrti in ponovnih rojevanj, iz sveta trpljenja: duša bi namreč tudi po smrti telesa ostala tista vez, ki bi po zakonu *karme* nosila klice želje po ponovnem utelešenju, tako da bi bila slej ko prej nujna vrnitev v bivanje, v tisto, čemur budisti pravijo *ta hiša*, *zgrajena iz kosti*, *obdana z mesom in krvjo* – *v njej živijo starost, smrt, ponos in sprenevedanje*, namreč sprenevedanje (lahko tudi nezavedno), da obstaja nekaj,

* Aristotel, »De anima«, IV, 408b, 9–18 (op. M. U.)

** Akvinski, »Summa theologiae«, I. del, q.75, a.6 (op. M. U.).

neka »točka«, okrog katere se kolo vrti – »točka«, ki nikoli ne premine in ki zbira krog sebe večno spreminjajočo se, a v totalu zmeraj isto *karmo*: nepopolno, neodrešeno, trpečo. Na zahodu pa so svetniki, preroki in priče božje razmišljali, čutili in verjeli – morda jim je bilo tako dano, razodeto – bistveno drugače. Naš Bog, če za hip z isto »nevtralnó« besedo mislim na Jahveta, Kristusa, in celo Allaha, je vendarle drugačen od vzhodnega: pri nas je Bog Oče (zato lahko tudi strašno kaznuje) in sprejme k sebi tiste svoje otroke, ki so mu vdani, pa če jih smrt preseneti še tako nepopolne, morda komaj na začetku poti. Indijski *brahmān* – če zdaj preskočim od budizma k hinduizmu oziroma k njegovemu prosvetljenemu jedru, *vedānti*, – namreč *brahmān* kot »najvišji« in »največji« Absolut, ni Oče človeških otrok, *brahmān* (če o Njem sploh lahko govorimo kot o osebi, verjetno ne moremo) morda niti ne mara otrok, zdi se, da z njimi – z nami, otroki – ne ve kaj početi in zato otrok nemara sploh ne pripusti k sebi. To so seveda samo spekulacije, vendar: kdo pa je že slišal, da bi kak otrok dosegel nirvano ali mokšo ali samadhi ali kakšno drugo izmed »najvzvišenejših stanj duha«? To so stanja najvišje zrelosti, ne pa otroštva. Absolut z nezrelimi sadeži nima kaj početi, k Njemu (h komu?) »so pripuščeni« samo tisti, ki so z lastno močjo, voljo, učenjem in svetostjo prišli do konca (svoje) poti. Kaj pa, če otrok umre v zibki? Ali to sploh ne šteje? – Nasprotno vzhodnemu Božanstvu pa Kristus pravi: »*Pustite otroke, naj prihajajo k meni, in jim ne branite, kajti takšnim je namenjeno božje kraljestvo.*« Na mnogih mestih v evangelijih Kristus pravi, da moramo ljudje postati *kakor otroci*...

Ljubi moj!

Kako naj ti povem, kako te pogrešam! Kako naj ti to z besedami povem? Pa še s temi skopimi besedami, ki mi jih odmerjajo drugi, ki jih tudi preberejo drugi, preden pridejo do tebe, dragi moj! Ko bi ti vedel (saj vem, da veš!), kako v sebi obnavljam vse najine poti, najine sprehode po mestu, najine nežno-

sti ob večerih na terasi, kako v sebi slišim tvoje besede, vidim tvoje drage oči, ko me gledajo v temnem kotu Aladinove krčme, kako čutim tvoje poljube, tvoje ljubeče roke, ah, dragi, kaj se nama je zgodilo, le kako je to mogoče!? Tolažiš me, da jaz nisem nič kriva (a jaz vem, da sem kriva), tolažiš me, da bo tudi to minilo in da bova spet skupaj, oh, da bi le bilo tako! Kako si te želim, kako se počutim sama! Tole tukaj, ki pravijo, da se borijo za »naše ljudstvo«, me imajo ujeta kakor ptico, sploh jim ni do tega... (ne, o tem ne smem pisati). In sedaj samo še v spominih najdem uteho, noči so grozno dolge in prazne, sanjam o tebi, o naju, kako sva objeta, in potem, ko se zjutraj hočem do podrobnosti spomniti tvojega obraza, da bi stal kakor živ pred menoj, tedaj začneš drseti proč, in prav tedaj, ko si najbolj želim, da bi te videla, da bi te stisnila k sebi, ostaja bolečina, praznina. Pa kaj tožim jaz, kako hudo je šele tebi. Toda bodi močan, dragi! Poljubljam tvoje pismo, vsaj nekaj, nekaj, kar imam tu pri sebi tvojega. Brata in ostale rotim, naj te izpustijo. Oni pa kar molčijo, kakor iz kamna so. Toda upam, vse bolj upam, da bojo končno sprevideli in da bo še vse dobro.

Tisočkrat te poljubljam!

(istega dne, pozneje)

Kako naj nadaljujem? Kje naj najdem moč in voljo, da nadaljujem pisanje o duši? Tesnoba, tesnoba. Besede ne prikrijejo groze sveta, če so še tako lepe, še tako ljubeče. Animino pismo, ki so mi ga prinesli maloprej, me je čisto potrla. Skril sem obraz v blazino in jokal kakor otrok. (Kaj me briga, če me bosta stražarja imela za slabiča.) Kako sva si z Animo blizu! In kako daleč! Prav to, prav to, kar mi je napisala, doživljam tudi jaz: vsakogar, ki se ga spomnim, celo še tako bežnih znancev, ki jih nisem videl že nekaj let, lahko »postavim predse« v spominu – ko pa se hočem spomniti nje,

ljubezni moje, Anime, kakor da mi neka sila tega ne dovoli, me vleče stran, v temo! In komaj nekaj dni je od takrat! O Ti, ki ne poznaš pozabe, *razsvetli oči moje, da ne zaspim v smrti!*

In vendar, moram, moram, moram nadaljevati! Hotel sem Animi takoj napisati pismo, še dokler je sel (ki ga nisem videl, verjetno pa ni Animin brat) govoril z enim izmed mojih stražarjev nekje v predsobi ali na stopnišču (slišal sem glasove) – toda nisem mogel napisati niti stavka. Preden so me oblike solze, sem drugemu stražarju, tistemu, ki je ostal pri meni, dal zložen listek papirja, iztrgan iz mojega dnevnikaškega zvezka, ter mu s kretnjami pokazal, naj ga izroči slu. Na listek sem zapisal, samo to sem zapisal... no, tega ne bom še enkrat zapisal. Le kaj si bo Anima mislila o meni? Da sem se popolnoma zlomil? Da čakam samo še na... smrt? Da se bova srečala le še »onstran«? Ona je govorila, da ne verjame v onstran. Oh, kakor da bi jaz verjel! *Kdo je med živimi, ki ne bo videl smrti, ki zavaruje svojo dušo zoper oblast groba?*

Mar duša ni zavarovana zoper oblast groba? Ali jo Oče, kot svojega zgubljenega otroka, ki je zašel sredi poti in krog katerega se je zgrnila tema, ne vzame k sebi? In če jo Oče vzame k sebi in reče *moji duši*: »Jaz sem tvoja rešitev!« – kaj/kdo je anima, ki preživi smrt? Če je, recimo, le še svetleča »točka« tista, ki pride k nebeškemu Očetu, medtem ko vse drugo, po čemer sem tukaj na svetu to, kar sem, propade v prah in pepel, – mar lahko sploh še rečem, da pride moja duša k Bogu? Kaj pa je v tisti »točki« še mojega, pa če sveti tako močno kot najsvetlejša zvezda? Ali pa je v njej prav to, božanska iskra, kar je edino resnično moje, ko »odpadejo vse lupine tega sveta«? Ne vem, a zdi se mi, da Kristus ni mislil tega, ko je govoril, da je otrokom odprta pot v nebeško kraljestvo. Če Oče sprejme k sebi svoje otroke, gotovo sprejme tudi njihove drobne radosti, ljubezni, spomine, oči, obraze, ... v čem naj bi sicer sploh sijala njihova otroškost? Bili bi hladni in popolni kakor biseri zvezd.

Spomin – do kod seže spomin? Že v življenju vse izginja, drsi v pozabo, pred našimi očmi! Kaj šele takrat, ko se človekova podoba razkroji v štiri elemente *in oči mu segnijejo*

v votlinah! Bomo takrat spregledali z drugimi očmi? Pa bojo druge oči še lahko spoznale tebe, Anima, takšno, kot te ljubim zdaj? Ker to jaz hočem, to, prav to! Saj večnost ni v praznini neba, temveč v prisotnosti vsega, kar (bilo) je izgubljeno: vsega, čisto vsega, vsakega nasmeha, vsake besede, vsake misli. Oh, kako je to nepredstavljivo! Kako naj se otrok spomni vsega, vsakega drevesa, vsake travne bilke, vsakega oblaka, vsake igrače, s katero se je igral včeraj ali pred tisoči let, vsake bolečine, svojega krika ob rojstvu, tesnobe smrti! Iznašli smo besede, imena, pisavo, da bi kljubovali času, premagali pozabo, toda *naše ime se sčasoma pozabi in nihče se ne spominja naših del; naše življenje preide kakor sled oblaka*. Ničesar ne ubeži trohnenju, razpadanju, razkroju. Celo tisto, kar nekoč bilo nam je najdražje, najbolj sveto, zbledi v spominu kakor obledijo slike staršev, prvih ljubezni, pokrajine mladosti. Nekaj časa se še upiramo, še si rečemo: če vse zbledi, to pa ne sme zbledeti, brez tega jaz ne bom več jaz, in očitamo si izdajo, izdajo drugih duš, ki smo jih nekoč ljubili, predvsem pa izdajo svoje duše. Toda sčasoma vse prepustimo valovom pozabe *in en val reče drugemu: družabnik moj, ali si na tem svetu pustil še kaj, česar nisi preplavil?* Kako naj potlej, nebeški Oče, pričakujemo od Tebe, da nam boš povrnil vse, kar smo v življenju že sami zapustili? Saj vseh spominov, če bi se po čudežu nazaj k nam vrnili, sploh ne bi prepoznali, toliko časa odsotnih v pozabi pozabe. Svetniki nas učijo: vse, prav vse živi v plamenu duše, v tisti svetli »točki«, »na dnu srca«, »v božanski iskri«, – a kako je to mogoče, je skrivnost, misterij brez primere, paradoks vseh paradoksov. O tem se nima smisla spraševati, *zakaj modrost tega sveta je v božjih očeh nespamet*. Ostane vera le, zaupanje v Očeta, da bo spolnil svojo zavezo, svojo obljubo, ki dal jo je človeku. Sled te obljube ostaja, vseskozi ostaja, celo pri tistih, ki so podvomili in se odvrnili od Boga, češ da vse, kar piše v svetih knjigah, »so izmišljotine davnih narodov«. In tudi, če je res, da nas je zapustil same, zgubljene v temi sveta, je vtisnil v nas pečat, neuničljivi plamen, ki spominja in žge. Morda bi bilo lažje pozabiti – česar ni mogoče pozabiti. In padati, padati, padati v neskončno praznino, v brezno, kjer ni zvezd, kjer ni ničesar. Ničesar. Kjer *mrtvi ne ožive, sence ne vstanejo več*.

Vstajenje mrtvih! Kakšen nesmisel! sem si dolgo časa govoril. Kako naj vstanejo tisti, vsi nešteti, ki so že zdavnaj strohneli v grobu? Vstanejo s telesom, ne le z dušo! Kam pa bojo šli, ko vstanejo? Kje bo toliko prostorij, da jih ne bojo zapolnili? (Ali ni potem že bolj razumno reči, da smo že vstali, da smo že zdaj, prav zdaj, že vsi v nebesih?) Tisti strašni Gospodar, ki je govoril svojim sužnjem v množini, čeprav je rekel, da je edini Bog, je dal zapisati v svojo sveto knjigo obljubo, *da spremenimo vaše like in da vas znova, v likih, ki jih vi ne poznate, ustvarimo*. Toda čemú bi bil potreben ves ta trud, se vprašam jaz? Zakaj bi vstali drugačni, kakršni smo zdaj? V nekih drugih, tujih likih, ki jih ne bi prepoznali. Kakšen smisel bi imelo to? Bi bila to kakšna odrešitev? In tudi če bi bili nebeški divani mehkejši od zemeljskih, tudi če bi bistri studenci vzniknili v puščavi, tudi če bi bile oči džennetskih hurij tisočkrat lepše od dragih zemeljskih oči (od katerih ne more biti lepših), – kaj bi bilo s tem doseženo? Ko da ne bi bil dovolj lep že ta svet, že ta solzna dolina! Moja duša si ne želi »drugega lika«, »drugega oblačila«. Le kako bi se v njem sploh še spoznala? Če mi je obljubljen vstajenje, želim vstati prav v tem liku, prav v tem oblačilu, ki ga nosim zdaj, čeprav je nepopolno, morda celo beraško. Predvsem pa: če mi bo onstran dano srečati Animo, najdražjo mojo, jo želim srečati takšno, kot je zdaj, spoznati njen obraz, poljubljeni njene oči, božati njeno telo! Le kaj bi z drugo Animo – začel vse znova? Ne, ne!

Sveti Pavel v Prvem pismu Korinčanom pravi: *Pa bo kdo rekel: »Kako vstajajo mrtvi? S kakšnim telesom pridejo?«* To, da pridejo s telesom, je zanj gotovo. Vendar se Pavel, vzgojen v grškem duhu, ni mogel izogniti vprašanjem, ki po logiki sledijo: ali človek vstane od mrtvih s tem istim, zemeljskim telesom? z mesom in krvjo? prav takšen, kakršen je tukaj? kdaj: kot otrok ali kot starec? In ko apostol odgovarja na ta vprašanja, ne reče, da bomo »spremenili like«, razlaga drugače: *So nebesna in zemeljska telesa. Toda drug je sijaj nebesnih, drug zemeljskih teles . . . Sejemo zemeljsko telo, vstaja duhovno telo . . . Prvi človek je iz prsti, zemeljski, drugi človek je iz nebes*. Toda kaj to sploh pomeni? Kakšno je »duhovno telo«? Je to nekaj takšnega kot »astralno

telo« v hermetizmu, ki je po obliki povsem enako zemeljskemu telesu, le da je iz »neke bolj fine snovi«, tako da lahko – nevidno – potuje po vsem svetu, skozi skale, gore, pod morji, povsod? Od zemeljskega telesa se bojda razlikuje po tem, da ima vse čutne sposobnosti razen občutka tipa, tako da, na primer, ne more pobožati ženske. Ali zmore celó to? (Toda v čem je potem sploh razlika?) Sveti Pavel verjetno ni mislil na »astralno telo«, je pa (nadaljujoč zgornje misli) zapisal: *To pa povem, bratje: meso in kri ne moreta podedovati božjega kraljestva, pa tudi minljivost ne podeduje neminljivosti.* Zakaj pravi ravno: meso in kri? Ko da bi bila samo meso in kri minljiva, ne pa tudi liki, podobe, glasovi, besede, čustva, misli! Le-ti so še minljivejši od mesa in krvi. Zakaj nam torej ne bi bilo dopuščeno, da vse vzamemo s sabo, če nam je že dopuščeno vzeti popotnico? K telesu spada mnogo več od mesa in krvi. In vendar, tako čutim, je bil sveti Pavel še najbližje resnici, ko je pisal bratom Korinčanom o vstajenju (če je resnica – vstajenje); ob koncu slavnega odlomka namreč pravi, da je vstajenje skrivnost (o skrivnosti pa ne moremo zgolj molčati, saj sicer ne bi bila niti skrivnost, temveč preprosto nič): *Glejte, skrivnost vam povem: vsi ne bomo zaspali, vsi pa se bomo spremenili, hipoma, kakor bi trenil z očmi, ob glasu poslednje trombe. Zadonela bo namreč in mrtvi bodo vstali neuničljivi in mi bomo spremenjeni. Zakaj to, kar je uničljivo, si mora obleči neuničljivost, in kar je umrljivo, obleči neumrljivost.* Gre torej za spremenitev, ki naj bi se zgodila hipoma, in človeško telo, oblečeno v umrljivo meso in kri, naj bi obleklo neumrljivo oblačilo, ki naj ne bi bilo iz mesa in krvi. Kako naj bi se zgodila ta sprememba, je skrivnost, pravi sveti Pavel (in mislim, da je to edini možni odgovor), kljub vsemu pa se jaz, ko sem znova prebral zgornji odlomek, ne morem otresti neke srhljive podobe, ki mi je ob branju teh stavkov stopila pred oči: gre za betonski zid neke stavbe v Hirošimi (videl sem ga na fotografiji), pred katerim so ljudje iz mesa in krvi 6. avgusta 1945 ob 8. uri zjutraj stali in čakali, zdi se mi, da na mestni avtobus; ker je bil kraj v bližini centra eksplozije, so ljudje *hipoma* izpareli v eter, vendar je silna svetloba na njih vseeno naletela na oviro, tako da so se v betonski zid za njimi zarisali *spremenje-*

ni, kot sence, malce temnejše od siceršnje površine zidu, ki ga je ožgala eksplozija; in te sence so še danes tam, za naše pojme *neuničljive* metamorfoze tistih duš, ki so morale *obleči neumrljivost*.

O Bog, kaj res mora vse živo zgoreti v Tvojem plamenu! Obljubil si nam vstajenje – toda kakšna groza je v tej obljubi! Apostol Filip je zapisal Tvoje besede: *Na tem svetu so tisti, ki nosijo oblačila, boljši od oblačil*. Toda kako naj bo skelet boljši od živega človeka? Kako naj vem, kaj je moje oblačilo in kaj sem resnično jaz? Mislil sem, da to vem. Rekel sem si: edino to DA SEM je resnično moje, moja duša; tega mi nihče ne more vzeti. Toda kako uboga in prazna bo moja duša, če ji vzameš spomin; kako težko se bo prepoznala, če ji vzameš telo. Z besedami apostola Filipa me tolažiš: *Nihče ne more vedeti ničesar od stvari, ki resnično so, dokler ne postane on sam tak, kakršne so*. Toda odkod in čemu potem toliko slutenj, toliko preroštev, svetih besed, videnj in sanj? Zgolj za to, da mi kot skrbni oče svojemu otroku zastreš pogled pred grozo, ki me čaka? Pred praznino? Pred samim seboj? Pred breznom svoje duše? Kako naj razumem Tvoje besede: *Tukaj torej vidiš vse, ne vidiš pa sebe, tam pa vidiš sebe – in kar vidiš, to boš postal*. S katerimi očmi bom videl sebe, v katero globočino bom padal?

Pozabil sem, pozabil na obsodbo, medtem ko Te sprašujem, obsojenec na smrt. Pozabil sem, *še preden mine dan, me končaš*.

Mineva četrti dan, prihaja peta noč.

Za rešetko okna rdeče nebo.

Ne morem več pisati.

Bolečina odsotnosti

1. julija
dopoldne

Še en dan, že peti!

Hujše od dnevov so noči: slutnja, da sodba pride ponoči. Večkrat se zbudim sredi noči, predvsem v tistem tesnobnem času pred svitom. V kotu gori brliva luč, zraven sedi stražar, ki bedi. Sedi mirno kot kip, in če ne bi imel odprtih oči, bi rekel, da spi. Drugi stražar leži na kavču, s hrbtom obrnjen k steni. Jaz pri nasprotni steni, na nekakšni zlozljivi vojaški (ali bolniški?) postelji. Pravzaprav sta tudi onadva zaprta z mano. Morda rablja?

Sedaj, dopoldne, vročina narašča. Če je že v tej kleti vroče, mora biti zunaj prav peklenško. Zunaj!

Pisma še ni. Sel – tako ga imenujem – še ni prišel. Bo ta isti sel sporočil stražarjema obsodbo? Še vedno se mi zdi, ko da ne gre zame. Kakor da jaz ne bi imel nič zraven.

Bojo Animi tudi danes dovolili, da napiše pismo?

Sprašujem se, kje je pravzaprav ta moj zapor. Še vedno v Jeruzalemu? Skoraj gotovo. Morda v kakšnem predmestju. V samem mestu bi se slišalo več glasov z ulice. Poskusil sem že stopiti na stol, da bi pogledal skozi okno pod stropom, stražarja mi nista branila, pač pa je okno previsoko. Tako ostaja samo nebo.

Tiste noči, ko so me ugrabili (moja sedanja stražarja in še eden z njima), so mi zavezali roke in ruto čez oči. Prvi hip, ko sem odprl vrata in zagledal pištolo v roki enega izmed njih, tistega tretjega, sem pomislil na najhujše. Bil sem popolnoma kot lutka v njihovi oblasti. Zrinili so me nazaj gor v mojo sobo. Tretji človek, ki je znal nekaj angleščine,

je rekel, da sem izdajalec in da bom šel z njimi. Rekel je, naj vzamem nujne stvari s sabo. Pomislil sem: ne bojo me ustrelili. Na mizi je kakor v posmeh ležal policijski »walkie-talkie«. Pustili so ga tam. Tudi piščalke niso vzeli, ostala je na mizi. Ko sem spravljajl dnevnik in knjige v nahrbtnik, sem se spomnil besed, ki mi jih je v zvezi s skrivačem rekel rabi Jaakov: *Zli duh je na začetku podoben niti pajčevine, na koncu pa vrvem voza*. Nato so mi zavezali roke in oči. Pred hišo je čakal avto, potem smo se peljali, sprva sem si ob zavijanju skušal predstavljati, kam se peljemo, pa sem kmalu zgubil orientacijo. Peljali smo se, tako se mi je zdelo, kakih dvajset minut. Ne vem, v katero smer: morda ven iz mesta, morda v mestu po nekakšnih obvozi. Sedel sem na zadnjem sedežu med dvema ugrabiteljema. S strahom sem mislil na Animo. Že sem jih hotel vprašati, jih prositi, naj jo pustijo pri miru, pa sem se v zadnjem hipu zavedel, da morda – oh, ko vsaj ne bi! – sploh ne vejo zanjo. Seveda so vedeli. Spraševal sem se (in še zdaj se sprašujem), kako so vedeli, kje stanujem. Bil sem naiven, oba z Animo sva bila naivna, ko sva mislila, da nama (ali njej sami) niso sledili – saj so vendar morali vedeti, kam so skrili svojega. Tako, za vsak primer so morali vedeti: da bi lahko, če bi bilo treba, posegli vmes. Pa so jih policaji vseeno prehiteli... Sedaj pa molčijo, molčijo kot ribe. Ko da jih v avtu sploh ne bi bilo. Samo motor se sliši, menjalnik, cviljenje vzmeti in zavor na ovinkih...

Oči in roke so mi razvezali šele tukaj, v tej kleti.

Sprašujem se, spet in spet se sprašujem, kje je zdaj Anima. Odkod mi piše? So ji ukazali hišni pripor? Je sploh doma? Ali pri bratu? Ali kje drugje, prav tako zaprta kot jaz? Zakaj mi o tem ničesar ne napiše? Ne sme? Da, tako bo, to je najbolj verjetno; saj je zadnjič zapisala, da preberejo njena pisma, preden jih oddajo slu. Kak njihov šef jih prebere. Kako ponižujoče! Ne le, da jo cenzurirajo – še bolj ponižujoče je, da preberejo vse, kar mi napiše. Svinje, svinje! In kaj počne njen brat? Kako da ji ne pomaga? Grozijo tudi njemu? Piše, da so »bratu dovolili«, da mi ona napiše nekaj besed. Torej ji vendarle pomaga? Piše, naj mu oprostim. In naj oprostim njej!

O, Anima!

Pomislil sem, da ni izključeno, da je Anima nekje tu, prav blizu! To bi bilo celo dokaj verjetno: tako bi bila manjša možnost, da policija ujame sla. Celo ta nora misel mi je šinila skoz glavo, da imajo svojo »centralo« ali vsaj svojo »bazo« prav v tej hiši, kje zgoraj, v nadstropju. Čeprav, po drugi strani, takšna stalna »baza« bi zmanjševala konspiracijo, večja bi bila možnost, da jih odkrijejo.

Ne vem, ne vem. Pa saj to je navsezadnje vseeno.

Animo pogrešam do bolečine. Ne le kot dušo, tudi kot žensko jo pogrešam do bolečine. Ponoči sanjam o njej, sanjam, da se ljubiva, tesno objeta, spominjam se vseh najinih noči, vseh nežnosti onstran besed... oh, kaj bi o tem pisal! *Moja duša hrepeni po tebi ponoči, s svojim duhom te iščem v svoji notranjosti.* Ne vem, če je prav, da temu rečem »moj duh«, toda če je prav ali ne, zato ni nič manj res, da te skušam z bežečimi spomini znova priklicati predse, pa ne le tvoj obraz (ki se mi stalno izmika), ampak tudi tvoje telo, tvoje ljubljeno telo, ki me spravlja v norost! Ko sem se zaprl tja, kamor se tukaj, v svoji ječi, edino smem zapreti, in ko sem se z roko prijel, da bi pomiril to neznosno telesno napetost v sebi, sem si govoril – ne, ne, zdaj ne smem misliti nanjo, na njeno telo, ne smem skruniti najine ljubezni, ne, tega ne! Toda kljub vsemu sem medtem mislil nanjo, na najine poljube, na najine objeme. Za nekaj trenutkov mi je odleglo, potem pa mi je bilo še težje. Drugače hudo. Skušal sem se opravičiti pred sabo, se opravičiti njej, češ, kaj bi se opravičeval pred sabo, kaj pred njo, saj je ljubezen do nje tista, ki me muči. Rekel sem si: ljudje, *vaše upanje je obrnjeno k svetu in vaš bog je življenje*, zakaj bi si zaradi tega očitali? Zakaj bi si sam očital nekaj, kar me veže z življenjem? Resnično – zakaj?

Spet sem začel kaditi. Stražarja imata zalogo cigaret, močne so kakor žitanke. Kadil nisem že ves čas, odkar sem prišel iz Indije. Tam se mi je skupaj s hašem uprl tudi tobak. Bil sem prepričan, da nikoli več ne bom kadil. Anima, ki rada kadi, mi je večkrat za šalo rekla, da pravi moški mora kaditi. Sedaj je tako vseeno. Bogve če mi bosta rablja dovolila pokaditi zadnjo cigareto, preden...

Ne, ne smem misliti na to. Talci večinoma ostanejo živi (si ponavljam kakor magično formulo). Včasih pa tudi ne. Sprašujem se, ali so moji ječarji policiji že sporočili svoje zahteve. Verjetno so, bržkone že takoj prvi dan. So postavili kakšen ultimat? (Ko prisluškujem redkim pogovorom med stražarjema v arabščini, se mi včasih zazdi, da med nerazumljivimi besedami včasih slišim besedo »ultimat«. Morda se mi samo zdi. Upam, da je tako.) Vendar teroristi običajno postavljajo oblastem ultimate. Jih tudi podaljšujejo. Bral sem, da nekateri talci preživijo v ujetništvu tudi po več let. Osivijo, povsem se spremenijo, globoke gube se jim zarežejo v obraz, da jih potem svojci, če pride do odpustitve, komajda še poznajo. Bogve če kdaj, tam gori »pri nas«, sestra pomisli name? Pa kak znanec, prijatelj iz mladosti? Morda bojo zdaj celo prebrali moje ime v časopisu, o talcih se po svetu mnogo piše, smo hvaležna novinarska tema. V Indiji se na primer prevrne avtobus v prepad in umre petdeset ljudi, pa je nesreča komajda zabeležena v tamkajšnjih lokalnih časnikih. Za enega samega talca pa v hipu ve ves svet. Tega se bojijo, zahodnjaki. Ni čudno, da se bojijo. Morda pa bo – sem pomislil že včeraj ali predvčerajšnjim – naša vlada, namreč jugoslovanska vlada, posredovala zame pri izraelskih oblasteh? Morda, nič več kot morda. Od naših bi to res težko pričakoval, poleg tega nimajo diplomatskih stikov z Izraelom. Sicer pa, v mojem primeru je važnejše, da imajo dobre odnose s Palestinci. Verjetno pa, žal, ne s temi, s teroristi. Prijatelji so z onimi, s PLO, ki so gotovo skregani s temi, če sploh vejo zanje, teh »osvobodilnih« organizacij je že toliko, da sploh ni več jasno, kdo je s kom in zakaj in proti komu. Vsi se, seveda, borijo za »svobodo«, za svobodo svojega naroda, prek trupel.

O, kam sem zašel!

Stražarja – v kaj ta dva sploh verjameta? Verjameta v kakšno »višjo idejo« ali samo izvršujeta ukaze? Ali se maščujeta, ker so jima v mladosti pobili starše? Morda bi bilo vendarle dobro, če bi se poskusil sporazumeti z njima? Toda kako – ko pa znata samo arabsko. Seveda so namenoma izbrali prav ta dva. Sicer pa, čemu bi se pogovarjal z njima, saj me tako v nobenem primeru ne smeta izpustiti, ker bi

potem njiju ustrelili. Ne moreta me izpustiti, tudi če bi se pobratil z njima. Tako pa bom vsaj lahko rekel, če kdaj pridem od tod, da so »ravnali z mano korektno«. In vendar, če sta še tako zadrta, nekaj si že morata misliti, saj sta človeka. Morda celo verjameta v »idejo svetovnega komunizma«, ki naj bi jo, seveda, prav arabski svet s svojo islamsko tradicijo oživil iz mlačnosti, »birokratizma« in »revizionizma«. Bogve kaj vse se plete v mislih teh ljudi! Marx in Allah, Lenin in Mohammed, Stalin in Gadafi in Homeini, vsi so se z bogali v glavah preprostih ljudi, ljudi, ki so nedvomno doživeli veliko hudega. In nasilje se dogaja pod plaščem »narodne osvoboditve« – enih in drugih, seveda. In komunizem se svetlika v daljavi kot nekakšen džennet v višavi. Komunizem dobavlja orožje, to je pomembno. Morda sta tudi moja stražarja navdušena za komunizem, saj sta iz istega klana kot Animin brat. Še bolj verjetno pa je, da so vsi »nekaj vmes«, saj *Allah ljubi tiste, ki se borijo na njegovi poti*, celo če se proglašajo za komuniste, končno so vendarle »objektivni zavezniki« v boju proti glavnemu sovražniku, izraelskemu in amerišskemu »imperializmu«.

Toda kaj imam jaz s tem? Nič, prav nič. In vendar mi strežejo po življenju. Po mojem, mojem življenju! Ne po katerem drugem.

Zatohlo je, mučno, grozno. Zunaj – mir, ko da ne bi bilo nikogar daleč naokoli. Morda tudi ni nikogar daleč naokoli. Še petja škržatov se tukaj ne sliši. Kakor v nemi grozljivki: je sploh resnično, kar se mi dogaja?

Na oknu križ rešetke. Križ čez nebo.

Še vedno čakam na pismo.

Dragi,

težko ti je, vem. Tudi meni ni mnogo lažje, saj brez tebe nočem več živeti. Vse, kar sem nekoč, še preden sem te spoznala, bila in verjela, sedaj nima nič več pravega pomena. Samo še tebe imam, samo še tebe, dragi! Čeprav se ne pozna dolgo, se je moje življenje ob tebi zelo spremenilo. Sama sem se spremenila, začela sem gledati drugače, misliti

drugače, čutiti drugače. Tega sem se zelo jasno zavedela ob včerajšnjem pogovoru z bratom.

Ne smem ti pisati, kje sem zdaj in kdo so ljudje, ki »bedijo nad mano«, pa tudi ne kaj drugega, kar bi lahko »ogrožalo njihovo varnost«, – o teh stvareh ti ne smem pisati, če nočem, da bi moje pismo končalo v smeteh ali v ognju. Mislim pa, da ti lahko pišem o svojem osebnem pogovoru z bratom. Moram ti pisati o tem pogovoru, sicer bi se mi zdelo, da sem ti nekaj bistvenega zamolčala. Če pa pismo vendarle ne pride do tebe, bo morda še bolje.

Včeraj, ko je brat »prišel naokrog«, sem ga znova začela prepričevati, da nisi ti izdal mladeniča, ampak nasprotno, da si mu nudil skrivališče in da si mu hotel čimbolj pomagati – le kako jim ni to jasno!? Rekla sem, da je strašno nepravilno, da tebe držijo kot talca. Rekla sem bratu, naj se pred »svojimi« že enkrat jasno postavi zate (saj na neki način poskuša, toda premalo). Brat pa mi je odvrnil – zgrozila sem se ob tem – da mi on sicer povsem verjame, namreč da verjame, da ti nisi izdajalec in da si »subjektivno« čisto v redu človek in da te imam jaz rada, toda »objektivno« je pač tako, je rekel, da si ti zdaj talec in »edino to je tisto, kar je za organizacijo pomembno«.

»Pa kako lahko tako govoriš!« sem vzkliknila, »saj to je ista logika kot tista...« (ne, bolje, da povem drugače) – kot tista, po kateri se dogajajo zločini, po kateri umirajo nedolžne žrtve, otroci, ženske, tujci. (Groza me je ob misli, da se mi je ta logika še pred ne tako davnim časom zdela kar nekako samoumevna, revolucionarna, saj je tudi Lenin bil prisiljen počenjati grozne stvari v imenu revolucije, – oh, kako sem se motila!) In brat mi je rekel: »Pa ti povej, kako si predstavljaš narodno-osvobodilno vojno! Kakšna naj bi po tvojem bila pot osvoboditve in revolucije? Posuta z rožicami? Kaj nam drugega sploh preostane? Oni, imperialisti, imajo ves svet – kaj pa imamo mi? Teh nekaj pušk

in svoja življenja. Še zemljo so nam vzeli, našo zemljo! Kaj nam torej preostane? Da postanemo pridigarji pacifizma?« (Upam, da brat v svojem srcu vendarle ne misli tako, kot pravi; da ne misli, da je zločin pot k svobodi.) »Treba se je žrtvovati za svoje ljudstvo, treba je žrtvovati sebe in druge,« je nadaljeval, »mi smo v vojni, v vojni, razumeš! Treba se je odločiti, sicer se drugi odločijo namesto nas in nas premagajo – enkrat za vselej! Tukaj nič ne pomaga, če se greš lepo dušo! Pomisli malo na naš narod, na vse zlo, ki nam ga delajo Izraelci v naši – razumeš: naši! – domovini Palestini, pomisli na vse razrušene domove, požgane vasi, izgnane družine... kaj pa to? Misliš, da nas more rešiti Arafat s svojim barantanjem? Ne bodi naivna!«

In potem je brat začel s tistim, kar me je najbolj prizadelo. »Tudi ti, Anima, si Palestinka,« je rekel. »Spomni se našega očeta, njegove pravičnosti, dobrote. Kaj je imel od tega? Spomni se matere... Tudi ti se boš morala odločiti, tako kot sem se moral jaz! Misliš, da jaz nisem bil v takšni stiski, v kakršni si zdaj ti? O, bil sem, jaz prav tako, morda ti tega ne veš.« In začel mi je pripovedovati, da je pred leti imel dekle, Židinjko, ki jo je zelo ljubil, želel se je poročiti z njo, pa njeni starši o tem še slišati niso hoteli, ker je on Palestinec. Poniževal se je pred njimi, jim govoril, da je bil naš oče arabski Žid, pa so se mu smejali. In dekle se je nekaj dni pozneje zeletela z avtom, do smrti.

Ne vem, dragi moj, ali lahko bratu verjamem; verjetno se tega o svojem nekdanjem dekletu ni izmislil, toda kakšne grozne stvari je potem govoril! Rekel mi je – komaj bom mogla to zapisati, toda moram – da te bom morala prej ali slej pustiti, češ da tudi mama ne bi hotela, da vzamem tujca in odidem s tabo v svet, češ da moram ostati tukaj, da moram roditi palestinske sinove, da je to moj dolg do domovine... oh, dragi, kaj mi je še vse govoril! Nazadnje je rekel: »To je morda najhujša preizkuš-

nja, pred katero si postavljena v svojem življenju. Ne pozabi na nas... na svoj rod... na svojo domovino itd. itd.« Upira se mi pisati o tem. Gnusi se mi to, gnusi! To ni zame nobena preizkušnja, dragi moj, nobena! Vsaj ne takšna, kot misli moj brat. Jaz sem tvoja za vekomaj in ostanem s tabo, naj se zgodi karkoli! Želim si, da bi tvojega otroka čutila v sebi! Naj se grejo oni svoje vojne! Mojemu dragemu dobremu očetu bi počilo srce, ko bi jih bil slišal! Mati bi umrla od žalosti, ko bi vedela, kaj dela moj brat... (Dosti je, dosti! Upira se mi pisati o tem, gnusi!) Zjokala sem se včeraj pred bratom, ga rotila, naj ti pomaga, in preden je odšel, je vendarle obljubil, da bo storil zate, kar bo mogel. Toda kako naj mu verjamem, ko pa govori takšne... kot da bi povsem pozabil na tisto, saj veš, ko mi je takrat rekel, da ne more več spati...

Končati moram. Upam, da se jim ne bo ljubilo prebrati tako dolgega pisma in da ga bojo vrgli v smeti. Jaz sem se ti izpovedala že v svojih mislih. Ah, še to ti moram reči: premišljevala sem o preizkušnji, pred katero sem postavljena, pred katero sva oba postavljena. Preizkušnja sploh ni v tem, kar misli brat, toda po drugi strani čutim, da sva vendarle pred preizkušnjo, pred veliko preizkušnjo. Ljubim te

Tvoja

Beli stolpi

2. julija

Minila je šesta noč.
Nocoj sem

sanjal bele stolpe
beli so sijali v ostri večerni luči
v rezih svetlobe in senc:
oboki in okna v onstranskih mestih
v hladnem siju neznanega sonca –
in vendar, tako znani tako spokojni
zdaj vem: kakor domače Žale
so stali zadaj za stebriščem,
tam, kjer so mrliške vežice
so vabili z neskončno milino
z materino ljubeznijo, očetovo blagostjo
so vlekli k sebi – nas, sence
zakaj nekdo je umrl
ne morem se spomniti kdo
postal je eden izmed belih stolpov
kri, razlita na marmorju
tišina, globoka tišina.

Minute, ure, dnevi, leta . . .

3. julija

Prišel je sedmi dan.

Danes bi moral po policijskem odloku zapustiti Izrael, ha ha!

»Pot je končana, potovanje se začinja,« nas je nekoč učil profesor na univerzi. Ali obratno: »Potovanje je končano, pot . . .«? Ne vem več natanko, pa tudi sprašujem se, kaj ima pot (ali potovanje) opraviti s smrtjo. Potovanje skoz nebeške sfere? Ali navzdol skoz kroge pekla? Ali skoz privide, ki se »rojevajo na zrcalu praznine«, kot pravijo Tibetanci? Za zdaj vem le to, da se je moja pot, namreč tostranska moja pot, skrajšala za tri korake gor in tri korake dol po tej zavrženi kleti. Seveda, ostaja mi še notranje potovanje, po knjigah in po moji izmučeni psihi. Toda koliko časa še?

Zdaj si sam kuham čaj na prenosnem plinskem gorilniku. Pokvaril sem si želodec od konzerv, tako da zadnja dva dni pijem samo še čaj. Stražarja kvartata za drobiž. (Morda bi vrgla kocko tudi za »moja oblačila«?) Novci se selijo zdaj k enemu zdaj k drugemu v žep. Sicer pa opažam, da sta »zadnje čase«, tj. včeraj in danes, postala do mene nekako bolj prijazna, bolj pozorna: skoraj kakor da me hočeta onadva tolažiti »Vse bo še dobro« itd. Kaj pomeni ta njuna »blagost« – dobro ali zlo?

Včerašnje Animino pismo je bilo čisto kratko, pa me je morda najbolj pretreslo od vseh. Napisala je: »S tabo sem, ljubezen moja, s tabo ostanem za vekomaj!« V tem je vse, prav vse. Listek s temi njenimi besedami sem spravil v svoj dnevnik kot svetinjo, da bi me varovala pred hudim. In

vendar me v zvezi s tem pismom obhajajo zle slutnje. Zakaj je tokrat napisala samo to? Ji je tako težko? Morda ve nekaj, česar jaz ne vem? Je kaj slišala o . . . ?

Tesnoba, vse hujša tesnoba mi hromi srce.

Premišljeval sem tudi o njenem predvčerajšnjem dolgem pismu. Kaj je mislila, ko je na koncu zapisala, da »sva vendarle pred veliko preizkušnjo«? Pred preizkušnjo najine ljubezni v senci smrti? Pred preizkušnjo, da zatajiva sebe, drug drugega, najino ljubezen? Oh, ne vem, ne vem! Saj je na koncu zapisala, da me ljubi, odkod torej ti strahovi? Sem že tako bolan, da povsod vidim neke namige, neke pomene, ki jih dejansko ni? Bolan sem od tega groznega časa, minut, ur, dnevov, ki se vlečejo, vlečejo, vlečejo brez konca in kraja!

(istega dne, pozneje)

Če hočem preživeti, če hočem ohraniti zdravo pamet, se moram disciplinirati: čimbolj »objektivno« moram gledati nase, na naju, na vse, kar se nama dogaja. Kakor pisatelj, ki piše zgodbo o nekem zaporniku, o nekem obsojencu. Analizira njegov položaj, njegove misli, morda se celo cinično in hkrati mazohistično naslaja nad njegovim trpljenjem. Kirurg, ki reže samega sebe.

O čem obsojenci ponavadi razmišljajo? O svoji mladosti, med drugim, o svojem otroštvu, starših, prvi ljubezni, – pravijo, da se jim »zvrtil cel film v glavi«. Meni se ne, morda ne še. O svojih mladih letih skoraj ne razmišljam (več). Ljudje, ki so mi bili nekdanj dragi, so ali umrli ali pa so tako daleč, da so tako rekoč izstopili iz mojega življenja. Sedaj imam 35 let in o mladosti razmišljam vse manj, kakor da sem »človek brez preteklosti«. Skoraj se mi zdi, da se je moja preteklost začela pred letom dni, ko sem se napotil na vzhod. Še pozneje: resnično m o j a »zgodba«, ki jo s e d a j živim, se je začela pred približno tremi meseci, tukaj v Jeruzalemu, ko sem spoznal Animo. Drugo pa, namreč tisto, kar je bilo prej, kakor da ni več važno, kakor da z mano nima več zveze. To je pravzaprav grozljivo. »Če človeku vzamejo spomin, mu vzamejo vse, kar ima,« sem jaz sam nekoč zapisal v roman, ki sem ga omenil na začetku teh zapiskov. In tudi prerok je rekel: *Spominjajte se stvari, ki so se že zdavnaj zgodile.*

V svojih dvajsetih letih, že tja proti tridesetim, ko se človek »poslavlja od mladosti«, sem si na vso moč prizadeval, da bi pred svojimi notranjimi očmi ohranil – predvsem pa vzdržal – svoje življenje kot celoto. Seveda, že takrat sem moral zapuščati osebe, kraje, navezanosti, čustva, misli itd. svoje mladosti, kakor mora vsak živ človek od zibelke do groba, zakaj *mesto življenja enih je smrt drugih, mesto smrti enih je življenje drugih*, – toda kljub spoznanju te nujnosti sem si takrat govoril, da ni nujno človeku zapuščati svoje mladosti (tj. zgoraj naštetega, skupaj z »itd.«) pred svojimi lastnimi notranjimi očmi, v duhu, ali, morda še bolje rečeno – v srcu. Slepil sem se, da človekovo življenje lahko kljub temu, da vse teče in mineva, ostaja celota v človekovem »notranjem zrenju«. Zdaj vem, slepil sem se, ker sem bil takrat še vedno mlad. Resnično »slovo od mladosti« namreč nastopi takrat, ko se v človeku nekaj bistvenega (kar mu je, mladeniču, bilo v oporo) zlomi, pretrga; zlomi se tista »notranja opora«, ki človeku, dokler še ni »zgubil mladosti«, pravi: v bistvu se nisem spremenil, znotraj sem ostal takšen, kot sem že ves čas, ničesar nisem izdal, nikogar nisem izdal, predvsem pa ne sebe. (Če se ne motim, se v mladih letih vsak človek samemu sebi zaklinja, da (se) ne bo »izdal«, da ne bo nikoli, pa naj se zgodi karkoli, šel čez »črto«, čez tisto črto, ki si jo je sam postavil, da ne sme čeznjo. Pa potem vseeno stopi čeznjo. »Črte« so sicer različne, toda vsak stopi čez svojo.) Človek se »izda« – se spremeni, v bistvu se spremeni.

Ne vem, toda vse bolj se mi zdi, da v tem »slovesu od mladosti« ni nič slabega. Verjetno je to celo nujno za »iniciacijo« v zrelost. Iniciacija pa ni nikoli brez bolečine, brez žrtve: bolečina in žrtev zaznamujeta vstop v novo življenje. In na pragu zrelosti spoznamo, da se moramo v tem istem življenju večkrat roditi, večkrat umreti: življenje, ki se nam je nekdanj morda še kazalo kot celota, ni in ne more biti celota. In še nekaj se zgodi: vse bolj v ospredje prihaja tisto, kar je Jung imenoval »kolektivni spomin«. Ne gre več samo za celoto mojega življenja, temveč za celoto življenja nasploh, od pradavnine. Toda kdo ve, ali se na tistem drugem pragu, na pragu starosti, pred obličjem smrti, tudi ta Véliki spomin ne pretrga, ne zlomi, (nas) ne »izda«? Zakaj zapisano je: *Nag sem prišel iz materinega telesa in nag se povrnem tja.*

Zvedel sem: ultimat trajaj do jutri opolnoči. Še danes in jutri!

Pisma ni. Sel je prišel in odšel brez pisma. Anima ve?

Meni sta povedala stražarja. Zato sta bila zadnje dni prijaznejša. Koliko časa že vesta? Jima je bilo naročeno šele danes?

Kje se bo zgodilo? Tukaj? O Bog!

Morda bi moral napisati oporoko, zadnje pismo Animi. Pa nič ne morem. Samo strah me je, strah, strah, strah.

Minute tečejo, ure tečejo, Berem psalme.

Bog moj mogočni, ne vzemi me sredi mojih dni!

Je še upanje? Je še možnost, da si premislijo, da odložijo?

Kakšno upanje neki!

Tema, tema srca in duše.

Padajoči ptič

5. julija
sobota

Minila je zadnja noč. Komaj da sem zatisnil oči.

Jasna slika, vse sem že doživel: strel od zadaj, v tilnik.

Sanje: V roki držim sivega ptiča, držim ga tam, kjer se na vratu stikata krili, kakor sem nekdaj, kot otrok, držal papirnat avionček; in prav na takšen način delam s ptičem kroge po zraku («Nadihaj se zraka, sonca!» mu govorim), zaščititi ga moram pred črnim ptičem, strašnim, ki ga zasleduje in hoče ubiti. Tedaj pa ptičev vrat razpade v prah pod mojimi prsti, samo glava mi ostane v roki, trup pa frfofaje pada v praznino, v brezno.

Gnus, gnus! *Brat sem postal šakalom.*

Bo bolelo?

Nate moram misliti, Anima, tisti trenutek! Spominjam se, nekje je zapisano: na kogar misliš v zadnjem trenutku življenja, k njemu greš. Ti si napisala: »S tabo sem, ljubezen moja, s tabo ostanem za vekomaj!« Že takrat si vedela. Ne ubij se zaradi mene, draga, ne, ne!

Še je upanje, še je upanje.

Do polnoči.

Kako naj povem z besedami

6. julija(!)

Novo jutro, še eno jutro!!!

Toda kako naj z besedami povem, kar sem doživel nocoj!? Bilo je, kakor piše prerok: *Za muko svoje duše bo videl luč*. Tako preprosto, tako silno preprosto, preveč resnično za besede.

Ležal sem na postelji, gledal v strop, brez misli, brez čustev. Samo čakal sem, da pride ukaz, čakal sem polnoč. Zaprl sem oči in gledal v brezdanko temo notranje strani svojih vek, po katerih so tu in tam lebdele svetle lise. V sobi je bilo skoraj povsem temno, le v kotu, kjer je sedel ta budni stražar, je gorela majhna namizna svetilka – tako kot vsako noč. Tudi drugi stražar je, tako kot vsako noč, spal na kavču. Nič ni kazalo, da se na kaj pripravljata. Vojaki so navajeni čakanja. Meni pa je razbijalo srce v strahu, kakor da hoče preglasiti tišino sobe.

Bilo je nekaj pred polnočjo, ko se je zgodilo. Zgodilo se je nenadno, nepričakovano, vse skupaj je trajalo morda le minuto ali dve; morda tudi več, ne vem. Imel sem zaprte oči, zazrt v lastno temo, in mahoma sem začutil, da je silna svetloba oblila celico. Bilo mi je, kakor da me je vsega zaobjela s svojo močjo in toplino. Odprl sem oči, a blesk je bil tako močan, tako slepeč, da sprva nisem razločil ničesar razen brezmejne svetlobe, ki me je obdala.

Tedaj sem zaslišal glas, človeški glas, ki pa je govoril kakor v meni, v mojih mislih – toda prav gotovo nisem bil jaz tisti, ki je govoril, naglas govoril v mojih mislih:

»Vstani in pojdi za menoj!« je rekel glas.

Dvignil sem se s postelje, blesk je prihajal od vrat, v kotu na desni je še vedno sedel (kakor v globoki, globoki senci) stražar, tako kot prej, in tudi drugi stražar je še vedno spal na kavču, obrnjen k steni. Vse to, pravzaprav celotno sobo, nespremenjeno, sem videl kakor v ozadju, na robu vidnega polja, v neresnični senci. Bleščeča svetloba, ki me je vlekla k sebi s svojo močjo in toplino, je tedaj (v meni) rekla:

»Ne skrbi, stražarja me ne vidita.«

In tedaj sem v njej, v svetlobi, prepoznal *postavo, podobno človeku*, toda zgolj postavo, kakor iz ognja in luči stkano, obličja ji nisem mogel videti, in vendar sem vedel, da je človeška postava. In začutil sem njeno ljubezen, njeno skrb zame, kakor da bi prišla pome mati ali oče ali Anima.

Sledil sem temu angelu svetlobe (kajti, *če ni on, kdo je potem?*) v predsobo, korak za korakom, ves prevzet z Njegovo lučjo, in glej! – vrata iz ječe so bila odprta!, za njimi so (kakor v ozadju globoke sence) vodile stopnice navzgor, v prostost, k zvezdam, ki so migotale na nočnem nebu. In glas Luči je rekel:

»Pojdi, sin človekov, svoboden si! . . . Toda vedeti moraš: ta pot, ki vodi k meni, gre skozi smrt. Sam se moraš odločiti.«

In takrat sem pomislil, da Anima ne bo mogla z mano. Zaželel sem si, z vso svojo dušo sem si zaželel, da bi jo spet (vsaj še enkrat!) videl, da bi jo objel – živo! Obstal mi je korak. Ne morem dalje, sem zašepetal. Zazdelo se mi je, da je Luč začela bledeti.

Vrnil sem se nazaj v sobo, na svoje ležišče. Tam je bilo vse tako, ko da se ne bi nič zgodilo. Zaprl sem oči. In angelov glas je rekel (v meni):

»Skušal sem te, zmagal si.«

Potem se ničesar več ne spominjam. Zaspal sem in spal do jutra. Vrata ječe so ostala zaprta. Toda v meni, v meni se je vse spremenilo: zdaj v e m, zdaj sem na lastne oči videl, da je! *Z ušesom sem slišal o Tebi, a zdaj Te je videlo moje oko.* Tega se ne da popisati z besedami, zakaj ostane zgolj zgodba, rekli boste: neverjetna zgodba, sanjska zgodba, halucinacija, kaj še? Toda jaz v e m.

Česa naj se še bojim, ko sem videl živega, v Njegovem strašnem blesku, v Njegovi brezmejni blagosti! . . . Česa?

Dragi, dragi, dragi!

Že vse jutro jočem – od sreče: še si živ! Ne bojo te ubili, ne bojo, ne smejo tega storiti, Bog jim ne bo dovolil! Tako sem se bala, zgubila sem že vsako upanje. Zdaj pa vem, da bo še vse dobro! Dva dni ti nisem pisala, nisem ti mogla pisati. Borila sem se v sebi, borila sem se s sabo. Morda bi bilo bolje, če bi zamolčala, toda moram ti reči: ne bi se mogla ubiti, če bi ubili tebe. Toliko sem trpela zaradi tega, kakor da sem te »izdala« – čeprav si mi sam pisal, me rotil, naj ne storim kaj takega. Pa ne gre za to. Oh, ko bi jaz vedela, za kaj gre! Tako se mi je zazdelo, tako sem čutila, da te ljubim živega, takšnega kot si, tvoje roke, tvoje oči, vse, kar je tvojega. Drugačnega te ne bi spoznala, kako naj bi ljubila senco? Saj veš, kaj mislim. In vendar čutim, da sem te »izdala«! A zdaj je najvažnejše: živiš! Močno upam, vse bolj upam, da bojo končno spoznali svojo zmoto in te osvobodili. Trudim se, kolikor morem, da jim to povem.

Upam, upam! Tvoja Anima

(istega dne, zvečer)

O, ko bi bilo vse tako jasno, kakor je bilo zjutraj. Pa ni, še zdaleč ni vse jasno, vse (od)rešeno! Kako hitro jasnina zbledi!

1. Ultimat so (verjetno) podaljšali. Upam, »močno upam«, kot pravi Anima, da bojo zdaj, ko so enkrat to že storili, obsodbo odlagali do konca, do osvoboditve. Čeprav včasih prav na koncu . . . Ne, tega ne bojo storili, Anima jih bo preprosila, prepričala, saj bi bilo čisto brez smisla . . . No, kakorkoli že: pridobil sem čas, a nič več kot to . . . Kakor da to ne bi bilo dovolj! To je zdaj vse!

2. Anima piše, da čuti, da me je »izdala«. Seveda me ni izdala, v nobenem pomenu te besede! (Že to je dokaz njene ljubezni do mene, da mi je »priznala«.) Toda gre za nekaj drugega, namreč da Anima zdaj tako čuti. Kakšne posledice bo to imelo za najin odnos? Je to tista »preizkušnja«?

3. Bitje svetlobe – ki me je »rešilo« –, to me zdaj najbolj muči: o Njem premišljuje, že ves dan. Kako jasno mi je bilo zjutraj – a kako drugače je zdaj, pa še ni minil niti en sam dan! Ko sem premišljeval o tem dogodku, o Luči pretekle noči, o Njem, ki me je obiskal (da me je obiskal, ni dvoma), sem se spomnil na Pascala, na tisti »Spominek« sredi njegovih »Misli«, na spominek razsvetljenja, ki ga je doživel: razodetje je bilo tako močno, tako silno, tako jasno, tako resnično – in vendar ga je moral zapisati, s komaj ustreznimi besedami zapisati na listek, da ne bi »pozabil«! Potem je listek všil v notranjo podlogo svojega plašča (če se prav spomnim) in ta njegov spominek so potem našli, ko je umrl. O, usoda človeka! Kako je mogoče TO »pozabiti«?

Saj ni tako, da bi človek resnično pozabil, pozabil v običajnem smislu besede. Svetlečo postavo, tisto brezmejno moč in blagost, skrb, ki je sevala iz nje, – tega ni mogoče pozabiti! Zdaj ne le verjamem, ampak tudi vem, da je. In to je – in bo – spremenilo moje življenje bolj, kot si lahko predstavljam. Neizbrisno se mi je bitje svetlobe (če ni On, kdo je potem?) vtisnilo v oči, v dušo. A vendar, nekaj usodnega se dogaja v času, zaradi česar je Pascal napisal svoj »Spominek« in zaradi česar moram jaz pisati: sedaj ne vem več, da vem, ampak zgolj, da s e m v e d e l, da sem videl bitje svetlobe nocoj – *iz obličja v obličje*. Pravzaprav, da sem videl »pajčolan svetlobe«, ki zagrinja Njegovo obličje? In to je dovolj, to je vse, kar more živ človek videti, vedeti o Njem, saj je Gospod Mojzesu dejal: »*Mojega obličja ne smeš videti; zakaj noben človek me ne more videti in ostati živ.*« – Kaj sem torej videl? Kaj se mi je razodelo? Tisto, kar je Mojzes imenoval goreči grm? Kakor je zapisano: *Tedaj se mu je prikazal angel Gospodov v ognjenem plamenu iz sredine grma*. Morda, morda. Sicer pa, na ta način se lahko sprašujem samo kot živ človek, kot tisti, ki v svoji svobodi ni(sem) sprejel, še nisem bil pripravljen sprejeti Njegove celotne resnice, se predati tisti Luči, v kateri življenje zgori.

To je jasno, tako je zapisano (v različnih svetih knjigah zapisano): noben živ človek, dokler je živ, ne more slišati tistega, čemur Mojzes pravi *glas živega Boga, ki govori iz ognja*, in ostati živ. Mar to pomeni, da je »življenje Boga« – smrt človeka? Morda, morda. Toda kaj sem torej jaz nocoj videl? Čigav glas sem slišal? Božji glas, zastrt z mojo senco? Da ne bi moje življenje zgorelo v Njem? Da mi je dana možnost, da se odločim, s v o b o d n o odločim? Toda nekoč (danes ali jutri ali čez mnogo let) se bom m o r a l odločiti – za smrt. Bom sploh kdaj pripravljen na to, da se s v o b o d n o odločim zanjo, za Njega? Koliko ljudi (morda celo večina) mora umreti *sredi svojega življenja*, mora zapustiti ta svet, oropana *ostanka svojih let!* Zakaj bi bila prav meni dana milost, da lahko izberem? Mar se ne slepim? Ali pa mi je bila dana možnost ostati še tukaj zato, ker še nisem izpolnil »svojega poslanstva« na zemlji? Toda koliko ljudi (morda prav vsi) niso mogli izpolniti svojega življenja, pa njih *sence ne vstanejo več!* In kdo sem jaz, da bi bil kaj več od njih? Nisem prerok, tudi mi nisi rekel: »Vstani in govori mojemu ljudstvu!«, rekel si mi le »skušal sem te, zmagal si«. Zmagal nad kom? Kaj niso te besede, nečimrne besede o zmagi, m o j e lastne besede, kaj vem kakšna projekcija mojih želja, moje nečimrnosti? *Toda kako strašno žge Tvoj blesk!* Saj ni mogoče, da bi bil jaz ustvaril silno Luč, ki je razsvetlila mojo temo! Ne, ne, to ni mogoče! Toda zdaj, ko sem se vrnil v življenje, zdaj se ne morem ogniti vprašanju: »*Kdo je ta, ki kliče moje ime, in od kod je to upanje prišlo k meni, medtem ko sem v verigah ječe?*« Je to greh, je tako spraševati greh? Toda kako naj Te drugače, o bitje svetlobe, ki si me nocoj vsega zaobjelo, ohranim v srcu, v mislih, pred očmi?

»*Nič Mu ni podobno!*« piše v Kur'anu. Njegova svetloba, *svetloba nebes in zemlje*, se človeku kaže zasenčena, k a k o r v niši, v kateri je luč. Kdo izmed smrtnikov lahko to razume? Stara židovska modrost pravi: do tukaj ti je dovoljeno, da govoriš, od tukaj dalje pa ti ni dovoljeno govoriti, tako je zapisano v Sirahovi knjigi: *Ne išči, kar je zate pretežko, in ne raziskuj, kar presega tvoje moči! . . . ker več ti je bilo oznanjeno, kakor človeški um more doumeti!* Zgodilo se je namreč, da je neki mladenič skušal doumeti tajni pomen besede

Preštel sem: že enajsti dan.

Že ves dan mi je slabo. Bruham, bruham – žolč, saj drugega tako ni v želodcu.

Telo je prišlo »za mano«.

Gledal sem se v ogledalu na stranišču: utrujen, star obraz, brez barve v licih, vdrte oči, podočnjaki. Kako me more Anima ljubiti takšnega? (Kako bi me mogla ljubiti takšnega?) Tako mlada je še! Jaz pa... ali sem res tako propadel v nekaj dneh? Shujšal sem za kakšnih deset kil. Postaran mladenič.

Kašelj od cigaret.

Stražarja sem prosil, naj naročita slu, da mi prinese riža. Še vedno pijem samo čaj, drugega ne prenesem.

S telesom imam toliko opravka, da ne razmišljam o ničemer drugem.

Telesna kriza je mimo. Včeraj so mi prinesli riža in neke črne tablete proti driski. Sedaj sem že »skoraj prepričan«, da se bom izmazal. Že dva dneva sta potekla od ultimata. Tudi če so ga podaljšali, so ga podaljšali za 24 ur, največ za 48 ur. Ta čas je že minil. Ne sprašujem se več: »Do katerega dneva je to odloženo?« Ultimativ se »običajno« ne podaljšuje za več kot tri dni. Očitno pri policiji niso dosegli ničesar. Sicer pa so to ugibanja, nič več, – čeprav tudi iz včerajšnjega Animinega pisma* razberem namig, da dobro kaže.

Sel je včeraj (na mojo željo je prišel še drugič!) skupaj s tabletami in rižem prinesel tudi izvod angleškega časnika »Jerusalem Post« z datumom 5. julij. V časopisu je članek o meni in o mladem Palestincu, ki ga držijo na policiji: najini sliki sta druga ob drugi (... naj se postavita oba moža, ki imata prepir, pred Gospoda). V članku piše, da me imajo za talca teroristi »še neidentificirane organizacije, gotovo pa Palestinci«, in da me hočejo zamenjati za svojega. Obe sliki sta policijski, direktno *en face*. (Fotografirali so me takrat na zaslišanju.) V časopisu sem končno zvedel tudi ime nesrečnega mladeniča: Ahmed Musavi. O tem da se je skrival pri meni, pa niti besedice. Ne vem, zakaj ne, morda »v interesu preiskave«. Sicer pa v članku poleg običajnih obsodb »barbarskega palestinskega terorizma« piše, da so oblasti že navezale stike z jugoslovansko vlado, da bi poskusila posredovati pri Palestincih, toda za zdaj brez uspeha. In celo to piše, da se

---

* Pismo je uvrščeno na konec pričujoče dnevniške sekvence. (Op. M. U.)

je slovensko društvo književnikov zavzelo pri naši vladi zame, za svojega člana. Kar dobro se mi je zdelo, da se tam gor pri nas še kdo zanima zame, da me še niso povsem pozabili; končno sem jaz sam »zaprl vrata za sabo«, zdaj pa sem kakor izgubljeni sin: *bil je izgubljen in je najden*.

Verjetno so tudi pozneje, včeraj ali danes, še kaj napisali o »mojem primeru«, a mi moji varuhi nočejo dati novih informacij, iz katerih bi lahko sklepal kaj več.

Zapisal sem, da sem »že skoraj prepričan«, da me ne bojo ubili. Hkrati pa vem, da je to prepričanje na zelo trhljih nogah, zato je v njem morda več malodušja kot upanja. Sedaj sem »povsem nepripravljen« umreti. (Kakor da bi bil kdaj koli »pripravljen«!) Prav v tem pa slutim past, vražjo zvijačo: smrt pride kot strela z jasnega, prav takrat, ko jo najmanj pričakuješ. Na primer ko . . . v nočni mōri . . .

Prejšnjo noč sem namreč imel sanje, ene izmed tistih mōrastih in sprijenih sanj, ki jih človek komaj lahko »sprejme za svoje«; toda čigave naj bi bile, če niso moje? Zato jih bom vseeno zapisal, čeprav z muko. – Sanjal sem o dekletu z imenom Marianne, o tisti svoji mladi in občutljivi sopotnici iz Indije, o »eterični« deklici, ki se mi je toliko časa izmikala in je potem, po najini prvi skupni noči, pobegnila od mene. V teh sanjah sva se spet srečala, našla sva se v neki hotelski sobi. Vsi drugi – ne vem sicer, kdo so bili ti »vsi«, a zdi se mi, da so bili kakor nekakšni svatje – so že odšli, ostala sva sama, naga kot Adam in Eva. Ležeč na postelji sva jedla marmelado in »deklina« – nedolžno dekle Marianne so moje malopridne sanje namreč spremenile v razvratno deklino – se je pohotno oblizovala okrog ust. Potem je začela s prstom mazati marmelado po mojem kurcu. Ležal sem na hrbtu, ženska je bila nad mano, mazala me je, da mi je vse bolj stal, in se pri tem početju večkrat zasmejala v sladostrastju. Njeno belo telo me je vznemirjalo do norosti, komaj sem se zadrževal: razsekala bi jo, da bi iz te beline tekla kri, pil bi njeno kri, jedel bi njeno meso. Prijel sem jo za glavo, za tiste njene dolge zlate lase, in jo pritegnil k sebi, h kurcu. Začela je lizati marmelado z mene, zazdela se mi je kakor otrok, kakor majhna punčka, hkrati pa je bilo v njej nekaj satanskega – takšna pokvarjenost, ki ne pozna meja, ki bi lahko storila

karkoli, tudi ubijala s smehom. Vzdignila je glavo in me tam visoko nad belimi prsmi gledala s tistimi svojimi izprijenimi otroškimi očmi. (Ne, tako ne gleda otrok, tako gleda tisti ne-več-otrok, ki je »izgubil otroštvo«.) Potem je šla nadme, dolgi zlati lasje so ji padali dol do trebuha kakor himeri iz davne legende. Ležal sem uročen z njeno magijo, bila je neznosno strašna v svoji brezmejni svobodi, rekel sem si: to je moja zadnja... kajti za hip se mi je zazdela kakor tista zadnja, čez vse nebo segajoča *Ženska, oblečena v bager in škrlat*, zdaj že razgaljena, potem ko pred umirajočim odvrže svoja ognjena oblačila in razgali svoje véliko telo, poslednje pribežališče... Tedaj sem se mahoma spet zavedel resničnosti (v sanjah!), začutil sem njeno zemeljsko telo, kako se je dvigalo nad mano in »prihajalo vame«. In glej, sem se zavedel: otrok mojih sanj se smeje! V njenem telesu, v njeni pički sem začutil smeh in takrat sem se – komajda verjamem – začel smejati tudi sam: oba sva se, dve telesi v enem, tresla od smeha, od smeha na robu joka, otroškega smeha-joka! Kako mi je to gódílo, kako mi je to gódílo! Najbolj smešno, pravzaprav že čez rob joka, pa je bilo spoznanje, da se dekle »prav zares« (čeprav še vedno v sanjah) spreminja v mojo – Animo! Zbudil sem se s krikom smeha groze, pa vendarle: zjutraj sem bil kar nekam lahak... kakor da bi me v snu oplazila svoboda...?

O, bitje svetlobe, kje si zdaj! Me skušaš?

Je to tista »preizkušnja«?

(istega dne, pozneje)

Zapisal sem: začel sem verjeti, da bom rešen. Hkrati pa se mi zdi, da postajam izprijen in da zlo raste v meni tem bolj, čim bolj želim misliti na bitje svetlobe, na Animo... čim bolj skušam reševati tisto, kar je »svetlega« v meni. Ali je človek lahko dober in svetel res samo v senci smrti? Sedaj se vame plazi občutek, da sem »smrt premagal«, čeprav razumsko prav dobro vem, da sem ji morda bliže kot kdajkoli prej. Še nikoli nisem poznal tega občutka »zmagoslavja«, morda prav zato še nikoli nisem tako močno občutil zla v sebi kot sedaj. Toda kakšno zmagoslavje neki, o moj Bog! To je v Tvojih očeh kakor zmagoslavje mušice, pa še tako je veliko

preveč rečeno. In kako naj potem s tem zlom, ki je v meni, še upam, da se bo nekega dne zgodilo z menoj tako, kot je zapisano v sveti knjigi: *In zgodi se tisti dan, da Gospod požvižga muhi... ki je ob koncu potokov egiptovskih...?* Tudi če bi požvižgal, kako bi jaz ta klic razumel, kako bi se mu odzval? – Pa da ne bi kdo mislil, da gre pri tem zlu, ki me ima v primežu in o katerem govorim, za tiste otročarije z marmelado v sanjah, tisto je še najmanj. Dokler se človek le »igra s telesom« (čeprav vem, da so te »igre« lahko strašne), je kljub vsemu še vedno »božji otrok«. Pravi zločini se začenjajo v duši, v mislih (čeprav: kje je meja med dušo in telesom?). V mislih, da ni ničesar onstran.

Toda odkod takšna misel – ko pa sem videl »bitje svetlobe«?

Dvom mi pravi: videl sem Luč, ker sem bil še živ, ko sem (bil) živ; in sedaj vem zanjo, spominjam se je, ker sem še vedno živ. Kaj pa – če bi (takrat) umrl? Bi potlej še videl Luč? In kaj bi se takrat, tiste noči, ko bi se bil odločil, da grem »z Njim«, tu kaj zgodilo z mano, z mojim telesom? Bi prav zares umrl, če bi šel »z Njim«? So bila vrata takrat resnično odprta? Itd. Itd.

Pa ne gre zgolj za to, tudi ta razmišljanja še niso »tisto húdo«. Pač pa je že bolj »od ta hudega« vprašanje: zakaj (čemú) bi bilo sploh dobro, čemu bi sploh »imelo smisla« – da je kaj onstran?

Običajno ne prebiram svojih zapiskov za nazaj. Zelo redko, prelistam pač. Danes pa sem, vragve zakaj, šel brat tisti svoj »esej« *De anima* z dne 30. junija. In ob branju se mi je neizogibno in z vso jasnostjo zastavilo vprašanje, ki sem ga zapisal: pa z a k a j bi bilo karkoli onstran??? Nemara pa se ne motijo tisti, ki pravijo: »*Obstaja samo naše zemeljsko življenje, živimo in umiramo, samo čas nas uniči?*«

Odkod misel, da m o r a biti večnost, namreč večnost kot »prisotnost vsega izgubljenega«, prav vsega, in to – v individualni duši? (Kajti če ni prisotno vse, čisto vse, je že skoraj bolj prav, da vse izgine.) Kako nora je pravzaprav ta misel, kako naivna! Ni čudno, če »trezno misleči« ljudje sprašujejo: »*Ali bomo, resnično, spet to, kar smo sedaj? Mar takrat, ko postanemo votle kosti?*« Zakaj bi bil ravno individuum tisti,

v katerem naj bi se razodela večnost? Kaj ni to »skregano z logiko«? Večnost za »vsakogar posebej«, razodeta v (po?) človekovi smrti? Namreč smrti vsakega posameznika.

(Nekoč sem si o tem umislil nekakšno »teorijico«, češ da v smrt/večnost, gledano s tega sveta, resda »vstopi« vsako živo bitje ob svojem času – da pa, gledano z božjega stališča, s »stališča večnosti«, trombe poslednjega razodetja, sodnega dne, trobijo že od vekomaj in da bojo tudi vekomaj trobile. Tako naj bi vsak človek v (po?) svoji smrti »vstopil« direktno v poslednji dan, v apokalipso, »ne bi mu bilo treba čakati«. Z drugimi besedami, filozofsko rečeno: imanentni in transcendentni čas nista isti čas, zgodovina sveta ni »zgodovina nebes« – še bolje rečeno, »zgodovina nebes« je s stališča tega sveta samo točka, točka večnosti, kjer časa ni. Ah, teorijice, teorijice!)

Vprašanje, ki mi vrta po glavi, je torej dvom, dvom o tem, ali v (po?) smrti sploh kaj je. Zakaj naj bi človek doživel poslednje razodetje v (svoji) smrti? Kaj pa – če je smrt preprosto nič, tako nekako kot če človek zgubi zavest ali morda tako, da takrat v duši naredi »pf!« (kakor se je nekoč izrazila Anima) in je preprosto več ni? Seveda, lahko dalje spekuliram: važno je to, kaj se z dušo dogaja tistih nekaj sekund ali tisočink sekunde pred smrtjo. Morda se takrat čas zgosti v večnost? (Tako kot poročajo nekateri, ki so klinično umrli, pa so bili potem spet oživiljeni.) Toda, takoj dvom gloda dalje, to se dogaja (se je zgodilo) ljudem, ko in ker so bili še živi.

»Kje« je Bog? *That is the question.* Pa s tem ne mislim na tisti Nietzschejev patos: »Bog je mrtev.« Ne, ne, Bog je (živ?) – to je dejstvo! Glede tega ima Jung povsem prav, ko pravi, da ne glede, ali v »običajnem smislu« verjamemo v Boga ali ne, Bog je kot »psihična realnost« (nova varianta t. im. ontološkega dokaza?). Jaz bi rekel še več: ne glede, ali smo verni ali ne, Bog je kot »zgodovinska realnost«. Saj si je nemogoče misliti, da v tej, prav v tej naši zgodovini (druge tako ne poznamo) ne bi bilo Boga! Celo historični materializem, ki trdi, da je Bog »opij za ljudstvo«, se vzdržuje kot nekakšna laična teologija. – Tega, da Boga kot »psihično/zgo-

dovinske« realitete ni, si preprosto ne moremo (za)misлити. To dejstvo je treba vzeti zares.

Če pa je tako, bo nemara kdo rekel, potem pa je vse v najlepšem redu! Zakaj če je dejstvo, da Bog je, potem nam, ljudem, sploh ni treba skrbeti (za našo večnost, zveličanje, sodbo...). Toda ravno v tem je vražja kleč! Če je namreč Bog s a m o tostran, ne pa tudi – in predvsem – onstran, potem je tukaj, na tem svetu, vse dovoljeno. Takoj se moram popraviti: nič ni dovoljeno, nič ni prepovedano, v ničemer ni nobenega smisla, zakaj vse »ima smisel«, toda takšen smisel, ki ne more odžejati človeške duše. In če se vrnem k Nietzscheju: če je »Bog mrtev«, kot pravi véliki imoralist, potem tudi ta človekov imoralizem nima več nobenega smisla. – Na tem mestu lahko navežem na Heideggerjevo mišljenje biti (saj se je Heidegger bistveno navezoval na Nietzscheja): morda se motim, morda ne razumem, kaj je Heidegger mislil z »biti«, toda zdi se mi, da je Heidegger – vsaj na začetku – skušal raz-vezati bit od z(a)veze z božjim, ker se mu je božje (bolje rečeno: »historično sveto«) kazalo zgolj kot »ontično«, kot metafiziki podvrženo bivajoče; toda pozneje, če beremo Heideggerjeve spise po »obratu«, še posebej pa njegova zadnja dela, se ne moremo znebiti vtisa, da mišljenje biti pravzaprav šele »pripravlja mesto« mišljenju Boga, da *izganja prodajalce* iz templja. Če prav razumem, je smisel in glavni namen tega »pripravljanja mesta« v tem, da se k Bogu usmerjena misel raz-veže od z(a)veze z »ontično« zgodovino (historijo), s to našo, človeško krvavo zgodovino, in skuša poiskati Bogu »višje«, ustrežnejše mesto. (Poznavalci Heideggerjeve misli bojo gotovo rekli, da je moja interpretacija povsem napačna, toda tisto »ta pravo« je presneto težko razumeti.) Če pa je tako – če naj bi bil Bog nekakšen Tao – ali s tem ne neha biti naš Oče, torej tisto, kar je človeku pri božjem najbližje, zaradi česar človek Boga sploh »potrebuje«? Oh, kako neprecizne so te besede! Sami narekovaji...!

Cvetje zla pa se razrašča. Kakor velikansko drevo spoznanja se razrašča po rajskem vrtu in njegovi sadeži so čedalje bolj grenki. Vzemimo na primer Babilonski stolp. V izročilu piše: »*Dajte, sezidajmo si mesto in stolp z vrhom do neba...*« itd. Postavimo hipotezo: Babilonski stolp so ljudje (lahko)

gradili zato, ker – če poenostavimo – je dejstvo, da Bog je. Toda če Boga »tam na vrhu stolpa« ni, ampak je, namreč kot dejstvo, zgolj in edinole m e d gradnjo stolpa kot nekakšen »psihično/zgodovinski mehanizem«, nekakšen *a priori* gradnje, ki ljudem sploh šele omogoča, da stolp gradijo, potem je to, milo rečeno, pravzaprav grozljivo. Kajti ne samo, da so ljudje zaslepljeni in da delajo nekaj nesmiselnega, še več: med ljudmi se bojo prej ali slej našli takšni, ki so sicer spregledali »božjo zvijačo«, vendar pa drugim ljudem, tistim manj prebrisanim, o tem molčijo, še naprej se delajo, kot da se stolp gradi zato, ker je na vrhu Bog, ker so na vrhu nebesa, – hkrati pa si mislijo: Mi vemo, da zgoraj ni Boga, ampak nič ne dé, še bolje, se bomo pa Mi povzpeli na prazen prestol in Mi sami bomo postali bogovi. (Kakor je zapisano: »... zdaj jih ne bo nič zadrževalo, da ne bi storili, kar koli jim pride na pamet...«). Da pa bi se povzpeli na vrh, seveda potrebujejo sužnje, da jim stolp (z)gradijo, sužnjem pa ne smejo izdati »zvijače« (zdaj pravzaprav že kar prevare), sicer bi se sužnji lahko uprli in bi: ali sami hoteli postati bogovi ali pa bi rekli (tisti bolj redki med njimi), da imajo tega špila zadosti in da grejo rajši počivat. Ker pa tudi sužnji niso mnogo neumnejši od svojih gospodarjev, pa tudi zato, ker se med gospodarji od časa do časa najde kak poštenjak in gre raje med sužnje, se vendarle čez čas zgodi, da se uprejo. In seveda takrat kri teče v potokih. In tako se človeštvo vzpenja iz enega nadstropja v drugo, iz drugega v tretje itd., gor po stolpu svoje lastne norosti. Stolp sicer ni nikoli do konca zgrajen (hvalabogu, da ni), kar pa arhonte zla niti ne moti, saj sedijo na svojih prestolih vse više in više. Potem celo sami pozabijo, da gre zgolj za »zvijačo«, lažje jim je vladati, če se pozabi. Bog se »znova rodi«. In tako na vekov veke...

Sicer pa nisem mislil filozofirati, to so slepe poti. Toda tisto vprašanje, »ta húdo« vprašanje, ostaja: zakaj se človek, mušica egiptovska, ne bi sprijaznil s stvarmi, kakršne pač so (ne glede, ali je tam »na vrhu« Bog ali ga ni), in se pridružil »graditeljem«? Zakaj bi človek ven in ven mislil na rešitev svoje duše, majhne dušice, nepomembne mušice, in se ne bi

rajši žrtvoval za »skupni interes«? Pa če je ta »skupni interes« še tako krvav, še tako brutalen. Zakaj človek še sam ne bi dvignil svoj meč (svoje majhno, nepomembno želo) nad tiste, ki dvomijo, ki se upirajo, ki hočejo za vsako ceno in vsepovsod videti nekakšen »pravi smisel«? Če pa pravega smisla sploh ni? Je potem edina možna in tudi moralna (kolikor sploh še lahko govorimo o morali) pot – žrtvovanje: žrtvovanje sebe in drugih? Žrtvovanje svoje duše in drugih duš na »oltarju ničā«? Ali še celo brez te patetike, ampak *just for fun*?

Logika je pošastna. Logika vodi v zločin. Babilonski stolp se gradi iz kamna, ognja in krvi.

Ali se mi samo zaradi moje prevzetnosti zdi, da sem med tistimi, ki bi – če je sploh mogoče izbirati – rajši »šli počivat« in prepustili veličastno gradnjo drugim? Verjetno se tudi v tem presneto motim. Bržkone ni nobene alternative.

Čeprav dvomim, da človek lahko resnično kam »zaide«, pa se mi vseeno zdi, da sem zašel. Pisanje mi spet in spet »uhaja čez rob« tistega, o čemer se še da pisati. Včasih še bolj banalno: čez rob dobrega okusa in prave mere. Morda bi bilo vendarle bolje, da bi – čeprav se jasno zavedam, da nazaj ni poti – stvari malce poenostavil in znova začel pisati takšne zgodbe kot npr. tisto o razlagalcu in angeliki (ali celo pogrošne romane za »gospe srednjih let«, na primer, najbolj banalno, roman o skrivnem življenju Jezusa in Magdalene; da bi se dalo napisati uspešnico na to temo, sem pomislil – Bog mi odpusti in Anima prav tako – ob branju včerajšnjega Animinega pisma).

Kar se tega njenega zadnjega pisma tiče – prebral sem ga z velikim zanimanjem, skoraj z nekakšnim samozadovoljstvom (pomislil sem: glej, dekle se je res zelo spremenila, njene misli so vse bliže mojim!) – in na njena vprašanja, ki si jih zastavlja, sem ji skušal v svojem pismu čimbolj na dolgo in široko odgovoriti, čeprav se mi sedaj, ko sem pismo odposlal, zdi, da tisti moji odgovori niso kaj prida. Še več: da so banalno prazni in plehki! Kakor je rekel Pridigar: *Glej, tudi to je nečimrnost.*

Dragi moj,

imam dobre vesti zate, za naju. Kot kaže, je rešitev blizu. Več o tem ti ne smem napisati. Dfži se, kot si se doslej, morda samo še nekaj dni!

Zadnje dni sem veliko premišljevala: o tebi, o sebi, o nas vseh; tudi tisto, o čemer sva nekdam govorela, o »najvišjih stvareh«, o Bogu. Nisem več »majhna punčka«.

Spraševala sem se, zakaj ti pravzaprav tako pogosto razmišljaš o Bogu. V cerkev ne hodiš, to mi je jasno. Kako torej? Jaz sem doslej mislila, da se človek lahko »ukvarja z Bogom« samo, če hodi v cerkev, kakršno koli že, mošejo, sinagogo, v cerkev pač. Sedaj pa sem sama začela razmišljati o vsem tem, čeprav še vedno ne čutim prav nobene želje, da bi šla v cerkev. Veš, kaj mi ni jasno, dragi, – tale »vaš« Kristus (oprosti mi naivno vprašanje, o krščanstvu resnično zelo malo vem, nekaj več o islamu in židovstvu): kako je pravzaprav s tem, da je Bog, ki je »velik kot nebo«, kakor so nas, otroke, učili pri šolskem verouku, – postal človek? To mi je tako čudno! V Kur'anu, če se prav spomnim, piše, da je bogoskrunstvo, če malikuješ človeka namesto da moliš k Bogu. In ta Jezus je imel celó mater, ki ga je rodila, rodila iz svojega telesa! Jaz vem, kako to zgleda – roditi, pred leti sem bila mesec dni na praksi v porodnišnici in sem videla: materin obraz se v bolečini spači, da ga komaj še poznaš, babica pritiska na njen napihnjen trebuh, gleda tja notri, kdaj se kaj prikaže, . . . potem pa, ko malo sluzasto bitje pride ven, je tam kri, vse je krvavo, dvignejo ga za noge kot kakšnega zajca, mater pa šivajo . . . No, saj vem, dragi, rekel boš: takrat, ko se rodi nov človek, novo življenje, so te stvari nepomembne, so samo nekakšni malce mučni (za mater kar precej, bi rekla!) »stranski učinki«. Saj to je res, to vem tudi jaz, čeprav še nisem rodila in se zdaj sprašujem kot »majhna punčka«, pa vendarle, ko rojstvo človeka povežeš z rojstvom Boga (ki naj bi se po »vašem«

rodil kot človek ven iz matere Marije), ko ta »krč življenja«, ki ga ljudje hočejo čim bolj skriti, skriti v kamro ali med zidove porodnišnice celo pred očetovimi očmi, povežeš s tistim svečanim občutkom v cerkvi, ko gorijo sveče in se pójejo psalmi – kaj ni to malce čudno? Ali pa je z Marijo devico bilo vse drugače? Da ni ostala devica samo ob spočetju, ampak tudi ob rojstvu svojega božjega otroka?

Potem pa še tista druga Marija – Magdalena! Iz prostitutke jo je Jezus povzdignil v svetnico, dobro, to še lahko razumem. Ampak potem, ko se je že spreobrnila: tisto maziljenje nog! Misliš, da Jezus ni užival? In da je bila ona »mrtva hladna«? Pa potem, ko je že umrl, tisto objokovanje njegovega trupla! Zadnjič, ko sem za službo peljala neke turiste gledat Božji grob, sem tam videla podobico (pred katero je gorela sveča), in na sliki tri Marije, kako »visijo« na mrtvem Kristusu. Zazdelo se mi je, da bi ga najrajši vzele domov in ga imele doma, pri sebi.

Dragi moj, morda misliš, da je to, kar pišem, zelo neokusno, in nemara imaš prav, toda meni se zdi (ker pač na te stvari gledam »od zunaj«), da bi bil ta Kristus še večji, še bolj plemenit, še bolj božanski, če bi bila Magdalena resnično njegova ljubica – ker kako naj Bog spozna človeka, če pri njem ne spozna tistega, kar je za človeka bistveno: ljubezen? Če bi bila jaz Magdalena, bi se hotela z njim ljubiti, imeti otroka. No, morda si je tudi ona to želela. Morda je tudi bilo tako, pa so pozneje ljubosumni učenci zapisali drugače?

Ampak, navsezadnje, to sploh ni tisto, kar sem ti hotela napisati. Ne boš verjel, hotela sem ti napisati nekaj čisto drugega, ravno nasprotnega: čim več razmišljam o Bogu, tem bolj se mi zdi mogoče, da Bog je. Potem razmišljam dalje: in če Bog je in se hoče na neki način razodeti nam, ljudem, kako bi se bolje razodel kakor tako, kot se je Kristus, namreč da je postal človek? Kako bi ga sicer razumeli, verjeli vanj?

Ah, ne vem, kaj pa vem, dragi moj. Vem le to, da si želim tebe, da želim čutiti tvoj objem, da se želim ljubiti s tabo! Veš, ponoči... ah, kaj bi pravila... no, pa vendar: zadnjič sem sanjala, da sva bila skupaj, a ti si bil čisto drugačen, ... tako, kako bi rekla... strašen... kot sam hudič. Silil si me, da sem počela stvari, ki sem se jih bala, ki jih nisem hotela početi... ne vem, nekaj takšnega, kakor da bi te rezala pri živem mesu (ne, bilo je drugače, pa ne znam povedati). In kar je bilo najbolj čudno: ti si se smejal pri teh najjinih grešnih »igrich«, smejal si se kot otrok! – Je to še ljubezen? sem se spraševala, ko sem se zbudila. In kar me najbolj bega: zdaj si želim znova sanjati takšne sanje! Samo da bi čimbolj močno začutila, da sem s tabo. Tudi če bi bilo hudo.

Povej mi, ljubezen moja, kaj se dogaja z nama?

Ljubim te, vedno Tvoja

Včeraj zvečer sem v polsnu – v tistih trenutkih pred spanjem, ko je resničnost še resničnost, in vendar se že meša s sanjami – zagledal svojo mamo: tako jasno, tako živo, kakor da bi stala pred mano, kakor da me je obiskala.

Bila je še mlada, med njenimi temno rjavimi lasmi še ni bilo sivih (pozneje čisto belih) pramenov.

Smehljala se je, čisto do mene se je sklonila, da je bil njen jasni obraz velik kot svet.

Nič ni rekla, samo smehljala se je s svojimi velikimi, blagimi, svetlečimi očmi, in ljubezen je sijala iz njenih širokih zenic.

Spi, moj otrok, spi!

Danes, ko je v spominu že zbledela jasnina njenega obraza, čeprav je še vedno pri meni, sem se spomnil, da nama je včasih, ko sva bila s sestro še otroka, govorila: verjeti je treba v skrivnost! To je rekla, če se prav spominjam, o božiču, ko smo imeli doma jaslice, čeprav nismo hodili v cerkev k maši.

Kako res je to: verjeti je treba v skrivnost!

Prišla me je posvarit, prišla me je opomnit, kakor da bi hotela reči: dragi moj mali, *ne dopusti svoji duši, da klone*. Samo spomniti se moraš, odkod prihajaš, samo spomniti se moraš, da si po ljubezni prišel na ta svet!

Stražarja spet kvartata. Po ure in ure mečeta karte na mizo. Zdi se mi, da tudi njima ta zapor že preseda. Šmajser sta obesila na žebelj na steni, pištola v usnjeni futroli pa se seli – podobno kot drobiž pri kartanju iz žepa v žep – zdaj za pas enega, zdaj drugega, odvisno od tega, kdo je »dežuren«. »*To je ena izmed vaših zvitosti, vaše zvitosti so resnično velike!*« Pomislil sem že, da bi lahko (če bi bil dovolj hiter in spreten, kar pa nisem) skočil tja k steni, vzel šmajser z žcblja, razorožil tistega s pištolo in . . . Ne, ne, bilo bi preveč tvegano, pa tudi nimam nobene tovrstne izkušnje, onadva pa sta navajena orožja gotovo že od malega (sedaj sta srednjih let). In tudi ko bi se spoznal na orožje, zakaj bi se v takšno pustolovščino spuščal zdaj, ko baje »dobro kaže«. *Bodi potrpežljiv!* svetuje Allah. Sicer pa bi bil »boj« še vedno zadnja možnost, če bi se stvari spet zaostrile.

Prišel je sel (tako ga imenujem, dejansko pa še zmeraj ne vem, kdo je, ki prihaja, nisem ga še videl): zaslišal se je dogovorjeni znak, trije dolgi in nato še trije kratki udarci s pestjo na vrata, na tista zgornja (zunanja?) vrata nad stopniščem. Stražarja sta prekinila igro, nekaj drobiža je ostalo na mizi, zapela sta si srajci (zelo vroče je, vsi se potimo), eden od njiju je vzel šmajser z žcblja, drugi, tisti s pištolo, pa je šel gor odpirat vrata. Morda je »sel« kak njihov višji? Ne, verjetno ne, »ta višji« se držijo svojih gnezd, tale sel pa – skupaj s hrano, pismi in drugimi stvarmi – samo prenaša njihove ukaze. In sedaj slišim, kako se zgoraj pritajeno pogovarjata. Trenutek tesnobe. Čas se vleče, zdi se mi, da

stražarja ni nazaj celo večnost. Bo prinesel pismo? Zdaj prihaja . . .

Dragi moj fant,

tu pri nas ni nič novega. Zdi se mi, da se še vedno dogovarjajo. Bodi hraber! Pač pa ti moram sporočiti neko žalostno novico: brat je dobil sporočilo, da je mama zelo slaba. Sam je hotel iti gor k njej, v Galilejo, pa ga ne pustijo. Morala bi iti jaz, vsaj za dan ali dva: Ko sem bratu to omenila, je rekel, da gotovo tudi mene ne bojo pustili, da pa bo vseeno vprašal. In čudno: dovolili so mi. Ko sem potem jaz sama z njimi govorila, so mi zagotovili, da ne bojo ničesar podvzeli s tabo, dokler se jaz ne vrnem. Dragi A., jutri bom že nazaj, najkasneje pojutrišnjem. Moram k materi, baje je resno. Mi dovoliš? Če boš rekel, da je bolje, da ne grem, ne bom šla. Človeku, ki ti bo prinesel to pismo, je naročeno, naj počaka na odgovor. Prosim te, dragi, napiši mi nekaj besed!

Anima

(istega dne, pozneje)

Nič kaj vseč mi ni bilo njeno današnje pismo. Všeč sicer ni prava beseda – zbeگان sem bil ob njem. Sprašuje me, ali ji dovolim, da obišče hudó bolno mater v njeni vasi, v Galileji. Seveda jo lahko obišče, mora jo obiskati, če ji o ni dovolijo. Kaj naj ji jaz pri tem dovoljujem ali prepovedujem? Vendar je še nekaj drugega, kar me je še bolj zbegalo pri današnjem pismu: slog tega pisma, ki je poln nekakšnega »zakulisja«, katerega jaz ne poznam in o katerem mi tudi Anima seveda ne sme pisati – kljub temu pa: zakaj je zapisala (se ji je zapisalo), da »tu pri nas ni nič novega«. Kako – »nas«? Ali to pomeni, da se Anima, četudi nehotе, vendarle čuti nekako »zapletena« z njimi? (Ne, ne smem tako razumeti, gre le za vsakdanji način izražanja!) Ampak potem tisto, dalje v pismu » . . . so mi zagotovili, da ne bojo ničesar podvzeli

s tabo«, namreč z mano, medtem ko nje ne bo. Kaj to pomeni – »podvzeli«? Mar to pomeni, da me v teh dveh dneh tudi ne bojo osvobodili, če bi se jim slučajno zahotelo? Ali pa . . .? (Ah, ne, ne: saj ni tako mislila!) Zaupati ji moram, Animi, bolj kot samemu sebi! Ne bi se smel vdajati nekakšnim boleznim slutnjam. Ohraniti moram trezno glavo. Toda ti si, draga moja, vseeno naivna, če verjameš »zagotovilo« tistih, ki so pripravljene ubijati nedolžne ljudi in podtikajo bombe in ugrabljajo talce.

Sicer pa druge možnosti nimam (nimava), kot da verjame (verjameva) tem »zagotovilo«. Če držijo, v tem primeru sem pač – cinično rečeno, glede na položaj – pridobil dva dni 100 % odloga.

Večer je že, štirinajsti večer. Preostali del popoldneva sem prebil s stražarjema pri kartah. Prosil sem ju, ali se lahko usedem zraven in gledam, kako igrata. Bila sta zelo zadovoljna z mojim predlogom, celo po ramenu sta me potrepjala, češ: vidiš, tako je prav, da tudi ti malce sodeluješ. Pomislil sem na tisti nasvet, ki ga Gospodar daje svojim podložnikom: *Če bojo oni naklonjeni miru, bodi tudi ti in zanesi se na Allaha!* S svojim gledanjem sem v njuno igro vnesel nov zagon, verjetno sta se bila že naveličala tistega nenehnega seljenja drobiža zdaj k enemu zdaj k drugemu, sedaj pa lahko tekmujeta, kateri se bo pred menoj bolje izkazal. Po nekaj rundah sem jima s kretnjami predlagal, da bi tudi jaz poskusil igrati. (Igra je podobna našemu »ajncu«, Mohammed bi jo gotovo prepovedal, v Allahovem imenu seveda, šejtan pa se hahlja: *gotovo jih bom vse speljal na kriva pota.*) Z nekakšnim medvedjim smehom sta mi dovolila, da igram z njima, vendar sem hitro izgubil ves drobiž, ki sta mi ga »posodila«, še sam nisem vedel, kdaj in kako sem vse izgubil, verjetno sta goljufala. In z istim medvedjim smehom sta mi dala vedeti, naj »se še malo učim«. Uprlo se mi je in šel sem ležat na svojo posteljo.

V mislih se vedno znova vračam k vlogi žrtve, žrtvovanja (v osebnem življenju, v zgodovini, v obredih . . .). Če gledam nas tri – no, pa sem tudi jaz, ne le Anima, zapisal »nas« – pravzaprav smo vsi trije žrtve, jaz in oba stražarja. Ujeti smo

v isti krog nasilja. Pa tudi tisti fant, moj »bivši skrivač«, je ujet v ta krog. Kljub temu razumskemu sklepu pa je razlika med mojim odnosom do teh dveh stražarjev in tistim do mladeniča s piščalko – ogromna. S tistim Ahmedom, ali kako mu je že ime, sem lahko so-čustvoval, s tema dvema pa ne morem, ker od njiju čutim nekaj silno grobega, ubijalskega. Imam občutek, da bi (mi) lahko bila rablja. Hladnokrvna »izvajalca«.

O, da bi se Anima čimprej vrnila!

(splet norosti in izmišljije)

Končno je vseeno, ali zapišem tisto, kar se je resnično zgodilo, ali kaj drugega, kar se šele bo zgodilo ali kar bi se lahko zgodilo, zakaj v tem trenutku, ko pišem, kar pač pišem, je vse resnično – in hkrati neresnično. Ker kaj naj bi bilo resničnejše od »bitja svetlobe«, ki je prišlo k meni tisto noč? Toda sedaj ga čas razblinja, drsi v pozabo, sicer ne v popolno pozabo, kajti Njega ni mogoče povsem pozabiti, temveč v odsotnost, v nekakšen vse bolj oddaljen spominski arhiv globoko v blodnjaku možganskih zakotij. In če se sprašujem dalje: kdo je resničnejši od Nje, moje drage Anime, kaj je bolj prisotno v moji duši in mojem telesu od njene duše in njenega telesa, nežnosti, oči in besed? Pa vendar, ko mislim nanjo, ko si jo skušam priklicati predse – Animo, ki je zapisana vame z radostjo in bolečino – čutim in spoznavam, da (ne gre drugače, kot da) iščem v spominu nekaj preteklega, neko minulo prisotnost, ki se bo nekoč morda spet vrnila (dotik in pogled, beseda in dih), ki pa sedaj – kakor »bitje svetlobe« – bledi, tudi če se temu upiram z vsemi svojimi močmi. Včasih se mi celo zazdi, da se Anima in »bitje svetlobe« spojita v eno, kakor da me je pravzaprav Anima obiskala tisto noč, me ona rešila.

Kadar razmišljam o vlogi žrtve in žrtvovanja, tako v osebni, predvsem pa v naši »skupni« zgodovini – zaradi katere sem takšen, kakršen sem, in ki me postavlja v tukajšnji in sedANJI trenutek – in ko se skušam ozreti daleč nazaj, čez vso človeško pot, do kamor pač seže pogled, vstajajo pred mano nešteti »spomeniki« (morda bi bilo točneje reči: spomini

spominov): podobe svetišč, oltarjev in žrtvenikov, krvavih daritev in zlatih malikov, s katerimi so si ljudje hoteli zagotoviti in nenehno obnavljati prisotnost tistega, kar samo za kratek hip zasije v slepeči luči in se potem znova vrne v temo, v tišino, v brezno noči. Tam, nekje nad vsemi temi podobami, nekje »visoko zgoraj«, se dviga v nebo Tempelj, ki ga je že nekoč davno začel graditi kralj Salomon. In na vrhu samega vrha, za škrlatnim zagrinjalom – Najsvetejše, ločeno od (zgolj) Svetega-sveta, obdano z zidovji in stolpi, z dvori in bajtami, vrtovi in grobišči, z domovanji živih in mrtvih. *Hram smo postavili za zatočišče in pribežališče ljudem.* Kam se zatekamo: od praznine k Praznini?

Zdaj vem – ves čas, odkar sem začel pisati, pravzaprav počnem nekaj norega: z besedami skušam *zidati hišo imenu Gospoda, svojega Boga*, imenu, ki ga ne poznam in tudi če bi ga poznal, ga gotovo ne bi mogel ubesediti. Izročilo pravi, da ime božje biva v svetišču, v Najsvetejšem, in se glasi – *šekina*.^{*} V prvem šotoru, Svetem, so svečnik, miza in daritveni hlebi; za škrlatnim zagrinjalom, ki loči prvi šotor od drugega, Najsvetejšega, pa je zlat kadilni oltar s skrinjo zaveze; in v skrinji je *šekina*. Seveda je v svetišču še veliko druge tempeljske opreme: kadilnice, kerubi iz oljčnega lesa, štirje krvavi rogovi, kotlice, lonci, vilice, kropilniki, torej kup predmetov z znanim imenom in namenom (navajam po registru« iz 3. Mojzesove knjige, pogl. 1–10). Kdo/kaj pa je *šekina*, ostaja za zdaj – in za vekomaj? – neznano, o tem lahko govorimo samo v prispodobi: *šekina* je k a k o r stožčast vrtinec, v katerega se ujame duša; k a k o r troblja, ki s svojo konico raste iz Najsvetejšega, s svojim brezmejnim stožcem pa se širi v globine (višine) nebes in zemlje; lahko seveda rečemo tudi drugače, *šekina* je namreč lahko k a k o r karkoli, česar se more domisliti človeška pamet, pa še tisto, česar se človek ne more domisliti, – torej vse z znanim imenom in namenom pa še nekaj brez znanega imena in namena povrh.

^{*} S tem izrazom so opisovali (prim. 5 Mz 12,11 in mnogo mest v Stari zavezi in v rabinskih spisih) bivanje imena božjega v templju. S tem so hoteli preprečiti izgovarjanje imena Elohim in Jahve. (op. M. U., iz »Bibličnega leksikona«, Mohorjeva družba, Celje 1984)

Kralj Salomon je bil vedež in čarovnik, predvsem pa vélik graditelj: *ukazal je, naj nalomijo za tempeljske temelje velikih, težkih kamnov, klesanih na štiri vogle.* Služabnikom in ljudstvu je naročil – tako nam pravi izročilo (1 Kr 6,2) – naj bo hiša Gospodova šestdeset komolcev dolga, dvajset komolcev široka in trideset komolcev visoka; drugo izročilo (2 Krn 3,4) pa pravi, da je kralj naročil drugače, namreč naj bo hiša Gospodova stodvajset komolcev visoka. Kakorkoli že, Salomon je očitno vedel za mere Svetega in celo Najsve-tejšega pa tudi podoba kerubov mu je bila znana, saj je *keruba postavil v tempeljski notranjščini*, da sta razprostirala peruti nad skrinjo. Toda kljub Salomonovi slavi so poznejši rodovi začeli dvomiti v njegovo vsevednost, začeli so se prepirati o tem, ali je bila (ali naj bo) hiša Gospodova visoka trideset ali stodvajset komolcev ali morda celo višja. Ljudem nikoli ni postalo jasno, ali naj Gospodu za zemeljsko bivališče ponudijo stolp, ki bi segal (skoraj) do neba, ali pa grobnico, skrito v nedrjih zemlje. Mu bo hiša premajhna ali prevelika? Salomon se je bal, da bo premajhna: *Toda ali v resnici prebiva Bog na zemlji? Glej, nebo in nebes nebesa te ne morejo obseči, koliko manj ta hiša, ki sem jo sezidal!* Ko pa je nekoč šel v mravljo dolino (kamor je Salomon rad zahajal, saj je bil čarovnik, to se ve), je srečal mravljinca z imenom Ozej Akiva, s katerim je rad razpravljal o Nauku, in ga vprašal, ali se mu ne zdi, da je mravlja luknja malce premajhna za Gospoda, da bi stopil skoznjo. Ozej se je močno začudil, zakaj sam je menil ravno nasprotno: da je Gospod manjši od najmanjše mravlje. In pokaral je Salomona: *Doklej boš iz Vseprisotnosti delal svetovno?* Toda takrat je bilo za kralja že prepozno, da bi pre(j)mislil, na njegov ukaz so že bili postavili temelje hiše, zbrali veliko grmado cedrovine in cipresovine, izklesali dvanajst volov, dvanajst levov in dva-najst orlov ter jih prevlekli s čistim zlatom, prinesli so tudi *zlat svečnik, opremljen z vsem priborom: svetilnicami, čašami, usekači, pepelniki, skledicami in lotosi.* In čakali so, da ogenj zagori na žgalnem oltarju. Niso namreč še pozabili, kako jih je nekoč ognjeni steber vodil čez puščavo, polno strupenih škorpionov in kač, in kako se je vsa gora kadila, *zato ker je Gospod stopil nanjo v ognju.* Tega človek pač ne more

pozabiti, živega ognja! Toda, po drugi strani, kako naj to pomni za vekomaj? Kako naj si dopove, da niso bile le sanje, zgolj privid? Je res edina možnost, da prižge živi kres na oltarju, kres, iz katerega se širi sveti dim *šekine*, vonj gorečega mesa, prelite krvi, kriki žrtev...?

Ne, ne! je zavrnil malike Sin človekov, ki je rekel: »*Podrite ta tempelj in v treh dneh ga bom postavil.*« (Mislil je na tempelj svojega telesa, na hišo svoje duše.) Toda kako naj duša ohrani svojo bežno resnico, svoj omahljivi in minljivi spomin, če ne zgradi svetišča iz kamna, ognja in krvi? Če vedno znova ne postavi templja na ruševinah prejšnjega? Če Templja ne dograjuje, ruši, pa spet sestavlja iz raztresenega kamenja? Sin človekov je resnično povedal, da *tu zagotovo ne bo ostal kamen na kamnu*: od Salomonovega templja (in pozneje Zerubabelovega in še pozneje Herodovega in še pozneje...) ni ostal niti kamen na kamnu, nekdanja hiša Gospodova se je preselila v spomin in stebra pred svetiščem, Jahin in Booz, sta zgolj še imeni – *Ni več hiše, ni vrnitve!* Ostale so mere (60 krat 20 krat 30 ali 120 komolcev), veličastna zamisel, ki je bolj ali manj vgrajena v vsa še stoječa svetišča tega sveta, tudi v Qubbat-al-Sahro z zlato kupolo pa v Zid žalovanja pa v cerkev Božjega groba v Jeruzalemu, in vedno znova se potrjuje resnica ali laž, vsekakor pa dejstvo, da »hiša duše« človeku ne zadostuje, da bi ohranil zavezo s Tistim, katerega ne more pozabiti. Tempelj se gradi (in ruši) vedno znova, iz kamna, ognja in krvi; in nikoli ne bo mogoče zgraditi takšne katedrale, ki bi bila stkana zgolj iz eteričnih, nebeško presojnih vitražev, nikoli ne bo mogoče jesti takšne hostije, iz katere bi bila izbrisana vsa kri, nikoli ne bo mogoče piti takšnega vina, s katerim bi enkrat za vselej pozabili na odsotnost *gospodarja vinograda*. In danes, po dveh tisočletjih Njegovega prvega prihoda, je »svetišče« postalo že nekaj povsem profanega, vsakdanjega: arhonti vladajo v svetiščih oblasti, bolniki umirajo v belih, po etru dišečih svetiščih znanosti, o usodi sveta se odloča v svetiščih kapitala, živali so žrtvovane na oltarjih industrijskih klavnic, trupla gorijo v plinskem ognju krematorijev, misli se borijo s svetimi plameni norosti, strasti plamenijo na žgalnem oltarju krvavih vojn, pokolov, divjanj... in tolikokrat se vse to dogaja v Tvojem

(neizrekljivem) imenu... o Bog, čemú, čemú vse to? Z vsakim dnevom smo dalj od Tebe. *Kako naj se izrazi Vseprisotnost v času, ko človek trpi?*

Utrujen od romanja po zunanjih dvoriščih in neizmernih ladjah Tvoje velikanske palače, sem se naslonil na steber, usedel sem se ob robu enega izmed neštetihi stopnišč, ki vodijo gor k »poslednjemu cilju« čez ruševine tisočletij. Množice so se valile mimo – zidarji Templja, žrtve in rablji v ognjenem obredu brez konca, pisci in bralci Besede, ki je meso postala, klesarji zlatih telet in rezbarji kerubjih peruti, preroki nevidne svetlobe, ujetniki ljubezni, stražarji samote – vsi so hodili skoz blodnjavo prostorja moje duše, in zazdelo se mi je, da mene sploh ni več, temveč je zgolj ta nepregledna procesija, ki valovi skozme. Saj kdo sem sploh jaz – nepomembna kreatura, mušica, ki išče »svojo« dušo med bobnečimi plazovi kamenja, kotalečega se dol s svetišča? – Zdaj vem: vseeno je, kdo sem jaz. Ti si žareče oglje na mojih ustnicah: *»Oče naš, ki si v nebesih, posvečeno bodi tvoje ime...«*

Bogve koliko časa sem sedel tam, na enem izmed stopnišč večnega Templja, izven sebe. Mračilo se je že, v oknih in pod oboki so se začele prižigati luči, nebo na zahodu je rdeče zažarelo. In tedaj je iz somraka, iz množice senc, stopil predme sivolas mož, stavec z dolgo brado, v katerem sem spoznal rabija Jaakova. Smehljaj se je in me vprašal, ali sem že zgradil hišo Gospodu. *Kdo pa sem jaz, da bi mu zidal hišo?* sem se začudil. Jaakov pa se je še kar naprej smehljaj, velel mi je, naj vstanem in grem z njim. *»Pridi,«* je rekel, *»pokazal ti bom, kje se stikata nebo in zemlja.«*

(Čeprav se je že zmračilo, bom nadaljeval s pisanjem. Mineva, če se ne motim, petnajsti dan; sicer pa, kakšen smisel je v tem, da štejem dneve, saj so dolgi kakor stoletja, bežni kakor trenutki. Stražarja sta si izmislila novo igrice: uganjujeta, koliko prstov bosta povlekla skupaj, vsak z eno roko. Drobiž se spet seli iz žepa v žep. Kadar pišem, skoraj pozabim, da sta tukaj, kot da bi poslušal iz ozadja radio z arabskimi poročili. Tudi danes je prišel sel, vendar brez Animinega pisma. Šla je torej k materi. Po selovem obisku sta bila stražarja kar dobre volje, v tem skušam videti zase

ugodno znamenje. Pomislil sem, da bi morda – v posredovanju med policijo in teroristi – lahko pomagal tudi rabi Jaakov, namreč »resnični« rabi Jaakov. Ko se vrne Anima, ji bom pisal o tem. – Skuhal sem si čaj, sedaj se vračam k *šekini*.)

In z Jaakovom sva šla navzgor, med podirajočimi se stebrišči, zidovi in arkadami, utirala sva si pot med sencami, med baklami, skoz labirint uličic, ki so se mi zdele znane, kakor da bi po njih že nekoč hodil, a nisem se mogel spomniti kdaj. Tu pa tam so goreli večji ognji, v zraku se je širil vonj po žganem mesu. Rabi Jaakov se je ustavil pred neko trgovinico in rekel, da si moram tu kupiti obleko.

»Obleko? Pa saj ne grem na svatbo!« sem se začudil.

»*Prijatelj, kako si prišel semkaj, ko nimaš svatovske obleke?*« se je smehljaj Jaakov in ponovil, naj si jo kupim.

Vstopila sva v trgovinico, rabi je spregovoril nekaj besed s trgovcem v meni nerazumljivem jeziku (zdelo se mi je, da v aramejščini) in trgovec je prinesel črno slavnostno obleko. Pomeril sem jo za zagrinjalom, prilegala se mi je, kakor da bi bila skrojena nalašč zame. Toda nemalo sem se začudil pa tudi ustrašil, ko sem zagrinjalo spet odstrl in videl, da v plamenih na odprtem kaminu (ki ga prej še opazil nisem) gorijo moja stara oblačila, hlače in suknjič, sedaj pa mi je trgovec ponujal še novo srajco! Presenečeno sem pogledal Jaakova, ali on to odobrava, Jaakov pa se je še vedno smehljaj in rekel, naj se ne ukvarjam z malenkostmi. Obdržal sem novo obleko, srajco pa sem vendarle odklonil. In šla sva dalje navzgor, k Templju.

Bil sem že upehan (bolj kot Jaakov), ko sva prispela do vrat, kakšnih dvajset komolcev visokih. V prostorni veži, na obeh straneh vrat, sta stala *dva stebra iz bron*a kakor stražarja, toda pravzaprav nista imela česa stražiti, zakaj vrata v svetišče so bila odprta in iz notranjosti se je slišala množica glasov, kakor hrup s trga ali z bučne zabave. Notranjost je bila precej temna, kazalo je, da je ne morejo osvetliti plameni stoterih sveč, ki so na ogromnih lestencih visele s stropa, plapolale ob stenah, zataknjene v zveržene roglje svečnikov (za katere sem šele pozneje opazil, da so narejeni iz rogovij), in, stoječe v sedmeroramnih *menorah* na

veliki mizi sredi dvorane, razlivale svojo zemeljsko luč po obrazih družčine, ki se je v dvorani Svetega zbrala za večerjo.

Ko sva z Jaakovom vstopila, so nama služabniki, leviti, oblečeni v bela oblačila, prinesli kotliča za umivanje rok. Gladina vode v kotliču, ki so ga postavili predme, se je srebrno svetlikala. Zazdelo se mi je, da je voda živa. Zbal sem se, da mi bo, če potopim roke vanjo, požrla meso na rokah prav do kosti, kakor ribe piranhe. Sklonil sem se tik nad gladino, da bi ugotovil, od kod ta strah, in nemalo sem se začudil, ko sem za srebrno tančico zagledal nekaj kot podvodno kraljestvo: *eno morje in dvanajst volov pod njim*. Rekel sem si: volov se mi pač ni treba bati, in strah je minil prav tako nepričakovano, kakor me je bil obšel. Levit je čakal name s satenasto brisačo, v katero so bili všiti zlati kerubi. Stari Jaakov je že opravil umivanje rok in se pridružil gostom ob mizi. Očitno je tu domač, sem pomislil; in voda v kotliču je čisto navadna voda, sem se prepričeval. Umil sem si roke in z odločnimi koraki stopil po dvorani.

Gostov nisem poznal, čeprav so se mi zdeli nekam znani, kakor že prej ulice, po katerih sva hodila z Jaakovom. Bilo jih je kakih dvajset, morda tudi več, poleg gostov pa vsaj še toliko levitov v belih oblačilih, *službujočih angelov*, ki so letali sem ter tja in prinašali na mizo jedi in pijače, pribor in posodje. Ker nisem vedel, katero mesto ob mizi mi je namenjeno in ali mi je sploh katero namenjeno, in ker me je Jaakov zapustil ter se zapletel v pogovor z dvema gospodoma, očitno misleč, da se bom v tej prijetni, čeprav precej nenavadni družbi dam in gospodov lahko znašel sam (družba je bila nenavadna že po oblačilih, tako različnih, da se je zdelo, da so gostje prišli skupaj z vseh vetrov), – zato sem se odločil, da si najprej malce ogledam dvorano Svetega. Zgoraj, pod stropom, na opažu iz cedrovine, so dvorano krasile *rezbarije v obliki kerubov, palm in cvetnih kit*. (Pozneje sem ugotovil, da so te rezbarije v primeri z drugimi stvarmi v dvorani še najmanj zanimive, čeprav sem najprej pogledal prav tja, navzgor, kakor da bi od tam pričakoval nebeško glorio.) Obokan strop se je komaj videl v temnih višavah, kajti lestenci so na dolgih vrveh viseli globoko dol v dvorano. Zato pa so bile stene toliko bolj sijajne. Sprehodil sem se ob

eni izmed sten, ki jo je krasila vrsta slik, izmenjujoč se z zlato uokvirjenimi zrcali. Slike so prikazovale znane prizore iz svetih knjig, za nekatere slikarje sem vedel, za druge ne, toda začudilo me je, da so se tudi tiste slike, ki sem jih prepoznal, po kakšnem bistvenem, čeprav na prvi pogled neznatnem, detajlu razlikovale od izvirnikov. Tako se je, na primer, znana Rafaelova Madonna Assunta pohotno smejala, vsaj zdelo se mi je tako, in v Caravaggiovem Tihožitju z jabolki je sredi sadja ždela nekakšna gnusna pošast, podobna napih-njeni krastači, toda neprimerno ostudnejša, in – kar je preseglo vse meje – na Holbeinovem Velikem križanju so s treh križev visela trupla kakor krpe mesa, kakor krvave obleke, z žebliji pribite na križ, hkrati pa, in prav to je bilo najstrašnejše, so bili obrazi še živi, slika je namreč nedvomno prikazovala trojico križanih na Golgoti, Jezusa in oba razbojnika. S studom in grozo sem se odvrnil stran.

V trebuhu sem začutil čudno slabost, pa ne kakor slabost od použite hrane in pijače, temveč kakor tisto slabost, ko človeku zmanjka tal pod nogami; vse se je začelo (kakor) rušiti in sesuvati v nekakšno brezno, neka strašna demonična sila je zmaknila temelje in temelje temeljev... hkrati pa to ni bilo pravo padanje, zakaj kljub »razsulu« je na nerazumljiv način še vedno vse stalo na istem mestu kot prej, »viselo v praznini«. Začutil sem, da me požira nekaj kakor velikanski vrtinec *šekine*, in zbal sem se, da bom omedlel. Tedaj je eden izmed uslužnih levitov, *službujočih angelov*, ki so letali sem ter tja po dvorani (zdelo se mi je, da imajo komaj vidna krila, kakor žuželke v letu), opazil mojo slabost in mi prinesel čašo z rdečo pijačo, kakor z vinom, ter mi velel, naj pijem. Spil sem na dušek, napoj je imel ognjen okus (pomislil sem: kakor »goreče morje«) in vrtinec se je začel ustavljati, stvari so spet dobivale svojo trdnost in svoje mesto.

Opazil sem, da še zmeraj prihajajo novi gostje, kljub temu pa je častno mesto sredi mize – pravzaprav prestol z visokim naslonjalom, okrašen z zlatom in dragim kamenjem (po Talmudu* je treba dodati še: *nad zglavjem prestola pa je*

---

* Talmud, »Targum šeni«, 5. del (op. M. U.)

stal zlat svečnik) – bilo še vedno prazno in nič ni kazalo, da kdo hoče in zmore sesti tja. Tudi na drugem privzdignjenem mestu v dvorani, na oltarju iz belega marmorja, ki je bil postavljen nasproti prestolu, ni bilo še nikogar, le velik *menorah* je stal ob njem in s sedmimi ognji metal pramene luči na *zagrinjalo iz višnjevega in rdečega škrlata*, ki je – tako sem sklepal – zagrinjalo vhod v Najsvetejše.

Ob misli, da škrlatno zagrinjalo nekaj skriva, da skriva prav tisto, zavoljo česar smo tukaj zbrani, in da lahko Nekdo, morda kralj, vsak hip odstre zagrinjalo in se usede na prazni prestol, – ob tej misli se mi je spet začelo rahlo vrteti. Še bolj od kralja sem se pravzaprav bal *šekine*, s kraljem sem se bržkone celo malce »toložil«, verjel pa nisem, da pride niti da se skriva za zagrinjalom. In ker so se pred mojimi očmi stvari spet topile in se odmikale v globino, sem začel z očmi iskati službujočega angela, ki je stregel s tisto pijačo, da bi spil še eno čašo; očitno je rdeča pijača imela ravno nasproten učinek od vina, ustavljala je vrtenje v glavi, vračala trdnost stvarjem, drsečim v praznino, in pomislil sem, da je kakor nosilka življenja, kakor . . . Tedaj pa sem se nepričakovano znašel pred zrcalom in otrpnil od strahu: človek, ki mi je stal nasproti v zrcalu, nisem bil jaz sam, temveč nekdo drug! Njegovo obličje je utripalo kakor odsev na rahlo vznemirjeni vodni gladini, in ko se je čez nekaj trenutkov plivkanje malce umirilo, da so poteze postale jasnejše, sem v podobi prepoznal starega Jaakova. V istem hipu mi je položil svojo roko na ramo, ozrl sem se in ga zagledal (kakor da sva oba potopljena globoko pod vodo), stal je namreč ob meni pred ogledalom, natančneje: stala sva v takšnem kotu pred ogledalom, da je v ogledalu on videl mene, jaz pa njega. Zasmel sem se svoji prejšnji zbežanosti in lahkovernosti, rekel sem si, da sem »samo pijan«, s svetom oziroma tistimi »temelji« pa da je vse v redu, in plivkanje se je skoraj povsem umirilo, vrtenje skoraj ustavilo.

»Vse jemlješ preveč resno,« je rekel Jaakov s svojim skrivnostnim nasmehom, »stvari niso takšne.«

Nato me je prijel za komolec in me popeljal k mizi.

»Na mizi ne manjka tiste pijače,« je rekel spotoma, »in tudi večerja je že pripravljena.«

Privedel me je do praznega stola (pa ne do prestola, za katerega sem za hip pomislil, da je morda namenjen celó meni), do enega izmed stolov za veliko mizo, polno jedi in pijač. Potem se je vrnil k svoji družbi na drugem koncu.

Usedel sem se med desni komolec neke gospe, madame srednjih let v staromodnem dekolteju in s pričesko iz časov pred revolucijo, ter med levi komolec mladega moža nekako mojih let, oblečenega v – prav tista moja oblačila, ki so zgorela spodaj v mestu pri suknjarju! Človek si je nekaj vneto zapisoval, sklonjen nad svojo beležnico, in tudi v njegovi pisalni vnemi sem spoznal sebe samega, pravzaprav nekakšnega svojega dvojnika, »drugega sebe«, in pomislil sem, da ta moj »drugi jaz« zapiše vse, kar moj »prvi jaz« reče, stori, doživi . . . Tedaj je moj »drugi jaz« dvignil pogled s pisanja, ozrl se je vame (tj. v moj »prvi jaz«, če lahko tako rečem), pravzaprav je pogledal skozme, kakor da me ne vidi. V obraz mi je bil manj podoben, kot sem pričakoval, malo morda že, a kljub vsemu je bil to drug človek, ker pa človek vidi drugega človeka drugače kakor sebe, zato tudi ni izključeno, da mi je bil zelo podoben, skoraj enak.

Popil sem še čašo ali dve tistega čarobnega napoja in mahoma se mi je vse zazdelo lahkotno, veselo, skoraj smešno, kot nekakšna groteskna opereta, v kateri mi je dodeljena neka vloga, še sam ne vem katera, vsekakor pa vredna, da jo moj »drugi jaz« zabeleži.

Jedi in pijače na zvrhani mizi so bile kakor na tistem Caravaggiovem Tihožitju: med znanimi sadeži zemlje in morja so ždele nekakšne spake z izbuljenimi očmi in s štrlečimi bodicami. Madame na moji levi je z zlatim priborom prizadevno čistila bodice, ščetine in drugo nesnago, da bi se dokopala do slastnega mehkega jedra. Ko je opazila mojo zadrego, mi je pokimala in s polnimi usti rekla:

»*Kasher, kasher,*«

kar naj bi, če sem prav razumel, pomenilo, da je hrana obredno posvečena, in kar naj bi me opogumilo, naj se je lotim. In res, ko sem začel jesti, mi je prav teknilo, hrana je bila slastna in pijača še bolj, počutil sem se kakor na kakšnem kraljevskem banketu v družbi imenitnih dvorjanov in dvorjank. Le kralja ni bilo od nikoder, prestol sredi mize je ostal

prazen. Svojega »drugega sebe« (ki očitno ni imel apetita, hrane se ni niti dotaknil, še vedno je pisal) sem vprašal, ali morda ve, kdaj pride kralj, pa se ni zmenil zame; jaz – namreč moj »prvi jaz« – sem bil zanj pač le njegov »drugi jaz«, ki živi zgolj v zapiskih, ne pa tudi v resničnosti, in tako je komaj kaj več kot podoba v zrcalu.

Pač pa je moje vprašanje zanimalo madame, ki je pravkar pogoltnila nov velik zalogaj in se obrnila k meni:

»Kdo če pride?«

Zdaj sem opazil, da ima oči kakor ovca in tudi njen glas je bil nekako blejajoč.

»Kralj,« sem rekel in z vilico pokazal na prazen prestol.

»Kralj! Bhe, he he!« je zablejala madame, ko da sem povedal najboljšo šalo. »Pa saj tam ne sedi Nihče!«

»Ravno zato sem mislil, da ga čakamo,« sem se pridušil.

Madame se ni mogla nehati blejati, bal sem se, da se ji bo v goltancu zataknila kakšna kost, z robcem si je brisala solze z ovčjih oči, tresla so se ji razgaljena ramena, pokrita z drobnim belim puhom.

Gospod s ptičjim obrazom na drugi strani mize nam je podajal pladenj s *hlebi obličja*, medtem ko je razlagal pismo, ki pravi, da *od vseh krilatih žuželk, ki hodijo po štirih, smete jesti te, ki imajo nad svojimi nogami skakalne noge, da morejo z njimi skakati po zemlji*. Vsekakor, ko je odprl kljun, se je najprej oglasilo nekakšno cvrkutanje, ki se je šele nekje nad mizo uredilo v komaj razumljive besede.

(Moj »drugi jaz« je vse to vneto zapisal.)

V ozadju dvorane so *službujoči angeli* pripravljali kadilnice, bakle in oltar za začetek žgalne daritve. Zazdelo se mi je, da slišim komaj zaznaven šum njihovih perutnic.

»Mar to ni svetišče? Kje je potem kralj?« sem skušal nadaljevati prekinjeni pogovor, vendar sem imel težave z izgovarjavo, kot da mi je neki vrag privezal grlo.

»To je bilo kraljevo svetišče,« je zacvrkotal ptič, »pa je odšel... umrl... proč... kaj vem...« Cvrkutanje je bilo vse bolj nerazumljivo, pretrgano, in ptič je vsak takt svojega napeva poudaril tako, da je s krepeljci potrkal po zvenečem kozarcu.

»Gospod je rekel, da bo prebival v temoti,« sem hotel pripomniti, pa mi je bil jezik kakor zavozlan, le neko golčanje je prišlo ven.

»Zapoj, zapoj!« je zablejala skrbna madame, ki je spet opazila mojo zadrego.

Saj res! Zapojem pa lahko – zakaj pa ne? In vrag sigavedi odkod mi je prišla iz ust pesmica, kateri so se vsi smejali, meni pa se ni zdela prav nič smešna (moj »drugi jaz« me je ošinil z zaničjivim pogledom):

Ko duša se spusti v zrak,
svetnik postane vragu enak . . .

Zabava je bila tako rekoč na višku in jezilo me je, da mi jo moj »drugi jaz« kvari s svojim kritičnim očesom do »prvega jaza«. Kaj se vendar dela lepega! Lahko je biti pameten, če nenehoma molčiš in si ven in ven zapisuješ tisto, kar drugi govore. Dregnil sem ga v komolec (njegov levi, moj desni) in mu zanalašč ponagajal še z eno burkaško, čeprav tudi za to nisem vedel, odkod sem jo vzel:

Sv. Marko, saj boš vse zapisal,
kaj ko bi sebe rajši narisal!

Po omizju se je razlegel strahovit krohot, ščeбет, cvrkut, blejut, renčut, sprdut, frkut in vragve kaj še, da so celo *službujoči angeli* za trenutek obstali, da bi videli, kaj hudiča se je zgodilo.

Najbolj razigrani gostje so se začeli obmetavati s kostmi, ki jih je bilo na mizi čedalje več, saj se je požrtija bližala h koncu, čeprav se prava ceremonija ni še niti začela, ni še prišel tisti trenutek, *ko se duše sparijo s telesi*.

»Naj zapeše podgana! Naj zapeše podgana!« so kričali.

Tej gospe ni bilo treba dvakrat reči, skočila je na mizo, jo malce pometla z repom ter začela med opolzkim plesom metati obleko s sebe in cviliti arijo iz neke operete:

V kamri za škrlatnim zagrinjalom
spi nevesta z belim ogrinjalom . . .

To pa je bilo za moj »drugi jaz« že preveč: tolikšno pomanjkanje dobrega okusa, takšen razvrat in blasfemija!

Odločno se je uprl: nehal je pisati, vrgel svinčnik ob tla, od besa in ogorčenosti cepetal z nogami, češ da ima dovolj te neukusne požrtije in da zdaj odhaja, pa naj si dobim(o) kakšnega drugega kronista. Začel je trgati liste iz beležnice in jih cefrati in komaj sem ga pregovoril, naj beležnico vendarle spravi, ker jo bo gotovo še kdaj potreboval.

»*Pijani ste ognja in polni grenkobe!*« je kričal kakor iz uma in to so bile edine besede, ki sem jih slišal iz njegovih ust. Renčal je kakor lev, in v plivkanju mezeče svetlobe, ki se je cedila iz topečih se sveč, se mi je zazdelo, da mojemu »drugemu jazu« rase levja griva, znamenje modrosti.

Gostje pa so se zabavali ob škandalčku in gospa podgana se je divje režala z mize.

Moj »drugi jaz« je odšel k Jaakovu in mu nekaj zašepetal na uho. Rabi je prikimal, nato pa sta se odpravila k vratom, očitno sta odhajala. Pognal sem se za njima, močno sem se ustrašil ob misli, da me Jaakov pušča tukaj samega, in vsa prešernost me je mahoma minila. Ko sem ju že tik pred izhodom dohitel, sem povlekel rabija za rokav, češ, kaj pa jaz? Jezik me še vedno ni ubogal.

Jaakov se je obrnil k meni in tedaj sem uzrl nekaj nezaslišanega: na njegovih prsih, prav pri srcu, se mu je razpirala velika krvava rana. Zdrznil sem se od groze.

»Ti si ženin, ti ostajaš,« je rekel rabi čisto mirno, kakor da rane sploh ne bi bilo, »on –« (in pokazal je na mojega »drugega«) – pa me bo spremil domov. Rekel sem ti že: stvari niso takšne, kot jih vidiš, morda jih boš pravilneje videl, ko ostaneš sam...«

Preslišal sem njegovo pripombo, zazdela se mi je preveč nora spričo tiste zevajoče rane, a končno sem uspel izjecljati:

»Kje pa je... nevesta?«

Nasmehnil se je: »Saj sam veš... tam...« in pokazal je k škrlatnemu zagrinjalu. Potem se je obrnil in odšel za mojim »drugim jazom,« ki ga je čakal pri izhodu.

K mizi sem se vrnil omotičen: nisem čutil tal pod nogami, kakor da drsim po dvorani brez tal. – Kdo je pravzaprav Jaakov? Črnošolec? Svetník... ali Satan? *Saj si tudi sam Satan nadeva krinko angela luči.* In svete knjige, mi jih je dajal zato, da bi me zmamil v past? Me je pripeljal sèm zato,

da bi me spravil ob pamet? Sam pa se je izmuznil lepo domov! Toda kako to, da že prej nisem videl njegove rane? ... Ali pa tista rana sploh ni »njegova«, ampak mi je z njo hotel samo pokazati mojo o?

Ah, preveč je to, preveč! To je norost! ... Ženin! Ha ha!

Kot norec, ki je skorajda že vzljubil svojo norost (hkrati pa ohranil tisti kanček pameti, ki mu pravi, da je nor), sem prijel čašo z rdečim napojem, bilo mi je že vseeno, ali napoj opijanja ali trezni, ni mi bilo več jasno, kaj je bolje: da vidiš rano pred seboj, v smrt razprto rano, ali da te tisti vrtinec vleče nekam v globine, – tedaj pa mi je padla čaša iz rok in zažvenketala po marmornih tleh. Sklonil sem se, da bi jo pobral, v tistem hipu pa me je prešinila nepopisna groza: iz zvrnjene čaše se je po belem marmorju razlivala – kri!

Svatje so se zbrali krog mene, s svojimi živalskimi obličji so me gledali od zgoraj, kakor živi gledajo umirajočega. Bili so v nekakšni zadregi, kot da razkrivam nekaj nespodobnega, nekaj, kar jim kvari ceremonijo. Skoraj se mi je zdelo, da so kakor nedolžni otroci, ki ničesar ne razumejo. Ptič, ovca, podgana, konj, bik, strelec, vodnar, škorpijon, tiger in drugi svatje, vsi so stali tam, kakor da od mene pričakujejo odgovora, še več, kakor da od mene pričakujejo rešitve!

Službujoči angeli so vršeli krog oltarja in pripravljali pogorišče: grmado visoko in strašno – ogenj Najsvetejšega.

Svatje so stali krog mene: »Ti si vendar ženin!« so govorile njihove oči.

Zdaj sem končno razumel: »*Oltar, oltar, človeške kosti bojo na tebi sežgali!*« In še nikoli nisem jasneje videl gole resnice:

Jaz sem ženin – in moja nevesta je smrt!

Oni, svatje moji, ptič in ovca, kozorog in vodnar, podgana in strelec ... oni ostanejo na svojem večnem nebu, jaz grem zanje v plamene!

In tedaj se je zagrinjalo v templju pretrgalo na dvoje, od vrha do tal. Za zagrinjalom pa ...

(Kmalu bo polnoč, stražarja se pripravljata na izmeno. Oh, ko bi se lahko malce sprehodil po jasni noči! Preden nadaljujem s pisanjem, bi moral razmisliti o odnosu med

svojim »prvim« in »drugim« jazom. Resda sem »drugega« nagnal s scene, vendar resnica o njiju še zdaleč ni tako preprosta, kajti poleg »prvega« in »drugega« je tu še »tretji jaz« – namreč prav jaz, ki sedim in pišem, zaprt v neki kleti v Jeruzalemu kot ujetnik palestinskih teroristov, »tretji jaz«, ki vidim »prvega« in »drugega« skupaj ter o njiju pišem, bogve zakaj, morda zato, da bi zvedel nekaj prav o sebi, o »tretjem«; da bi nekako prehitel, pred-videl ali celo obšel svojo usodo, usodo talca. In čeprav sem bil zadnje dni glede svoje usode dokaj optimističen, se mi sedaj spet zdi vse precej brezizhodno. Tole mi je prišlo na misel: če gre »prvi« svoji usodi nasproti, bo prej ali slej potegnil za sabo »drugega«, le-ta pa mene, »tretjega«. Pa še tu se zadeva ne konča: predstavljam si lahko, da je nekje na svetu, recimo v daljni Sloveniji, še »četrti jaz«, ki – na primer – sedi pri pisalnem stroju in piše zgodbo o meni, o »tretjem«. In morda, zakaj pa ne, še kak »peti jaz«, ki bere zgodbo, katero je »četrti« napisal o »tretjem«, pa še »šesti jaz«, ki piše zgodbo o »četrtem« in »petem«, recimo, kako »peti« ogorčeno zapusti družbo, ker so mu presedle neslanosti »četrttega« ipd. in tako v neskončnost!?!... In iz neskončnosti se, kaj mi drugega preostane, spet vrnem k »prvem« jazu«, pred njim se je torej pretrgalo zagrinjalo, in takrat je preskočil v... v katerega sebe?... niti v »drugega« niti »tretjega« niti v... »šestega«... verjetno v nekega še višjega:)

Anima stoji ob meni pred oltarjem, komaj da verjamem, zgodilo se je tako nepričakovano. Prosila sva rabija Jaakova, da naju poroči, rabi je prikimal s svojim skrivnostnim nasmehom in naju popeljal ven iz mesta, na enega izmed jeruzalemskih gričkov z vasico in s hišo Gospodovo na vrhu.

Priči sva našla kar spotoma, moja priča je vaški muzikant, Gišpa mu pravijo, pokličejo ga na vsako poroko ali pogreb, da zaigra na gosli; Animina priča pa je žena, ki roti umrle. Ta žena večkrat pride v vas, posebno jeseni, vsi jo poznajo, a nihče ne ve, odkod se je vzela in kam se bo pobrala. Pride pa vedno o pravem času.

Rabi Jaakov pripravlja oltar za daritev, s svilenim prtom briše kelih, prelomi kruh življenja. Ozrem se k Animi –

nevesti! – kakor uročena stoji in se komaj opazno smehlja, lepa kot angel pod belo tančico. Stisnem ji roko, kako mrzla je njena dlan! A oči ji žarijo kakor zazrte v *neugasljivi ogenj*.

Hiša božja je majhna, vaška, v stenskih nišah stojijo leseni kipi svetnikov, pobarvani z živimi, zemeljskimi barvami, v zraku visi vonj po trohnobi, meša se z vonjem rož, in prašni delci se vrtijo v sončnih pramenih. Gišpa drži gosli pred sabo na prsih, zdi se mi, da bi rad zaigral kakšno lepo in otožno, medtem ko rabi Jaakov prižiga kadilo. Tedaj pa se oglasi zvonjenje, visoko poje zvon, kakor navček, in v hiši božji se začno zbirati vaščani, najini svatje. Spoštljivo pozdravljajo duhovna in ženo, ki roti umrle, ponorčujejo se malce na račun Gišpe, naju pa gledajo z mešanico začudenja in pomilovanja. »Tako mlada je še, tako krhka!« mrmrajo stare žene in se križajo. »Bog se je usmili...«

Ozrem se navzgor, kamor se dviga dim kadila, in glej, tam pod belim svodom skoz okno pluje oblak, zdi se kakor oblaček Gospodov, zakaj bilo je rečeno: *svetišče, hiša Gospodova, se je napolnilo z oblakom*.

Oltar je pripravljen, obred se začenja.

»Kaj res m o r a m o žrtvovati backa?« tiho vpraša Anima.

Rabi Jaakov dvigne oči z obrednega posodja in jo začudeno pogleda. Med vaščani se zasliši mrmranje. Vonj kadila omamno zadiši. Rabi neti ogenj na oltarju, in ko se cedrovina vname, goreč z zamolklim plamenom, Jaakov zapoje s slovesnim glasom:

»Jagnje božje, ki odjemlješ grehe sveta...«

In tedaj se zgodi v enem samem trenutku, kakor ko zapreš oči in jih naslednji hip spet odpreš: nekje zunaj, pred vrati hiše božje, se zasliši krik, predirljiv krik, smrtni krik – in že dva *službujoča angela* prineseta mrtvo jagnje na oltar; Anima se skriva v moj objem; jagnje ima veliko rano na prsih, iz nje teče kri v daritveni kelih; mrtve oči zrejo vame, plameni gohtajo drobovino, *službujoča angela* vlečeta jagnje spet stran, kri kaplja po belem marmorju, jaz pa omamljen drsim v globino, z nevesto plešoč v vrtincu *šekine*. Kakor v snu vidim njeno drago obličje, veliko kot svet.

Nekje v ozadju zaigrajo gosli. Iz nekkih ust slišim šepet. Glasovi se pogovarjajo:

»Kaj se je zgodilo?« sprašuje prvi glas.
»Revica, zavrtelo se ji je,« reče drugi glas.
»Kako čudne oči ima!« se ustraši tretji glas.
»... pa saj je le vino!«
»... pa saj je le kruh!«
»Dajte ji piti...«
»... dajte mu piti!«

Kakor v megli spoznavam obraze, kri se mí vrača v žile, vrtinec se ustavlja. Pred menoj na oltarju: sveče, kelih, hostija, biblija.

Gišpa igra na gosli, tako lepo, tako otožno!

Anima stoji ob meni, zazrta v *neugasljivi ogenj*.

Stari Jaakov, v belem oblačilu z vijoličastim trakom in zlatim robom, bere odlomek iz Razodetja. Marmor pred oltarjem je zloščen kakor zrcalo. V zraku visi vonj po kadilu.

Iz omotice me kličejo besede:

»... želiš vzeti za ženo Animo, rojeno...?«

»Želim!«

»... in ti, Anima, želiš vzeti za moža...?«

»Želim!«

»Torej vaju proglašam za poročena pred Bogom.«

Med svati završi, iz oblaka nad oltarjem padajo zlata zrna in škrobotajo po tleh; nekaj jih ujamem in nasujem Animi v dlan.

Svatje zakličejo: »Prstana, poljub...!« In zgrnejo se krog naju, nosijo nama cvetje, žareče poljske rože, kakor iz sončnih žarkov stkane, in sadeže zemlje, kakor v rajskem vrtu nabrane. In pelin, pelin...!

Zasliši se nebeški napev – odkod le prihaja? In glej, ko ozrem se, pri orglah vidim kór službujočih angelcev, kako ubrano pojó –

*zakaj prišla je Jagnjetova svatba
in njegova nevesta je pripravljena.*

Potem angelci vzamejo kadilnice in hišo božjo napolnijo z dimom. Animo pritegnem k sebi, začutim dah, ki veje iz grobov – glej, koliko grobov je tukaj, v kriпти, na britofu, na zemlji, od vzhoda do zahoda, koliko grobov! – in Anima reče,

polna strahu: »Kako častiljiv je ta kraj! To ni nič drugega ko hiša božja in to so vrata nebeška!«

Na britofu pred hišo božjo pa naju že čakajo svatje, razigrani in vriskajoči so se zvrstili za spreved. Nama so vpregli konjiča v črn koleselj, lahek parizar, za ohcet okrašen z rožami, venci, oljkami in trto. V sprevedu so zbrani: Jaakov, Gišpa, žena, ki roti umrle, strelec, kozorog, vodnar, devica, oven... vsi po vrsti... celo mladenič s piščalko, ki sem ga nekoč poznal. Moški se prestopajo v gmašnih gvantih, ženske v avbah... z robčki si brišejo solze... in neko kmetico z ovčjim obrazom, mlado in močno, ven in ven sili na smeh...

»Ju-hej!« vriskajo svatje, »– zdaj pa v Sveto le naprej!«

Vaški norček vleče na harmoniko, tisto ta žalostno koračnico.

Krčma ‚Sveto‘ – pripravljena za ohcet – stoji na robu vasi, tam kjer se začenjajo polja in vinogradi. Vasica je zbrana na griču: kmečke hiše so posejane po bregu, le nekaj korakov niže od božje. Dol h krčmi se spušča vijugav kolovoz. Vaški otročaji se zbirajo okrog nas in tečejo ob sprevedu. Psi lajajo v pozdrav, skoz vegasta okna kukajo stare ženice. Oh, življenje, življenje! – kakor da ne hodimo ves čas po britofu, vsakdo išoč svoj zadnji križ!

Konjič pred nama miga z uhlji. »Glej, Anima, konjiček...«

»Kaj so storili mojemu backu,« zaihti Anima kot otrok, »najrajši sem imela prav backa...«

Otroci smo, čeprav je že jesen. Opojna, zrela jesen, ko sadje dozori. Listje šumi v krošnjah in se predaja vetru. Jeruzalemski grički se kopljejo v jarki sončni luči. Vinogradi, vinogradi – kamokoli pogledaš, povsod sami vinogradi! Grozdje pije zadnjo sladkost iz zemlje. Klopotci odganjajo ptiče, pred zidanico se sušijo sodi. Ovčice se sprehajajo čez sinje nebo.

Zemlja valoví, brodolomce nas nosi na svojem valu.

Zemlja gorí, žrtve nas žge na svojem oltarju.

Zemlja gorí! Trava in listje gorijo v zelenih plamenih, vinogradi gorijo, ovčice na nebu gorijo, ptiči se goreč – kot bakle v globino – spuščajo v dolino, žerjavica tli po poljih,

poteh, veliki zublji dreves buhtijo v zrak, hiše gorijo, zvonik gori, ciprese so stenji grobov, oči gorijo v bisernem sijaju, ustnice zagorijo ob dotiku z žarečim ogljem, z neba se spušča velik ognjen prt...

»Dragi, čuj... kako se svatje veselijo!«

»Da, veselijo se... saj je poroka...«

Odkod ta radost in veselje, ko pa je ves svet v plamenih?
Odkod ta otroškost, ko pa je svet tako star? Odkod to upanje, ki se vedno znova izkaže za lažnivo?

Požar nikoli ne dogori, vekomaj se spet začenja. Vsak trenutek je konec, vsak trenutek je začetek:

... pred krčmo stoji krčmar, pozdravlja in nas vabi, izba že čaka, mize so pognjene, za ohcet so pripravljene. Na pragu z žganjem streže krčmarica, spečena že domača potica.

»Le naprej, le naprej!... Kar v Sveto pojdite, da sedmine poročne ne zamudite...«

»Jejmo in pijmo, ker jutri umremo!«

Pa kar po domače, nič se ne ženirat ko kaka kmečka nevesta... ah, védite no, še vzémite... lépo vas prosim... da ne bote vküp pali ko bote plesali... toto je sveže, danes smo klali...«

Ogenj prasketa, mast se cedi z jagnjeta na ražnju.

»Te pa zašpilaj malo, Gišpa, za en poskočen tanc!«

V kotu stoji razpelo, okrašeno s trnjevim rožami. Pod njim gorijo tri sveče, plameni plapolajo, trepetajo, vosek se cedi po starem lesu. V izrezljanem skledniku obredno posodje. V mehovih vino...

»Majolka bod' pozdravljena, nevesta je pripravljena, majolka, majolka, majol, majol, majolčica...«

Nad ognjiščem visijo štiri slike: pomlad, poletje, jesen, zima.

Pomlad je deček, ki se igra na cvetočem travniku za vasjo; med rožami in travo teka kot kozliček, za hip se ustavi in gleda v daljavo: kako velik je svet! se čudi: in za sosednjo dolino, je tam še ena in za njo še ena, tja do daljnih zvezd? – Poletje je mladenič, ki gre po svetu, da bi dozorel v moža; vkrca se na ladjo, doživi brodolom, a velika riba se ga usmili in ga požre ter izvrže na neznano obalo; pride v mesto, kjer zidajo stolp do neba: kako velikansko je delo človeških rok!

se navduši, a ko začne nositi kamne k tisočletni zgradbi, kmalu spozna, da so pretežki zanj, pa še valijo se spet in spet navzdol, le redko kateri ostane v zidovju; in mladi mož si zaželi ljubeče družice in veselih nedolžnih otrok, da bi ogreli njegovo srce.

– Jesen je mož, ki mu začnejo siveti lasje in gube se mu zarežejo v čelo; ustvaril si je dom, polja in vinogradi mu vsako leto obrodijo, otroci rastejo in tekajo po travnikih, toda svet je kakor iz uma, pripravlja se strašna vojna, vesoljni potop; mož se odloči, da steše barko zase in za družino svojo.

– Zima je starec, z vdrtimi očmi se greje ob ognju, vse je izgubil; dežela je pusta, veter tuli skoz zijoča okna zapuščenih hiš; razsekal je barko, da bi napravil krste, pokopati mora mrtve, preveč jih je, preveč; že diši po snegu in starec se s trudnim korakom napoti gor k britofu; vrane obletavajo vaški zvonik, vrtijo se prve snežinke.

»Zdaj sem pripravljena,« zašepeta Anima, »... za dolgo potovanje.«

Pogrebci pa plešejo, rajajo, vriskajo, da še nikdar tako.

»Še z nami ostanita, ne hitita zdaj še, ne pred polnočjo!«
... In neka ženska pravi: »*Kaj bi bilo, če že na tem svetu leže z njo?*«

»Pa kako je lepa, revica!«

»Najlepša roža prva uveni.«

»Hej, gosli, bolj veselo! Polko zaplešimo, vinca si nalijmo!«

»Očetu dajte, očetu...«

»Vse je vince od Boga, ne sam' tisto 's kelih!«

»Ko pa pride svet' Mart'n, sode treba djat bo v'n.«

»Oče Jakob, daj besedo, kdaj zapoj'mo zadnji Kred?«

»Kdaj ne bó se ukrivi in v božji jezi svet zgori?«

»Kaj pa mrtvi – oživé, da z živimi se veselé?«

... In oče reče: *Gorje vam, ki želite dneva Gospodovega! Čemu naj vam bode dan Gospodov? Tema bode, ne pa luč.*

»Ha! Najsvetejše – pa temà!? Beseda ta že ne velja!«

»Saj vsak ženin dobro ve, kje ta Najsvetejše je...»

... nevestina je kamr'ca, skrivnostna mala sobica.«

»In v kamr'ci je krstica, z rožami postlana...»

... poroka nebeška bo v njej praznovana.«

»Naj ženska pove, ki mrtve roti...

... kaj v kamr'ci vidi – opolnoči!«

... In žena, ki roti umrle, Animina priča zvesta in resnična, reče:

»Nadčloveško bitje sem videla, da prihaja iz zemlje.«

»... pa ženina... pa nevesto?... o vsem nam pričaj zvesto!...«

... Da, zdaj ju vidim... ženina in nevesto... na črnem vrancu jezditá, letita skoz noč, v srcu pojoč... domov sta zdaj namenjena... poročna soba ju že čaka, nobena na svetu ni ji enaka... in v sobi bela postelja, jo zastor skriva od sveta... tja zdaj zaljubljenca hitita, tja čez polja zdaj letita... njun konj z žarečimi očmi drsi po stezi meščevi... čez travnike, gozdove, čez rož dehtečih omamne vrtove... oj, le naprej, oj, le naprej, dokler je še mesca kej... naj vrancu griva završi, v veter naj zaplove, preskoči vse valove... saj konjič se po nebu širi, zgubi se tam v zvezde štiri... prišel je čas za zadnji ples, ugasnil bo življenja kres... da, vidim ju... v vrtincu se objemata... oblaka se prežemata... orliča spreletavata... kozliča se prevračata... a smrt preži tam v temí... ljubezni senca temna sledi... kot lovec, ki nikoli ne zgreši... in zdaj, o Bog!... se strel zareže v noč... in še en strel... oh, na pomoč!... a že prepozno je... že roža rdeča zacveti, in iz srca se vlije kri... oltar nebeški poškropi... in zdaj ju vidim spet... nevesto in ženina... nocoj sta stopila med zublje cipres... z roko v roki stopata po prazni aleji... med kamni, med rožami, med križi, med imeni, med zvezdami... in tema je zanju svetla... noč je kakor dan... in tu je njun pristan... poročna postelja... skrinja zláto obarvana... nad krsto pa keruba dva, ki s krili se dotikata... in zdaj, komaj ju še vidim... oči so črne in globoke... spomina v jami nič več ni, le še ljubezni ogenj tli... v grobu ležijo objete kosti... ženin z nevesto v večnosti spi... nad njima zgolj šekina bedi.

Danes je nedelja. Pravzaprav je vseeno, ali je nedelja ali sreda ali četrtek... Če ne bi imel koledarčka na začetku svoje beležnice, niti ne bi več vedel, kateri dan je. V zaporu so vsi dnevi enaki.

Animinega pisma še ni. Očitno se še ni vrnila. Verjetno se je zadržala pri mami več ko dva dni. Zdaj je že četrti dan, odkar je odšla. Zdi se mi, kakor da bi bila veskozi tu pri meni. A vendar to ni isto. Nestrpno pričakujem njeno pismo.

Včeraj, potem ko sem končal s pisanjem »Šekine« (bilo je že jutro, ko sem pisal zadnje strani), sem ves dan spal na svojem ležišču. Pravzaprav to ni bilo pravo spanje, bil sem preveč utrujen, da bi resnično (za)spal. V neskončno trajajočem polsnu so se mi prikazovali prizori iz svetišča in »poroke«, prizori, ki sem jih prejšnjo noč in dan pred tem (za)pisal kot »izmišljive norosti«.

Zdaj, ko z že nekoliko bolj trezno glavo razmišljam o tem pisanju, spoznavam, da sem se v nečem vendarle krepko motil. Na začetku »Šekine« sem zapisal, da je končno vseeno, ali pišem tisto, kar se je resnično zgodilo, ali kaj drugega, kar se šele bo zgodilo ali kar bi se lahko zgodilo, češ da je takrat, ko pišem, vse resnično – in hkrati neresnično. To ne drži. Prav dobro namreč vem, kaj je resnično in kaj ne: moja »resničnost« je usoda talca, ki upa na »pomilostitev« in na ponovno srečanje z Animo. (In vendar, nisem si mogel kaj, da ne bi v stavku, ki sem ga pravkar zapisal, postavil »resničnost« v narekovaje. Namreč: če je moja usoda talca

edina »resničnost«, kaj je potem z »bitjem svetlobe«? Je potlej »bitje svetlobe« neresnično, zgolj privid, sanje...?)

Podobno velja za tisti razcep jaza, na »prvega«, »drugega«, »tretjega« itd. Ko razmišljam s trezno glavo, si rečem: ta razcep je treba jemati le kot metaforo, kot literarni (ali filozofski) »trik«. Prav dobro namreč vem, pri kom je jaz dejansko razcepljen – pri norcu, shizofreniku. Dokler se tega zavedam, (še) nisem nor. Po drugi strani pa se vseeno težko sprizajnim z dejstvom, da je ta jaz, ki mi ostane, ko odmislim vse druge jaze (namreč tiste »metaforične«), moj edini jaz. Včasih sem se malce ukvarjal z magijo, namreč s tisto vrsto magije, ki ji običajno pravimo »psihomagija«. V tem ukvarjanju nisem prišel prav daleč (morda lahko rečem: hvalabogu), predvsem zato ne, ker ne verjamem v bližnjice. Toliko pa sem »psihomagijo« že skusil, da približno vem, kaj čarovniki mislijo, ko govorijo o »astralni projekciji« – preprosto rečeno, o ločitvi duše in zemeljskega telesa, o nastanitvi duše v »astralnem telesu«, ki potem lahko gleda svojega zemeljskega nekako »od zgoraj«. Ne glede, kaj si mislim(o) o takšnih čarovnijah, pa si moram(o) priznati, da je zelo podoben »premik« perspektive eden izmed osnovnih pisateljskih postopkov: pisateljeva duša se za nekaj časa naseli v »astralnih telesih« njegovega junaka ali junakov. Brez takšnega »trika« se dobre literature ne da pisati, bodisi da jo avtor piše samo zase ali za bralce. Življenje in literatura, vključno z »dnevniškim pisanjem«, pač nista isto. Življenje se dogaja med stvarmi, med (in v) ljudmi iz mesa in krvi, literatura pa se dogaja v jeziku. In prav v tem je bržkone odgovor na vprašanje o resničnosti, o več »resničnostih«: jezik zaobsega več resničnosti od mojega (empiričnega) jaza in to mi omogoča, da preskakujem iz ene v drugo. Jezik ni moja last, ampak je skupen. Če pa hočem govoriti, moram jezik razplastiti na – kakor pravijo filozofi – objekt-jezik, meta-jezik, meta-meta-jezik itd.

Sprašujem se, v katerem jeziku naj se približam svojima stražarjema. Arabščine ne znam, morda pa bi se dalo sporazumeti kako drugače? Poskusil sem se že vključiti v njuno igro, vendar so pri tem možnosti dokaj omejene. Pomislil sem, da bi se morda dalo izumiti kakšno slikovno pisavo, neke vrste hieroglif. Navsezadnje sta tudi stražarja ujeta v »véliko mrežo jezika«, tako kot jaz. O tem moram natančneje razmisliti.

Končno – Animino pismo! Piše, da gor na severu divja vojna. Ta novica za naju seveda ni nič kaj ohrabrujoča, pa naj me Anima še tako tolaži, češ da »za naju zdaj dobro kaže«.

V sveti deželi nikoli ne bo miru. Pravzaprav je vojna tukaj, v Palestini, kakor tudi in še bolj v sosednjem Libanonu, Siriji, pa Iraku, Iranu in drugih bližnjevzhodnih državah, postala že nekaj vsakdanjega. Včasih, ko sem prebiral časovna poročila, na primer o Bejrutu, sem se spraševal, kako tam sploh lahko še stoji kakšna hiša, »kamen na kamnu«, kako lahko ljudje v takšnih razmerah živijo, obdelujejo polja, rojevajo otroke, se vozijo z avtomobili. Očitno tudi to gre. Čeprav – tako se mi vse bolj zdi – se bo nekega dne zgodilo, da bo v nekem časopisu (vsekakor nekje daleč, morda niti ne v Evropi, ampak kje v Avstraliji ali še dalj) pisalo, da so se ljudje v sveti deželi *skrili v jame in skalne razpokline po gorah*, ker da je vsa trava zelena pogorela.

Glede sporazumevanja pa – tudi s hieroglifi ne bo nič. Ne živimo več v starem Egiptu. Tukaj in zdaj, po vseh teh stoletjih in tisočletjih, smo preveč zavezani našemu jeziku. Vrnitve ni.

Dragi moj!

Pri mami sem ostala dalj časa, kot sem mislila. Bila je zelo slaba, bala sem se, da bo umrla. Pogovarjali sva se »o življenju« in med drugim me

je vprašala, ali imam kakšnega zaročenca (tako je rekla), ali se mislim kmalu poročiti. Rekla sem ji, da imam – tebe. Tako si želi doživeti mojo poroko! Najino poroko! Včeraj ji je bilo spet malo bolje. Prišel je brat (ta srednji). Sicer pa zgoraj na severu, na meji, divja vojna. V Galileji je vse polno vojske, vojaki ustavljajo in legitimirajo na vsakem koraku, še čudno, da mene niso. Toda ti ne skrbi, dragi, to je daleč od naju. Kolikor vem, za naju zdaj dobro kaže. Saj te ne morejo držati v nedogled. Trudim se, trudim, dragi moj.

Drži se! Za vekomaj tvoja
Anima

(Brez naslova)*

(15. julija)?

O, moj Bog!

Dragi, dragi moj!

Maloprej sem zvedela: Ahmed – mladenič s piščalko – se je obesil! Kako se je to zgodilo, ne vem. Kako se to more zgoditi v najbolj zastraženem policijskem zaporu! Verjetno so ga oni sami... ubogi fant!

Jočem, rotim, rotim brata, naj se ne maščujejo. Da to ne bi imelo nobenega smisla. Celo to sem rekla, Bog mi odpusti, da je bil fant tako ali tako obsojen na smrt.

In zdaj molim Boga, naj te reši, naj naju reši!

Ne vem, če mi bojo dovolili, da ti še pišem. Ne vem, kako se bo to končalo, toda upam, upam! Zato poslušaj, dragi moj: ko te bojo izpustili – gotovo te bojo! – in če bojo izpustili mene: počakaj me doma, v svoji sobi, ali pri rabiju Jaakovu (če ti bo bolje tako), pridem, pridem, pridem, takoj ko bom mogla!

Jočem, jočem – v upanju zate, za naju!

Šla bova v Benetke, v Pariz, kamorkoli...

V življenju in smrti tvoja

Anima

P.S. Prosim te, po slu mi sporoči, da si dobil pismo.

---

* Ta zapisek (pravzaprav pismo) je brez naslova; redakcijsko je dodan tudi datum, bržkone je pravilen (op. M. U.).

In zdaj sem spet tukaj, v svoji sobi, na drugem bregu Cedrona!

Ne morem verjeti.

Ne morem verjeti, da sem se vrnil. Zdaj vem: bil sem že pripravljen, da se nikoli ne vrnem.

Čakam Animo: čakam, čakam, čakam. Kmalu pride, kmalu, kmalu! si dopovedujem. Saj ni minil še niti en dan, odkar sem se vrnil. Pravim si: *Vse, kar je bilo, bo zopet; kar se je zgodilo, se bo zopet zgodilo.* O, da bi bilo to res! Kar bi se zdaj še novega zgodilo, bi bilo lahko samo še zlo. Zla slutnja, ki jo preganjam: nočejo je še izpustiti, ker Anima sedaj, ko je bila toliko časa »z njimi«, preveč ve o njih. Prej, ko sem bil jaz še talec, so ji dovolili obiskati mamó, saj sem jaz s svojim življenjem »jamčil«, da se bo vrnila. Sedaj pa – o groza! – morda Anima »jamči« zame! Morda jo bojo zadržali še kakšen dan, dva? Dokler se sami ne umaknejo na varno?

Danes zjutraj, ko sem se zbudil – spal sem tako trdno, kot še nobeno noč v času ujetništva –, stražarjev preprosto ni bilo več! Odšla sta »kakor osebi iz romana«! Nobenega sporočila nista pustila za sabo, nobenega pojasnila. Najprej sem pomislil, da ne vidim prav, da gre za pomoto, da sta se nekam skrila, da me čakata za vrati. (Moj Bog, kaj sem si bil mislil, da me bosta pospremila ven z ovacijami!) Previdno sem stopil do vrat, prav do tistih vrat, ki mi jih je – zdaj se mi zdi to že tako davno, tako davno! – pokazalo »bitje svetlobe«, a tudi tam ni bilo nikogar, povzpel sem se na ulico,

na eno izmed predmestnih ulic z majhnimi, že skoraj podeželjskimi hišami – in tudi tam ni bilo stražarjev, le nekaj ljudi je hitelo po jutranjih opravkih. Vrnil sem se dol v klet, v glavi se mi je vrtelo – mar je to mogoče! mi je igralo v mislih –, v nahrbtnik sem zbasal svoje stvari, knjige, knjige (o, rabi Jaakov, ko bi ti vedel!), svoj dnevnik, ozrl sem se – zadnjič, zadnjič! – po tisti sobi, da, seveda, gor k oknu sem tudi pogledal, k oknu pod stropom, zaprtemu s križem, in trikrat sem se pokrižal (na prste bi lahko preštel, kolikokrat sem se pokrižal v življenju), potem pa sem se tiho, po prstih, kot tat odplazil gor, gor – v novi dan!

Vprašal sem nekega mimoidočega – kot angel se mi je zdel! – kje pravzaprav sem in kako pridem do centra mesta, v Jeruzalem. Čudno me je gledal, pokazal mi je pot do najbližje avtobusne postaje, kako sem se mu zahvaljeval!

Drobiža nisem imel, ostalo mi je še nekaj dolarskih čekov, in v mesto sem se napotil peš... kakor v snu... kakor v zgodbi...

In zdaj sem tukaj, kjer se je vse začelo, v svoji sobi na drugem bregu Cedrona. Srh me spreleti, ko pomislim na mladeniča s piščalko, na svojega »skrivača«. Sedim za mizo, obrnjen h kotu, kjer je dneve in dneve ždel ubogi fant, lep kot mlad Turek (pa še jezil sem se nanj!), in igral na frulico. Ko bi se obrnil stran, bi se mi zdelo, da je še vedno tam, v tišini... Pričakoval sem, da bom našel piščalko na mizi, kjer je ostala, če se prav spomnim, ko so me tisto noč odpeljali. Ni je več tukaj, morda jo je spravil rabi Jaakov. Sprašujem se, kdo je pravzaprav izdal mladeniča. (Sram me je, da sem takrat posumil Jaakova.) Prave resnice o tem verjetno nikoli ne bom zvedel, sicer pa je zdaj vseeno. Mrtev je.

Ne vem, če bom lahko prespal tukaj. Da bi vsaj Anima prišla še pred nočjo! Če... če bi se zadržala... če bi jo zadržali... bi bilo nemara bolje, da ji pustim listek (sicer pa sama ve, sama je tako napisala) in grem gor k Jaakovu ter ga poprosim za prenočišče pri njem, četudi na tleh.

Skoz okno vidim: zlata kupola se sveti v popoldanskem soncu na vrhu tempeljskega griča (...h kateremu sem se

vzpenjal v sanjah, v norosti! . . .). V oljkah pojejo škržati, z ulice šumi tisoč glasov. In v meni odmevajo besede, ki jih je prerok rekel v Gospodovem imenu: *Glej, jaz naredim Jeruzalem za omotično čašo . . .*

O, življenje, življenje!

Pridi Anima – pridi, pridi, pridi!

Včeraj zvečer, ko nisem mogel več zdržati, bila je že skoraj polnoč, sem šel gor k Jaakovu. Dalj časa sem zvonil, potem pa mi je odprla starejša ženska, prestrašila se je zaradi pozne ure. Razložil sem ji, kdo sem, in predstavila se je za Jaakovo sestro.

Jaakov je v bolnici. Infarkt. Sedaj se je, tako pravijo zdravniki, že izvlekel. (»Vročina, vročina,« je vzdihnila go-spa.) Vprašal sem jo, ali ga lahko obiščem. Ona ne ve, je rekla, brat je namreč na »intenzivni«. Sicer pa so obiski ob sobotah – torej jutri.

S težkim srcem sem se vrnil dol, k svoji hiši. Listek za Amino je bil še vedno na vratih. Kakšna tišina vsepovsod!

Zle slutnje me vse bolj obhajajo. Jaakov je na smrtni postelji. Mladi Ahmed je mrtev. In kje – le kje!!!??? – je Anima! So jo prav res pridržali? Za koliko časa? Kaj hočejo od nje? Jo izsiljujejo? Bojim se: preveč je zvedela o njih, preveč! Bojim se najhujšega.

Moja duša je žalostna do smrti.

Brez Anime je moje življenje prazno, nesmiselno.

(popoldan, istega dne)

Šel sem na policijo. Ko sem prišel tja, so mi rekli, da »že vse vejo« (odkod le?). Izkazalo se je, seveda, da vejo prav malo. Spraševanje je trajalo kakšno uro in pol, dve. Po trikrat in še več ista nesmiselna vprašanja. O Animi jim nisem hotel ničesar reči, bal sem se, da bi ji s tem škodil, če jo tisti

tam še izsiljujejo. Po drugi strani pa sem si želel, da bi mi policaji pomagali pri iskanju moje drage. Rekli so mi, naj jim opišem pot do tiste hiše, kjer sem bil zaprt; mislil sem, da bojo hoteli, naj grem tja z njimi, pa so rekli, da po opisu vejo, kje je to. Toda tista klet je sedaj tako že prazna. Potem pa so mi (kakor mimogrede) nenadoma sami omenili Animino ime in njen priimek Akeil – kdove odkod so zvedeli zanjo? – in me vprašali, če jo poznam. (Delali so se, da tudi o najinem razmerju »vejo vse«, čeprav dvomim, da so vedeli kaj več kot za njeno ime.) Rekel sem, da je Anima moja zaročenka, ter jim povedal, da so jo imeli teroristi v svojih rokah, in če prav sklepam, tudi kot talko, ki naj bi »jamčila zame«, in nikakor – nikakor! – kot sodelavko, da ne bi morda gospodje to mislili! . . . Skratka, začel sem se zapletati in žal mi je postalo, da sem jim rekel (tem ljudem, ki so ubili mladega Ahmeda!), da poznam Animo, vendar so me začeli miriti, češ da mi verjamejo in da moje besede potrjujejo »podatki, ki jih imajo« ter da moje zaročenke niti najmanj ne sumijo . . . saj je vendar samo sestra enega izmed osumljenih . . . s tem pa da ni še nič rečeno . . . skratka, spoznal sem, da bi bilo najbolje, ko bi sploh molčal. K sreči niso več drezali vame, rekli so mi samo še to, da bom potni list dobil v nekaj dneh, naj tačas počakam na svojem starem naslovu »zaradi interesa preiskave« (to sem že slišal, o moj Bog!). Prosil sem jih, naj mi podaljšajo vizo, ker želim počakati zaročenko. Rekli so, da bi morda šlo, naj se jutri ali pojutrišnjem še oglasim . . . naj jim prinesem žepni radio, če ga ne rabim več. Dali so mi tudi Animin prejšnji »začasni naslov«, rekli so tudi, naj povprašam v njeni službi.

Potem sem šel tja, k Animini »gospodinji«. Spomnil sem se ulic, po katerih sva nekoč hodila, pa tiste majhne mošeje z minaretom (naslov je bil seveda odveč). Toda matrona ni nič vedela, rekla je, da tudi njo zanima, kje je dekle, plačati bi ji morala že na začetku meseca, tako sta se dogovorili, sicer ji bo stvari vrgla ven . . . Plačal sem ter s studom in grenkobo odšel. Taval sem po jeruzalemskih ulicah, nekajkrat se mi je zazdelo, da vidim pred sabo dragi obraz, kako mi hiti nasproti . . . Vse se mi zdi čedalje bolj grozno . . .

Še vedno upam, čedalje bolj upam!

Tudi za Jaakova, tudi zanj upam. Danes popoldne sem bil pri njem na obisku v bolnišnici. V prijavnici obiskov me sprva niso hoteli pustiti skozi, ker je Jaakov na intenzivni negi, poleg tega pa nisem njegov sorodnik, toda ko sem se predstavil – sedaj sem tako rekoč »znana osebnost« iz časopisa – in ko sem rekel, da moram Jaakova vprašati nekaj važnega »v zvezi s preiskavo«, so me spustili k njemu.

Sestra v beli halji me je vodila po dolgih belih hodnikih in stopniščih, dišečih po etru (ali po lizolu?), bólnica je zelo velika, razvejana v številne trakte in oddelke, kjer sedaj, sredi poletja, ko je bolnikov preveč, nekateri ležijo kar po hodnikih, na vozičkih, in mimoidočega pogledajo z odsotnimi očmi, da se zdi, ko da bi *hodil po dolini smrtne sence*. Pred vhomom v »intenzivno« mi je sestra dala sterilno masko, rokavice in haljo.

»Prosim vas, samo pet minut, da se ne utruji,« je rekla.

V zelenem somraku, polnem aparatur, ki so tiktakale, brenčale in mežikale, je ležalo kakih deset... ljudi. Sestra me je peljala do nekakšnega šotora, razprla je nekaj kakor zagrinjalo, in tam je, priključen na cevke in žice, ležal rabi Jaakov. Veliko hudega sem doživel zadnje dni, toda pogled na starca me je pretresel do dna srca. Kako je bil upadel! Ves siv, skoraj zelen! Le njegove oči so živele – velike, čudežne oči. Takoj me je prepoznal in se poskusil nasmehnuti.

»Težko govori,« je rekla sestra, »nagniti se boste morali k njemu.«

Zmeden sem zamrmral nekaj kot »vse bo še dobro, rabi Jaakov« in zazdelo se mi je, da je rahlo prikimal z glavo. Na njegovih ustnicah sem zaznal, da hoče nekaj reči, nagnil sem se k njemu.

»Bog s teboj,« je zašepetal.

Sestra, ki je na prijavnici slišala, da ga hočem vprašati nekaj »v zvezi s preiskavo«, je rekla skoraj nestrpno: »Zdaj ga vprašajte, toda samo tisto nujno.«

Vsaka beseda, vsako vprašanje, vsak rez v tišino je bil odveč spričo posvečenosti trenutka, bližine smrti. Vendar so mi skorajda samodejno prišle na usta besede:

»Rabi Jaakov . . . kje je Anima . . . ali je . . . še živa . . . ?«

Nekaj kakor senca je preletelo njegove velike oči. Zašepetal je: »Ne vem . . . dragi moj . . . kako naj vem . . .«

Sestra me je znova opomnila na iztekajoči se čas. Toliko vprašanj, toliko besed mi je rojilo po glavi, a nobena se mi ni zdela vredna . . .

»Rabi,« mi je prišlo iz ust, »povej mi . . . je Bog?«

Gledal sem ga v oči, vse večje in večje so se mi zdele, velike kot svet. Nekaj je zašepetal, niti ne zašepetal, samo ustnice je premikal. Nisem razumel, zato sem nagnil uho tik do njegovih ustnic.

»*Sitra aħra*«

sem razločil, in ko sem se spet zravnal – pomena besed nisem razumel* – je imel Jaakov zaprte oči. Lep in spokojen se mi je zdel njegov obraz.

»Prosim, pojdite zdaj,« je rekla sestra in spuščala zagrinjalo tistega šotora, »odpočiti se mora. Za tako težkega bolnika je že nekaj besed hud napor. Pridite spet jutri ali v sredo. Za zdaj dobro kaže, ni vam treba skrbeti . . . morda bo pri nas še kakšnih deset ali štirinajst dni, potem pa ga bomo odpustili v domačo nego . . .«

Odšel sem. Kolikokrat sem že slišal besede »vse bo še dobro . . .« – nikoli, nikoli več ne bo dobro! Razen . . . morda . . . takrat, ko se vrne On, za katerega piše: *In obrisal bo vse solze z njihovih oči in smrti ne bo več, pa tudi žalovanja, vpitja in bolečine ne bo več. Zakaj prejšnji svet je minil.*

---

* Besedi pomenita: »druga stran« (Boga), kar si lahko razlagamo kot demonične in satanske sile, lahko pa tudi drugače – kot na primer rečemo »druga stran Meseca« (op. M. U.)

Danes ponoči . . . v sanjah? . . . se je vrnilo k meni »bitje svetlobe«, kakor iz ognja in luči stkano, in me zaobjelo (stoječ »pred mano« kakor *postava, podobna človeku*) s svojo močjo in milino. Nikamor me ni vabilo, nobene »druge možnosti« mi ni ponujalo, le stalo je pred menoj (v meni). In vprašal sem po Animi, kje je zdaj in kako je z njo, in »bitje svetlobe« mi je odgovorilo (z mojimi besedami, v mojih mislih, v mojih sanjah, pa vendarle – onstran): »Ne skrbi, dragi, ne skrbi, dobro ji je.« Vsega me je napolnilo z mirom, s spokojnostjo. In sedaj, v blede svetlobi jutra, se sprašujem: naj verjamem?

O, Anima! Prehodil bom vso deželo, iskal Te bom, iskal, iskal, ljubezen moja!

Tujec sem na zemlji.

Namesto epiloga

Kmalu zatem ko sem prevzel uredniško delo v zvezi z rokopisom **Zapiski s poti**, sem zvedel podatek, ki ga sprva nisem nameraval vključiti v knjigo zaradi avtorjeve želje, da ostane anonimen. Pozneje sem se vendarle odločil, da ta podatek navedem na koncu, v epilogu, saj bo avtor kljub temu – vsaj za večino bralcev – ostal anonimen, brez tega podatka pa knjiga **Romanje za Animo** ne bi bila zaključena.

Morda se bo kdo še spomnil časopisnega poročila o letalski nesreči, ki se je zgodila v prvih septembrskih dneh leta 198. v južni Italiji. Strmoglavilo je izraelsko letalo, ki je vozilo na progi Tel Aviv – Rim. Javnost je seveda obtožila palestinske teroriste, bržkone upravičeno, saj so tudi oni sami po telefonu »jemali nase odgovornost«, čeprav v preiskavi, po pregledu črne skrinjice, ni bilo mogoče ničesar dokazati. Vsi potniki in člani posadke v letalu so bili mrtvi, med njimi tudi avtor **Zapiskov s poti**. Reševalci so med prtljago našli njegovo beležnico, nepoškodovano.

M. U.

P. S.: Ko znova premišlujem o usodi **Zapiskov s poti** in njih avtorja, se mi vse bolj zdi, da sem avtor teh zapiskov resnično – jaz sam. Nihče drug ne more umreti namesto mene, kakor tudi ne more beseda (več) meso postati. Mar se to zgodi le enkrat – in za vselej?

Bibliografija

citatov iz svetih knjig

Oznake za citate iz kanoničnih biblijskih del so povzete po nomenklaturi iz ekumenske izdaje Biblije. Ostale kratice v tej »Bibliografiji« pa pomenijo: T. = Talmud (z odgovarajočo navedbo spisa in lista na osnovi ustaljene nomenklature), K. = Kur'an (z navedbo ustrezne sure in ajeta), Q. = Qumranski rokopisi, NH. = apokrifij Nove zaveze in teksti krščanske gnoze iz prvih stoletij po Kr. (cit. po študijski izdaji »The Nag Hammadi Library in English«, Leiden 1984), DP. = Dhammapada (eden izmed temeljnih budističnih tekstov iz päli kanona; oznaka speva in verza je mednarodna), BG. = Bhagavadgīta (temeljni tekst hinduizma; oznake so mednarodne).

28. maja: *Elif Lám Mím*... K. 2,1; *Teško tistim, ki*... K. 2,79; *Ta svet je*... T. Aboth 4,21; *Kajti sedaj vidimo*... 1 Kor. 13,12; *Na poti pa, ko*... Apd. 9,3; *iz obličja v*... 1 Kor. 13,12; *vsak si želi*... K. 2,96; *Ne reci: ko bom*... T. Aboth 2,5; *Čas neizbežni*... K. 69,1–3; *kdor množi znanje*... Pdg. 1,18; *Kaj namreč pomore*... Mt. 16,26; *In Jakob je*... 1 Mz. 32,25; *Jezus rekel:*... NH. (Tomažev evangelij), Codex II, 50,31–33.

29. maja/I: *kdo je ona*... Vp. 3,6; *glej, lepa si*... Vp. 1,15; *daj, da vidim*... Vp. 2,14; *Ti si studenec*... Vp. 4,15.

29. maja/II: *A vsa dela*... T. Aboth 2,1; *Ni dobro biti*... 1 Mz. 2,18; *Bo li sto let*... 1 Mz. 17,17; *Obrezujte torej*... 1 Mz. 17,11; *Spominjaj se*... 2 Mz. 20,8; *Prelomil je*... 1 Mz. 17,14; *Vse ima*... Pdg. 3,1; *Lā ilāha ill'Allah!*... K. 2,255 idr.; *Duh Božji*... 1 Mz. 1,2; *Vsakdo se*... K. 2,148; *Ne ženite se*... K. 2,221; *naj svojega okrasja*... K. 24,31; *in požge hišo*... 2 Kr 25,9; *»Od Gospodarja tvojega*... K. 16,102; *prsi tvoje so*... Vp. 4,5.

29. maja/III: *Bili so ljudje*... K. 72,6; *Jejte in pijte*... K. 52,19; *obraz se mu je*... Dan. 10,6; *da oni po vsaki*... K. 26,225; *omamljen z*... Dan. 8,18; *Elif Lám Mím*... K. 2,1; *Kur'an vodi*... K. 17,9; *»Stopite v džennet*... K. 7,49; *ne obstaja ničesar*... K. 34,4.

30. maja: *Bil si v Edenu*... Ezk. 28,13; *Resnično ti*... Lk. 23,43; *Vzame torej Gospod*... 1 Mz. 2,15; *Tiste pa, ki*... K. 2,25; *Kakor bratje*... K. 15,47; *Ta dežela*... Ezk. 36,35 *Vstopite v džennet*... K. 43,70.

31. maja: *vsak, ki pije*... Jn. 4,13; *pridi in hodi*... Mr. 10,21; *Dal si svoja ledja*... Sir. 47,19; *Tisti, ki ne verjamejo*... K. 53,27.; *tedaj se odpro*

oči... 1 Mz. 3,7; *Kaj jokaš?*... Jn. 20,15; *Ne dotikaj*... Jn. 20,17; *izšlo sedem*... Lk. 8,2; »*Slekla sem*... Vp. 5,3; »*Prišla sem v bivanje*... NH. (Evangelij Resnice), Codex I,28,25.

1. junija: »*Ko luč pomeša se*... NH. (Janezov apokrif), II, 11, 11; *In ko tema*... Ibid. 11,12; *žena, oblečena*... Raz. 12,1; *Časčena sem*... NH. (Grom, popoln duh), VI, 13, 17–18; *Tišina sem*... Ibid. 14,9–10.

2. junija: *Kako lepe so*... Vp. 7,1; *Kako si lepa*... Vp. 7,6; *Kdor ni videl Jeruzalema*... T. Suka, list 51/b; »*sedeč na*... Jn. 12,15; »*Ako ti tožilec*... T. Bava bathra, list 10/a; *Nasprotno, prav to*... Ibid.; *Kakšno zvezo ima*... T. Suka, list 52/a; *Kdor ni videl*... Ibid., list 51/a; *Moja ura še ni*... Jn. 2,4; *Nisem prišel, da*... Mt. 10,34; *Mi pa oznanjujemo*... 1 Kor. 1,23; *Spala sem, a*... Vp. 5,2; *človek resnično zgublja čas*... K. 103,1–3.

3. junija: *Imel sem sanje*... Dan. 2,3; *po puščavi*... Jer. 2,6; *In dal njegovo dediščino*... Mal. 1,3; *stražijo pot do*... 1 Mz. 3,24; *razdelili so obleko*... Jn. 19,24; *glas vpijočega*... Iz. 40,6 in Mr. 1,3; *Ti si to*... (Čandogja upanišad 6,12).

6. junija: *In premišljevanje*... Dan. 4,5; *upodobi Gospod*... 1 Mz. 2,7; *In enak dih*... Pdg. 3,19.

9. junija: *JAZ SEM, KI SEM*... 2 Mz. 3,14; *niši svetlobe*... K. 24,35; *iz obličja v*... 1 Kor. 13,12; *sedaj vidimo*... Ibid.

10. junija: *Prah si in*... 1 Mz. 3,19.

12. junija: *arhonti posvetovali*... NH. (Hipostaza arhontov), II, 89, 3; *pred Dnevom, ko*... K. 24,37; *zaradi Duha*... Rim. 8,11; *se vsakemu daje razodevanje Duha*... (isl.): 1 Kor. 12,7–11; *in glej angele*... 1 Mz. 28,12; *Povzdigne oči*... 1 Mz. 18,2; *Jaz sem namreč angel*... Tob. 12,15; *videli, da pada*... K. 52,44; *da je v njih shodnici*... Mr. 1,23; »*Reši me arhontov*... NH. (op. cit.), II, 93, 1; *In angel, ki*... Zah. 4,1; *Spomnil sem se*... Est. 10,5.

16. junija: *si napravi senčnico*... Jon. 4,5; *plačal svojo brodnino*, Jon. 1,3; *Gospod poslal veliko*... Jon. 2,1; *Poklicani boste*... K. 48,16; *Vi jih niste ubijali*... K. 8,17; *Sam človek bo*... K. 75,14; »*Je li prav, da*... Jon. 4,4; *si umil roke*... Mt. 27,24; *oko se ne nasiti*... Pdg. 1,8.

17. junija: »*Spomni se občine svoje*...« ,Ps. 74,2; *kar je bilo, bo zopet*... Pdg. 1,9; *črna sem, ali lepa*... Vp. 1,5; *kajti kjer je zaklad*... Lk. 12,34.

18. junija: *ljubi svojega*... Mr. 12,31.

19. junija/I: *se človeku v snu*... T. B'rahot, list 55/b; *spoznaš misli*... Dan. 2,30; *naj privedejo predme*... Dan. 4,6 (v ekum. izd.: 4,3).

19. junija/II: »*Rečeno je: ne izkušaj*...«, Lk. 4,12; *Za vsako ljubezen*... T. Aboth V,15; *ga obide duh ljubosumnosti*... 4 Mz. 5,14; *olja pa naj ne*... Ibid. 5,15.

20. junija: *nisem prerok*... Zah. 13,5; *Vedi, kaj je nad*... T. Aboth II,1; *preiščem Jeruzalem*... Sof. 1,12; *veter veje*... Jn. 3,8; *Zakaj pa ne pogledajo*... K. 50,6; *napravljaj sem si vrte*... Pdg. 2,5; *je deset stvari*... T. Aboth V,5.

22. junija: »*Boj sinov luči proti sinovom teme*« naslov Q. rokopisa z oznako 1QM (vsi citati iz sekvence 22. junija so iz tega rokopisa); *levi stolpec, po vrsti: 17,5; 6,1; 13,11; 9,4; 10,3; 4,11; 2,2; 12,8; 3,6; 7,5; 15,8. Desni*

stolpec, po vrsti: 9,2; 13,5; 8,10; 3,1; 6,12; 13,12; 3,6; 5,3. Spodaj čez oba stolpca: *In z močjo*... Q. IQM. 11,1.

23. junija: *Naj ne gre ven iz mesta*... Q. CD. B, 10,21; *O, ko bi le bil*... Raz. 3,15–16; *Kdo je moder?*... T. Aboth IV,1 in Ps. 119,99.

24. junija: *ogenj žalosti*... BG. 2,8; *To je sen*... Tsong-kha-pa, iz tibetanskega budističnega spisa, cit. iz?); *Vsa bitja so nevidna pred rojstvom*... BG. 2,28.

25. junija: *Moreta li dva*... Am. 3,3; *Sicer pa se je zdelo*... Tob. 12,19; *Povej mi, o ti*... Vp. 1,7; *Ni večjega dobrega za bojevnika*... BG. 2,31.

26. junija/I: *Če pomislim na to*... Job. 21,6; *Usoda tvoja prihaja nadte*, Ezk. 7,7; *Kar nočeš, da bi*... Tob. 4,16; *krepki junci básanski*, Ps. 22,13; *Glejte, jaz sem*... Apd. 10,21; *dva sodna pisarja*... T. Sanhedrin, list 36/b; *ker mogoče vi ne veste*... Ibid., list 37/a; *Kajti na tem svetu*... DP. 1,5.

26. junija/II: *Ne pozabljaj*... Sir. 38,21; *Z odpovedjo od*... BG. 3,4; *In kakor metulji*... BG. 11,29; *Elif Lám Râ* – K. 11,1; *Zakaj močna kakor*... Vp. 8,6.

29. junija: *zadeli so me*... Job. 30,27; *in moja duša*... Ps. 6,4; *mi strežejo po življenju*... Ps. 40,15; *Dobro smo prejeli*... Job. 2,10; *Doklej, Vsemogočni?* – Iz. 6,11.

30. junija: *V prahu leži*... Ps. 119,25; *Sprašujejo te o duši*... K. 17,85; *ta hiša, zgrajena iz kosti*... DP. 11,5; *»Pustite otroke, naj*... Mr. 10,14; *razsvetli oči moje*... Ps. 13,5; *Kdo je med živimi*... Ps. 89,49; *moji duši: »Jaz sem*... Ps. 35,3; *in oči mu segnijo*... Zah. 14,12; *naše ime se sčasoma pozabi*... Mdr. 2,4; *in en val reče*... T. Bava bathra, list 73/a; *zakaj modrost tega*... 1 Kor. 3,19; *»so izmišljotine*... K. 46,17; *mrtvi ne ožive*... Iz. 26,14; *da spremenimo vaše like*... K. 56,61; *Pa bo kdo rekel: »Kako*... 1 Kor. 15,35; *So nebesna in zemeljska*... 1 Kor. 15,40–47; *To pa povem, svetje*... Ibid. 15,50; *Glejte, skrivnost vam povem*... Ibid. 15,51–53; *Na tem svetu so tisti*... NH. (Filipov evangelij), II, 57, 19–21; *Nihče ne more vedeti*... Ibid., 61, 20–22; *Tukaj torej vidiš vse*... Ibid., 61, 33–35; *še preden mine dan*... Iz. 38,13.

1. julija: *Zli duh je*... T. Suka, list 52/a; *Moja duša hrepeni po tebi*... Iz. 26,9; *vaše upanje je*... NH. (Knjiga Tomaža Dvojčka), II, 143, 14; *Allah ljubi tiste*... K. 61,4.

3. julija: *Spominjajte se stvari*... Iz. 46,9; *mesto življenja enih*... T. Hulín, list 127; *Nag sem prišel*... Job. 1,21.

4. julija: *Bog moj mogočni, ne vzemi*... Ps. 102,25.

5. julija: *Brat sem postal šakalom*. – Job. 30,29.

6. julija: *Za muko svoje duše*... Iz. 53,11; *svetloba oblila celico* – Apd. 12,7; *postavo, podobno človeku* – Ezk. 1,26; *če ni on, kdo*... Job. 9,24; *Z ušesom sem*... Job. 42,5; *iz obličja v*... 1 Kor. 13,12; *»Mojega obličja ne*... 2 Mz. 33,20; *Tedaj se mu je prikazal angel*... 2 Mz. 3,2; *glas živega Boga*... 5 Mz. 5,56; *sredi svojega življenja*... *ostanka svojih let* – Iz. 38,10; *sence ne vstanejo več* – Iz. 26,14; *Toda kako strašno žge*... BG. 11,30; *»Kdo je ta, ki kliče*... NH. (Janezov apokrif), II, 31, 8–10; *»Nič Mu ni podobno!*« – K. 42,11; *svetloba nebes in zemlje* – K. 24,35; *v niši, v kateri je luč* – K. 24,35; *Ne išči, kar*... Sir. 3,21–23; *kaj pomeni blesk*... T. Hagiga, list 13/a; *iii*... NH. (Evangelij Egiptčanov), III, 44, 3–9.

8. julija: »Do katerega dneva... K. 77,12; naj se postavita oba... 5 Mz. 19,17; bil je izgubljen... Lk. 15,24; ženska, oblečena v... Raz. 17,4,6; In zgodi se tisti dan... Iz. 7,18; »Obstaja samo naše... K. 45,24; »Ali bomo, resnično, spet to... K. 79,10–11; izganja prodajalce – Lk. 19,45; »Dajte, sezidajmo si... 1 Mz. 11,4; »zdaj jih ne bo nič... 1 Mz. 11,6; Glej, tudi to... Pdg. 2,1.

9. julija: ne dopusti svoji duši... BG. 6,5.

10. julija: »To je ena izmed... K. 12,28; Bodi potrpežljiv! – K. 11,115; Če bojo oni naklonjeni... K. 8,61; gotovo jih bom... K. 38,82.

11. julija: Šekina... – gl. 5 Mz. 12,11 idr.; Hram smo postavili... K. 2,125; zidati hišo imenu... 1 Kr. 5,19; ukazal je, naj nalomijo... 1 Kr. 5,31; je keruba postavil... 1 Kr. 6,27; Toda ali v resnici prebiva... 1 Kr. 8,27; Doklej boš iz... T. Hagiga, list 14/a; zlat svečnik... T. Targum šeni, 5; zato ker je Gospod... 2 Mz. 19,18; »Podrite ta tempelj... Jn. 2,19; tu zagotovo ne bo ostal... Mt. 24,2; Ni več hiše... Iz. 23,1; gospodarja vinograda – Lk. 20,13; Kako naj se izrazi... T. Hagiga, list 15/a; »Oče naš... Mt. 6,9; Kdo pa sem jaz... 2 Krn. 2,5; »Pridi, pokazal ti bom... T. Bava bathra, list 74/a.

»Prijatelj, kako si... Mt. 22,12; dva stebra iz... 1 Kr. 7,15; eno morje in... 2 Krn. 4,15; službujočih angelov – T. Hagiga, list 14/a; rezbarije v obliki... 1 Kr. 6,23; zagrinjalo iz... 2 Krn. 3,14; od vseh krilatih žuželk... 3 Mz. 11,21; »Gospod je rekel... 1 Kr. 8,12; ko se duše sparijo... K. 81,7; »Pijani ste ognja... NH. (Knjiga Tomaža Dvojčka), II, 143, 27–28; Saj si tudi sam Satan... 2 Kor. 11,14; »Oltar, oltar, človeške kosti... 1 Kr. 13,2; tedaj se je zagrinjalo... Mt. 27,51.

žena, ki roti umrle – 1 Sam. 28,7; kruh življenja – Jn. 6,35; v neugasljivi ogenj – Mr. 9,43; svetišče, hiša Gospodova... 2 Krn. 5,13; službujoča angela – T. Hagiga, list 14/a; zakaj prišla je Jagnjetova svatba... Raz. 19,7; »Kako častljiv je... 1 Mz. 28,17; Odkod ta radost in veselje... DP. 11,1; »Jejmo in pijmo... Iz. 22,13; »Kaj bi bilo, če že... T. Joma, list 35/b; Gorje vam, ki želite... Am. 5,18; priča zvesta in... Raz. 3,14; »Nadžlovesko bitje... 1 Sam. 28,13.

14. julija: skrili v jame in... Raz. 6,15; da je vsa trava... Raz. 8,7.

17. julija: kar je bilo, bo... Pdg. 1,9; Glej, jaz naredim Jeruzalem... Zah. 12,12.

18. julija: Moja duša je... Mt. 26,38.

19. julija: hodil po dolini smrtne... Ps. 23,4; In obrisal bo vse solze z... Raz. 21,4.

20. julija: postava, podobna človeku... Ezk. 1,26; Tujec sem... Ps. 119,19.

Vsebina

Namesto uvoda	5
Prolog	7

I. DEL

28. maja 198.: Preludij	11
29. maja: Pesem v snu	17
29. maja: Disput o najvišjem	18
29. maja: Pravljica o Abdulu in treh melekih	26
30. maja: Ali obstajajo rajski vrtovi?	32
31. maja: Intermezzo	36
1. junija: Hipostaza	43
2. junija: Po prehojeni poti	45
3. junija: Šakali in kerubi	54
6. junija: <i>In enak dih imajo vsi . . . . .</i>	57
9. junija: Steze, ki se cepijo	61
10. junija: Memento	68
12. junija: Zgodba o razlagalcu in angeliki	69
16. junija: Gost	77
17. junija: »Spomni se občine svoje . . . . .«	84
18. junija: Še vedno imam pričo	88
19. junija: Tri poročila za analizo	89
19. junija: »Rečeno je: ne izkušaj . . . . .«	93
20. junija: O zrcalu	95
22. junija: »Boj sinov luči proti sinovom teme«	98
23. junija: Pri starem Jaakovu	101
24. junija: List na gladini	106
25. junija: Nesporazumi	111

26. junija: » <i>Usoda tvoja prihaja nadte</i> «	117
26. junija: Nokturno	123

II. DEL

29. junija: Biti za smrt	129
30. junija: <i>De anima</i>	133
1. julija: Bolečina odsotnosti	144
2. julija: Beli stolpi	152
3. julija: Minute, ure, dnevi, leta	153
4. julija: Ultimat	156
5. julija: Padajoči ptič	157
6. julija: Kako naj povem z besedami	158
7. julija: Nič novega	164
8. julija: Skušnjave	165
9. julija: Dragoceno videnje	176
10. julija: Medigra	177
11. julija: <i>Šekina</i>	181
13. julija: O »resničnosti«	202
14. julija: Novice	204
15. julija: (Brez naslova)	206
17. julija: Odrpta vrata	207
18. julija: Iskanje	210
19. julija: » <i>Sitra akra</i> «	212
20. julija: (Brez naslova)	214
Namesto epiloga	215
Bibliografija	216

Marko Uršič
ROMANJE ZA ANIMO
roman – dnevnik

Urednik Tone Pavček

Opremil Pavle Učakar

Slika na naslovnici Max Ernst

Izdala
Cankarjeva založba v Ljubljani

Za založbo
Martin Žnideršič

Natisnila Tiskarna »Jože Moškrič«
Ljubljana 1988